הארץ

VOL. 6/20660 APRIL 13 1987   85 אג' יום ב' י"ד ניסן תשמ"ז, 13 באפריל 1987
כולל מע"מ בגבולה 75 אג'

חסכון+מהירות:
לייאיל
הנוסחה
אילת אוברסיז
אילת אוברסיז - שעשות חסכ...

שולץ וגורבאצ'וב נפגשים היום; תקווה שיוסכם על יציאת 3300 משפחות יהודים

ביילין נסע בחשאי לפגוש בשולץ בדרכו למוסקווה

דיווח לו בהלסינקי על מגעי פרס עם הסובייטים • פרס סיפר בממשלה: ברונפמן אמר לו שהיהודים ממלאים תפקיד ממדרגה ראשונה בחיי בריה"מ ורובם מעוניינים להישאר

מאת עקיבא אלדר
סופרו המדיני של "הארץ"

המנכ"ל המדיני של משרד החוץ ד"ר יוסי ביילין יצא אתמול בבוקר בחשאי להלסינקי בשליחותו של שר החוץ שמעון פרס ועל פי הזמנת האמריקאים על מנת לדווח שם לשר החוץ האמריקאי ג'ורג' שולץ על המגעים האחרונים עם בריה"מ. שולץ שוהה בהלסינקי ערב צאתו לשיחות עם מנהיגי בריה"מ בנושאים שונים, ביניהם נושא הגירת היהודים ותהליך השלום במזרח התיכון. בירושלים מקווים, כי בעקבות פגישתו של שולץ עם מנהיג בריה"מ מיכאיל גורבאצ'וב תי־פול ההחלטה מעשית להעניק היתרי יציאה ל־3300 משפחות יהודיות.

ביילין ישוב כבר היום לישראל וידווח לפרס על הפגישה עם שולץ. מקורות מדיניים בירושלים אישרו, כי הוא אכן נשלח להלסינקי על מנת לתאם עמדות עם שר החוץ האמריקאי אשר עומד לנהל במוס־קווה שיחות על התנאים של ישראל וארה"ב לשיתופה של בריה"מ בוע־ידה הבינ"ל הכוללים שינוי במד־יניות ההגירה והיחס לישראל. פרס מקפיד על עידכון שוטף של שולץ בעקבות כל מגע עם גורמים סובי־טיים בכירים.

בדיווח שמסר אתמול פרס לממשלה הוא טען כי הימים שבהם מתנהל המו"מ הגלובאלי בין שתי מעצמות העל הם העיתוי הנוח ביותר לישראל להעניק הישגים במ־געים עם בריה"מ. לדבריו, נתנו הסובייטים את הסכמתם לשיחות ישירות בין ישראל לירדן ובין ישראל לסוריה תוך הבטחה שהמ־

(סוף בעמוד 8)

שעון הקיץ: מחר בחצות

מאת מיכאל גרטי

מחר, במוצאי ראשון של פסח, ייכנס לתוקפו שעון הקיץ בישראל. בחצות מוצאי החג, יום ג' ה־14 באפריל, יוסטו מחוגי השעון שעה אחת קדימה והשעה תהיה 01:00 אחר חצות.

פרשה ביטחונית חדשה: איש ציבור חשוד בבידוי ראיות

הנושא הועבר להכרעת חריש • במוקד הפרשה עומד אדם ששמו הוזכר לפני כמה חודשים בקשר למעורבותו בפרשה שהסעירה את הציבור במשך תקופה ארוכה • לחץ להעניק לאישיות חנינה כדי לחסל הפרשה • וירשובסקי: להימנע מלחזור על "הטעות הנוראה שהביאה לפרשת שב"כ"

מאת גדעון אלון
כתב "הארץ"

היועץ המשפטי לממשלה יוסף חריש עומד להחליט בקרוב אם לנקוט צעדים משפטיים נגד איש ציבור החשוד בבידוי ראיות ושיבוש הליכי משפט.

אותה פרשה ביטחונית, העומדת בפני הכרעה משפטית, מעוררת לב־טים בימים האחרונים במערכת המשפטית.

מדובר בנושא ביטחוני רגיש שמ־עורבים בו גם אישי ציבור אחרים. במוקד הפרשה עומד אדם ששמו

(סוף בעמוד 2, טור 7)

...א הוועידה
...לארה"ב

...מפרס לפעול למען קיום
...שמיר ופרס ייפגשו היום

...שרד לראש ...ליר למגרע ...החוץ שמעון ...ליד קיום הש־ לום ובפעולותיו למען הוועידה הבינלאומית. בכוונתו של פרס להמשיך ול־

(סוף בעמוד 8)

זרי פרחים וקהל מלווים דומם — אתמול בהלווייתה של עפרה מוזס מאלפי־מנשה, בבית העלמין בפתח־תקווה. ראה גם עמוד 3. (צילום: יוסי צבקה, "הרשות")

עפרה היתה בחודש ה־5 להריונה; בעלה ו־3 ילדיה עדיין מאושפזים; טל (5) במצב קריטי

צפויים צעדים נגד מוקדים של פעילות מסיתה ועויינת בשטחים

רבין: באמצעות כוחות מוגברים ואמצעים משפטיים ניתן לצמצם באורח משמעותי הפגיעה בנוסעים בגדה • נעצרו כמה תושבי צפון השומרון כחשודים בהשלכת בקבוק התבערה • דחפורים של צה"ל עקרו שלוש שורות של עצים בפרדס משני צידי כביש הפיגוע

מאת אודי ניר
כתב "הארץ"

בימים הקרובים צפויים צעדים ביטחוניים ומינהליים נגד מוקדי פעילות של הארגונים הפלשתינים בשטחים ונגד גורמים ותושבים "עויינים ומסיתים". כך נודע אתמול בעקבות ישיבה שקיימו ראשי מערכת הביטחון ובתוכם שר הבי־טחון, הרמטכ"ל ומתאם פעולות הממשלה בשטחים בעקבות השלכת בקבוק התבערה הקטלני שלשום.

בתום ישיבת הממשלה, אמר אתמול שר הביטחון יצחק רבין כי קיימת אפשרות לצמצם באורח משמעותי את הפגיעה בנוסעים בשטחים, אך לשם כך נדרשים כו־חות מוגברים, ושימוש באמצעים משפטיים מותרים. "נבקש בכל האמצעים במסגרת החוק במטרה להשליט סדר ולמנוע טרור", אמר רבין.

אמש נמסר כי במשך יום אתמול נעצרו כמה תושבי צפון השומרון כחשודים בהשלכת בקבוק התבערה על מכוניתה של משפחת מוזס מאלפי מנשה. נמסר כי החקירה עדיין בתחילתה ולא ברור מה מידת הקשר של העצורים לאירוע.

הסריקות אחר מבצעי הפיגוע נמשכו גם הלילה בחסות העוצר בקלקיליה. עפרה מוזס, שנספתה בתקרית השלכת בקבוק התבערה ליד הכפר חבלה שלשום, הובאה

(סוף בעמוד 8)

פרשנות / אודי ניר

התסיסה — כתמיכה באסירים ולקראת המועצה הפלשתינית

בקבוק התבערה שהושלך שלשום על מכוניתה של משפחת מוזס מאלפי מנשה הוא סימן את השיא האלים של שרשרת ההתפרעויות האחרונות בשטחים. ההפגנות האלימות והפרות הסדר החלו כמחאות של הזדהות עם האסירים הביטחוניים השובתים רעב, ובימים האחרונים הן צוברות תאוצה לקראת כינוסה המתוכנן של המועצה הלאומית הפלשתינית באלג'יר בעוד שבועיים.

(סוף בעמוד 9)

שמאי: חברת העובדים הקימה חברה כדי לשלם הטבות חריגות לבכירים

לטענתו, פעולות חברת "יש" לא הופיעו במאזן חברת העובדים וראשיה מנעו ממבקר ההסתדרות לערוך בדיקה • מבקר ההסתדרות בלומנטל: אם תהיינה תלונות סבירות — אבדוק • ההסתדרות עשויה לתבוע משלושה מנהלים בכירים להחזיר פיצויים חריגים

מאת יהודית וינקלר

ההסתדרות בודקת את האפשרות לתבוע משלושה מנהלים בכירים בחברת העובדים להחזיר פיצויים חריגים. במקביל פנה אתמול ח"כ יעקב שמאי, יו"ר סיעת הליכוד בהסתדרות, למנכ"ל קיסר בתביעה להקים ועדת חקירה ציבורית לבדוק השערות כי חברת העובדים הקימה חברה בשם "יש" שמטרתה ביצוע תשלומים מופרזים וחריגים למנה־לים בכירים במשק ההסתדרותי. מבקר ההסתדרות נפתלי בלומנטל אמר אמש כי אם תהיינה תלונות סבירות, יבדוק אותם.

בישיבתה השבועית של הוועדה המרכזת תבע מזכיר מועצת פועלי עפולה, יעקב אביטבול, לדון בהטבות החריגות של מנהלים במפעלי "כור" וב"תיעוש" אותם הגדיר "שערוריה שאין לה הצדקה ומענה".

מנכ"ל ההסתדרות אמר שהוא מתנגד לחיפוי על מעשים שלא יעשו ולא יעלים ממצאים שהוכח כי נעשו במערכת ההסתדרותית. עם זאת, הוסיף, מדובר בשלושה מקרים

(סוף בעמוד 8)

סקר בארה"ב: רק 18% מהנשאלים ידעו שפולארד ריגל עבור ישראל

הסקר, של "ניו־יורק טיימס" ורשת סי־בי־אס, מגלה כי 13% משוכנעים כי ריגל לטובת ברית המועצות • אין הוכחה שהאנטישמיות גברה בעקבות הפרשה, אך היהודים חוששים

מאת שלמה שמיר
סופר "הארץ" בניו־יורק

ניו־יורק (מיוחד ל"הארץ"). בפרשת פולארד יש פוטנציאל העלול לפגוע בתדמיתה של ישראל בארצות הברית, אך עד כה אין הוכחה לכך שהאנטישמיות גברה.

שני מימצאים מרכזיים אלה עו־לים מתוך סקר דעת־קהל שנערך על־ידי "ניו־יורק טיימס" בשיתוף עם רשת הטלוויזיה סי־בי־אס.

הסקר העלה כי מרבית היהודים בארה"ב סבורים כי פרשת הריגול של פולארד ומעורבותה של ישראל בפרשת מכירת הנשק לאיראן יגרמו להגברת האנטישמיות באמריקה, אך אותו סקר גילה כי חששות אלה מצד היהודים הם היסטריים. התברר כי רק 18% מבין הנשאלים הלא־יהו־דים היו בכלל מודעים לעובדה שג'ונתן פולארד ריגל עבור ישראל. 13% ממשתתפי הסקר היו משו־כנעים כי הוא ריגל לטובת ברית

(סוף בעמוד 9)

בית המשפט העליון דחה את שני העירעורים — במשפט מזרחי־"הארץ"

בית המשפט קבע: "מעשים ודעות אצל מזרחי אינם מתיישבים עם נורמות מקובלות" • בפרשת ה"לבן" (ההירואין) קבעו השופטים כי בית המשפט המחוזי הקל על מזרחי יתר על המידה

מאת גדעון אלון
סופר "הארץ"
לענייני משפט

לאחר שנתיים ושלושה חודשים נתן אתמול בית המשפט העליון את פסק דינו בעירעורים בעניין "הארץ"־מזרחי, לאחר שהצדדים סיכמו את טענותיהם במשך שבעה ימים בנובמבר ובדצמבר 1984. בית המשפט העליון בהרכב השופטים שלמה לוין, דב לוין ושושנה נתניהו, (בשפסק הדין ניתן מפי השופט שלמה לוין) דחה אתמול את העירעורים של עיתון "הארץ" ושל בצלאל מזרחי, אישר את פסק הדין של בית המשפט המחוזי ולא התערב בשיעור הפיצויים שהוטל על עיתון "הארץ" לשלם לבצלאל מזרחי.

עם זאת קבע בית המשפט העליון, כי מעשיו של בצלאל מזרחי "מעידים על קיום קוד אופי, מעשים ודעות אצל מזרחי, שאינם מתיישבים עם נורמות מקובלות, כאשר הזווית הדומיננטית של אישיות המצביעים במי שהגל בסיסמה — המטרה מקדשת את האמצעים — מקבלת ביטוי חלקי ממשי גם במציאות".

המדובר בשתי כתבות שפירסם העיתונאי אבי ולנטין בעיתון "הארץ" באוגוסט 1977 אודות בצלאל מזרחי, בכתוב יוחסו לבצלאל מזרחי שורה של האשמות ביניהן: היותו דמות מרכזית בפשע המאורגן בישראל, מימון הברחת סמים בקנה מידה גדול לישראל, ועסקים של רכישת יהלומים גנובים מהציבור.

300 אלף לירות פיצויים

שופטת בית המשפט המחוזי בתל אביב, השופטת שולמית ולנשטיין קבעה, כי "הארץ" פרסם לשון הרע על מזרחי ב־4 מתוך 5 קטעים בכ־תבות, וחייבה את עיתון "הארץ" לשלם למזרחי פיצויים בסכום של 300 אלף לירות. עיתון "הארץ" באמצעות בא כוחו עו"ד שלמה ליב־ליך, הגיש עירעור על ההחלטה ועל שיעור הפיצויים לבית המשפט העליון, ואילו בצלאל מזרחי, באמצעות בא כוחו עו"ד רם כספי, ערער אף הוא לבית המשפט העליון וביקש להגדיל את סכום הפיצויים.

השופט שלמה לוין, שכתב את פסק הדין, מנתח כמה מהפרשיות השונות שיוחסו למזרחי בכתבות. אחת הפרשיות שמנתח השופט בהר־חבה היתה "פרשת ההירואין".

המדובר באירוע שהתרחש בפברואר 1977. איש מחלקת המו־דיעין של המשטרה חיים בלקינד

(סוף בעמוד 9)

שוק ההון

מצפים למדד ביום רביעי

מאת יהודית שרוני

המשבר הפוליטי בין המפלגות הגדולות יצר אווירת חוסר ודאות בבורסה, שבעקבותיו נרשמו אתמול ירידות שערים. למרות זאת, קרנות הנאמנות המתמחות באגרות צברו 6 מיליון דולר. הציפיה למדד גבוה יח־סית שיפורסם ביום ד' האיצה את סוחרי הבורסה לרכוש אגרות חוב בעליות שערים.

ערב חג עם הארץ

עמ' ב'1:
הממשלה עוד לא נפלת — יואל מרקוס
נקודות רגישות — א. שוויצר

שיחה עם נגיד בנק ישראל — נחמיה שטרסלר
ועידה בנוסח ערבי — עוזר זראי
עמ' ב' 2־3

אוהב - ישאל
הקהילה היהודית — מאמרים פרי עטם של שלמה שמיר, ליאונרד פיין (עורך ה"מומנט") מייקל ניידיץ
יחסי המדינות — מאמרים פרי עטם של הר"ב שמחה דיניץ, זאב שיף, צבי בראל, אריה לביא
עמ' ב'4:

שחור בעיניים: חרדים בירושלים — רומן פרייסטר
מתגעגעים לפיתחת — רפיח — מרדכי ארציאלי
בשנה הבאה במוסקווה — לילי גלילי
המשפט השבטי חי וקיים בגדה — אודי ניר
עמ' ב'5, ב'7:
בן־גוריון והשואה: חיזוי והצלה — שבתי טבת
עמ' ב'8:
מיפקדי אוכלוסין וקרבן הפסח — הרב שלמה גורן

שרות הארץ

מזג האוויר

התחזית: מעונן חלקית עם ירידה בטמפרטורות.
הטמפרטורות:
- ירושלים: 11־18.
- תל־אביב: 12־22.
- חיפה: 14־22.
- באר־שבע: 12־23.

הגולן 8־17, צפת 8־17, טבריה 13־24, שומרון 10־19, נתב"ג 10־24, עזה 12־22, אילת 17־19.

שערי הדולר

	שער הדולר	השער בשרה
יציג	1.6011 —	
נמסקים	1.9030 —	
שוחר	1.5900 —	

שער הסל

יציג	1.6796 —

בגליון זה 30 עמודים
העיתון מופיע ב־3 חלקים

ערך את העמוד: בועז שפירא

מקרר אמקור XL ענק עם „קבלות"

במדגם ארצי מייצג שערך מכון המחקר „שילובי" בחודש מרץ 87, נשאלו למעלה מ־1,200 גברים ונשים:

„איזה מקרר ישראלי הוא הטוב ביותר?"

76% השיבו: אמקור

18% — מקרר אחר

כלומר: פי 4 יותר מכל מקרר אחר!

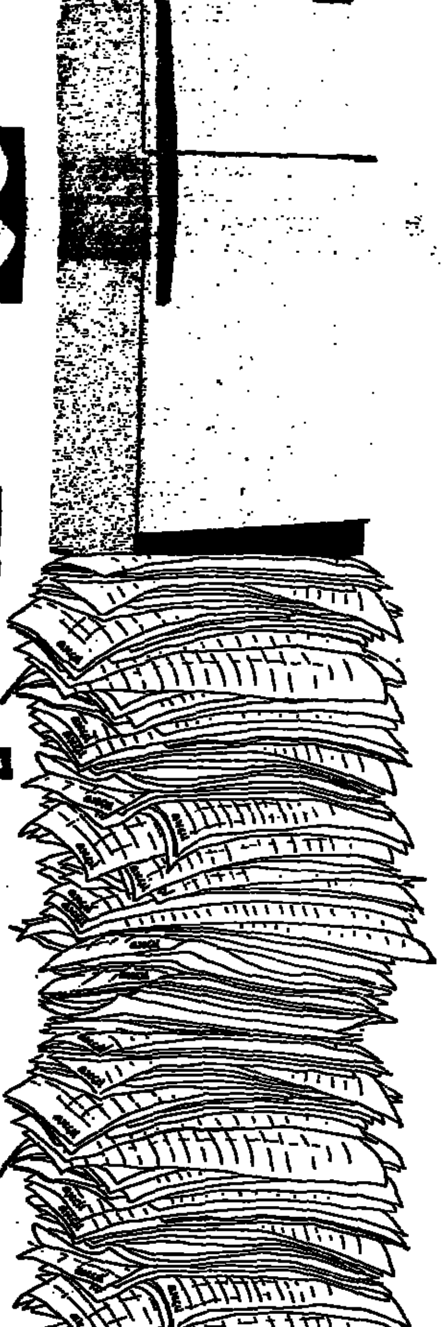

מוגש כשרות לציבור ע"י
אמקור
גדול יצרני המקררים בישראל

שיחת היום / גדעון אלון

עם: יאיר דורי, לשעבר שבוי במצרים
על: יציאת מצרים שלו

אני חוויתי ממש את יציאת מצרים

הערב, בשבילם יסבו לשולחן הסדר ויקראו בהגדה של פסח על יציאת מצרים, אני מניח שאצלך יצופו הזכרונות מעשרות החודשים שהיית בכלא המצרי.

אני חי את התקופה הזו יום יום, למרות שחלפו כבר 16 שנים מאז שחזרתי מהשבי. אמנם היום אני יותר בוגר, כבר מלאו לי 40 שנה, אבל אין ספק שבפרספקטיבה של זמן, למושג חופש יש משמעות מיוחדת בעיני. ממש קשה לתאר זאת במלים.

זכור לי שבספרך "סיפורו של צנחן ישראלי בשבי המצרי" כתבת שלא קיימת תודעה חזקה יותר בחיי אדם שחירותו נגזלה ממנו, מאשר כשהוא עומד לקבלה בחזרה.

נכון מאד. פעם קראתי ספר של משה דיין, בו הוא סיפר על תקופת שהייתו בשבי בכלא עכו. הוא כתב שם משהו שמאז הזדהיתי איתו. דיין כתב שהדבר אומה הגדולה ביותר בשבי היא שאינך יודע מה צפוי לך. אין לך תאריך־יעד שאתה מצפה לו. אתה סופר את הימים; אתה חולם על החופש, כותב עליו ומצייר אותו.

עד היום אתה נושא על גופך צלקות בתקופת שהותך בשבי. היית מכיר את תקופת שהותך בכלא המצרי בטיחות?

אולי זה יפתיע אותך. אבל התקופה הזו נתנה לי הרבה מאד בחיים. בדיעבד לא הייתי מוותר עליה. מובן שאינני מאחל לאף אחד ליפול בשבי, וגם לא הייתי רוצה שהמילה "שבוי" תהיה כרטיס הביקור שלי. אבל אין ספק שזו חוויה שאתה חי איתה ונושא אותה בקרבך כל השנים. כל אימת שמתרחש מאורע מסויים, הוא מחזיר אותי לאותה תקופה. כך היה כששמעתי על הנווט שנפל בשבי בלבנון, או החבר'ה ששוחררו מהשבי בסוריה.

מאז שוחררך מהשבי המשכת לבקר במצרים?

בוודאי. מנחם בגין הזמין אותי להשתתף במשלחת הראשונה שהתלוותה אליו בביקורו הראשון במצרים. זו היתה חוויה נהדרת. הייתי שם ואף התחבקתי עם סאדאת. זה היה ביקורי היחיד במצרים. למען האמת אינני נמשך לשם.

בספרך מופיעה תמונה בה נראים עשרה שבויים ישראלים כשהם מסבים לשולחן הסדר בחדר המעצר בכלא "עבאסיה". אתה זוכר את ליל הסדר ההוא?

אני לא השתתפתי בו, כי שוחררתי מהשבי כמה ימים לפני כן. חזרתי ארצה ב־28 במארס 1971, וחג הפסח היה שבוע ימים לאחר מכן. אני יכול לומר שחוויתי ממש את יציאת מצרים. לכן, זהו חג שיש לו משמעות מאד מיוחדת בעיני.

אתה עדיין בקשר עם החבר'ה שהיו אתך בשבי?

עם כמה מהם. עם עמוס לוי־טוב, עמוס זמיר, דוד לוי. גם תא"ל מנחם עיני, שהוא היום ראש פרוייקט הלביא, היה באותה תקופה בשבי. אנחנו נפגשים במאורעות מאד מסויימים, כמו ימי הולדת, וכמובן, באופן טבעי, מנצלים כל מפגש כזה כדי להעלות זכרונות מאותם ימים.

דו"ח המבקר על הלביא מעלה ביקורת נגד המטכ"ל וראשו

שר התכנון שקיבל הדו"ח לבחינתו: עולות שאלות רציניות מאד המחייבות בדיקה מדוקדקת עם שר הבטחון ומשרד הבטחון

מאת ראובן פדהצור
סופר הצבאי של "הארץ"

דו"ח מבקר המדינה בנושא פרוייקט הלביא הועבר לעיונו ולבחינתו של שר התכנון והכלכלה, גד יעקבי, במסגרת סמכותו כשר הממונה על בקורת המדינה. דו"ח זה הוא חסוי, אך פרטיו דלפו לתקשורת, ומהם עולה בקורת נוקבת מאד על המטה הכללי, על הרמטכ"ל, על מפקד חיל האוויר ועל תהליך קבלת ההחלטות שליווה את הפרוייקט מראשיתו.

השר יעקבי, לאחר שקרא את הדו"ח, אמר אתמול ל"הארץ", כי הדו"ח "מציב שאלות רציניות מאד, המחייבות בדיקה מדוקדקת עם שר הבטחון ומשרד הבטחון". להערכתו של גד יעקבי הוא יוכל להגיש את הערותיו על הדו"ח, בתוך 6־8 שבועות.

לדבריו, חלק מהערותיו על דו"ח המבקר תהיינה חסויות, אך חלקו האחר יהיה גלוי — הכל בהתאם להתייעצויות עם מבקר המדינה, שר הבטחון ויו"ר הועדה לביקורת המדינה. ההערות יונחו אמנם לפני מליאת הכנסת, אך הדיון בהן יתנהל בוועדה לבקורת המדינה.

וקי
מופגן
אורי אבנרי
עם הגג של השבועון
"העולם הזה"
דאי המציאות הנאמן

בלי מורא בלי משוא פנים
האיש שקרוב לשנות יובל
במשא ובמעש לוחם
נגד מנגנוני הרקב והחושך
של הממשלים השונים.

מוחצר המטורה מודקרת דמותו
העקשנית והמקורית
אחד ויחיד מול אוהב ואויב
הוא ראה לפני רבים שראו מאוחר.

בן עמיד וגא לעם
שבסתר לבו מקווה ליום
ששער השוויון והשלום יפרע.

אשריך, שנפשך קשורה
בעבותות של אהבה למרחב
בבוא יומו המושגשג מאחווה
כבנו בכורו אותך הוא ישא.

פרשיה

(סוף מעמוד 1)

הוזכר לפני כמה חודשים בקשר למעורבותו בפרשה אחרת, שהסעירה את הציבור במשך תקופה ארוכה. האדם פרש מתפקידו הקודם, ומונה לתפקיד בכיר בגוף ממשלתי. פרטי הפרשה נאסרו לפרסום.

גורמים במשרד המשפטים ציינו כי נשקלה האפשרות לתת חנינה לאותה אישיות ציבורית, ובדרך זו להביא לחיסול הפרשה.

גורמים רבים ביקשו מהרשות לגרום לכך שהעניין לא יתברר בדרך השיפוטי, על־ידי כך שהיועץ המשפטי לממשלה יפעיל את סמכותו הקבועה בחוק. גורמים במשרד המשפטים הבהירו כי בעניין זה לא היה מסע לחצים על היועץ המשפטי לממשלה, אלא רק מה שהוגדר "בירורים עניינים". הגורמים הדגישו כי מטבע הדברים מתקיימות התייעצויות עם הגורמים הביטחוניים הנוגעים בדבר, כדי לגבש את עמדת המדינה.

לא לטשטש הליכים משפטיים

סופר הפרלמנטרי של "הארץ" מוסר כי ח"כ מרדכי וירשובסקי משינוי פנה אל ראש הממשלה יצחק שמיר ואל שר המשפטים אברהם שריר בדרישה למנוע כל נסיון לטשטש הליכים משפטיים תוך מתן חנינה בפרשיה ביטחונית העומדת להכרעה משפטית.

על־פי מידע שבידי וירשובסקי, התגלה מקרה נוסף של טענה לבי־דוי־ראיות. לדברי וירשובסקי, מופעל לחץ על היועץ המשפטי יוסף חריש לסגור את הפרשה על־ידי חנינה. וירשובסקי קרא להימנע מלחזור על הטעות הנוראה שהובאה בשעתו לפרשת השב"כ.

מלון דן נתניה
מאחל לאורחיו
ולכל בית ישראל
חג שמח
מס' הטלפון החדש: 053—618555

המעלות של
אל על

עיר	טמפ' מינימום	טמפ' מקס'	מזג	הטמפרטורות אתמול	
אמסטרדם	3	7	מ"ח	2	7
אתונה	11	18	מ"ח	13	19
בוקרשט	2	5	גשום	–	–
בריסל	3	8	מ"ח	3	9
וינה	4	9	ממטרים	5	14
ז'נבה	6	12	מעונן	−1	14
לונדון	5	10	מ"ח	5	11
ליסבון	10	15	מעונן	11	17
מדריד	9	16	מ"ח	3	16
ניו־יורק	12	19	ממטרים	11	22
פאריס	5	10	מ"ח	5	12
פרנקפורט	4	8	ממטרים	2	14
ציריך	5	10	מעונן	–	–
קהיר	16	24	מ"ח	19	28
קופנהאגן	3	7	ממטרים	2	8
רומא	10	16	ממטרים	8	18
שטוקהולם	2	6	ממטרים	−1	5

EL AL אל על

...יפתח ...ביטחון

...ת בבית העלמין
...ד לכפר עיישיה

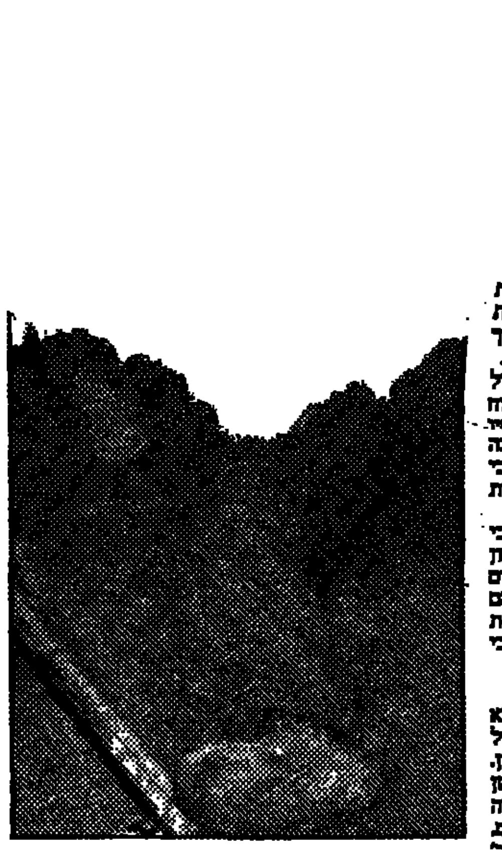

שני חיילי צה"ל שנפלו בלבנון. מימין: אילן חזיזה. משמאל: רונן איילון.

מאת מנחם ... אמיתי ...

ישראל מזהירה "אמל" לבל יפתח ב... גרעים כנגד רצועת הב... לבנון וישובי גבול הצפ...

שר הביטחון יצחק רב... מסר הזיף לראשי "אמל" ב... בעיקבות הפיגועים בסוף... בדרום־לבנון שבוצעו, על־פי ע... רבות, על־ידי "אמל".

אתמול נהרגה תושבת רצועת הביטחון ותושב אחר נפצע, בעת שמכוניתם עלתה על מוקש סמוך לכפר עיישיה שברצועת הביטחון.

מפקד צבא דרום־לבנון, גנרל אנטואן לאחד, אמר כי יש לפתוח במערכה נגד ארגון "אמל", שראשיו הצהירו בביירות כי יפתחו במערכה נגד אזור הביטחון. לאחד אמר כי "אמל" אחראי על התקיפות האחרונות נגד רצועת הביטחון.

גורמים בדרום־לבנון מעריכים כי בעקבות משבר כספי בו נתון ארגון "חיזבאללה" לא משתתפים רבים מלוחמי הארגון בפיגועים, אך הם צופים עלייה במספר נסיונות הפיגוע נגד אזור הביטחון וישובי גבול הצפון.

אילן חזיזה למנוחות

אתמול בשתיים בצהרים הובא למנוחות עולמים אילן חזיזה ז"ל שנפל בסוף השבוע שעבר בלבנון. רבים ליוו אותו בבית העלמין הישן ברעננה. חזיזה ז"ל הוא בן למשפחה מותיקי רעננה, והותיר אחריו הורים, סבים וסבתות, אח תלמיד כיתה ד' ואחות בת שש עשרה.

הרמטכ"ל רב אלוף משה לוי הניח זר על הקבר, ובעיניו ניכרו סימני דמעות. לאחר מכן אמר רב היחידה, "מי יתן ואתה תהיה הקורבן האחרון של מלחמת לבנון". בשל חודש ניסן לא נישאו כל הספדים, ובמקום זאת נאמרו דברי פרידה.

(ע). סמל רונן איילון הובא אתמול אחה"צ למנוחת עולמים בחלקה הצבאית בבית העלמין שבמורד הכרמל בחיפה. בני משפחתו, האב והאם חיים ולילי איילון, האחים מיקי (22), חייל בתל־אביב, ואביב (18) העומד לפני גיוסו לצה"ל, הלכו אחרי ארונו.

בין המלווים נראו ראש עיריית קריית ביאליק דניאל זק, ראש מטה פיקוד הצפון ברדנת תת־אלוף, קצינים וחברים לנשק, חברי הכנסת שבח וייס ואמנון לין, תושבי קריית ביאליק ועובדי מפעל "סולתם", שבו עובד האב השכול.

רונן איילון בן ה־20 שירת ביחידת שריון ולפני כשבועיים סיים קורס מט"קים.

ביום ה' הרגיע רונן את הוריו בשיחה טלפונית. "אל תדאגו, הכל בסדר". "היום קיבלנו אותו עם מצבה", אמר האב השכול, כשהוא מייבב בבכי.

המג"ד, שנפרד ממנו ליד הקבר, אמר כי סמל רונן איילון "נפל בעת פעילות מבצעית בלבנון בידי מרצחים, בעת שעשה בשליחות האומה במטרה נעלה להבטיח את השקט וההגנה של המדינה". שלושה מטחי כבוד נורו לאחר שחזן צבאי אמר תפילת "אל מלא רחמים". על הקבר הונחו זרי צה"ל וזרים אחרים של מוסדות ומפעלים.

מובארק קורא לערפאת: אל תבטל את הסכם רבת־עמון עם המלך חוסיין

הדו־שיח בין ארגוני אש"ף נמשך באלג'יריה ובמרכזו התביעה לביטול ההסכם ● במעמד נשיא אלג'יריה נועד ערפאת למפגש ראשון זה 3 שנים עם חבש ולראשונה זה שנתיים עם חוואטמה

מאת סופר "הארץ" לעניינים ערביים

הנשיא מובארק שיגר איגרת דחופה לערפאת ובה תביעה להימנע מביטול הסכם רבת עמון בין אש"ף לירדן, ולפעול למציאת נוסחה שתאפשר לארגון להכיר בהחלטת מועצת הבטחון 242. מקורות ערביים שמסרו על כך אתמול ציינו כי הדו־שיח בין ארגוני אש"ף נמשך אתמול באלג'יריה ובמרכזו התביעה לביטול הסכם עמאן.

המקורות לא מוציאים מכלל אפשרות ששליט לוב קדאפי יבוא היום לאלג'יריה כדי לסייע בדו־שיח, כאשר הוא שותף בעניין זה אמש טלפונית עם הנשיא אסד.

בינתיים בא אמש לעמאן ראש לשכתו של הנשיא מובארק, ד"ר אוסאמה אל־באז, ונועד לשיחה ממושכת עם יורש העצר האמיר חסן. לדברי המקורות קיבל אל־באז דו"ח על תוצאות שיחות חוסיין באירופה וראש ממשלתו אל־ריפאעי בוואשינגטון. נמסר כי הנשיא מובארק צפוי לבוא לעמאן בסוף השבוע לקיום הערכה נוספת בעניין המגעים המדיניים באיזור.

לקראת מושב המועצה

אלג'יר (ע"ד ועי"צ). ערפאת עומד לשבת בראש היום בשיחות שנועדו ליישב סכסוכים בין ארגוני מחבלים שונים והחברים באש"ף לקראת המושב המתוכנן של המועצה הלאומית הפלשתינית (הפרלמנט של אש"ף) ב־20 באפריל. מצפים כי הנושא העיקרי על סדר היום יהיה הצעה לכנס ועידת שלום על המזרח התיכון. מנהיגים ערביים הרגישו, כי הם מצפים לקבל הנחיות ברורות מאש"ף על נושא זה, כעולה מהדיונים שישתתפו באלג'יר.

ערפאת, יושב ראש הכנס בו ישתתפו 60 מבין מנהיגי ארגוני המחבלים, כולל הוועד הפועל של אש"ף שבו 10 חברים, ומנהיגים של ארגונים התומכים בערפאת וארגונים אחרים המתנגדים לו ושמרכזם בסוריה, אמר דובר של אש"ף.

ביום ראשון בבוקר נועד נשיא אלג'יריה, שאדלי בנג'דיד, עם המנהיגים של ארגוני מחבלים העומדים להשתתף בוועידה המכינה. הפגישה עם הנשיא הביאה למפגש ראשון, זה שלוש שנים, בין ערפאת לבין ג'ורג' חבש, מנהיג החזית העממית לשחרור פלשתין. כן נועד ערפאת שלושם עם נאיף חוואטמה, מנהיג החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתין, לראשונה זה שנתיים. פגישתם האחרונה היתה בינואר 1985, חודש לפני חתימת ההסכם הירדני־פלשתיני ברבת עמון, שגרם להחרפת הפילוג בשורות אש"ף.

החלשותו של הדולר הגדילה את היקף חובות המשק ל־24.8 מיליארדי דולר

החוב גדל ב־86 ב־824 מיליוני ד' ● הממשלה תשלם השנה ריבית בסכום של מיליארד דולר

מאת עדנה אירוני
מערכת "הארץ" לענייני כלכלה

בסוף חודש דצמבר 1986 הסתכמה מצבת חובות החוץ של המשק ב־24.8 מיליארד דולרים. במהלך שנת 1986 עלה סך החוב החיצוני של המשק ב־824 מיליון דולרים, מתוכם סכום של כ־600 מיליון הנובע מהחלשות הדולר לעומת המטבעות האירופאיים. כך עולה מהנתונים על החוב החיצוני, שפורסמו אתמול על ידי המפקח על מטבע חוץ בבנק ישראל.

עוד נמסר כי עד לסוף שנת 1987 יפרע המשק חובות על הלוואות לטווח קצר ולטווח ארוך בסכום של 3.5 מיליארד דולרים. 1.9 מיליארד בגין החזרי קרן ו־1.4 בגין החזרי ריבית. 70% מהחזרי הריבית הללו הם של הממשלה.

ברבע האחרון של 1986 גדל החוב ב־121 מיליון דולרים.

השינויים במצבת החוב החיצוני ברבע האחרון של השנה נובעים מעליה של 221 מיליון דולרים בסקטור הממשלתי, עליה זו מוסברת בתקבולי הלוואות ממשלת ארה"ב, ובהנפקת אגרות חוב של המדינה בחו"ל (בונדס). במקביל חלה ירידה של 130 מיליון דולרים בהתחייבויות נטו של מערכת הבנקאות ועליה של 30 מיליון דולרים בחוב הסקטור הפרטי הלא פיננסי.

ב־1986 חלה ירידה של 4% במשקל האשראי לטווח קצר של המערכת הבנקאית ובמקביל נרשמה עליה של 3% בחוב לטווח קצר של הסקטור הפרטי הלא פיננסי. בסך הכל חלה ירידה קלה במשקל האשראי לטווח קצר מ־14% ל־13.5%.

סיכומי קניות לקראת פסח: 50% גידול בקניית מצות; 500% גידול באגירת חמץ

תנועת שיא בנתב"ג: 22 אלף נוסעים ביממה ● 70 אלף יגיעו לאילת בימי החג ● הרצוג, שמיר ופרס יחוגו את הסדר בבתיהם בחוג המשפחה ● המשטרה מזהירה מפני פריצות בעת ההעדרות מהבית בעת הסדר ● 250 אסירים ישתחררו היום לחופשת חג מכלא מעשיהו

(ע). מאות טונות של חמץ תל־אביבי נמכרו במיליוני שקלים ל"לא יהודי". הרב אליעזר הגר מהרבנות בתל־אביב מסר כי בנוסף למחסני החמץ שבארץ, נמכרו מחסני חמץ רבים של תיירים שיש להם מחסנים בניו־יורק, לוס־אנג'לס, פאריס וכו'.

סופרת "הארץ" מוסרת כי ברשתות השונות ברחבי הארץ נרשם לקראת חג הפסח השנה גידול בקניות, בהשוואה לשנה שעברה.

ברשת הקואופ נרשם גידול ריאלי של 44% במכירות לקראת החג, לעומת אשתקד. במכירת מצות נרשם בקואופ גידול של 50%. עיקר קניית המצות מתרכזת בחבילות של ק"ג אחד ולא בחבילות הרגילות בנות 2.5 ק"ג.

לעומת זאת גדלו מכירות הבאגטים פי חמישה וככל הנראה מדובר באגירת חמץ לקראת החג.

כן נרשמו תורים במאפיות הפיתות.

נשיא המדינה חיים הרצוג, ראש הממשלה יצחק שמיר ומ"מ ראש הממשלה שמעון פרס יחוגו את סדר הפסח בבתיהם בחוג משפחותיהם.

מאות־אלפי עובדים במשרדי הממשלה, רשויות מקומיות, מוסדות ציבור ומפעלים יצאו כבר אתמול לחופשה מרוכזת עד אחרי הפסח.

המשטרה מזהירה את הציבור מפני פריצות לבתים בעת העדרם, כדי לחגוג את ליל הסדר. מתוך כוונה למנוע עבירות פליליות בסדרות זה, תגביר המשטרה את שומרי הסיור, שיפעילו נוכחות רבה בשכונות המגורים של העיר.

תנועת־שיא בנתב"ג

זהר בלומנקרנץ, סופר "הארץ" לענייני תעופה, מוסר כי תנועת שיא של כ־22 אלף נוסעים נרשמה ביממה האחרונה בנמל התעופה בן גוריון בלוד, ו־122 תנועות אוויריות — מספר כפול מביום תנועה רגיל.

רבבות אורחים לאילת

עשרות־אלפי נופשים הגיעו לאילת עד בסוף השבוע. בתי המלון והאכסניות תפוסים כמעט עד אפס מקום, ובעיר מצפים לכ־70 אלף מבקרים בימי החג. המשטרה תגביר את כוחותיה בעיר יחד עם מתנדבי המשמר האזרחי. שוטרי לשכת התנועה של מרחב הנגב תוגברו ביחידות המתנדבים לפיקוח מיוחד על התנועה בכביש הערבה.

חברת התעופה "ארקיע" החלה בהפעלת "רכבת אווירית" לאילת, כדי להתגבר על הביקוש הרב למקומות טיסה לקראת חג הפסח. אתמול הופעלו 20 טיסות לכל כיוון, מספר כפול מביום תנועה רגיל. נרשמה תנועת־שיא של כ־2500 נוסעים.

אתמול גם הופעל מנתב"ג מטוס "בואינג" מסוג 707, כדי להתגבר על עומס, בנוסף להפעלתם של שלושת מטוסי החברה, בטיסות הבינ"ארציות. היום תימשך תנועת המטוסים הערה ממרכז הארץ לאילת, ועוד 2000 נוסעים אמורים להיות מוטסים.

בסך הכל תטיס ארקיע לקראת ימי החג, כ־8000 נוסעים לאילת וממנה. רובם של הנוסעים הם דווקא תיירים מחו"ל ותושבי אילת הטסים צפונה, כדי שלא לעשות את החג בעירם העמוסה.

"ארקיע" הציעה אתמול מקומות טיסה בזולים לחיילים המשרתים באילת.

אסירים לחופשת חג

250 אסירים ישתחררו היום לחופשת חג מכלא מעשיהו — מסר דובר שירות בתי הסוהר. האסירים ייצאו מצויידים באיגרת אישית מאת נציב שירות בתי הסוהר, דוד מיימון, ובפרחים.

לאחותנו חברת "המגן" בע"מ
מקבוצת "פלתורס" הבינלאומית:

ברכות לבביות בהכנסכם
למעונכם החדש

מאחלים:
ההנהלה והעובדים

רח' אחד העם 28 תל אביב 65141
ת.ד. 394 תל־אביב 61003
טלפון 650862

בן 8 נהרג בתאונת פגע וברח בפ"ת; אחיו נהרג לפני כמה שנים בתאונה

(ע). קובי הדר בן 8 נהרג ביום א' אחר־הצהריים לאחר שרכב על אופניו ברחוב איינשטיין 45 בפתח תקוה. לפני מספר שנים נהרג אחיו בתאונת דרכים.

על נסיבות התאונה נודע כי כמה דקות לאחר שהחל לרכב על אופניו נמצא מוטל על הכביש פגוע בראשו.

השוטרים שהוזעקו למקום מסרו תחילה כי נפגע לאחר שנפל מאופניו. מאוחר יותר העלה חשד כי נפגע על ידי מכונית בתאונת "פגע וברח".

שוטרי לשכת התנועה של מרחב השרון עצרו לפנות ערב חשוד כבן עשרים וטרם נודע אם יש לו קשר לתאונה.

קובי הדר בן 8 התגורר ברחוב יעבץ 19 בפתח תקוה.

ראיתי שמעתי

גורליצקי פלידל שניר

לשרים אין פנאי לדיוני ועדת השרים

מישיבת ועדת השרים לחקיקה שהתכנסה בשבוע שעבר, נעדרו כל שבעה השרים הנמנים עם חברי הועדה. רק יו"ר הועדה, שר התיירות והמשפטים, אברהם שריר, הופיע לישיבה וכמובן גם ניהל אותה. שאר השרים, כך נאמר במפורש בפרוטוקול הרשמי של הדיון, לא הופיעו: חיים בר־לב, אמנון רובינשטיין, יוסף שפירא, יגאל הורוביץ, אריה נחמקין, שמחה בארי, ומשה שחל. אף לא הפריעה בהצעת חוק בישיבה: רק כוח, כנושא פרסת ובטיחות חוק השיתופיות, גם נתקבלו החלטות, למרות שרק יו"ר הועדה היה בעל זכות הצבעה. שאר הנוכחים בישיבה, פקידים בכירים ממשרדי הממשלה, אינם רשאים להצביע.

ג.ארם

הקריירה החדשה של אילי גורליצקי

הומור, שחקן, מראיין ומשקיע בבורסה, אילי גורליצקי, עומד לפתוח בקרוב בקריירה חדשה, הפעם של מארח ומנהל מסעדה ופאב. גורליצקי הגיע להסכם עם רשת מלונות דן, במיסגרתו יפעיל פאב ומסעדה באכדיה הסנים הישנים.

התכנית מלהיבה ככל הנראה את כל המעורבים בה, אך מעוררת חששות כבדים בקרב חברי מועדון הסנים, החוששים שהמקום השקט ממנו נהנו עד כה ישנה את יעודו. חברים במועדון שוקלים לפרוש בהכירות הנהלת המלון ולהודיע שיפרשו מחברותם במועדון אם התכנית תצא אל הפועל.

אריה לביא

פרס מרגלית לפלידל ושניר

הפרס ע"ש מאיר מרגלית הוענק השנה לשחקנית עדנה פלידל ולבימאי חנן שניר. פלידל מקבלת אותו על משחקה ב"קידוש" ואילו שניר על הבימוי של "הדוד וניה". שתי הצגות אלה: "קידוש" (בתיאטרון הקאמרי) ו"הדוד וניה" (בתיאטרון "הבימה") זכו את משתתפיהן בהרבה מחמאות ופרסים. בעבר זכו יוסף ידולק והמעצבת יעל פרידס בפרס פינקל, השחקן שמוליק סגל והשחקן נתן מנגוזין בפרס אשמן והשחקן נסים עזיקרי בפרס רובינא — כולם על ההצגה "הדוד וניה".

ב.ש.

ניק קרשו, פסח ראשון בארץ

ניק קרשו, זמר הרוק הנודע יגיע היום, ערב החג, לסדרת הופעות בערים הגדולות. תוסמן זה ימנע מאמרגניו לערוך לכבודו מסיבת עיתונאים. קרשו ביקש לחוות סדר פסח בישראל, והנהלת מלון דן פנורמה הקצתה לו ולמלוויו שולחן מיוחד.

אידה נודל איננה מאמינה בשינויים בבריה"מ

אידה נודל, שזכתה לכינוי "אם המסורבים", גורסת כי "שום דבר לא השתנה בברית המועצות, למרות שגורבאצ'ב מנסה ללטש את תדמיתו מבחוץ". אידה נודל אמרה זאת בשיחה שניהלה עם ראש העירייה הצרפתית פלייזר שבאזור פאריס, בה נבחרה ל"אזרחית כבוד". קטעים משיחתם שודרו ביום ראשון ברדיו הצרפתי. נודל, בת 56, המבקשת מאז 1971 לעלות לארץ ולהצטרף אל אחותה, אמרה — "בברית המועצות הכל בידי הק.ג.ב. כל חיינו יהיו לנו עסק עם הק.ג.ב.". היא הוסיפה כי "גורבאצ'ב מנסה להעניק למשטר שלו תדמית שתתקבל יותר בעיני דעת הקהל הבינלאומית", על ידי שחרור מתנגדי משטר שזכו בפירסום במערב. אולם, "אינני חושבת כי שלטונות ברית המועצות מתכוונים להניח למתנגדי משטר אחרים במדינה להתבטא בצורה חופשית. אין משנים עמדה בקלות כזו. הכל נשאר כפי שהיה".

ע"צ

בהמתנה בשחקים

עתה כבר אפשר לגלות, כי לשם הבטחת יציאתו של נשיא המדינה, חיים הרצוג, ורעייתו אורה, בנועד ממועד גרמניה והגעתם לישראל לפני כניסת השבת, נקטה חברת התעופה "אל על" באמצעים מיוחדים, כדי למנוע כל שיבוש אפשרי. החברה הטיסה ממסלולה מטוס מסוג "בואינג" 707, מבריסל לישראל, כך שיהיה באוויר באזור נמל התעופה פרנקפורט, במועד המראתה הצפוי של טיסת הנשיא. במטוס השאירו שני מושבים פנויים לנשיא ולרעייתו בלבד, ללא אנשי הפמליה. המטוס אף צוייד במזון מיוחד, רק מלת, עבור הנשיא ובלי אוכל יקירים מפרנקפורט, המוגשים בדרך כלל רק במחלקה הראשונה. אנשי צוות האוויר תודרכו למקרה שטיסתם הסדירה תהפוך לטיסה נשיאותית. לבסוף לא היה צורך במטוס "הכוהני" והנשיא והפמליה הגיעו בטיסה הסדירה מפרנקפורט ללא תקלות.

את ההוראה לסידור המטוס המיוחד נתן מנכ"ל חברת התעופה "אל על", רפאל הר־לב, לאחר השיבושים שנגרמו ביציאתו של הנשיא לביקור הממלכתי. אז נאלץ המטוס לחזור לנתב"ג לאחר שכ־40 דקות לאחר ההמראה התגלתה בו תקלה.

זהר בלומנקרנץ

משרד החינוך ואליעזר שמואלי — ההדורים יושרו

משרד החינוך והתרבות והמנכ"ל לשעבר, אליעזר שמואלי, פירסמו היום, ערב החג, הודעה משותפת בעקבות הדלופי הדברים שהיו ביניהם באחרונה. משרד החינוך אומר בהודעה כי נמסר לו, מטעמו של מר שמואלי כי בעתונות ניתן פירוש מטעה לדברים שהשמיע בכנס אדם בנתניה וכי המנכ"ל לשעבר לא התכוון לפגוע במשרד, בשר ובעובדים.

משרד החינוך קיבל בסיפוק את הודעתו זו של מר שמואלי והודיע כי הוא רואה בהבהרת הדברים שנאמרו על ידו סוף פסוק. משרד החינוך ביקש לציין כי בתגובותיו הקודמות על דברי מר שמואלי לא היתה כל כוונה לפגוע בתרומתו של

בעריכת עידית רוזנבלום

אמש בתיאטרון / מיכאל הנדלזלץ

הדרך הלא נכונה

"הדרך לברודוויי" מאת ניל סיימון בתיאטרון הלאומי "הבימה". תרגום: דן אלמגור. בימוי: עמית גזית. משתתפים: ליא קניג, נתן דטנר, שמעון כהן, אברהם מור, שלמה בר־שביט ודורית פרידה.

"בדרך לברודוויי" הוא החלק השלישי בטרילוגיה המספרת איך הנער היהודי יוג'ין מברייטון ביץ' הפך למחזאי מצליח ולאיש שהכין משהו על חייו. אם שני החלקים הראשונים ("זכרונות חוף ברייטון" ו"סירוגות") היו משעשעים במידה, הרי החלק השלישי הוא משמים למדי, לקוי במבנה ומלאכותי באמירותיו, גם אם יש בו רגעים טובים יותר. העובדה שתיאטרון "הבימה" שהעלה את שני המחזות הראשונים, ראה עצמו נאלץ להציג את החלק השלישי, שהוא בפירוש לקוי, מעלה ספקות אם "הבימה" כתיאטרון נמצא בדרך הנכונה.

מייד בהתחלה מסביר יוג'ין (נתן דטנר, המיומן והבעל הקסם האישי והחוש עיתוי מעולה, אך הפעם לא מרוצה במיוחד בתפקיד כפוי טובה שמתווכח לקהל) שהסבא שלו (שלמה בר־שביט, בתפקיד עשוי היטב) מבודד מפני שהוא לא מתאמץ להבהיק. שמעון כהן (בתפקיד האח, סטנלי) מתאמץ מאד. אברהם מור וסובה פרדו מדקלמים למדי, ואילו ליא קניג מצויינת כרגיל. אבל היא היתה יכולה לעשות זאת גם עם ספר טלפון, כך שמחזה קלוש של ניל סיימון לא יפריע לה. היא מפליאה לרקוד. תפאורה זהה לזו של "זכרונות חוף ברייטון", כך שלפחות חסכון יש כאן.

הקהל מחא כפיים, ומלבד זאת את ההצגה הזאת מכרו ליותר מ־50 אלף איש עוד לפני שהתחילו לעבוד עליה. הכל היה טוב ויפה אלמלא היתה ההצגה סימפטומטית לתיאטרון הישראלי בכללו, בהיותו מסובסד למופע כך מעודדים בכספי ציבור תיאטרון מסחרי לא טוב במיוחד. הדרך לברודוויי, לקושה ולגיהנום רצופה כוונות טובות.

שר המדע והפיתוח
גדעון פת
משתתף בצערו של
נשיא האקדמיה הלאומית למדעים
פרופ' יהושע יורטנר
במות עליו
אמו ז"ל

עדות ראייה

לוויתה של עפרה מוזס, בבית העלמין סגולה בפתח תקווה:

תחת שמיים מעוננים הונחו הזרים, ברגשות עצורים, בלי הבעל והילדים

מאת נדית אמיתי

"אני מבטיח, נשבע בירושלים, שהילדים יקבלו את כל מה שיש לנו. את יכולה לשכב ולנוח ולהשגיח עלינו", אמר בקול בוכה, אבי, אחיה של עפרה מוזס, שנהרגה במוצאי־שבת מבקבוק תבערה שהושלך לעבר מכונית המשפחה, בה נסעו בעלה אברהם, ילדיהם: טל (4 וחצי), הבת עדי (8) ותיך (14), והחבר יוסי הלאלי. כולם נפגעו ומאושפזים.

הסבתא, מתמוטטת, קוראת לעפרה, מבקשת שתחזור אליה. מישהו מהקהל מגיש לקרוב־משפחה מים בבקבוק ששימש בעבר כלי קיבול לקוקה קולה. "טעם החיים".

אלפים ניצבים מסביב לקבר הפעור בבית העלמין "סגולה" בפתח תקווה.

אתמול היה אמור להגיע לאלפי־מנשה מודד מקצועי, כדי לקבוע היכן למקם את בית העלמין של היישוב הצעיר בשומרון. המתנה באלפיים תושבים. לא ידעו שיקרה אסון, התכוננו להכין בית עלמין מקומי.

אבל אבי המשפחה, אברהם מוזס, החליט כי אשתו עפרה תיטמן בבית העלמין בפתח־תקווה.

ברקע נשים בוכות, גברים ניצבים ומוחים דמעה. אווירה מאופקת. קשה. שוטרים ניצבים בין השורות כדי למנוע בוטה כלשהי ל"המני" את האווירה.

על הקבר הטרי, טרם הנחת הזרים, פונה הרב של יהודה ושומרון, הרב איתן, בתפילה לשלום הילדים: ביה, עדי וטל מוזס, החבר יוסי הלאלי והאב אברהם מוזס.

בכי חרישי נשמע מכיוון בני משפחה והקהל הרב. חברים סופקים כפיים, שב מוחים דמעה.

תחת השמיים המעוננים באווירה קשה אך מאופקת מונחים הזרים. הקהל מתפזר. במקום נותרים לעמוד במשך דקות ארוכות בני המשפחה.

אחר כך מסייעים לאמה של הדרוגה להגיע לאמבולנס של מגן דוד אדום שניצב בקרבת מקום. משקים אותה במים, משכיבים אותה על האלונקה.

האח, אבי, ניגש לאחיו דודי, היושב ליד הקבר הטרי, עוזר לו לקום, וביחד הם עוזבים את בית העלמין.

שיירה ארוכה של כלי־רכב עוזבת את המקום. חלק גדול נוסעים לאלפי־מנשה בדרך שבה נהרגה. כאן, סימני האסון של מוצאי־שבת, ומאידך, סימני הלקח — בצורת עצים שנכרתו, כדי שאסונות כאלו לא יישנו.

ליד שדות בוערים, בין אלפי מנשה וקלקיליה:

וייס: "את זה עשה הנוער שלנו. מזלנו שיש לנו עוד נוער כזה"

מאת אודי ניר

בין שני ישובים, יהודי וערבי, כתם שחור גדול. על הכביש, בחצי הדרך בין אלפי־מנשה לבין קלקיליה, האספלט חרוך.

לצד הדרך מוטלים מסגרת מפויחת של פנס וקרע של צמיג שרוף — שרידי מכוניתה של משפחת מוזס. עליהם הניחו החברים מאלפי מנשה שני זרי־שושנים גדולים.

בין שני ישובים, שתושביהם אינם נמנים עם הקיצוניים בשני המחנות, נפגע מרקם יחסים תקין, כמעט הרמוני. כדברי ראש עיריית קלקיליה, עבד אל־רחמאן אבו־סניינה: "שברי הבקבוקים האלה ושברי הזכוכיות שנופצו בקלקיליה בלילה חותכים קשרים הדוקים בינינו. יידרש הרבה זמן לתקן את מה שנבינו פה יחד בעמל רב".

אחרי הצהרים, שעות אחדות לאחר הפיגוע המזעזע, ברדיוס מטרים מהצומת החרוך, דומה שהכביש עדיין רותח.

העם בשיאו. תושבים נזעמים מאלפי־מנשה, ובעיקר תושבי ההתנחלויות הקרובות — מעלה שומרון, קרני שומרון ועמנואל — עומדים מסביב ומדברים על נקמה.

"צריך לפגוע להם ברכוש, זה הדבר היחיד שהם מבינים", אומר אחד מהמתנחלים. "צריך לפגוע בהם עצמם", אומר אחר. "דיר יאסין, תל אל־זעתר. מה יש שלמדו".

באופק מיתמר עשן מהבוער הסמוך, האבלה. פרדס ושדות קוצים העלו שם באש.

"את זה עשה הנוער שלנו", אומרת מוכ"ל נוש אמונים, דניאלה וייס. "מזלנו שיש לנו נוער שכזה", היא מוסיפה בחיוך של שביעות רצון.

את העם מוציאים על כל מי שרק אפשר: על שמעון פרס, "המפריח בלונים של אשליות מטופשות"; על שר הביטחון יצחק רבין, "המזניח את שלום המתיישבים ביו"ש".

וגם על התקשורת. "לך תזדנגף", אומרים לכתב אחד. "כאן נהרגים אנשים, ואתה מדבר על עקירת פרדסים".

ניסויים זגוגיות תוך שירת "עם ישראל חי"

עיקר הזעם יוצא על השכנים הערבים. שעה קלה אחרי הפיגוע הרצחני כבר התגובבו כ־200 איש מההתנחלויות הקרובות במרכז קלקיליה, ותוך שירת "עם ישראל חי" ניפצו זגוגיות של בתי־מגורים וכלי־רכב שבעליהם ערבים.

"במשך השבת, לקראת חג הפסח שלכם, היו פה בערך 30 אלף יהודים. בערב באו השכנים שלנו, אלה שבאים לבקר אצלנו בגן החיות החדש. אלה שמחכים אצלנו לשמחות ומזמינים אותנו לחגים ולשמחות שלהם, והשתוללו", אומר ראש עיריית קלקיליה. "גם את החלונות בשתי המכוניות שלי ניפצו".

על שולחנו של עבד אל־רחמאן אבו סניינה ניצב דגלון שקיבל מראש עיריית הרצליה. ליד הדגלון מונחת המועצה האזורית שומרון, תעודות הוקרה ממשטרת ישראל, ואפילו דגם של התרמוקלע "עוזי" שקיבל לאות הוקרה ממועצת כוכב השרון. כתצר ביתו עומדות שתי המכוניות שלו, שהלונותיהן נופצו בידי המתפרעים.

בבוקר התקשר ראש מועצת אלפי מנשה, שלמה קטן, לעמיתו אבו־סניינה, והבהיר לו כי לא תושבי היישוב שלו השתתפו בהתפרעות.

עומש לפרדס חרוך: הטרקטור הצה"לי שעקר אתמול שלוש שורות בפרדס שממנו הושלך, לפי החשד, בקבוק התבערה שגרם למותה של עפרה מוזס

נסים ומודעי סיכמו שידונו עם חרות — בלי פת ושריר

מודעי לא הסכים להופיע עם שני השרים האחרים לדיונים על איחוד הליכוד

מאת אילן שחורי

סופר "הארץ" לענייני מפלגות

השרים יצחק מודעי ומשה נסים סיכמו ביניהם כי הם יהוו את צוות שרי הליברלים למשא ומתן עם שרי תנועת החרות בדבר ביצוע הסכם האיחוד בין שתי המפלגות. על כך נמסר אתמול בישיבת שרי הליכוד שהתקיימה לאחר ישיבת הממשלה בלשכתו של ראש הממשלה יצחק שמיר.

החטיבה הליברלית בכנסת הסמיכה בשבוע שעבר את ארבעת שרי הליברלים להיות נציגי המפלגה מול שרי חרות. אלא שמר רעי, שלא השתתף בישיבת החטיבה, טען כי שמו צורף לצוות השרים ללא הסכמתו.

מודעי אמר כי לא ישתתף בפגישות שבהן יהיו נוכחים השרים אברהם שריר וגדעון פת. לטענתו, ועידת המפלגה הליברלית הסמיכה ועדה בת 12 איש, בראשותו, לניהול המשא ומתן; ורק היא מוסמכת לכך.

מאז סוף השבוע שעבר נעשים מגעים בצמרת הליברלית להוביל להסכמה בין מודעי ונסים, כדי שיד הזו את נציגות המפלגה. נודע כי המשא ומתן המעשי בין הליברלים לחרות יחל מיד לאחר חג הפסח, מתוך מגמה לקיים את ועידת היסוד של תנועת החרות בסוף מאי, מיד בתום הישיבה הראשונה של מרכז תנועת החרות, שתתכנס בראשותו של השר אריאל שרון.

מחפשים עוד 400 ליברלים למרכז

על־פי הסכם האיחוד, יצורפו כאלף חברי המפלגה הליברלית למרכז המשותף. עדיין קיימת מחלוקת קשה בתוך הליברלים כיצד להגיע למספר זה, מאחר שהמוסד הרחב ביותר של המפלגה מונה רק 600 איש.

בתגובה להודעה שנמסרה אתמול בישיבת שרי הליכוד, אמר שריר כי איחוד הליכוד הוא עתה עובדה מוגמרת, וכעת מתחיל המהלך שאין ממנו חזרה. לדברי שריר, הצוות שהוסמך הוא ביצוע לקו המתון במפלגה הליברלית.

שריר הביע תקווה כי איחוד מלא של מוסדות שתי המפלגות יתבצע עוד לפני יום העצמאות.

סופרים ומתרגמים ביטלו עתירתם: קיבלו כבר הכספים המגיעים להם

עתרו לבג"ץ כי לא קיבלו הקצבות ותמלוגים שהבטיחה ועדת ראש הממשלה לבדיקת מצבו של הסופר

מאת סופר "הארץ"

אגודת הסופרים והמכון לתרגום הודיעו לבג"ץ כי הם מוותרים על עתירתם נגד משרדי האוצר והחינוך, מכיוון שעד ה־10 באפריל הועברו לידיהם כל הכספים המגיעים להם לפי המלצות ועדת ראש הממשלה לבדיקת מצבו של הסופר.

ועדת ראש הממשלה החליטה על שורת המלצות, בהן העברת הקצבות גדולות יותר לאגודת הסופרים, והמכון לתרגום, וכן הפעלת שיטת תשלום התמלוגים לסופרים על השאלת ספריהם בספריות הציבוריות.

משהתעכב ביצוע המלצות הוועדה במשך זמן רב, פנו אגודת הסופרים והמכון לתרגום לבג"ץ, באמצעות היועץ המשפטי של האגודה, עו"ד אלי זוהר.

בינתיים, בטרם נקבע מועד לדיון בפני הבג"ץ, הגיעו הכספים שהובטחו לגופים אלה, וכן הועברו המחאות לסופרים בגין התמלוגים המגיעים להם על השאלת הספרים.

במכתב הוויתור על הבג"ץ כותב זוהר — שקיבל בינתיים תואר חבר כבוד באגודת הסופרים על שירותיו ללא תשלום לאגודה — כי מצער הדבר שרק פנייה לבג"ץ גרמה להעברת הכספים שהבטיחה ועדת ראש הממשלה, שהמלצותיה אומצו על ידי הממשלה.

שמיר ל"טיים" על פרשת פולארד:

"אילו ידעתי הייתי עוצר זאת מיד"

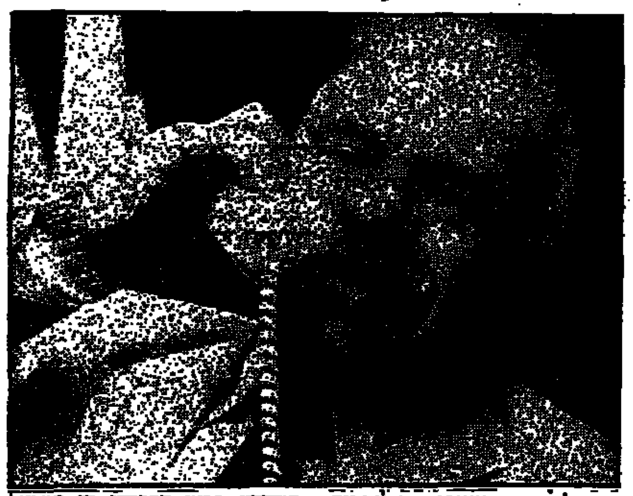

מאת שלמה שמיר

סופר "הארץ" בניו־יורק

ניו־יורק (מיוחד ל"הארץ"). "לו ידעת על פרשת פולארד, מה היית עושה?" — נשאל ראש הממשלה יצחק שמיר בראיון בלעדי לשבועון "טיים".

תשובתו היתה: "הייתי עוצר זאת מיד. אבל שלא ידעתי. כל הבעייה היתה שלא ידעתי. זה היה צריך להיות מופסק מיד".

שמיר נשאל אם השערוריות האחרונות בישראל השפיעו או גרמו נזק, ועל כך השיב: "סקנדלים יש בכל מקום שבו יש עיתונות. העיתונים תמיד מעלים את הסקנדלים. אני לא חושב שתהיה לזה השפעה. זה יעבור".

בהתייחסו לתהליך השלום אמר ראש הממשלה כי למרות כל היומות והמגמות החדשות, לא נמצאה דרך טובה יותר מהסכמי קמפ דיוויד. "הסכם זה הוא הדרך היחידה לשלום".

בהתייחסו לוועידה הבינלאומית, אמר שמיר כי היא לא תשרת את רעיון השלום, ושיחות ישירות הן הדרך היחידה.

שמיר אמר כי הסובייטים היו צריכים להוכיח שוועידה בינלאומית תוביל לשלום, והם לא יכלו להוכיח זאת. לדבריו, "אנו בטוחים בעצמנו. אנו יודעים כי אנו צועדים במסלול הנכון. אמנם יש לנו קשיים, אבל למי אין?"

ספרד לעמדה בלתי־רגילה

בראיון אחר בשבועון "טיים" אומר המנהל של אגף מזרח התיכון במשרד החוץ הספרדי כי ישראל הכניסה את ספרד לעמדה בלתי נוחה.

"אחרי ששמענו את פרס מעודד את רעיון הוועידה הבינלאומית, קיבלנו באמצעות השגריר שלנו בישראל רשימות ממשרד ראש הממשלה, בהן נדחה להולכין רעיון הוועידה הבינלאומית".

"חוסר רגישות" בריטי:

השגריר הגיש חזיר לדיפלומטים ערבים

מאת שאול צדקא, סופר "הארץ" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"הארץ"). שגריר בריטניה בארה"ב, סר ג'ון תומפסון, עורר סערה בקרב קהילת הדיפלומטים הערביים בניו־יורק כי הגיש בשר חזיר באחת מסעודות הפרידה שלו מעמיתיו קודם שובו הביתה בסיום תפקידו.

כאשר מזו הנוכחים בארוחה כבר התפריט, הוא מיהר להורות למלצרים להגיש בשר בקר.

דיפלומטים ערבים ציינו את הטעות כהוכחה נוספת לחוסר רגישותם של הבריטים לערכי האיסלאם כפי שבאו לידי ביטוי גם בעבר, כאשר אותו שגריר הגן לפני שנה בלהט על המעורבות הבריטית בהפצצה האמריקאית על ביירות.

סלפאק יסב לסדר עם שולץ בשגרירות האמריקאית במוסקווה

מוסקווה (ע"ר וע"צ). פעיל העלייה הוותיק ולאדימיר סלפאק, העומד להיפגש עם שר החוץ האמריקאי ג'ורג' שולץ בביקורו במוסקווה, מסר אתמול כי השלטונות אפשרו לו לעזוב את ביתו לאחר שיום קודם לכן היה במעצר בית.

בשיחה טלפונית עם כתב רויטר אמר סלפאק כי יהיה נוכח בערב הסדר שיתקיים בשגרירות האמריקאית, לצדו של שר החוץ שולץ. לדבריו, הוא מצפה כי שולץ ימסור לו תצלום של נכדיו הנמצאים בארה"ב, אותם לא ראה מעולם.

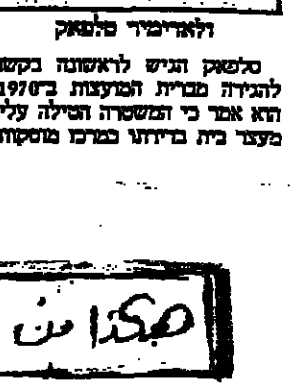

ולאדימיר סלפאק

סלפאק הגיש לראשונה בקשה להגירה מברית המועצות ב־1970. הוא אמר כי המשטרה הטילה עליו מעצר בית בידיעה במרכז מוסקווה בשבת האחרונה, לאחר שניסה להמשיך במחאתו על שאין מרשים לו להגר.

הערוץ השני ישדר הערב — בעת הסדר

הערוץ השני ישדר הערב שלוש שעות של תוכניות מיוחדות. בין השעות 20–19 יוקרנו שירים ישראליים, שהולכם לא הוקרנו עד כה. בין 21–20 תובא הקרנת בכורה של "אביב בירושלים" — תוכנית מוסיקלית שהופקה על־ידי מרכז המוסיקה בירושלים, המוקדשת לסונטה המוזיקלית של בטהובן, בהשתתפותם של אייזק שטרן וגינה בכאור. בין 22–21 ישודרו שירים לועזיים נבחרים.

ערך את העמוד: ישראל עמרני

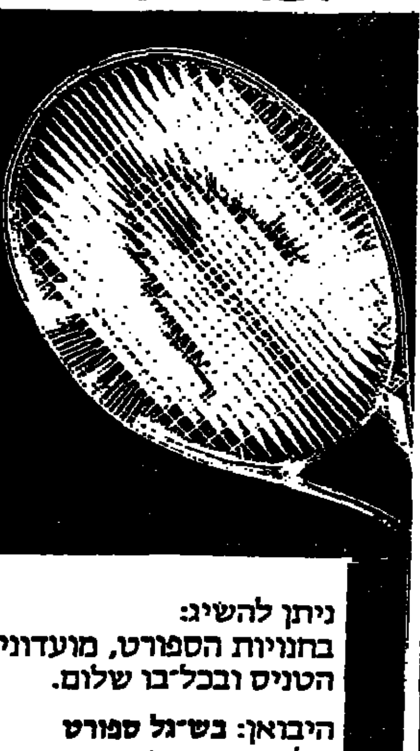

HEAD RADIAL

מבצע לחג: זול יותר מחו"ל

דירקטור גרפית II (ראש גדול) במקום 400 ש"ח בחו"ל — רק 250 ש"ח

גרפית רדיאל אדום (ראש גדול) שיזור מיקרו במקום 450 ש"ח בחו"ל רק 350 ש"ח

קומפ רדיאל ירוק (ראש גדול) שיזור מיקרו במקום 400 ש"ח בחו"ל — רק 300 ש"ח

גרפית פרו (ראש בינוני מוגדל) במקום 400 ש"ח בחו"ל — רק 280 ש"ח

טורנמנט פרו (ראש בינוני מוגדל) רק 155 ש"ח

טורנמנט דירקטור (ראש גדול) רק 155 ש"ח

טורנמנט מסטר (ראש רדיאל) רק 155 ש"ח

ניתן להשיג: בחנויות הספורט, מועדוני הטניס ובבכל־בו שלום.

המחירים כוללים: כיסוי, שיזור מקצועי ואחריות לשנה. אפשרות בתשלומים

היבואן: בש"גל ספורט טל: 03-251121

מחבטי האד היחידים עם בולם זעזועים גם בידית המחבט.

HEAD HIGH TECHNOLOGY

רשום לפניך תאריך זה:

15 באפריל

• עבודות יד מיוחדות! • יריד לצרכנים • מעל 60 דוכנים • מופעי תאטרון בובות חינם! בלי "מעבר לדף" • טעימת יין חינם • אין כסף! • הגרלה ענקית! • בלונים!

יריד פסח של הג'רוזלם פוסט — קרמיקה, תכשיטים, מוצרי עור, זכוכית חברון, מידות נייר, חלילים, יודאיקה, בובות, צעיפי משי, אמנות אתנית ועוד ועוד ועוד...

דמי כניסה: 5 שקלים — תרומה לקרן "אל תשליכני לעת זקנה" (כולל כרטיס חינם להגרלה). לילדים בני 12 ומטה — הכניסה חופשית!

תוכל להרוויח סופשבוע זוגי במלון הילטון ירושלים, ארוחת ערב בשניים במסעדת "חמסה" בהילטון, או כל פרס אחר מ־40 הפרסים שבהגרלה.

אל תחמיצו! 15 באפריל בין השעות 12.00–21.00, מלון הילטון ירושלים

POST

רשות שדות התעופה בישראל

מעברי הגבול עם מצרים — רפיח, ניצנה וטאבה

הודעה לציבור

שעות הפעילות של מעברי הגבול עם מצרים

עם הנהגת שעון הקיץ החל מ־15.4.87 יהיו שעות הפעילות של מעברי הגבול עם מצרים כדלקמן:

– מסוף רפיח יפעל בין השעות 09.30–18.00

– מסוף טאבה יפעל בין השעות 08.00–22.00

– מסוף ניצנה יפעל בין השעות 09.00–17.00

המחלקה ליחסי ציבור

רשות שדות התעופה בישראל

בית התפוצות על שם נחום גולדמן

שעות פתיחה במוזיאון בית התפוצות — חוה"מ פסח —

ימים ב'–ג' (13–14.4.87): סגור (ערב חג וחג)

ימים ד'–ה' (15–16.4.87): 10.00–19.00

יום ו' (17.4.87): סגור

שבת (18.4.87): 10.00–14.00

יום א' (19.4.87): 10.00–14.00 (ערב חג)

יום ב' (20.4.87): סגור (חג)

AMIT נשי אמית רשת מוסדות חנוך בישראל

בית־ספר אמי"ת ת"א

שמחים להודיע על פתיחת מסלול על תיכוני

לטכנאי מכשטיל (כתה י"ג)

באישור משרד החינוך והתרבות

מתקבלות בוגרות בתי־ספר תיכוניים דתיים במגמות אופנה ואומנות במסלול

מסמרת. ההרשמה נפתחה בבי"ס

פרטים נוספים במזכירות בי"ס אמי"ת ת"א קרית חינוך אזור ל' טל. 03-422021/2

union bank בנק אגוד

הודעה ללקוחות

החל מיום ד' ה־15 באפריל 1987, תופחת הריבית הבסיסית בחשבונות הדביטוריים במוסדנו בשעור שנתי של 4%, והנוע החל מ־33% על בסיס שנתי, דהיינו ריבית אפקטיבית שנתית של 37.90%.

מקום בצמרת מברכת את לקוחותיה ואת עם ישראל בחג שמח

מקום בצמרת שכונת היוקרה של ירושלים

מקום בצמרת, חלונות צרפתיים, שער כניסה חשמלי לחנייה מקורה בלב ירושלים

• דירות 4, 5, 6 חדרים (שלב ב')
• נותרו 2 קוטג'ים 6 חדרים אחרונים לכניסה בעוד 3 חודשים.

מקום בצמרת — שכונת היוקרה בליבה של ירושלים — המשך רח' ש"י עגנון — רח' הפלמ"ח.

מקום בצמרת — צופה אל נופיה המרהיבים של ירושלים.

מקום בצמרת — 4 בנייני דירות ו־24 קוטג'ים בתכנון של האדריכל יעקב רכטר.

מקום בצמרת — צלחת לקליטת שידורי טלויזיה באמצעות לווינים.

מקום בצמרת — מחסן, חנייה מוארת 24 שעות ביממה עם שער המופעל בשלט־רחוק.

מקום בצמרת — ערבות בנקאית צמודה.

מקום בצמרת — משכנתא עד $25,000.

מכירות: מקום בצמרת — רח' ש"י עגנון 14, דירה 2. טל: 02-667464 02-699531.

صكدا من الاهل

صكذا من الأهل

גלגל הבורסה / יהודה שרוני

ירידות מתונות

שבוע מסחר מקוצר נפתח אתמול בבורסה במגמה של ירידות שערים מתונות בכל ענפי המסחר. ירידות ב–188 ניירות ערך לעומת עליות ב–91 מניות, גרזו ירידה של 1.07 אחוזים במדד המניות הכללי ללא בנקים.

ירידות השערים המתונות הפתיעו לטובה, מפני שהכל סברו כי בעקבות המשבר הפוליטי ושבוע המסחר המקוצר, צפויות ירידות שערים חדות יותר. בקרנות הנאמנות לא זו בלבד שלא היו פדיונות, אלא אף היתה צבירה של שישה מיליוני דולרים. ההיצעים בניירות הערך השונים נקלטו על ידי הגופים המוסדיים בירידות שערים מתונות. במניות דולריות הסחירות היו תנודות השערים כלפי מטה חדות יותר. מחזור המסחר במניות המשיך להיות גבוה, הסתכם ב–24.4 מיליון שקל.

מדד		שינוי יומי ב-%
מדד מניות כללי	129.54	−0.30
כללי ללא בנקים	161.55	−1.07
מדד אג"ח כללי	109.36	+0.16
אג"ח צמוד מדד	109.28	+0.13
אג"ח צמוד מט"ח	109.39	+0.35

הבנקאיות: מה הלאה?
ועדת הכספים של הכנסת פתחה אתמול בדיון על הדרכים לפריון המניות הבנקאיות. ח"כ חיים רמון דרש לבטל את ההסדר שנעשה עם בעלי המניות, בטענה שהוא מטרטר כל מהלך להבראת המשק. לפריבה הפלא, דרישתו של רמון לא נדונה. משרד האוצר מתנגד לפי שעה לכל שינוי בתנאי הפריון של המניות הבנקאיות. ואולם הדיון בוועדת הכספים עשוי לעודד שוב בהלה ולהדרש את מגמת ההיצעים בבנקאיות. ביקושים לבנקאיות סופקו אתמול בעליות שערים קלות, ובמחזור של ארבעה מיליוני שקלים.

תשואה שנתית דולרית ב-%	
בל"ל 0.1	16.01
הפועלים ש	16.78
אי.די.בי. רג	16.93
דיסקונט א	16.88
המזרחי ש	16.91

פיא קנתה אלרון והבשרת בשלושה מיליוני דולר
לאומי פיא ממשיכה להגדיל את אחזקותיה בעסקות שמחוץ לבורסה. אתמול רכשה מחשבון ה"נוסטרו" של בנק לאומי מניות אלרון בתמורה כספית של שני מיליוני דולר, ומניות הכשרת היישוב בתמורה כספית של מיליון דולר. מניות אלו נסחרו אתמול ללא שינוי שער.

החלפת ידיים בקרור
במניות קרור 1 מורגשת בעת האחרונה מגמת רכישות מצד כמה גופים בורסאיים. רכישות אלו נעשות על רקע השיפור הצפוי בדוחות החברה, ועל רקע ההערכה כי רווחיות זו תמשך גם בשנה הקרובה. הרכישות נעשות דווקא במניות בנות שקל אחד, מפני שהפער בינה לבין המניות בנות 0.1 שקל הוא גבוה.

מחזורי המסחר הגדולים מעידים על החלפת ידיים במניות. הגופים הפעילים באחרונה במניות החברה הם בנק הפועלים, בנק כללי וחברת הברוקרים יוניטראסט.

פועלים רוכשים כלל אלקטרוניקה
במניות כלל תעשיות אלקטרוניקה מורגשת באחרונה מגמת רכישות מתמשכת. הרכישות נעשות באמצעות בנק הפועלים, ככל הנראה לחברת ניהול התיקים החדשה "פעילים". ביקוש למניות סופק אתמול ללא שינוי שער. היצעים למניות החברות האחרות נקלטו ברוב-כלל בירידות שערים מתונות.

שיפור מכבי באג"ח
לאחר ימים אחדים של ירידות שערים באיגרות החוב, ניכר אתמול שיפור מכבי, ושערי האיגרות נטו ברוב-כלל לעלות. הפעילות מרכזת בפרסום מדד המחירים ביום ד'. המחזור באג"ח גדל והסתכם ב–12.1 מיליון שקל. הסיבה לגידול נעוצה בפרסום יתרות של מלאי האג"ח המוחזקות על ידי בנק ישראל. היקף הפעילות במק"מ היה נמוך מאד.

איש עסקים!
מידע על חברות חדשות עם רישומן במאגר מסחר. לפרטים "שירותי המפעיל" 02-811555 פקסימיליה 02-811552

הנפקה	ימים לפדיון	שער	תשואה חודשית
447	9	99.30	2.40
457	16	98.82	2.28
517	23	98.40	2.16
527	30	98.02	2.05
537	37	97.58	2.08
547	44	97.14	2.05
617	52	96.49	2.11
627	59	96.12	2.10

הודעות בורסה
● בשנת 1986, מז נמו הסתירה 658 אלף שקל, לעומת הפסד של 1.9 מיליון שקל בשנה הקודמת.
● מינויו של אבי רז לדירקטור בחברה הכלכלית לירושלים מקע אך מרם חודש.

אינטר ישראל סוכנות לנכסים בע"מ
להשכרה או למכירה
משרדים
בבנייני משרדים ובמקומות מרכזיים
כניסה מיידית
03-294141 בית אל-על בן יהודה 32 ת"א

שערי קרנות הנאמנות

אב	5985.49	5962.34	−41.41	−0.69
אבוקה	606.75	595.16	0.29	0.05
אגה	240.79	236.15	−0.73	−0.31
אדיר	1595.81	1564.37	−0.68	−0.04
אדם	3167.38	3107.13	−22.37	−0.71
אופיר	1828.19	1814.24	1.91	0.11
אור	417.20	408.40	0.64	0.16
אורין	155.01	151.91	−0.27	−0.18
אורלי	262.37	260.44	−0.39	−0.15
אורן	791.54	776.35	−1.30	−0.17
אייל	3862.18	3786.25	−16.11	−0.42
איתם	5343.45	5228.27	1.62	0.03
איתן	710.69	696.39	0.64	0.09
אלון	572.37	560.61	−1.30	−0.23
אלמוג	658.68	650.67	0.50	0.08
ארז	825.56	809.73	−4.61	−0.57
אש	212.26	211.29	−1.54	−0.72
אשל	180.93	177.39	−0.59	−0.33
אתגר	231.97	229.79	−0.75	−0.33
בדולח	3021.41	2964.81	−22.85	−0.76
ברוש	563.74	553.02	−0.60	−0.11
ברק	583.19	571.95	−3.11	−0.54
ברקת	839.37	835.23	1.79	0.21
גביש	1506.12	1495.91	−2.97	−0.20
גבע	1051.81	1036.65	−1.31	−0.13
גורן	743.12	729.04	0.50	0.07
גיא	9661.53	9518.41	−16.87	−0.18
גיל	3377.44	3314.94	−15.97	−0.48
גלית	612.47	605.15	−1.81	−0.30
דובדבן	445.38	441.19	−4.29	−0.96
דוכיפת	765.92	756.99	−2.18	−0.29
דולב	223.47	218.71	−0.28	−0.13
דורון	1471.92	1444.23	2.47	0.17
דנון	256.41	251.46	0.30	0.12
דליה	571.82	569.71	−2.63	−0.46
דרור	477.37	468.69	−4.74	−1.00
דקל	508.36	498.65	−1.01	−0.20
הדס	478.48	474.42	−3.36	−0.70
הדר	527.08	517.39	−1.51	−0.29
הדרית	2828.05	2768.84	−2.22	−0.08
זהר	19918.62	19628.44	−190.82	−0.96
זיו	18327.81	18060.01	−180.59	−0.99
זמיר	1259.84	1235.92	−6.75	−0.54
חוחית	151.16	147.83	0.78	0.53
חליפין	128.58	128.02	0.15	0.12
חלמיש	615.87	612.99	1.22	0.20
חן	135.87	135.33	0.19	0.14
טופז	1350.48	1319.46	0.58	0.04
טל	5971.16	5894.40	4.83	0.08
יובל	829.09	813.39	0.64	0.08
יהלום	2942.41	2888.49	−20.07	−0.69
יסודות	462.51	458.21	−2.78	−0.60
יערה	669.30	654.76	−0.10	−0.02
כוכב	1428.71	1401.29	−7.64	−0.54
כחל	131.95	129.36	0.09	0.07
כלנית	628.94	636.51	−2.15	−0.34
כספית	717.63	713.96	−1.07	−0.15
כרמל	150.55	147.53	0.20	0.14
כתר	1157.99	1135.30	3.31	0.29
להב	4754.93	4666.16	−23.74	−0.51
למשקיע	118391.70	116201.59	−1549.53	−1.32
לפיד	498.87	489.24	−0.23	−0.05
לקט	1720.95	1686.16	5.15	0.31
לשם	963.65	959.24	1.48	0.15
מגשר	1253.16	1229.08	0.94	0.08
מבטח	3623.85	3591.15	3.63	0.10
מגן	238.07	234.59	−0.67	−0.28
מגוון	3725.16	3690.20	−10.07	−0.27
מגל	773.97	767.42	0.68	0.09
מור	2310.46	2277.79	−23.45	−1.02
מורן	1022.16	1018.37	−2.82	−0.28
משה	27939.47	27425.30	−6.13	−0.02
מישר	946.80	928.29	0.52	0.06
מעוף	4993.15	4899.40	−21.74	−0.44
מעיין	770.54	755.94	0.78	0.10
מקשה	996.14	991.64	0.56	0.06
מרגלית	1627.44	1590.42	−10.36	−0.65
מרווה	116.57	116.17	−0.10	−0.09
מרום	1239.75	1215.99	1.44	0.12
נגה	28253.86	27848.41	−333.57	−1.18
נמיר	1147.02	1142.15	−8.78	−0.76
נמש	553.68	542.61	−0.67	−0.12
ניר	7931.66	7820.37	−67.96	−0.86
סביון	689.58	687.06	−4.33	−0.63
סגולה	131.48	128.88	0.30	0.23
סלע	979.04	974.74	1.06	0.11
סנונית	723.75	709.72	−0.08	−0.01
סער	895.59	879.11	−2.64	−0.30
ספיר	528.68	528.68	0.07	0.01
עוזי	1003.01	984.40	−3.04	−0.31
עידית	2868.61	2856.51	−21.00	−0.73
עידן	477.84	471.27	−0.06	−0.01
עינבר	1193.29	1167.72	4.34	0.37
ענת	2920.47	2895.99	−45.93	−1.56
עפרוני	675.56	660.92	0.74	0.11
ערמון	138.47	135.82	−0.39	−0.29
פיא	1730.93	1718.77	−7.57	−0.44
צבר	557.99	546.88	1.08	0.20
צופית	777.24	762.12	−0.80	−0.10
צוק	116.26	116.26	0.27	0.23
צמיד	1009.63	988.67	1.08	0.11
צמיחה	576.08	568.15	0.25	0.04
צמרת	1759.22	1724.65	1.54	0.09
קלע	2411.38	2399.35	−7.17	−0.30
רונית	20824.48	20642.76	−268.61	−1.28
רימון	119.12	118.87	−0.17	−0.14
רקפת	814.87	800.15	−2.86	−0.36
רשף	765.15	748.56	2.11	0.28
שביט	810.88	795.35	0.78	0.10
שוהם	934.33	925.07	4.00	0.43
שירה	458.47	455.12	−2.43	−0.53
שמיר	364.18	361.51	0.01	0.00
שנהב	1104.69	1099.78	−7.23	−0.65
שקד	1048.27	1023.09	−16.61	−1.60
שקף	177.32	173.81	−0.40	−0.23
תאנה	268.71	266.26	1.03	0.39
תדהר	634.87	631.71	−1.48	−0.23
תירוש	507.15	504.87	−0.53	−0.10
תמה	216.26	212.13	−0.42	−0.20
תפוח	180.48	179.20	−0.77	−0.43
תרשיש	1410.08	1399.93	0.30	0.02
תשרי	494.64	492.63	−0.49	−0.10

שערי אגרות החוב

3% מלווה פיתוח (100% הצמדה)

סדרה	שער	שינוי
3601	38569	+115
3602	35328	+106
3603	32847	+98
3604	29345	−74
3605	26778	−70
3606	25219	−70
3607	23329	−133
3608	22099	−266
3609	21065	−104
3610	19563	+46
3611	18840	+62
3612	18807	+45
3613	17649	−15
3614	16871	−97
3615	15630	+55
3616	14291	+33
3617	13542	+117
3618	12852	+113
3619	11823	+106
3620	11105	+30
3621	10550	+29
3622	9514	+27
3623	8897	+57
3624	8548	+56
3625	7803	+45
3626	7217	+41
3627	6694	+39
3628	6143	+5
3629	5756	+5
3630	5441	+4
3631	4989	+12
3632	4700	+11
3633	4440	+11
3634	3941	+35
3635	3727	+33
3636	3662	+33
3637	3409	+26
3638	3173	+23
3639	2905	+22
3640	2384	+13
3641	2066	+11
3642	1850	+15
3643	1604	+12
3644	1458	+4
3645	1315	+5
3701	1060	— —
3702	870.8	+2
3703	745.8	+12.6
3704	638.9	+10.9
3751	330.7	+0.8
3752	133.3	+0.8
3753	128	+0.8

סדרה	שער	שינוי
3901	124	+0.4
3902	118	+0.3
3903	117.2	+0.4
3904	115.3	+0.4
3754	116.4	+0.1
3755	112	— —
3756	108	−0.3
3757	109.1	— —
3758	106.7	−0.4
3759	106.3	−0.4
3760	104.8	−0.4
3761	102.5	−0.4
3762	99.8	−0.4
3763	96.7	−0.4
3764	94.6	−0.3
3765	92.3	−0.4
3766	91.2	−0.4
3791	98.1	+0.3
3792	96.3	+0.3
3826	116.4	+0.1
3827	114.1	— —
3828	110	−0.2
3829	111.1	+0.1
3830	109.3	+0.3
3831	108.9	+0.3
3832	107.4	+0.3
3833	105.1	+0.3
3834	102.5	+0.3
4.25% שגיא		
4101	356.8	+0.9
4102	143	+0.7
4103	137.4	+0.7
4104	133	+0.6
4301	133	+0.6
4302	125.2	+0.6
4303	124.4	+0.7
4304	122.4	+0.7
4105	109	+0.5
4106	106.1	+0.2
4107	102.9	+0.5
4108	101	+0.2
4109	98.6	+0.6
4110	97.5	+0.6
4201	122.3	+0.1
4204	113.6	−0.2
4205	114.7	+0.1
4206	112.3	+0.2
4207	112	+0.3
4208	110.5	+0.5
4209	108.1	+0.3
4210	105.2	+0.2
4211	102	+0.2
4212	100.1	+0.3
4213	97.7	+0.5
3210	207100	+400

סדרה	שער	שינוי
3211	200600	−1400
3212	197700	−100
3213	190479	−2000
3214	182476	−500
3501	181310	— —
3502	179750	— —
3503	165574	— —
3504	156300	— —
3505	152900	— —
3521	155300	— —
3522	145700	— —
3523	138900	— —
3524	141300	+1500
3525	136300	— —
3526	143100	— —
3527	139800	— —
3528	135700	— —
3529	134000	−2000
3530	130320	−2680
3531	133000	+1000
3532	128500	+450
3533	128300	+500
3534	128500	+700
3535	120950	+200
3536	120950	+200
3537	120900	+800
3538	113200	+100
3539	113000	+200
3540	113700	+400
3541	108600	— —
3542	108500	— —
3543	102165	−935
3544	104100	— —
3545	102005	+229
3549	96466	+216
3552	88652	+198
3554	88608	+188
3555	88608	+188
3546	102538	+432
3547	102227	+433
3548	102071	+432
3550	96969	+416
3551	96454	+416
3553	87930	+197
3556	84237	−190
3558	87880	−187
3559	84741	−182
3560	80330	−186
3557	88601	−519
3572	80677	−332
3561	79908	−154
3571	79603	−155
3573	80181	−337
3574	73923	−311
3577	73990	−328
3578	68300	−386
3575	73919	+165
3576	73639	+164
3579	68050	+152

סדרה	שער	שינוי
3580	62967	−295
3581	57333	−283
3582	52915	−275
3583	49605	+111
3584	47247	+106
3585	44829	+101
3586	40428	−22
3588	40488	−31
3589	36906	−28
3587	40497	−379
3591	38581	−350
3592	38442	−350
3593	38353	−351
3590	36762	+78
3595	36537	+83
3594	36814	+83
5% מלווה פיתוח (בריבית כפולה)		
2001	148700	— —
2002	149300	— —
2003	143900	−300
2004	144400	— —
2005	135200	−1500
2006	135900	−200
2007	133244	— —
2008	135600	−2200
2009	138300	— —
2010	137100	— —
2011	134900	— —
2012	134300	— —
2013	134300	— —
2014	130500	−2600
2015	130100	— —
2016	131000	−700
2017	128500	— —
2018	128900	— —
2019	127800	— —
2020	123600	— —
2021	123900	−600
2022	116100	−300
2023	116000	−1900
2024	108260	−1000
2025	110250	— —
2026	111200	+1500
2027	105500	— —
2028	105700	— —
2029	100200	— —
2030	101600	— —
2031	97000	−600
2032	101753	+223
2034	96275	+210
2033	93791	+246
2035	86179	+228
2036	87050	+184
2038	85595	+193
2040	82481	+186
2037	83274	+176
2039	82858	+182

סדרה	שער	שינוי
2041	77275	+175
2052	71195	+161
2051	78338	+176
2053	71943	+162
2055	66517	+151
2054	65965	+193
2056	61098	+181
2057	61559	+169
2059	56014	+154
2058	55522	+155
2060	51248	+141
2061	39420	+83
2062	37137	+85
2063	35427	+79
רמון		
7001	244.5	−1.4
7002	256.9	−1.4
7003	228.2	+0.8
7004	210.2	+0.8
7005	196.2	+1.8
7006	184.4	+1.7
7007	172	+1.7
7008	163.4	+1.7
7009	161	+4.5
7010	150.1	+1.5
7011	147	+1.9
7012	141.8	+1.9
7013	134.2	+2.5
7014	115.2	−0.2
7015	95.3	+0.4
7016	94.4	+0.4
7017	96.5	+0.4
7018	96.5	+0.5
7019	96.7	+0.5
7020	96.5	+0.5
7021	95.6	+0.5
7201	93.2	−0.2
גלבוע		
6101	13176	+72
6102	7621	+52
6103	6729	−15
6104	6411	+77
6105	6073	+73
6106	5821	+25
6107	5607	+25
6108	3992	+105
6109	3795	+101
6110	3728	+99
6111	3127	+28
6112	3031	+27
6113	1968	+58
6151	780.4	+3.2
6152	747.3	+3.5
6153	649	−1.4
6154	641.4	−1.5
6155	414.5	+6.5
6156	332.3	−6.5
6157	246.8	−6.1

סדרה	שער	שינוי
6158	233.8	−6.7
6159	198.6	−5.2
6160	198.8	+3.5
6161	184.3	+3.4
6162	165.2	+1.9
6163	131.9	+3.0
6164	146	+0.3
6165	186.6	−0.3
6166	130.2	+0.2
6167	127.3	+0.2
6168	125.3	+0.2
6169	119.1	+1.6
6170	111.2	— —
6171	81.9	+2
6172	81.3	+2.1
6801	88.6	+1.7
ארמון		
2501	172.6	— —
2502	168.5	−1.5
2503	162.8	−0.3
2504	161.2	−0.8
2505	155	— —
2506	149	— —
2507	143.2	−0.8
2508	109.8	−0.2
צמודות זהב		
יהד 5	118.5	+2.4
100% מט"ח		
אל אות	1081	+10
אלביט	211	+3.9
אלתא	1131	— —
אלסינט	3900	+10
טאוינס	764	−5
תדר 84	96.5	−1.1
תדר 85	348	−1
הב ודיש	218	— —
דים הש	162.3	+1
כור	146.1	−0.2
כלל	429	— —
מלגם ד	207.7	−6
מלגם ב	287.2	— —
מלגם י	233	— —
רן	102.4	— —
סל בגו	150.9	— —
תיפש	205	−0.5
מדד/מט"ח		
בלת	194.2	+0.9
דים הש	139.8	+0.8
כור	136	−1
כלל	147.3	−0.3
לאומי	125.1	— —
מב דים	137.4	+0.7
כשא 10	131.6	+1
כשא 10	131.7	−0.5
כשש 10	118.8	−0.1

בנק אגוד
אישי · מקצועי · מיוחד
יחס אישי, ידע מקצועי ושרות מיוחד - זה היחוד של בנק אגוד.
הנך מוזמן להכנס אל כל אחד מסניפי הבנק. להתראות!

שערי המניות 12.4.87

בנקים שאינם נכללים בהסדר ההצמדה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אגוד ש	27490					
המסחר 0.1	2100		1914			−1152
המסחר א 0.5	1169		1883	−80	−2.5	−3011
המסחר אפ 2	1725		1640			−1357
כללי לא בהסדר	30800		318	−900	−2.8	−383
בנק מזאמי 1.0			—	הפסקת	מסחר	—
בנק מזאמי 5.0			—	הפסקת	מסחר	—
בנק בינלאומי 05	6685		4294	+120	+1.9	+4628
פיבה 0.5	7940		3143	−50	−0.6	−841

בנקים הנכללים בהסדר ההצמדה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אידיבי רג 100.0	90870		1108			−274
אידיבי ב 100.0	90970		1			−3
אידיבי בב א	556200	שב				
אגוד 0.1	67700		135	−150	−0.2	−152
דיסקונט ב	116100		30	−230	−0.2	−29
דיסקונט א	116050		173			+71
דיסקונט שה ב	13630		32			−32
המזרחי ש	37400		1362	−85	−0.2	−1356
המזרחי ב	37420		41	−340	−0.9	−41
המזרחי שה 9	16985		14	−10	−0.1	−14
הפועלים בבב	99629		4.2	+4629	+4.9	+1.4
הפועלים ש	61850		599	+250	+0.4	+799
הפועלים ב	62000		111	−15		−36
כללי א 1.0	158550		60			−6
כללי שה 7	7690	שב				
בל"ל 0.1	39710		4043	+430	+1.1	+3609
בל"ל שה 11	14720		527			−536
מימון המזר 1.0	52450		1	+300	+0.6	+49
מימון המזר 5.0	26700	שב				

בנקים למשכנתאות

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אדנים 0.1	31400		11	−200	−0.6	−20
לאומישכנ' ש	10740		302	+220	+2.1	+302
לאומישכנ' ב	10640		8			−8
כרמל ש	5601		67			+39
כרמל שה 1	3800					+200
בנין ג' 5.0	12773		195.6	−261	−2	−141.4
בת משכ ש	3900		908	−100	−2.5	−1173
משכן ב ש	3541		960	−60	−1.7	−813
עצמאות 0.1	17250		16	+200	+1.2	+11
טפחות מבכ ש	24200	תב	42	−1300	−5.1	−67
טפחות רג ש	23091		179	−650	−2.7	−267
טפחות שה 1	10050		28			
טפחות שה 2	4961		500			+186
יעסר 1.0	2000		871	+20	+1	+365
יעסר 5.0	1240		382	+1	+0.1	+582
מירב 1.0	8474		479	+240	+2.9	+1143

מוסדות מימון

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
שלמון אש	958		4235			+1558
הלוואות מבכ א	346181	לג				−11
הלוואות מבכ ב	280316	לג				
לאומי תעש' א ש	16850		106			+519
פתוח תעש' מבב	215570	לג				
פת תעש' בב ג	305298	לג				
פת תעש' בב גג	186000	לג				
פת תעש' בב גגג	187779	לג				
פת תעש' בב ד	201876	לג				
פת תעש' בב דד	68111	לג				
מרכז קבלנים 5.0	1545	תב	4303	−85	−5.2	−7796
תיירות בב	218000	לג				
כלל ליסינג א0.1	28780		20	+300	+1.1	+111
כלל ליסינג ב0.5	25850		182			
כלל ליסינג אגוז	22150		54	−100	−0.5	−51

ביטוח

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
איתן	257		7541	+10	+4.1	+9182
אררט 0.1	1600	תב	538	−99	−5.8	−652
אררט א 0.5	955		1117	−5	−0.5	−1742
בטוח משנה 0.1	898	תב	949	+67	+8.1	+387
בטוח משנה 0.5	320	תב	5150	−19	−5.6	−5072
הדר 1.0	449		3555	+3	+0.7	+1187
הדר 5.0	325		8902	−7	−2.1	−5830
הדר אפ סד' 2	280		28804			+19690
הסנה ש	445		36752	−14	−3.1	−36994
[illegible] 0.1	774		4840	+22	+2.9	+2551
הפניקס 0.5	658	תב	2549	−73	−10	−2759
המגשר-הדאל 1.0	8120		196	−80	−1	−157
המגשר-הדאל 5.0	5998		1560	+25	+0.4	+807
מנורה 1.0	2980		658	+125	+4.5	+701
מנורה 5.0	1760		1648	+65	+3.8	+824
סהר 1.0	8250		153	+130	+1.6	+117
סקורטס 0.1	1450		1637	+45	+3.2	+2070
צור ש	459		8310	−6	−1.3	−16399
ציון החזקות 1.0	10700	תב	153	−1000	−8.6	−134
ציון החזקות 5.0	3940		153	+130	+3.4	+260

מסחר

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אינטר גאמא 1 ש	8400		113	−100	−1.2	−63
אינטר גאמא 5 ש	6865	תב	611	+380	+5.9	+518
מאיר שראל 1.0	1149		14381	−49	−4.1	−59636
כלל סחר	455		20171			−6360
אנח 4	367		18008			+1566
אנח 2	155		9780	−8	−4.9	−9780
קריסטל 1.0	977		3350	−25	−2.5	−5388
רפק 0.1	33000		4.6	−1000	−2.9	−4.6
רפק 0.5	17700		16	−100	−0.6	−58
שופרסל א 2.0	14700		1068	−450	−3	−1463
שופרסל ב 10.0	13481		1340	−20	−0.2	−509

שירותים

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
דלק ג ש	6685		3810	−25	−0.4	−2409
דראל 1.0	2450		200	+110	+4.7	+284
דראל 5.0	1950	תב	500	−150	−7.1	−415
סבות המסקה 0.1	27900	תב	102	−2100	−7	−116
סבות המסקה 0.5	13550		285	−340	−2.5	−399
קרור 0.1	1490	תב	3361	−78	−5.1	−5877
קרור 1.0	400		74817			−24016
מוסי שרונה 0.1	3380		171	−20	−0.6	−57
מוסי שרונה 0.5	1545		3842	−35	−2.2	−4899
קונטרס 0.1	4321		819	+90	+2.2	+562
קונטרס 0.5	2940		1836	−60	−2	−737

מלונות ושירותי תיירות

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
קסל 1.0	5200		158			−92
גלי זהר 1.0	6250		97			
גלי זהר 5.0	4452		75.9	+2		+168
מלונות דן 1.0	2474		594	−2	−0.1	−1060
מלונות דן 5.0	1780		830	−95	−5.1	−972
חוף האלמוג 1.0	6890		477	−60	−1	−375
כנס סד' 1 ש	2371		51.4	−130	−5.2	−151.4
מלונות הירדן	2790		375	+90	+3.3	+527

מחשבים ושירותי מחשבים

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
איכות מחשבים	1637	תב	3328	−90	−5.2	−5287
דטה מכון 1.0	12650		147			−10
תגלג 1.0	19450		1436	+80	+0.4	+588
יעצג 1.0	9610		72	−105	−1.1	−45
כלל מחשבים 1.0	16400		187	+500	+3.1	+229
מגלג 1.0	16300		25	+700	+4.5	+19
מגלג 5.0	3974		658			−243
משגב מחשבים 1.0	735		948	−5	−0.7	−1661
משגב אפ	548	תב	420	−45	−7.6	−1678
ניקוב מחשבים 1	2355		121			−457
ניקוב מחש' 5	1200		1405	+30	+2.6	+725
ניקוב אפ סד' 2	5640		119			−116
תים מחשבים 1.0	1020		2031			−99

נדל"ן, בינוי ופיתוח

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אזורים בינוי 1ש			—	הפסקת	מסחר	—
אזורים בינוי 5ש			—	הפסקת	מסחר	—
אורן 1.0	721		1311			−270
אורן 5.0	347		4466	+2	+0.6	+14199
אזורים 1.0	1586		21132	−10	−0.6	−21742
אזורים אפ	1205		7044	−55	−4.4	−6040
אזורים אגח	197.5		29178	−1.5	−0.8	−26112
אלקו 1.0	545		13949	−13	−2.3	−20772
אל-רוב 1.0	1920		2347	+21	+1.1	+937
אבנפים 1.0	3700		368	+1		+197
אפריקה 0.1	64300		322	−1500	−2.3	−449
אפריקה 1.0	57600		412	−1450	−2.5	−422
אפריקה אפ	45999		107	−601	−1.3	−60
אריס	2600		340	−50	−1.9	−110
ארזים 0.1	5400	תב	1196	+300	+5.9	+2683
ארזים 0.5	3570		2571	+170	+5	+1311
בן-יקר,מת 1.0	7560		429			−94
ברנשטיין 1.0	4000	תב	578	−237	−5.6	−958
ברנשטיין 5.0	3430		340	−70	−2	−784
דנקנר 1.0	7970		581			−277
דורקר 1.0	942	תב	116	+77	+8.9	+1627
דורקר 5.0	619		1528			−163
[illegible] 0.1	517	תב	4505	−30	−5.5	−6001
[illegible] 0.5	468		3563			−5108

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
המסלול 1.0	1664	תב	700	−110	−6.2	−1034
המסלול 5.0	1240		350	−48	−3.7	−550
תלב 0.1			—	הפסקת	מסחר	—
תלב 0.5			—	הפסקת	מסחר	—
חברה לירושלים	415	תב	103127	−25	−5.7	−178430
ירושלים אפ	234		91637	−3	−1.5	−78294
נכסים ובנין	4560		3281	−109	−2.3	−6143
גבים 0.1	5550		1250	−170	−3	−1128
גבים 0.5	4880		1721	−90	−1.8	−3967
הכשרת הישוב ש	113901		216			+115
ישפרו 0.1	5357	תב	1795	−333	−5.9	−2654
ישראלום 1.0	2000		3571			−6409
ישרס 10.0	24557		208			+84
כתן פיתוח 1.0	11080		31			−15
כלל נדל"ן	872		35446	+1	+0.1	+19335
לומיר 1.0	7020	תב	515	−780	−10	−1118
לומיר 5.0	3450		2326	−70	−2	−2982
מתב 1.0	549		14142			+4387
מתב אפ 2	390		8940			−1714
מתב אגח	129		12850			−6387
מגורי בניה 1.0	1020		5744	−33	−3.1	−9053
משכנאל 5.0	475		4134			
מרב 5.0	2810		1022	+60	+2.2	+716
מר-לן 1.0	990		1268	+30	+3.1	+1825
לוינשטין 1.0	589		1378	−11	−1.8	−1330
לוינשטין 5.0	265		40759	−13	−4.7	−34055
ליפשיץ 1.0	2848		2232	−1		−1415
ליפשיץ 5.0	1970		5147			+4769
נאות אביב 0.5	12000		445	+500	+4.4	+1185
נכסי אחים	376		54776	−6	−1.6	−41594
סהר החזקות 1.0	38000		43	−100	−0.3	−25
סהר החזקות 5.0	27044		203			+438
סוף 1.0	8050		21	+250	+3.2	+55
סוף 5.0	4150			+180	+4.5	+119
עמר הלוע סד' 1 ש	799		2753	−26	−3.2	−5346
עיר 3.0	3143		1688	+110	+3.6	+1997
קיסריה 0.1	4776		269			−39
קיסריה 0.5	2310		763	−40	−1.7	−1080
רובנין 1.0	500		7249	+24	+5	+4642
רובנין 5.0	297		9090			−709
רובנין אפ	1535		1558			−1418
רובנין אג"ח	144.5		20800			+5518
רסקו כבוד	5800		335	−200	−3.3	−72
רסקו רג	5445	בב	293	−55	−1	−386

חקלאות

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
מטעי הדר 0.1	4866		1125	−119	−2.4	−1231
מטעי הדר 0.5	4750		737	−50	−1	−559
מהדרין 0.1	7279		6321			−39
נכסי הדרים 1.0	2165		1741	−80	−3.6	−1487
פרי אור 0.5	2620	תב	539	−180	−6.4	−724
שגור 5.0	4430		2309	−10	−0.2	−2775
שגור אפ	2941		1763			−1284

מזון וטבק

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אסם	1630		625			−221
גולדפרוסט 1.0	4120		571	+120	+3	+334
גולדפרוסט 5.0	3000	תב	1086	−307	−9.3	−2324
גולדפרוסט אפ 1	1862		435	+33	+1.8	+40
דובק מב ש	6490		387	−10	−0.2	−387
דובק מב ב	6580		490	−10	−0.2	−490
זגלגל 1.0			—	הפסקת	מסחר	—
זגלגל 5.0			—	הפסקת	מסחר	—
פרי-זה 1.0			—	הפסקת	מסחר	—
פרי-זה 5.0			—	הפסקת	מסחר	—
טמפו בירה 1.0	38500		49	−500	−1.3	−67
טמפו בירה 5.0	33000		54	−710	−2.1	−48
יפור 1.0	1563		482			
יפור א 5.0	900		2015	−20	−2.2	−2015
יפור אפ 2	630		1491	−27	−4.1	−3992
מן 1.0	920		1651	−45	−4.7	−3861
מן 5.0	504	תב	3190	−51	−9.2	−3702
ספרוטס 1.0	18200		269	−300	−1.6	−136
עלית	24540		3399	−260	−1.1	−2223
קסם ב 0.5	558	תב	20164	+38	+7.3	+22281
אבגל שקל 1	3350		168	−12	−0.4	−171
שמן מבב א	6502		591	+200	+3.2	+426

טכסטיל והלבשה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אינו סד' 1 ש	798		7051	−40	−4.8	−4900
אופיס 1.0	1860	תב	4005	+110	+6.5	+1640
אשמת ברוך 1.0	730		2815	−19	−2.5	−3502
אשמת ברוך 5.0	565		18439	−21	−3.6	−16293
אתא א	540		5255			+908
ארגמן רג ש	20250		355			+199
דלתא-גליל 1.0	5428	תב	1062	−300	−3.2	−1420
דלתא-גליל א 3.0	4350		1411	−81	−1.8	−2435
מבגדות מאור 1	3928		122	+188	+5	+160.2
מבגדות מאור 5	1450		231.6	−10	−0.7	−872.9
ויטלגו 1.0	2050		728	−98	−4.6	−1056
ויטלגו 5.0	1550		1030	−51	−3.2	−1116
וזריגון 1.0	9844		332			−312
זיקית 1.0	2785		536	+25	+0.9	+152
זיקית 5.0	2080	תב	2115	−120	−5.5	−3122
לודזיה 0.1	3720		116	−80	−2.1	−304
לודזיה 0.4	2910		1010	−70	−2.4	−1717
ליגת 1.0	1220		7349	−51	−4	−11818
מים גליק	995		761	−50	−4.8	−965
מקס 0.1	5550	תב	286	+283	+5.6	+615
מקס 0.5	3400		783	+100	+3	+907
כיש 1.0	670		1989	−30	−4.3	−1693
כיש 5.0	580		7125			
עמק טריגה 1 ש	418		14424			−1576
פולגת א 1	6940		2176	−140	−2	−2526
פולגת ב 4	4320		5086	−230	−5.1	−7419
פליגן א 0.5	11200		245	+200	+1.8	+207
פרמר	6450	בב	212	+450	+7.5	+512
גיבור סברינה	20000		854			+505
תעש רוגוזין 1.0	2750		958			−268

מתכת ומוצריה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אקסטן 5.0	3150		900			
אורדן 0.1	14697	תב	829	+1327	+10	+2137
אורדן 0.5	11700	תב	430	+765	+7	+458

תעשיות שונות

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אלומית 1.0	7800		94	−50	−0.6	−61
אלומית 5.0	6200		180	−100	−1.6	−153
כבלים ש	45400		76	−600	−1.3	−44
התבור 1.0	9000		227	+155	+1.8	+264
התבור 5.0	5150		356	−215	−4	−553
התבור אפ	6010	בב	169	+60	+1	+150
דיקה 1.0	5400		100	−5	−0.1	−6.3
דיקה 5.0	2490		3943	−10	−0.4	−1762
קסטמות פז 1.0	5270		1294	−100	−1.9	−3191
קסטמות פז 5.0	5000		414	−200	−3.9	−365
מתכת סדום 1.0	3539	בב	682	−120	−3.3	−1489
כבלי ציון 1.0	3100	תב	1051	−300	−8.8	−1646
כבלי ציון 5.0	2000		4548	−45	−2.2	−6193
כבלי ציון אפ	865	תב	2666	−60	−6.5	−3299
מרכז 1.0	1181		939			−180
קרטני 1.0	555		3544	−15	−4.1	−4114
קרטני 5.0	210		19194			+2895
מודשן 0.1	48300		9	−198	−0.4	−33
מודשן 0.5	18600		55	−100	−0.5	−66
מכר מלדה 1.0	20500	תב	238	−1200	−5.5	−915
קינג 1.0	1598		2360			−2058
קינג 5.0	887		3361			−2022
קליל 1.0	2950		2085	+130	+4.6	+2002
קליל 5.0	2590		815			−686
שלודות 5.0	11788	בב	567	+1072	+10	+776
תעשיות לכיש 1.0	1300		908			−82
תעשיות לכיש 5.0	1024		3600	+29	+2.9	+4786

חשמל, אלקטרוניקה ואופטיקה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אלביט 3.0	641000		35	−11000	−1.7	−61
אלקו 0.1			—	הפסקת	מסחר	—
אלקו 0.25 ש			—	הפסקת	מסחר	—
אלקו 0.25 ב			—	הפסקת	מסחר	—
אלקטרה 0.1	2181		2420	+1	+0.1	+1364
אלקטרה א 0.5	1406		4428	+10	+0.7	+2470
אגוד 5	1195		2607			−3236
אגח 3	149.5		27940	+3.5	+2.4	+28940
אלרון 3.0	526500		32	−10000	−1.9	−48
אריה 1.0	31499		160			−7
כלל תעש אלק	3250		2849			+1107
מקטרוניקס 1.0	3280		3270	−70	−2.1	−1746
מקטרוניקס 5.0	2700		5605	−60	−2.2	−5895
פיטמגור 1.0	890		8827			+3709
פיטמגור 5.0	817		5561			−5241
ציקלון 1.0	2850	בב	205	−102	−3.5	−246
ציקלון 5.0	1721		259	+71	+4.5	+149
קבשטיין אילך 1	8030	תב	175	+505	+6.7	+726
קבשטיין אילך 5	6930	תב	192	+630	+10	+675
ת.א.ת. 1.0	1990		1012	−10	−0.5	−834
ת.א.ת. 5.0	947		12332			−10787
ת.א.ת. אפ 1	26500	תב	157	+1600	+6.4	+148
תדיראן	1010		5655	+40	+4.1	+8185

מוצרי בניה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
א.פ. תעשיות 1	244		35490	−10	−5.9	−64481
א.פ. אפ	937		2901			−1646
א.פ. אגח	147		23249	−4	−2.7	−23370
אלקול 5.0	8627		30			−14
אקרשטיין 1.0	1230		2210	−46	−3.6	−1911
אקרשטיין 5.0	868		1212	−38	−4.2	−4866
אקרשטיין אפ	580		3815	−10	−1.7	−1057
אקרשטיין אגח	134		7073	−0.5	−0.4	−51123
בטון הדיר 1.0			—	הפסקת	מסחר	—
בטון הדיר 5.0			—	הפסקת	מסחר	—
בר-טון 1.0	1580	בב	1001	−39	−2.4	−537
בר-טון 5.0	745		5494	−14	−1.8	−7546
[illegible] 1.0	10495	תב	35.1	+795	+8.2	+115.1
[illegible] 5.0	6220		627	−85	−1.4	−400
מלב.ג. 1.0	1170		1718	+10	+0.9	+1180
מלב.ג. 5.0	950	תב	232	+59	+6.6	+1329
מדול השק בתעש	885		563	−1	−0.1	−712
מתאיקה ולפסן 1	24678	לג				
מתאיקה ולפסן 5	21300		15	+300	+1.4	+10

כימיה, גומי ופלסטיק

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אגן 5.0	22000		193	−1120	−4.8	−350
אליאנס ב	2780		407	+30	+1.1	+26
גל תעשיות 1.0	26000		60	+800	+3.2	+70
גל תעשיות 5.0	21980		134			−84
דקסטר 1.0	3509	בב	522	−390	−10	−1062
דשנים 0.1	4899		73	−21	−0.4	−49
דשנים 0.5	1890		1852	−10	−0.5	−1882
חיפה כימ' 10.0	1059		10527			−997
נכע ש	14000		1496	+6		+358
ליפסקי 1.0	3965		380	−25	−0.6	−432
ים המלח	3050		12694	−100	−3.2	−22312
מגרכימים 10.0	830		53175			−35203
מקסימה 1.0	8410		10	−50	−0.6	−26
מקסימה 5.0	6248		137			−44
מקה כימיקל 1.0	8600		171			−211
נטו 1.0	28300		232	−1200	−4.1	−664
נטו 5.0	25650		116			+466
פריקלאס	698		17410	−35	−4.8	−31632
פריקלאס אפ	273		26611	−17	−5.9	−51718
פרס כימיקל 1.0	7900		250	−290	−3.5	−389
ת.ג.ל. 1.0	3700	תב	302	−195	−5	−316
ת.ג.ל. 5.0	3210		260			+126
תיא 5.0	15700		111	−700	−4.3	−142
פרוכאים 10.0	20999		50			−45
תור א 5.0	12000		103	+50	+0.4	+12

עץ, נייר ודפוס

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
כתר	274		15049	−6	−2.1	−23042
רפרון 1.0	9200	תב	267	−800	−8	−237
רפרון 5.0	7650		50			−50
הגבג 1.0	10000		184	+200	+2	+252
יואה 1.0	5820		155			−73
לבידי אשקלון 1	746		6680	−7	−0.9	−8027
מולס ב 0.5	52000	תב	59	−4560	−8.1	−81
מפעלי ניר 10.0	455000		126	−4500	−1	−276
סקבריה 1.0	4100		172			
רים 0.1	3040		810			+211
רים 0.4	2390		1268			−1815
תעל ב 0.2	23150		99	−800	−3.3	−350
אברון 1.0	14600	תב	219	−900	−5.8	−989
אברון 5.0	7980		343			−139
חמישה יצר	11940		48			−83
הנבולק 1.0	2700		212	+1		+239
הנבולק 5.0	1900	תב	2141	−158	−7.3	−2097

כלל ניהול קרנות נאמנות

השקעות בתעשיה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
מרכזת ב 0.1	14960		272			−9
כור לב' ש			—	הפסקת	מסחר	—
כלל תעש' 1.0			—	הפסקת	מסחר	—
מאגרי טכנולוגיה	589		6115			+1952

חברות השקעה

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
אוניקו ש	10900		263			
אידיבי פתוח 2.0	9560		1558			−15
אינקה 0.1	105		42701			−25865
אלנר ש	21539	תב	855	+1958	+10	+1861
אלנר ב	21010	תב	304	+1910	+10	+737
אלרן ש	6880		1098			+1152
אלרן ב	7000		288			−181
אמישר בב'	2170		192.8	−39	−1.8	−255.8
אפיק 1.0	410		11143			−3576
אפיק 5.0	380		7559			−5559
בהלת 1.0	1650		889	−30	−1.8	−857
שמאמריקן 1.0	679		2743	−1	−0.2	−801
שמאמריקן 5.0	504		561	−1	−0.2	−561
חברה לישראל 1.0	27900		772			+331
חברה לישראל 5.0	25750		391			
חלפסון 0.1	152000		2	−1000	−0.8	−1
חלפסון 1.0 ש	33000		163			+65
אגמא א 0.5	32900		265	+1400	+4.4	+331
פועלים השק ש	12200		1926	+70	+0.6	+1488
דיסקונט השק ש	5900		3981	−70	−1.2	−3695
מזרחי השק ש	39200		55	+700	+1.8	+35
כור השקעות 124	13500		8	−500	−3.6	−8
חירון 1.0	3880		658	−20	−0.5	−1128
חירון 5.0	1840	תב	1725	−160	−8	−2648
ישום השקעות	282		44279	+4	+1.4	+38488
יצגא ש	17700		240	+200	+1.1	+111
ירדן א 0.1	2840		941			−82
כלל 10.0	1628		6207	−45	−2.7	−6479
כלל 50.0	1585		1412	−30	−2	−2820
לנדקו 0.1	3040	תב	662	+195	+6.9	+1090
לנדקו 0.1	2151		910			+90
מגור 0.1	811		1245	−9	−1.1	−625
מגור א 0.5	515		2276			−836
אגוד 1	128		9080			+8625
עוז השק ב 0.1	4700		143			
עוז השק ב 0.5	3150		426			−88
פז השק ש	4630		1832	−160	−3.3	−2981
פמה א 0.1	13299		115	−59	−0.5	−339
פמה 0.5	10140		875			−293
פריון ב 2.5	14825		1838	+200	+1.4	+494
קרדן 1.0	226		27174	−2	−0.9	−11765
קרדן 5.0	178	תב	43350	−18.5	−9.4	−69498
גליל טכנולוגיות			—	הפסקת	מסחר	—

חיפושי נפט

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
דנבור 1	4950		220	−55	−1.1	−17
דנבור 5	3100		279			−137
דלק חיפ' אפ 2	2323		1026	−18	−0.8	−902
פז חיפושי נפט			—	הפסקת	מסחר	—
ינאל 5.0	784	תב	36070	+71	+10	+24347
מגג 1.0	7985		294	−400	−4.8	−368
מגג 5.0	3584		1184	−45	−1.2	−1024
סהאיל ב 0.3	9199		139			−160
מגמא ש	2760000		5			

סחורות במט"ח

שם המניה	השער אתמול		המחזור ש"ח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב-%	הצע/ביקוש ש"ח ע"נ
גיון ב	224		500	+1	+0.5	+790

שערים בינבנקאיים

יום שישי, צהריים, 10.4.1987 באירופה
מכירה מידית (ספוט)

$ ארצות הברית לי"ש שטרלינג	1.6230/1.6240
מרקים גרמניים ל-1$ ארה"ב	1.8130/1.8140
גולדנים הולנדיים	2.0470/2.0480
פרנקים שווייצריים	1.5025/1.5035
פרנקים בלגיים	37.56/37.59
פרנקים צרפתיים	6.0440/6.0470
לירטות איטלקיות	1292.50/1293.50
ינים יפאניים	142.50/142.60
$ ארצות הברית ליפ"ד.ר.	1.2699/1.2704

שער הזהב $ 432.30 ארה"ב אונקיה לשער פיקסינג
מכירה עתידית (פורוורד)

	$/לי"ש	פר"ש/$	מ"ג/$
1 ח'	1.6183/1.6196	1.4979/1.4994	1.8090/1.8102
3 ח'	1.6101/1.6116	1.4908/1.4921	1.8004/1.8017
6 ח'	1.6013/1.6030	1.4786/1.4802	1.7869/1.7883

הנתונים נמסרו על-ידי בנק דיסקונט לישראל בע"מ

חברת ייעוץ: 180% גידול ריאלי צפוי ב־1986/87 ברווחי התעשיה

יסתכמו ב־134 מיליון דולר ● דווחי חברות המזון — 9.2 מיליון ד' לעומת 6.7 מיליון הפסד בשנה הקודמת; דווחי הטקסטיל — 19 מיליון ד' לאחר 3 מיליון הפסד

מאת יהודה שרוני
כתב "הארץ" לענייני כלכלה

רווחי חברות התעשייה לשנת 1986/87, האמורים להתפרסם בשבועות הקרובים, צפויים להסתכם ב־134 מיליון דולר, לעומת 48 מיליון דולר בשנה הקודמת — גידול ריאלי של 180%.

21 מיליון דולר מהם יהיו רווח בגין הקטנת העתודות למסים נדחים. העתודות למסים נדחים לכלל חברות התעשייה בבורסה מגיעות ל־234 מיליון דולר.

בין הענפים הבולטים, שבהם השיפור ברווחיות חברות חיותם חל שינוי — חברות המזון, שידווחו על רווח של 9.2 מיליון דולר, לעומת הפסד של 6.7 מיליון דולר בשנה הקודמת. ענף הטקסטיל יצביע על רווח של 19 מיליון דולר, לעומת הפסד של 3 מיליון דולר בשנה הקודמת.

השיפור ברווחיות חברות התעשייה הוי עוד יותר אם מנטרלים ממנו את רווחי מפעלי ים המלח. הרווח הכולל הצפוי לשנת 87/1986, בלי רווחי מפעלי ים המלח, יסתכם ב־87 מיליון דולר, לעומת הפסד של 17 מיליון דולר בשנה הקודמת.

מאיר גבאי — מועמד לנציב שרות המדינה

עו"ד אריה מינטקביץ מועמד ליו"ר הרשות לניירות ערך במקום גבאי ● עו"ד תמר הקר מועמדת להתמנות במקום מינטקביץ ליועץ משפטי לאוצר

מאת עדנה אריזהר

שר האוצר משה נסים, יציע לממשלה למנות את מאיר גבאי לנציב שרות המדינה.

גבאי, לשעבר מנכ"ל משרד המשפטים, משמש מאז תחילת אפריל יו"ר הרשות לניירות

מאיר גבאי

ערך. הוא ימשיך בכהונתו עד לסוף החודש.

שר האוצר מתכוון למנות את היועץ המשפטי לאוצר, עו"ד אריה מינטקביץ, ליו"ר הרשות במקומו.

ליועץ המשפטי לאוצר, במקום מינטקביץ, תמונה עו"ד תמר הקר, ממשרד המשפטים.

תמר הקר היתה בעבר סגן היועץ המשפטי למשרד האוצר. מינויה טעון אישור הממשלה.

שחל שוקל לגייס אישור ממשלה למאבקו להנהיג רפורמה בדלק

לאחר ששר האוצר ביטל פגישה מתוכננת עימו לדון במשבר בין משרד האנרגיה לבין חברות הדלק המתנגדות לרפורמה

מאת יהודה שרוני
כתב "הארץ" לענייני כלכלה

פגישה מתוכננת בין שר האנרגיה, משה שחל, לשר האוצר, משה נסים, בעניין המשבר בין משרד האנרגיה לחברות הדלק, בוטלה ביוזמת שר האוצר.

שחל ביקש לקבל את גיבויו של נסים להמשך המאבק של משרדו עם חברות הדלק בעניין הרפורמה במשק הדלק.

מקורבי שחל מסרו כי אם לא יתקבל גיבוי כזה, יבקש השר את אישור הממשלה להמשך צעדיו בעניין הרפורמה.

שחל גם מבקש למנות מטעמו שני נציגים לדירקטוריון של "פז", בטענה שהחברה כפופה למשרד האנרגיה, והמינוי נחוץ להגברת הפיקוח על הנעשה בה.

גם הנהלת בתי הזיקוק עומדת לדרוש ממנו, בתוקף זכותה כבעלת מניות בחברה, למנות דירקטור מטעמה לחברה.

גורמים באוצר הביעו ספק אם אכן יקבל שחל את ברכת נסים בעניין הרפורמה במשק הדלק.

לדבריהם, יבקש נסים לבחון לעומק את ההשלכות האפשריות של הרפורמה, קודם שיחליט על צעד כלשהו. נסים נוטה שלא להיענות לדרישתו של שחל בעניין מינוי הדירקטורים, מכיוון שדירקטוריון חברת פז מאויש כיום במלואו.

שערי מטבע חוץ
12.4.87

המטבע	בנק לאומי מוחמים קניה	בנק לאומי מוחמים מכירה	בנק לאומי העברות והמחאות קניה	בנק לאומי העברות והמחאות מכירה	בנק הפועלים מוחמים קניה	בנק הפועלים מוחמים מכירה	בנק הפועלים העברות והמחאות קניה	בנק הפועלים העברות והמחאות מכירה	בנק דיסקונט מוחמים קניה	בנק דיסקונט מוחמים מכירה	בנק דיסקונט העברות והמחאות קניה	בנק דיסקונט העברות והמחאות מכירה	שער יציג	השינוי היומי
1 דולר	1.56	1.63	1.5911	1.6109	1.56	1.63	1.5911	1.6109	1.56	1.63	1.5916	1.6116	1.6011	−0.0043
1 לישט"ש	2.52	2.64	2.5816	2.6137	2.54	2.66	2.5815	2.6137	2.54	2.66	2.5847	2.6172	2.6001	0.0006
1 מארק גרמני	0.86	0.90	0.8759	0.8868	0.86	0.91	0.8795	0.8905	0.86	0.90	0.8778	0.8889	0.8820	0.0041
1 פרנק צרפתי	0.25	0.27	0.2633	0.2666	0.25	0.27	0.2638	0.2670	0.25	0.27	0.2632	0.2665	0.2650	0.0011
1 גולדן הולנדי	0.76	0.80	0.7775	0.7871	0.76	0.80	0.7792	0.7889	0.76	0.80	0.7771	0.7869	0.7818	0.0034
1 פרנק שווייצרי	1.04	1.08	1.0572	1.0704	1.04	1.09	1.0582	1.0715	1.04	1.09	1.0592	1.0726	1.0649	0.0075
1 כתר שוודי	0.25	0.26	0.2514	0.2546	0.25	0.26	0.2521	0.2552	0.24	0.26	0.2517	0.2549	0.2531	0.0009
1 כתר נורבגי	0.23	0.24	0.2331	0.2360	0.23	0.24	0.2332	0.2361	0.22	0.24	0.2335	0.2364	0.2346	−2.1124
1 כתר דני	0.23	0.24	0.2324	0.2353	0.23	0.24	0.2327	0.2357	0.22	0.24	0.2323	0.2353	0.2340	0.0012
1 מרק פיני	0.35	0.37	0.3595	0.3640	0.35	0.37	0.3595	0.3640	0.35	0.37	0.3592	0.3637	0.3618	0.0016
1 דולר קנדי	1.20	1.25	1.2216	1.2368	1.20	1.26	1.2214	1.2367	1.20	1.26	1.2205	1.2358	1.2290	−0.0012
1 דולר אוסטרלי	1.05	1.14	1.1376	1.1518	1.10	1.18	1.1385	1.1527	1.10	1.18	1.1363	1.1506	1.1450	0.0006
1 ראנד דרא"פ	0.51	0.61	0.7860	0.7958	0.53	0.80	0.7865	0.7964	0.50	0.70	0.7881	0.7980	0.7912	0.0030
10 פרנק בלגיים	–	–	0.4234	0.4287		–	0.4233	0.4286		–	0.4234	0.4287	0.4260	0.0019
10 שילינג אוסטריים	1.22	1.28	1.2474	1.2630	1.23	1.28	1.2481	1.2637	1.22	1.28	1.2478	1.2634	1.2553	0.0052
1000 לירות איטלקיות	1.20	1.27	1.2296	1.2449	1.21	1.28	1.2319	1.2473	1.20	1.28	1.2313	1.2468	1.2367	0.0046
100 יינים יפאניים	1.09	1.14	1.1154	1.1293	1.10	1.15	1.1183	1.1322	1.09	1.15	1.1168	1.1309	1.1211	0.0177

עמותה המייצגת מאות חקלאים בחבל אשכול:

"אין לאשר פריסת חובות המושבים בלי לבדוק ספרי ארגוני הקניות"

מאת עדנה אריזהר
סופרת "הארץ" לענייני כלכלה

חברי עמותת אשכולות, הארגון להגנת זכויות החקלאים המתיישבים בחבל אשכול, פנו לחברי ועדת הכספים של הכנסת בבקשה שלא תאשר את המלצות ועדת רביד לפריסת חובות המושבים.

העמותה, המייצגת מאות חקלאים ביותר ממאה ועשרים מושבים, דורשת שחברי הוועדה לא יתנו ידם להזרמת כספים בסדר גודל של מיליארד שקלים, בלא להורות על בדיקה אמיתית של כל הנהלת החשבונות של ארגוני הקניות.

החקלאים קובעים כי דו"ח ועדת רביד הצליח להסתיר ברוב מלל את מטרת הקמת הוועדה, והציגו את הערבות ההדדית הבין־מושבית כדי להלק את התביעות הארגונים מהמצוקה אליה נקלעו.

הבנקים עדיין עומדים בהתנגדותם לשחרר מושבים יחידים מהערבות ההדדית. לטענתם, רק לאחר שחלק גדול מן המושבים יסדירו את תשלום החובות, תהיה המערכת מוכנה להתגייל לשחרורם מהערבות ההדדית. על הבנקים מופעל לחץ כבד לכבד את המלצות למחיקת חובות המושבים, זאת לאחר שהוברר כי הריבית הבנקאית החריגה הסתכמה ביותר מ־500 מיליון שקלים.

המחלקה להתיישבות של הליכוד תובעת משר האוצר, משה ניסים, כי במסגרת המלצות ועדת רביד, ייכלל סעיף המחייב את ארגוני הקניות להחזיר למושבים סכומי כסף שנגבו כריבית חריגה.

חיסכון חדש בבנק הפועלים — לפי הרפורמה בשוק ההון

בנק המזרחי מציע הלוואות בסכום כפול מהחיסכון

מאת אריה לביא
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

תוכנית חיסכון ראשונה, המתבססת על הרפורמה הצפויה בשוק ההון, מופעלת מהשבוע בבנק הפועלים.

הבנק מגדיל בתוכנית זו את התשואה לחוסכים, בהסתמכו על הידיעה שבשבועות הקרובים ייכנס לתוקף ההסדר החדש של הרפורמה בשוק ההון, ולפיו יגדל החלק החופשי לשימוש הבנקים בתוכניות תשואה, ל־40 אחוז לעומת 25 אחוז כמקובל כיום בתוכניות אלה.

על הכסף החופשי יש לבנקים מרווח גבוה יותר, הדבר יאפשר להם להעביר חלק ממנו לחוסכים בהגדלת התשואה.

התכנית, מסוג "תשואה", מציעה לחוסכים ריבית גבוהה לעומת המקובל כיום, עד 5.5 אחוזים לשנה (לעומת 4 אחוזים לשנה שהציע הבנק עד כה בתוכנית זו).

הריבית המרבית משולמת לחוסכים ל־60 חודש. החוסכים לתקופה מינימלית של 24 חודש יקבלו ריבית של 4.8 אחוז לשנה, לעומת 3.25 אחוז עד כה.

לחוסך יש ברירה בין קבלת הריבית הגבוהה יותר לבין ריבית נמוכה במקצת, עד 4.7 אחוז, וזכות למשיכת יתר בחשבון "סופר עו"ש" בגובה סכום החיסכון עד 150 אלף שקל.

הריבית על משיכת יתר, במסגרת התכנית, היא בשיעור הריבית הבסיסית, 2.2%, בתוספת אחוז לחודש. עם הריבית הבסיסית בבנק הפועלים תגיע ריבית זו ל־3.2 אחוז.

מזרחי מציע כסף כפול

בנק המזרחי יצא בימים אלה במבצע שייקרא "כסף כפול לכל אורך הדרך", ובמסגרתו הוא מציע הלוואות בסכום כפול מהחיסכון.

על פי תנאי המבצע החדש, יוכלו לקוחות שיפקידו כספים בתוכנית החיסכון צמוד תשואה לשנתיים או לחמש שנים, לקבל הלוואה בסכום שיהיה עד כפול מהחיסכון, מתום 30 יום מההצטרפות לתוכנית.

ההלוואות יינתנו בריבית הבסיסית, בתוספת אחוז, כלומר: 3.25 אחוז.

הלקוח זכאי לקבל מספר הלוואות כרצונו, כל עוד תוכנית החיסכון בתוקף, ולאחר פירעון ההלוואה הקודמת.

הריבית בתוכנית החיסכון לשנתיים תגיע ל־3.5 אחוזים לשנה, ובמסלול לחמש שנים תגיע הריבית השנתית ל־4.5 אחוז.

נעצרו מוכרי תות בדרך הרצליה

(עת). שני תושבי רמת השרון הובאו אתמול בבוקר לבית־משפט השלום בתל־אביב, כחשודים במכירת תות־שדה בדרך הרצליה, בלי רשיון.

השניים, יצחק גאווי (48) וגדעון קול (62), שנעצרו ביום ו', שוחררו בערבות של 5,000 ש"ח.

הם שוחררו, בהסכמת המשטרה, בפקודת השופט עמיקם פיאלקוב.

בשל השפל בתיירות: הוקלו התנאים ל"תיירן מצטיין"

מאת זהר בלומנקרנץ כתב "הארץ" לענייני תיירות

משרד התיירות החליט להקל בקריטריונים להענקת תואר "תיירן מצטיין" לגורמי התיירות, עקב השפל שפקד את הענף בשנה שחלפה.

לדוגמא, במיגזר סוכני הנסיעות הופחתה ההכנסה השנתית הנדרשת מ־500 אלף דולר בשנה ל־300 אלף.

הענקת תואר כלשהו במסגרת המבצע, כרוכה בהיעדר תלונות מוצדקות כלפי גורמי תיירות על שרות, לאחר שנבדק ואושר בידי הרשות המוסמכת.

הנקודות מוענקות על פי פירוט בטופסי ההשתתפות, ומשוקללות במחשב. טקס הענקת תוארי תיירן מצטיין ייערך ביוני השנה במישכן הנשיא.

ארקיע זכתה במכרז לשנה להטיס חיילים לבסיסיהם

(עת) "ארקיע זכתה במכרז לשנה להטיס את חיילי צה"ל לבסיסיהם בכל חלקי הארץ.

בשנים שחלפו נעשו טיסות אלה במטוסי "ציפסטייל" של חברת "שחף", אך לאחר שלחברה זו בוטל הרישוי לטיסות לאילת, היא מתמקדת בהפעלת בית ספר לטיס בהרצליה, ובמשרד התחבורה בשורה רב אין עונים.

"ארקיע" תטיס את החיילים במטוסי "ציפסטייל־איילנדר", שהם מטוסים קטנים, ובמידת הצורך גם במטוסי "דש־7", שהם גדולים יותר.

ארקיע זוכתה באחרונה תוות לחץ איגוד הטייסים, ששמה על העסקת טייסים זרים, בעוד טייסים ישראלים מובטלים.

עתה היא מספקת עבודה לכמה טייסים שנפלטו מחברת "שחף".

שוחחה לחו"ל חינם מטלפון ציבורי בחיפה — ונתפסה

(עת). פסיכולוגית מחיפה חשודה בכך שנהגה לשוחח בשיטתיות שיחות טלפון לחו"ל בטלפון ציבורי בלא כל תשלום.

חשבון טלפון ציבורי "מנופח" שהובא לתשומת ליבם של אנשי חברת בזק, הראה כי אלמנתים משוחחים בו לחו"ל בלא תשלום, בתחבולות.

צוות של חוקרי משטרת חיפה וקצין הביטחון של חברת בזק הצמיד האזנה לקו הטלפון הציבורי שבדרך הים ליד בית הזבראה ע"ש רוזי.

לאחר זמן קצר נעצרה הפסיכולוגית, בת 27, ששוחררה בערבות, לאחר שהודתה במעשים המיוחסים לה.

2 טיסות של "אל על" יצאו באיחור בשל תקלות טכניות

מאת זהר בלומנקרנץ כתב "הארץ" לענייני תעופה

שתי טיסות נפרדות של חברת התעופה "אל על" לארה"ב ולקנדה, יצאו אתמול לפנות־בוקר באיחור של כשלוש שעות, בשל תקלות טכניות.

המטוס בטיסה מספר 001 לניו־יורק נאלץ לחזור לנמל בן גוריון משום של־50 דקות לאחר ההמראה נתגלתה תקלה במנוע. המטוס, "בואינג" 747, נחת בשלום, והמריא שוב ב־04.30 לפנות בוקר.

סמוך ל־05.00 לפנות בוקר יצאה באיחור של כשלוש שעות, טיסה מספר 009 של "אל על" למונטריאול ולטורונטו בקנדה. המטוס, אף הוא "בואינג" 747, נחת בנתב"ג רק סמוך ל־02.00 לפנות בוקר. המטוס הגיע מציריך שבשווייץ, עם 450 נוסעים. הם טסכנו שם לסוף השבוע, כדי לא לחלל את השבת, ובהכם חזרו מארה"ב, כדי לא לחלל את השבת.

הטיסה יצאה ביום ו' באיחור של כשבע שעות מציריך, לאחר שהיה צורך לתקן את מערכת החשמל. מערכת זו נפגעה מברק בעת נחיתה, יממה לפני כן, בלונדון. כדי לא לנחות בישראל לאחר כניסת השבת, שוכנו הנוסעים בבתי־מלון בציריך. הטיסה יצאה משווייץ לארץ רק לאחר צאת השבת.

קצב מינה את דוד מנע למשנה למנכ"ל שרות התעסוקה

מאת עדנה אריזהר
סופרת "הארץ"

שר העבודה והרווחה משה קצב מינה אתמול את עו"ד דוד מנע למשנה למנכ"ל שרות התעסוקה. מנע היה עד כה סמנכ"ל המוסד לביטוח לאומי.

בשעתו התכוון שר העבודה למנות את מנע למנכ"ל שרות התעסוקה, ואולם בטענה כי אינו שבע רצון מתפקודו של המנכ"ל ברוך חקלאי. ואולם מפלגת העבודה הציבה את הישארותו של חקלאי בתפקידו כתנאי לביצוע הרוטציה, וקצב נאלץ לוותר את המינוי.

אושר לחברת נפטא לגייס 7 מיליון דולר בבורסה

יונפקו ניירות ערך תמורת 15% מהחברה

מאת יהודה שרוני
כתב "הארץ" לענייני כלכלה

ועדת השרים לענייני מכירת חברות ממשלתיות, אישרה אתמול לחברת נפטא לגייס 7 מיליוני דולרים בבורסה. בהנפקת נפטא לגייס סכום זה באמצעות מניות וכתבי אופציה, תמורת 15 אחוז מהחברה.

לקראת ההנפקה, תצטרך נפטא לשנות את מבנה הון המניות ואולי אף להלק מניות הטבה בשיעור גבוה ביותר. נפטא מייעדת את סכום ההנפקה להשקעה נוספת בחיפושי נפט.

הנהלת החברה מנהלת בימים אלה משא ומתן עם חתמים פוטנציאליים להנפקה.

בין החתמים ששמם מוזכר — בנק המזרחי וחברת ההנפקות החדשה של קונצרן כלל.

הסיבה לכך נעוצה בדרישת רשות החברות הממשלתיות כי ההנפקה תצא אל הפועל באמצעות כמה חתמים.

עורך את העמוד: משה ריינפלד

הלוות הביתי | שיכון עובדים | דירות למכירה | שיכון עובדים

מרכז
תל אביב לה־גרדיה 58, יד אליהו טל. 03-390721

בתים פרטיים ודירות גדולות

● **גבעת אויה** - ליד מלון אויה. כל יחידת דיור 188 מ"ר. חלקת אדמה בת 410-360 מ"ר.

● **רמת אפעל** - בלב רמת אפעל קוטגים 6-7 חדרים, 215-245 מ"ר על פני שטח של 590-410 מ"ר.

דירות 4-5 חדרים

● **פתח תקוה** - ברח' צה"ל - קפלן, דירות 4 חדרים - 100 מ"ר, 4½ חדרים - 117 מ"ר.

● **נתניה** - ברח' איתמר בן אב"י, דירות 3½ חדרים 86 מ"ר, 4 חדרים - 105 מ"ר, 4½ חדרים - 122 - 117 מ"ר.

● **חולון** - קרית בן גוריון דירות 5 חדרים - 130 מ"ר כל דירה, דירות 4 חדרים - 105 מ"ר כל דירה.

● **חולון** - ברח' ההסתדרות פינת רחוב לאון בלום דירות 4 חדרים 110-96 מ"ר.

● **נתניה** - ברח' טרוק פינת רח' הרצוג דירות 4 חדרים 120-105 מ"ר.

● **ראשל"צ** - ברח' אברבנל, דירות 4 חדרים 117-120 מ"ר ודירות 3½ חדרים - 104 מ"ר.

דירות 3-4 חדרים

● **בת־ים** - רמת הנשיא דירות 3 ו־4 חדרים. מתאים לזכאים.

● **נווה עופר** - על גבול ת"א-חולון ברח' אהלי יעקב דירות 3 חדרים בנות 75 מ"ר דירות 3½ חדרים 88 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מרחיל.

● **נווה פולג** - בדרום נתניה, ליד הים (הכניסה מכביש חיפה) דירות 3 ו־4 חדרים. מתאים לזכאים ולזכאי מרחיל.

● **קרית שלום** - ברח' קיבוץ גלויות, דירות 3 חדרים 72 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מרחיל.

● **רמלה** - נווה גנים, המקום הכי צעיר בעיר דירות 3 חדרים 74-77 מ"ר ודירות 4 חדרים 88 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מרחיל.

● **נתניה** - ברח' טרוק פינת רח' הרצוג דירות 3 חדרים 74 מ"ר, מתאים לזכאים.

● **חולון** - רח' ההסתדרות פינת רח' לאון בלום דירות 3 חדרים 70-83 מ"ר.

● **נצרת עילית** - בשכונת בן גוריון בדרום העיר, דירות 4 חדרים 86 מ"ר, 3 חדרים - 73 מ"ר + חדר משק. כניסה מיידית.

● **נהריה**, בשכונת עין שרה, ברח' שזר דירות 3 חדרים 78 מ"ר, דירות 4 חדרים 88 מ"ר.

● **טבריה**, בשכונת אחוזת כנרת, רח' נצרת דירות 3 חדרים 78 מ"ר, דירות 4 חדרים 88 מ"ר ודירת פנטהאוז 123 מ"ר.

● **בגבעת לטם** - רח' בודנהיימר לבחירתכם דירות 3 חדרים 79 מ"ר ודירות 4 חדרים 88 מ"ר ו־93 מ"ר.

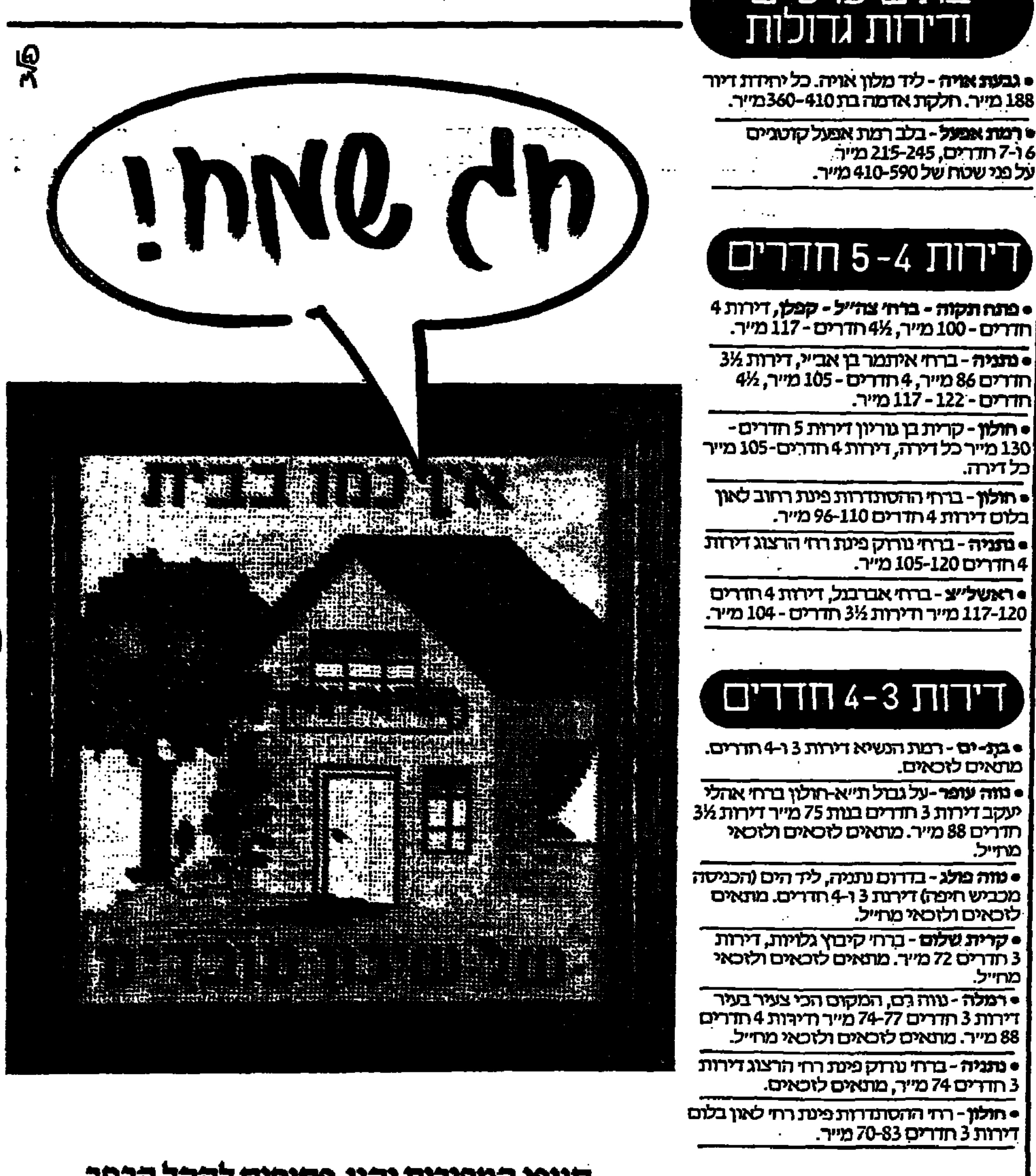

סניפי המכירות יהיו פתוחים לקהל הרחב ביום ב' (ערב חג ראשון) בין השעות 8:00-11:00 ובחוה"מ (ימים ד', ה') בין השעות 8:00-12:30

יש לך כתובת. שיכון עובדים

חיפה
חיפה - רח' החלוץ 43 טל. 04-660915

דירות 3-4-5 חדרים

● **חיפה טף־ים** - בצפון מערב הכרמל, דירות גן מרהיבות צופות לים. 5 חדרים - 120 מ"ר + מרפסת 23 מ"ר ו/או גינה.

● **חיפה רמות ספיר** - מול מפרץ חיפה דירות 4 חדרים 100 מ"ר עם אפשרות הרחבה ל־5 חדרים פנטהאוז 121 מ"ר + מרפסת 22 מ"ר.

דרום
אשדוד רח' רוגוזין 25 טל. 055-57732/3

בתים פרטיים

● **אשקלון** - בשכונת ברנע, קוטגי אחרון בן 6 חדרים, 166 מ"ר.

● **ראשל"צ** - בשכונת גני מעיין המקום הטוב ביותר בעיר קוטגים בני 159 מ"ר ו־145 מ"ר על שטח של כ־260 מ"ר.

דירות 3-4 חדרים

● **אשדוד** - פאר אשדוד ברח' רוגוזין פינת יצחק הנשיא. בנין בן 8 קומות דירות 4 חדרים 97 מ"ר.

● **נס ציונה** - בשכונת רמת בן צבי דירה אחרונה בת 4 חדרים 88 מ"ר. דירות 3 חדרים 76 מ"ר.

● **ראשל"צ** - בשכונת גני מעיין, המקום הטוב ביותר בעיר, דירות 3½ חדרים 88 מ"ר, דירות 4 חדרים 104 מ"ר ודירות 4½ חדרים 125 מ"ר.

● **אשקלון** - בשכונת ברנע הצופה אל הים 3½ חדרים - 88 מ"ר.

● **אשקלון** - בשכונת ברנע דירות 4 חדרים 92 מ"ר ודירות 4½ חדרים 102 מ"ר בבנין בן 3 קומות.

באר שבע
מרכז הנגב טל. 057-72548

דירות 3-4-5 חדרים

● **באר שבע** - במגדלי עופר בשכונה ה' דירות 4 חדרים 120 מ"ר דירות 5 חדרים 140 מ"ר ודירות פנטהאוז.

● **באר-שבע** - בשכונה ו' דירות 3 חדרים בנות 74 מ"ר ודירות 4 חדרים 93 מ"ר. לכניסה מיידית.

● **באר שבע** - בשכונה ו' רח' שאול המלך דירות 3 חדרים 74 מ"ר ודירות 4 חדרים 89 מ"ר.

● **ערד** - ברובע חלמיש דירות 4 חדרים - 88 מ"ר דירות 3 חדרים - 74 מ"ר לכניסה מיידית.

● **קרית גת** - בשדרות לכיש דירות 4 חדרים 94 מ"ר. דירות 3 חדרים - 75 מ"ר. לכניסה מיידית.

ירושלים
רח' הלל 8 טל. 02-233396

דירות 3-4 חדרים

● **גילה** - 2 דירות בנות 3½ חדרים, תחבורה נוחה לעיר.

● **פסגת זאב** - אזור חדש בעיר, דירות 3 ו־4 חדרים. לחלקן חצרות צמודות או מרפסות.

● **קרית יובל הוותיקה** - בבית בן 3 דירות נותרה דירת גג 5 חדרים 142 מ"ר + 43 מ"ר מרפסות. לדירה מחסן צמוד + חניה צמודה.

صكنا من الاهل

صكنا من الرحل

ספורט

בעריכת יחיאל ארזי

קונורס בראש הדירוג ברמת השרון באוקטובר

האמריקאי בן ה־34 הבטיח השתתפותו בתחרות "הפרס הגדול", יחד עם גילברט וקריקסטיין

טניס

מאת מיכאל קרנון

ג'ימי קונורס, אחד הטניסאים הגדולים של שנות ה־70 וה־80, יהיה המדורג מספר אחד בתחרות "הפרס הגדול" שתיערך בין ה־12 ל־19 באוקטובר במרכז הטניס ברמת השרון. נשיא מרכזי הטניס, איאן פרומן, מסר אתמול שקונורס התחייב להשתתף בתחרות זו, למרות שבשל דירוגו הגבוה אין הוא חייב ליטול חלק בתחרויות בסדר גודל זה (פרסים כספיים בסך כולל של 104,500 דולאר).

קונורס בן ה־34 מדורג כיום שמיני בעולם, ומאז 1972 לא נעדר מהעשיריה הראשונה בדירוג העולמי. בשנים 1974—1979 דורג ראשון. הוא זכה פעמיים באליפות וימבלדון (1972 ו־1982) והופיע בארבעה מישחקי גמר נוספים. חמש פעמים זכה באליפות ארה"ב ועוד פעמיים נוצח בגמר; פעם אחת זכה באליפות אוסטרליה ופעם אחת בתחרות המאסטרס.

קונורס כבר הופיע פעם בישראל בתחרות ראווה, ובאוקטובר יגיע אלינו בזכות קשרים אישיים. אחד מידידיו הטובים ביותר הוא ג'ף

ג'ימי קונורס

גולדברג, מהתורמים הבולטים של מרכז הטניס בקנדה. קונורס עצמו תרם למרכז הטניס עוד בטרם הקמתו, והופיע לפני עשר שנים בערב התרמה בארה"ב בחברת עמוס מנסדורף וגלעד בלום. אז אמר על שניהם: "אני מקווה שכאשר יהיו בני 22, כבר לא אהיה פעיל בטניס". עתה תהיה לו הזדמנות להתמודד עימם בתחרות רצינית. הוא יגיע לישראל עם רעייתו היפהפיה פאטי, לשעבר נערת־אמצע בירחון "פלייבוי", בנו ואימו.

גם גילברט וקריקסטיין

שני טניסאים אמריקאים אחרים, שזכו בתארי טורניר ריקלים בשנים האחרונות, ישובו גם הם לישראל: בראד גילברט המדורג 14 בעולם ואהרן קריקסטיין, אשר יצג באחרונה את ארה"ב במישחק גביע דייויס בפאראגוואי. לטורניר יגיע גם החובב הרומני הוותיק איליה נאסטאסה, שישתתף רק במישחקי הזוגות.

יתר המשתתפים ייקבעו מאוחר יותר, מפני שההרשמה ננעלת רק 40 יום לפני מועד התחרות. השופט הראשי יהיה שוב האמריקאי פראנק המונד.

השנה מתוכנן טורניר חגיגי לרגל מלאות 10 שנים למרכז הטניס. כיוון שהאירוע ייערך בשבוע סוכות, מתכננים המארגנים מישחקים גם בשעות לפני הצהריים. במקום יותקנו דוכנים, תערוכות ומסעדות, שיאפשרו לצופים לבלות שם שעות ארוכות כמקובל בתחרויות הגדולות בחו"ל. 200 מהתורמים הבכירים בארה"ב יגיעו כדי לחזות בטורניר.

ד"ר ביל ליפי, היו"ר הבינלאומי של מרכזי הטניס, מסר אתמול שהוא וחבריו מגייסים מדי שנה בארה"ב כ־6 מיליון דולאר להוצאות תיפעול ופיתוח. רק באחרונה נאספו 800 אלף דולאר במשך שלושה שבועות בניו־יורק ובפלורידה. בעוד כמה חודשים עומדים להתחיל בהקמת מרכז חדש, השמיני במיספר, בשיכון ד' בטבריה.

השבוע טורנירים בבת־ים ובירושלים

ובינתיים מתוכננת פעילות טניס בינלאומית בסדר גודל צנוע יותר. ביום ג' יחל בבת־ים טורניר נוער בינלאומי. בשבת תחל במרכז הטניס בירושלים תחרות למקצוענים על פרסים בסך כולל של 25,000 דולאר. שני המדורגים הראשונים הם עמוס מנסדורף (29 בדירוג העולמי) וגלעד בלום (111). לתחרות נכנסו גם ללא מישחקים מוקדמים שחר פרקיס (167), עמית נאור (298) ושלמה גליקשטיין (309).

ניצחון על מקנרו בגמר ו־200 אלף דולאר למצ'יר — בדאלאס

טניס

דאלאס (אי־פי). מילוסלאב מצ'יר, המחזיק במספר אחד של צ'כוסלובקיה, זכה אתמול בפרס הכספי הגדול ביותר שלו עד היום — 200 אלף דולאר. זאת לאחר שגבר בגמר טורניר האלופים של ה.סי.בי. על ג'ון מקנרו 6—0, 6—3, 6—2, 6—2. בשני מיפגשים קודמים עם יריבו האמריקאי לא זכה מצ'יר אפילו במערכה אחת. הפעם הציג טניס נפלא בעיקר מהקו האחורי, וזכה במערכה הראשונה בתוך 27 דקות. למקנרו היו בעיות עם השופטים, והוא איים בשלב מסויים לנטוש את המיגרש. רק התערבותו של המפקח מטעם מועצת הטניס המקצוענית, שיכנעה אותו להמשיך. הוא זכה ב־100 אלף דולאר.

למצ'יר היתה זו זכיה רביעית בטורניר השנה. הוא הודה שהתקשה מאד להתרכז, אחרי ההתפרצויות של יריבו. "אני מנסה להתעלם, כפי שהורי חינכו אותי", אמר.

פרנפורש נפצע — אריאס לגמר ביוסטון

יוסטון (אי־פי). פציעה בקרסולו של מיכאל פרנפורש מנעה מישחק גמר כל־שווי בטורניר המקומי על פרסים כספיים בסך 200 אלף דולאר. פרנפורש נאלץ לפרוש במערכה השלישית מול מבצה אשתקד, ג'ימי אריאס (ארה"ב) שהוביל 5—7, 6—2, 3—2. אריאס יתמודד בגמר עם יואקים ניסטרום שניצח אמריקאי אחר, דייק רוס־טאגנו 7—6, 6—2.

בצפון־קרוליינה, בטורניר לנשים על פרסים בסך 300 אלף דולאר, הפתיעה הבולגריה בת ה־20 מנואלה מאלייבה בחצי הגמר את כריס אוורט־לויד מארה"ב 6—1, 2—6, 7—6. יריבתה בגמר תהיה הגרמניה בת ה־17 שטפי גראף, שניצחה את גבריאלה סבאטיני (ארגנטינה) 6—3, 2—6, 7—6.

וויידנפלד וקוריאט זכו באליפות הנוער

רביב ויידנפלד זכה אתמול בתואר לגילאי 18, באליפות פסח לנוער, לאחר שניצח בגמר את בועז מרנשטיין 3—6, 6—3, 6—0. בתואר לזוגות זכה צמד ממערב גרמניה.

בגמר לגילאי 16: ניר דקל — יובל הירש 6—3, 6—3. בזוגות זכה צמד משוודיה. בגילאי 14 זכה יובל סולדנו בתואר הכפול, לאחר שגבר על ליאור צימרמן 6—4, 6—2 ובזוגות ניצח עם דני לפלר.

בתחרויות לנערות זכתה בגילאי 18 דליה קוריאט בתואר הכפול. היא גברה על תגית אוחזן 6—1, 6—0 וניצחה בזוגות יחד עם ענת ורון. גיל 16: יעל סגל — רונה מאיר 6—3, 7—5. בזוגות זכו דניאלה בלנקה ומגרי דרויש. גיל 14: דניאלה בלנקה — לימור זלץ 6—4, 6—3, 6—4. בזוגות זכו גלית זינגר ולימור גבאי.

● יותר מ־500 טניסאים יטלו חלק באליפות הבין־לאומית לותיקים, שתיפתח מחר על מגרשי מכבי בצפון תל אביב. באליפות, שתימשך שבוע, ישתתפו 20 שחקנים מחו"ל.

● בבת־ים תחל מחר התחרות הבין לאומית בטניס לנוער, הנערכת זו השנה החמישית ברציפות. בבית הגמר ישתתפו 32 טניסאים, מהם 14 מישראל ו־18 מחו"ל. בתחרויות לנערות יטלו חלק 24 משתתפות, מהן 13 מחו"ל.

מישחקי הפועל

6 אתלטים בכירים יבואו מסקוטלנד

ההתאחדות האתלטיקה של סקוטלנד אישרה את בואם של שישה אתלטים בכירים למישחקי הפועל ה־15. שני הבולטים הם קאמרון שארפ, ששיאו ב־100 מ' 10.20 שניות. הוא זכה במדליית כסף ב־200 מ' באליפות אירופה האחרונה, וג'ף פרסונס, השיאן הבריטי בקפיצה לגובה באולם (2.30 מ') ובשטח פתוח (2.28 מ'). שני האתלטים מחזיקים גם בשיאים בין לאומיים של ישראל (ב־100 מטר ובקפיצה לגובה), שנקבעו בתחרות האומות שהיתה כאן ב־1985.

כדורעף

צרפת — היריבה הראשונה, מחר בטורניר האביב

נושאטל, שוייץ (שרות "ספורט הארץ"). נבחרת הכדורעף של ישראל תפתח מחר בערב את מישחקיה בטורניר האביב כשתתמודד כאן עם צרפת.

הישראלים, שהגיעו אתמול לנושאטל, ערכו אימון באולם המישחקים המשוכלל. המאמנים מאיר בק וגיורא הלפרין קבעו את השישיה הפותחת: עמיחי בק, אליעזר כגן, אודי חבר, אורן שר, אמיר אקרמן ודפי רולניק, שיגיע לכאן רק היום.

מישחקי הבית הישראלי יחלו כבר הערב במיפגש בין שוייץ לצרפת, שיוצג על ידי נבחרת המישנה.

את ליל הסדר יעשו שחקני ישראל במלונם, עם יהודים מבני הקהילה המקומית.

● יום ספורט של המפח"ש (מפקדת חיילות השדה) יהיה ביום חמישי בקרית־גת. באירועי הספורט יטלו חלק גם קצינים בכירים ואנשי קבע של החיל. יום הספורט, שיחל ב־8.00 בבוקר, יכלול תחרויות מרוצים ומישחק כדורגל נגד קבוצה מקומית. לבאים מוזמנת תוויה מיפגן צניחה שיהיה במקום.

אמיל בגן, עם מעדר ודלי

אמיל זאטופק בן ה־65, גדול ספורטאי צ'כוסלובקיה בכל הזמנים, פרש לגימלאות ומבלה ביום את שעות הפנאי שלו בגינת ביתו הצנוע בפרברי פראג. ה"קטר הצ'כי" זכה בארבעה תארים אולימפיים בריצות למרחקים ארוכים במישחקי 1948 ו־1952, החזיק ב־18 שיאי עולם והיה שלוש פעמים אלוף אירופה. (צילום־רדיו אי־פי)

קובנטרי לראשונה בגמר האנגלי ★ הפסד 0—3 לנאפולי בוורונה

ליגות אירופה

● אנגליה. קובנטרי תופיע לראשונה בגמר הגביע האנגלי, כאשר תשחק ב־16 במאי באיצטדיון וומבלי נגד טוטנהאם. זאת לאחר ניצחון 3—2 על קבוצת הליגה השניה לידס יונייטד לאחר הארכה. את שער הניצחון הבקיע בדקה ה־98 דייב בנט, ששיחק בגמר ב־1981 במדי מנצ'סטר סיטי נגד טוטנהאם. יותר מ־51 אלף צופים באיצטדיון הילסבורו בשפילד, ראו כיצד הוליכה לידס 1—0 בדקה ה־14 משער של דייב רני. רק בדקה ה־68 השיוותה קובנטרי ע"י השחקן המחליף מיקי ג'ין שנכנס כמה דקות קודם לכן. כעבור 10 דקות קבע קית האוצ'ן 2—1 ללידס, אבל קית אדוארדס, בנגיעתו הראשונה בכדור אחרי שנכנס כמחליף, נגח שער שוויון בדקה ה־84.

במישחק השלמה בליגה השניה, ניצחה ווסט־ברומיץ' את ברמינגהאם 1—0.

● איטליה. הפער בצמרת הצטמצם אתמול ל־2 נקודות כאשר נאפולי הובסה בוורונה 0—3 ואינטר ניצחה באודינזה 1—0, משער של אלסנדרו אלטובלי, המדורג שני בדירוג מלך השערים (11) אחרי ויר־דיס (13).

נאפולי לא ניצחה בוורונה מאז 1978. נוצחה בפעם השלישית העונה משערים של מארקו פאצ'ונה (22), לוצ'אנו סולה (32), והדני פרבן אלקיאר בבעיטת 11 מ' בדקה ה־40. ויינו מארדונה החטיא בעיטת 11 מ' שלוש דקות מהסיום. בניצחון 0—2 של יובנטוס על רומא הבקיעו אלדו סרנה ומאסימו בריאסקי.

תוצאות אחרות: סמפדוריה — אסקולי 1—0, ברשה — אטלנטה 1—0, פיורנטינה — אמפולי 1—1, מילאן — טורינו 1—0, אודינזה — קומו 0—0.

צמרת הטבלה, ארבעה מחזורים לסיום: נאפולי 37, אינטר 35, יובנטוס 33, רומא 32, ורונה ומילאן 31 כ"א.

● ספרד. בסיבוב הראשון של הפליי־אוף נפרדו אתמול ריאל מאדריד וברצלונה בתיקו 0—0, במישחק שהיה באיצטדיון ברנבאו. תוצאות אחרות: אספניול — חיחון 1—2, מאיורקה — סרגוסה 2—2.

● צרפת. בורדו חזרה למקום הראשון בניצחון 3—0 על המובילה מארסיי. השלישית טולון נוצחה 2—0 ע"י מץ. שבעה מחזורים לסיום מובילה בורדו עם 45 נקודות לפני מארסיי 44 אוקזר וטולון 38 כ"א.

● הולנד. במישחק המרכזי במחזור ה־27 סיימו פיינורד רוטרדאם ופיליפס איינדהובן בתיקו 1—1. איאקס אמסטרדאם, שהביסה את וונדאם 4—0, חזרה לראש הטבלה עם 45 נקודות מ־27 מישחקים לפני איינדהובן 44 מ־25 מישחקים, פיינורד 34 מ־27 משחקים והדה 30 נקודות מ־25 מישחקים אחרי ניצחון חוץ על הרינחבן 4—1.

● פורטוגל. אין שינוי בצמרת אחרי שבנפיקה ליסבון ניצחה את סאלגיירוש 1—0, פורטו גברה על בראגה 3—1, גימריינש גברה על ריו אווה 1—0 וספורטינג ליסבון סיימה בתיקו 1—1 עם וארזים. הצמרת, חמישה מחזורים לסיום: בנפיקה 43, פורטו 38, גימריינש 36 וספורטינג 33.

● אוסטריה. במישחק הגדולות ניצחה האלופה אוסטריה וינה את ראפיד 3—1 ומוליכה עם 39 נקודות מ־26 מישחקים לפני ראפיד 36. סווארובסקי טירול במקום השלישי (34) ניצחה את פוסט לינץ 1—0.

אן.בי.אי

קארול דאג לניצחון גולדן סטייט בהארכה

ניו־יורק (אי־פי). ג'ו בארי קארול קלע 31 נקודות, 6 מהן בהארכה, בניצחון 124—118 של גולדן־סטייט ווריורס על סקראמנטו קינגס.

תוצאות אחרות: פיניקס — סן אנטוניו 136—116, מילווקי — קליוולנד 121—93, דאלאס — לוס אנג'לס קליפרס 129—100.

טוטו

4 ניחשו 14

ארבעה משתתפים (שני אחים מפתח־תקוה, תושב הכפר אבן־סאן, תושב גבעתיים ותושב קיראון) ניחשו השבת 14 בטוטו וכל אחד מהם יקבל כ־154 אלף שקלים. כ־1,550 שקל יקבל כל אחד מ־148 משתתפים שניחשו 13 תוצאות. 2,275 ניחשו 12 ויקבלו כ־100 שקלים כ"א. 2 שקלים יקבל כל אחד מ־107,695 מנחשי 10.

מרתון רבע־גמר הגביע מתחיל מחר (16.00 ו־18.00) ברמת־גן

המיקדמה של מכבי ת"א ונתניה: יפו ובית"ר ת"א טרודות בליגה

גביע

מאת אילן פיש

סופר "ספורט הארץ"

אמונים על האימרה "הטבלה אינה משקרת לעולם", ימצאו ודאי חובבי כדורגל רבים את מכבי נתניה ומכבי תל־אביב כמועמדים עדיפים לעלית לחצי גמר גביע המדינה בכדורגל, בתום ההצגה הכפולה באיצטדיון רמת־גן, שתהיה מחר ברבע הגמר. לשניהם מצפים יריבים המצויים בעמדות נחותות בליגה. בית"ר תל־אביב (שיתמודד עם מכבי נתניה ב־16.00) ומכבי יפו (נגד מכבי תל־אביב ב־18.00) שקועים גם בסבך התחתית ויש להניח, שראשם אינו נתון למישחקי הגביע דווקא. הם היו מעדיפים לשמור את ההצלחות לליגה.

אולם בכל זאת, מסורת ההיסטוריה של הכדורגל על אופיים המיוחד של מאבקי הגביע, הטומנים בחובם הפתעות ותוצאות לא שגרתיות. וברוח דברים אלה עשויים להתפתח מאבקים שקולים, שספק אם 90 דקות או אפילו 120 יספיקו לקבוע את העולות לחצי הגמר. במקרה של תיקו, ייערכו המשחקים החוזרים בשבוע הבא, ה־21 בחודש.

את המישחק הראשון ינהל מחר השופט יאיר טילינגר ובשני ישפוט עובדיה צבי.

ביום רביעי (מחרתיים) יתקיימו ברמת־גן שני המישחקים הנותרים. ב־17.00: בית"ר ירושלים — הפועל כפר־סבא; ב־19.00: מכבי חיפה — הפועל פתח־תקוה.

מכבי נתניה — בית"ר תל־אביב

במכבי נתניה לא מתרגשים מהפער האיכותי בינם לבית"ר תל־אביב. חלוץ הקבוצה יגאל מנחם סבור, אסור לחבריו לעלות בהרגשה שהם הפייבוריטים. גם ההצלחות האחרונות בליגה, אין בהן כדי לשנות דעתו: "נתניה אינה מהקבוצות המבריקות בליגה. ההצלחות האחרונות באו מכוח הלחימה המאפיינת אותנו". ההפסד בשבת להפועל פתח־תקוה, בתום סידרה של 10 מישחקים ללא הפסד, עשוי לדעתו להועיל. "אלה פעמוני אזעקה, שאין אנו רשאים לראות עצמנו עדיפים. עלינו להילחם. אם נגיע לחצי הגמר, אשרינו". לדעת מנחם, נתניה של העונה הנוכחית היא קבוצה צעירה חסרת נסיון, ולעובדה שהגיעה בעבר גם לשלבים גבוהים יותר, אין כל משמעות.

בית"ר תל־אביב, השקוע במאבקי התחתית המאיימים, אינו מתכוון להרים ידיים. קשר הקבוצה נסים כהן שולף את המשפט "לגביע חוקים משלו", כדי לבטל את הסיכויים העדיפים לכאורה של נתניה. כהן צופה מישחק קשה, אינו מבטל אפשרות של הארכה, ואומר: "קיום המישחק למחרת ליל הסדר, יקשה על השחקנים. אין זה מישחק רגיל בשבת. קשה יהיה להתכונן בצורה הראויה. הסעודה הראשונה וגביעי היין יכבידו. עדיף היה לקיים את המישחק ביום רביעי".

לעומת מכבי נתניה, שאינו סובל מבעיות הרכב מיוחדות, ייעדר מבית"ר ברוך ידיד ה"מוצהב". שחקן נוסף, העלול להחמיץ את המישחק: יוסי מורוז הסובל מפציעה.

מכבי תל־אביב — מכבי יפו

ניצחון החוץ (2—1) על שמשון, שהושג בשבת האחרונה, נטע ביטחון רב במכבי יפו. אולם למאמן אהרון קפיטולניק אין כל אשליות, לגבי הסיכויים להעפיל לחצי הגמר. "אם נעלה תהיה זו הפתעה", אומר קפי, הסבור שלמרות זאת דווקא היריבה העירונית היא אשר תהיה בלחץ. "למכבי תל־אביב יש יותר מה להפסיד. הגביע הוא האתגר היחיד שנותר לו. המטרה של יפו, כרגע, היא הליגה".

קפיטולניק, ששבע בשבת נחת מחניכיו ("סוף סוף ראיתי קבוצת כדורגל"), החליט לתת אישור להרכב שהפתיע את שמשון, ולהציבו גם מחר נגד מכבי תל־אביב.

מכבי תל־אביב ראויה, ללא ספק, לכינוי "זולל התארים": 15 פעם זכו הצהובים בגביע המדינה ועוד 14 פעם באליפות — יותר מכל קבוצה אחרת. הבעיה היא, שאת הפרסים אספו אי־שם בעבר הרחוק. הפעם האחרונה, בה שרתה שמחה אמיתית במכבי תל־אביב, היתה בשנת 1979 — עונת הדאבל. מאז היו רק אכזבות. לכן לא יוותרו במכבי תל־אביב בנקל על ההזדמנות לעלות לחצי הגמר ולנסות לסכם את העונה עם גביע.

בני טבק, מהשחקנים הוותיקים בקבוצה, אומר שהשאיפה של מכבי תל־אביב אינה שונה מזו של יתר שמונה הקבוצות שהגיעו לשלב זה — כלומר, להגיע לגמר. אומר טבק: "אסור לזלזל, אפילו המדובר במכבי יפו והניצחון נראה, לכאורה, בטוח. מצידנו, נעשה כל מאמץ לנצח".

במכבי תל־אביב, כמו גם אצל יתר הקבוצות שישחקו מחר, לא היו הכנות מיוחדות. כולם מתכוננים לפסח, ולא נותר זמן רב לכדורגל.

בכנס נציגי הליגות הלאומית והארצית

מעדיפים לחזור לשיטת 2 נק' לניצחון ותומכים בפליי־אוף

כדורגל

מאת סופר "ספורט הארץ"

קבוצות הכדורגל בליגות הבכירות מבקשות לשוב לשיטת 2 נקודות לניצחון, במקום שיטת 3 הנקודות שהונהגה לפני שנים אחדות. כך הוברר בכנס קבוצות שהיה אתמול בתל־אביב.

מנהל ההתאחדות יעקב אראל אמר, כי בכנס השתתפו נציגי 11 קבוצות מהליגה הלאומית וארבע קבוצות מהליגה הארצית.

בנושא צמצום הליגות ל־14 קבוצות היו הנציגים בדעה, כי את הנעשה אין להשיב, אך הם מתנגדים להמשך הצמצום ל־12 קבוצות. יתר על כן: לא מן הנמנע שיבקשו להגדיל שוב את מספר הקבוצות ל־16.

לגבי שיטת המישחקים בעונה הבאה, תומכים נציגי הקבוצות בקיום שלב פליי־אוף. על־פי אחת ההצעות, יתמודדו על כתר האליפות הקבוצות שידורגו במקומות 1—8, ושש הקבוצות האחרות ייאבקו על זכותן להישאר בליגה. ההמלצות יובאו לדיון במוסדות ההתאחדות.

נציגי הקבוצות תומכים בשידור חי של גמר הגביע האנגלי ב־16 במאי בטלוויזיה. הנושא נדון במזכירות, אך לא התקבלה החלטה סופית.

אליפות אירופה

קפריסין כפתה 0—0 על פולין

וארשה (ע"ד). 35 אלף צופים הופתעו מיכולתו הנפלאה של שוער קפריסין, אנדריאס חאריטו, שכפה במו ידיו 0—0 על פולין, במישחק שהיה בגדאנסק.

היתה זו הנקודה הראשונה של קפריסין בבית 5 של קדם־אליפות אירופה, בו מוליכה יוון עם 7 נקודות, לפני הולנד 6, פולין 4, הונגריה 2 וקפריסין 1.

ב־29 באפריל יהיו שני מישחקים בבית־זה: הולנד תארח את הונגריה ויוון את פולין, שלמרות התיקו המפתיע עדיין יש לה סיכויים להופיע בשנה הבאה בגמר במערב גרמניה.

מיהייץ' יוחתם לשנה נוספת

מאת סופר "ספורט הארץ"

חוזהו של המאמן הלאומי מילינקו מיהייץ' יוארך בשנה — כך הוחלט אתמול במזכירות ההתאחדות לכדורגל. המאמן היוגוסלבי, שהחל בתפקידו בתחילת העונה, מסר אתמול דו"ח על המישחק הבינלאומי נגד רומניה (2—3), בשבוע שעבר בבוקרשט.

עתה יכין מיהייץ' את הנבחרת למישחקה הבינלאומי הבא, ב־19 למאי עם שוייץ בציריך. באותו יום תארח נבחרת התקווה של שוייץ, בעיירה צוג, את נבחרת התקווה הישראלית אותה ידריך שלמה שרף, המאמן החדש של נבחרת הנוער.

מבחן לנערים בפורטוגל

מאת סופר "ספורט הארץ"

נבחרת הנערים של ישראל בכדורגל תתמודד ב־5 במאי בפורטוגל עם נבחרת הנערים של ארץ זו. זה יהיה כנראה המיבחן הבינלאומי היחיד של הישראלים, לפני טורניר הגמר האירופי שיחול ב־25 במאי בפאריס.

בישיבת מזכירות ההתאחדות אתמול נמסר על הרכב ראשות המשלחת לשוייץ, שתכלול את מנחם אריאב, מ"מ יו"ר הנהלת ההתאחדות: נתן סלובטיק ויעקב אראל.

כדוריד

נבחרת הנוער יוצאה ללוכסמבורג ובלגיה

מאת שמואל קליגר

סופר "ספורט הארץ"

נבחרת הנוער של ישראל בכדוריד (עד גיל 21) עמדה לצאת לפנות בוקר למסע מישחקי ידידות בלוכסמבורג ובבלגיה, כהכנה למוקדמות אליפות העולם בסוף יוני באיטליה, בהשתתפות הנבחרות המארחות, ישראל והונגריה. אחת מהשלוש תעלה לאליפות העולם בדצמבר ביוגוסלביה.

הישראלים יתמודדו ב־14 באפריל עם הנבחרת הבוגרת של לוכסמבורג וכעבור יומיים עם נבחרת הנוער של ארץ זו. בבלגיה ישחקו הישראלים ב־18 וב־20 באפריל, עם נבחרת הנוער המקומית. ב־19 באפריל ישתתפו בטורניר עם שתי קבוצות בוגרים ממערב גרמניה.

המאמן איגור ביאליק מסר, כי הנבחרת מתאמנת זה שנתיים, אך זו יציאה ראשונה שלה מחוץ לגבולות המדינה. בסגל עשרה שחקנים ותיקים עם הסגל הרחב של נבחרת ישראל הבוגרת. הבולטים שבהם זיו קושניר ודורון דיין מהפועל ראשון לציון. ראש המשלחת הוא טל כרמי ומנהל הנבחרת שלמה פחתר.

אתלטיקה

ריץ מג'יבוטי זכה שוב בגביע העולמי במרתון

סיאול (אי־פי). אחמד סאלה מג'יבוטי זכה בפעם השניה בתחרות הגביע העולמי במרתון. במירוץ שנערך כאן על המסלול, בו יהיה המרתון האולימפי בשנה הבאה, קבע סאלה 2:10.55 שעות. הוא הקדים את היפאני טייקושי קודאמה — 2:11.23 שעות ואת האיטלקי סלוו אטורה בטיזל — 2:11.28 שעות.

גם במקומות הרביעי והחמישי זכו רצים איטלקים, כך שאיטליה סיימה ראשונה בדירוג הקבוצתי.

כדורסל

הקאדטים ישחקו מחר נגד מלטה

מאת שמואל קליגר

סופר "ספורט הארץ"

מישחקי קדם־אליפות אירופה לקאדטים אמורים להתחיל היום בקורדינו, מלטה, במיפגש בין כדורסלני מלטה הולנד ופינלנד. נבחרת הקאדטים של ישראל תיכנס למעגל המישחקים רק מחר בערב, כאשר תתמודד עם מלטה. תיקדם למישחק זה התמודדות בין יוון ופינלנד.

המאמן יוסי הררי הביע תקווה, שהישראלים יגברו על פינלנד ויוון, ויתפסו בתום הטורניר אחד משני המקומות הראשונים, המבטיחים הופעה בגמר אליפות אירופה, בקיץ בהונגריה.

הישראלים ישובו בסוף השבוע והמאמן מקווה, כי שבוע זה יהיה מוצלח גם מבחינתו האישית. הוא מצפה לתשובה חיובית של מכבי חיפה, לקראת התחייבותו כמאמן בעונה הבאה. במוצאי שבת ערכה קבוצת אליצור נתניה מסיבת פרידה למאמן הררי, שסיים את תפקידו.

האיגוד ייפרד ממיקי ומוטי

מאת שמואל קליגר

סופר "ספורט הארץ"

הוועדה המקצועית של איגוד הכדורסל תתבקש בישיבתה הקרובה ב־21 לאפריל לאשר את בקשתו של מיקי ברקוביץ' להשתחרר מהופעה פעילה בנבחרת ישראל.

יו"ר הוועדה המקצועית איתן חפר אמר אמש, כי הוא ימליץ באופן אישי לאשר את בקשתו של מיקי לאור תרומתו של השחקן לכדורסל הישראלי וזאת מבלי להכנס למניעים של השחקן. עוד מסר חפר כי ימליץ בפני הוועדה למצוא את הדרך המתאימה לערוך למיקי ולחברו מוטי ארואסטי, שפרש מנבחרת לפני יותר משנה — סיום הולם בזוגות איגוד הכדורסל.

● טורניר של 6 נבחרות צעירות (ילידי 1972) יהיה פותחים במכון וינגייט והשחקנים הצעירים המשתייכים למסגרת הכדורסלנים המתמקצעים יוכלו להציג את עצמם ואת יכולתם. מטרת הטורניר לסכם תקופת עבודה עם החניכים הצעירים הלומדים במרכזים בחטיבות הביניים, כדי להכשירם בעתיד להופעה בנבחרות הקאדטים.

טרייסר תשחק מחר בחצי הגמר בארוזה

מילאנו (שרות "ספורט הארץ"). אלופת אירופה, טרייסר מילאנו, תתארח מחר בארוזה במישחק הראשון בשלב חצי הגמר של הפליי־אוף בליגה האיטלקית בכדורסל. טרייסר ניצחה במישחק השלישי בשלב רבע הגמר את סקוליני פזארו 98—85 (50—38) עם 33 נקודות של בוב מקאדו ו־29 של רוברטו פרמיה. בחצי הגמר האחר יתמודדו ארקונס קאנטו ומובילג'ירג'י קאזרטה.

בספרד הודחה ריאל מאדריד בשלב חצי הגמר של הפליי־אוף, כאשר נוצחה בהיכל הספורט במאדריד ע"י ברצלונה 78—87 (47—44). סיבילין עם 22 נקודות וסולוזבל עם 20 בלטו בברצלונה, ברנסן קלע 20 וספייגס 19 למאדריד. ברצלונה זכתה 3—1 במאזן המישחקים ותשחק בסידרת הגמר נגד בדלונה.

בפתיחת הפליי־אוף בצרפת זכתה אורתז בניצחון דחוק 92—91 על קאן, עם 20 נקודות כ"א של שפלר והאקה.

בתגובה על ירידת בית"ר נתניה

פייגנבוים: קשה מאד לבנות, אך להרוס אפשר בשניה אחת

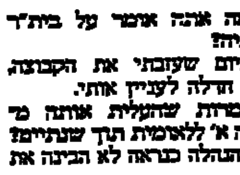

מאת משה הר־געש

מה אתה אומר על בית"ר נתניה?

ביום שעזבתי את הקבוצה, היא חדלה לעניין אותי.

למרות שהעלית אותה מליגה א' ללאומית תוך שנתיים?

ההנהלה כנראה לא הבינה את זה.

מדוע?

הם היו מסוחררים מההצלחה, ורצו להיות גם המאמנים.

גם לפני שעזבת, הקבוצה היתה בתחתית.

עם החומר שהיה אז, היינו צריכים להיות במרכז הטבלה.

מה קרה?

הם עשו הרבה מאד טעויות.

ואתה לא ראית את הכתובת על הקיר?

איך יכולתי לדעת? הם עזרו למוטט את הקבוצה מכל הכיוונים.

יש לך דוגמאות?

שיחרור שחקני מפתח. למעשה, עד היום איני מבין מה הם רצו לעשות לקבוצה.

מתי החלה הנפילה?

כשעזבתי, נגרם זעזוע שלא ניתן היה להתגבר עליו, והחלה התמוטטות כללית.

מה הלקח העיקרי שלך?

לבנות קשה מאד, וגם דורש זמן. להרוס אפשר בשניה אחת.

נסים בכר: אופיר יודע בדיוק היכן מקומו

שוב גילית כוכב חדש?

היתה לי בעיה, כי חלוצים יאבי ונהור היו פצועים.

ושלפת מהשרוול שמן מאוף־

מי?

בסך הכל אמרתי לקשרים לעלות, כל אחד בתורו, כי שיחקנו רק עם חלוץ אחד.

— אופיר בקיצוניות?

לא. הוא בכלל קשר נסוג, המבצע תפקידים הגנתיים.

איך היית מגיב, אם היו אומרים לך לפני המישחק שאופיר יבקיע שלושער?

לא הייתי מגיב. לא הייתי מתייחס לכך אפילו כאל בדיחה.

ומה אתה אומר עכשיו?

לא הייתי מאמין שהוא יבצע את כל כך יפה.

תשקול לצרף אותו להתקפה?

לא

מדוע?

כי הוא מתאים לתפקיד הרגיל שלו.

ואם יבקש לעשות הסבה לתפקיד של חלוץ?

אופיר הוא שחקן אחראי וצנוע, היודע היכן מקומו.

התברר כי להיות שחקן אלמוני זה לא תמיד חסרון.

הם לא כל כך אלמוניים, אך תופעה כזו עשויה לקרות רק פעם בעונה.

חיים צימר: ניצחון אחד והכל יהיה בסדר

הנהלת הפועל תל־אביב עשתה צעד דראסטי, ואין תוצאות.

אין לנו מזל.

זה הדבר היחיד שאין לכם?

בשבת לחמנו והתאמצנו בשכונת התקוה, ולא ניצחנו.

זה קורה להפועל תל־אביב כמעט כל שבוע.

חסרה לנו שלווה.

איך אתה מסביר את העובדה, שלמרות הטירדה מוזרה שוייבר אתם לא מנצחים.

אין תגובה.

אתה מצטער?

אין תגובה.

יש סיבה לדאגה?

לא

מאזן הנקודות אינו משתנה.

ניצחון אחד והכל יהיה בסדר.

אפילו שנותרו רק שישה מחזורים?

אנחנו רחוקים מהקו האדום, ורוצים רק לגמור כבר את העונה הזה.

ממשלת ישראל
מביעה את צערה העמוק על מות
עופרה מוזס הי"ד
שנפלה מידי מחבלים מרצחים
ומשתתפת באבל המשפחה השכולה

מ"מ רוה"מ ושר החוץ,
הנהלת משרד החוץ ועובדיו
משתתפים בצערו של
משע גילבוע
שגרירנו באתונה
על פטירת
אמו ז"ל

התזמורת הפילהרמונית הישראלית
אבלה על מותה של
נתניה דברת ז"ל
ומשתתפת בצער המשפחה

למרב ומודי בן שך
משתתפים בצערכם
בהלקח מכם
נתניה דברת ז"ל
בית "פטרולגו"

האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים
ע"ש רובין
אבלה על מות מורתה הדגולה
נתניה דוברת
ושולחת תנחומיה למשפחתה

למשפחת זלצמן
אתכם בצערכם בהלקח מכם יקירכם
ישראל זלצמן ז"ל
ממייסדי הארגון
ארגון סוכנים
ובעלי תחנות הדלק בישראל

חברת "דלק"
אבלה על מותה ללא עת של חברתנו לעבודה
נעמי גלעד ז"ל
ומביעה תנחומיה למשפחה
"דלק" ההנהלה והעובדים

למר יובל הוד
מנכ"ל אוריינטטורס
אתך באבלך במות
אביך
אגד
אגף התיירות

אנו משתתפים באבלו הכבד של חברנו לעבודה
שרון חיים
במות
האב ז"ל
ומביעים תנחומים לו ולמשפחתו.
שרותי תעופה בע"מ
ההנהלה והעובדים

דחפון
שרות מודעות טלפוני של "הארץ"
לבעלי כרטיס אשראי
03-611001

איראן מסרבת להתחייב על אספקת נפט סדירה לסוריה כאמצעי לחץ

לדברי "נויה צירכר צייטונג", מפעילה איראן את נשק הנפט כדי להגן על אנשי החיזבאללה מפני הצבא הסורי ● מומחים אמריקאים מסייעים לסוריה בפיתוח שדה נפט

מאת אליהו זהבי

סופר "הארץ" בסקנדינאוויה

סוריה נתקלה בשבועות האחרונים בקשיים לאספקה שוטפת של נפט בשל סירובה של איראן להתחייב להמשיך את האספקה היד-מית של 120 אלף חביות נפט, להן זקוקה כיום סוריה. לסוריה מקורות עצמאיים המפיקים 30 אלף חביות ליום, אך זהו נפט כבד. מהילתו בנפט האירני הקל סיפק לסוריה את הצריכה היומית בשיעור 150 אלף חביות. סוריה ניסתה לרכוש נפט בשוק ה"ספוט", אך בשל קשיי תשר לום במטבע זר סירבו חברות הנפט הבינלאומיות (המערביות) למכור לה נפט.

העיתון השווייצרי "נויה צירכר צייטונג" מדווח מדמשק כי איראן מעכבת זה כחודש את חתימתו של חוזה למכירת נפט איראני לסוריה, כלחץ על הנשיא אסד שלא לפגוע באנשי חיזבאללה בביירות.

חיילי הצבא הסורי מצויים כיום סמוך לעמדות בהן מחזיקים נאמני איראן. כדי למנוע פגיעה סורית החליטה איראן ללחוץ על סוריה בנקודה הרגישה ביותר: תלותה בנפט איראני.

סוריה נעזרת כיום במומחים אמריקאים לפיתוח שדות הנפט באזור ריד אל זור. צופים כי תוך שנתיים-שלוש יפיק השדה 170 אלף חביות ביום ויעשיר סוריה מתלותה באיראן. לארה"ב אינטרס פוליטי לסייע לסוריה בהפקת הנפט ממקורות עצמאיים.

האיראנים בעקבות הפרסים הקדמונים:

איראן מייבשת אגמים מלאכותיים שחפרו העיראקים להגנת בצרה

מאת אליהו זהבי

כתב העיתון השוודי "סוונסקה דאגבלדט" הורשה השבוע לבקר בעיר הנצורה בצרה. תיאוריו מזכירים את תיאורי המלחמה על סטאלינגראד, הגם שקו החזית מרוחק 10–12 ק"מ מפרברי העיר.

הכתב מדווח כי בלילה שבו לן בעיר לא פסקו ההפגזות וההפצצות הנגד במשך יממה. איראן מפגיזה את העיר בתותחי הוביצר 155 מ"מ.

עיראק נעזרת במטוסי מיג כדי לשתק את סוללות התותחים. על-פי הדיווח האחרון, הצליחו חיילי איראן להתקדם שני ק"מ מאז פתחו בהתקפה "קארבאלה 8".

הכתב מדווח כי איראן גייסה אלפי מתנדבים וכלי חפירה כדי לחפור עשר תעלות מים, כל אחת ברוחב 100 מטר. התעלות נחפרו כדי למשוך את מי נהר קארון הנשפך לשאט-אל-ערב, ליד העיר קומאנשאר.

התעלות נועדו לייבש את אגמי המים המלאכותיים שחפרו העיראקים כמחסומים להגנת העיר בצרה.

אם תצליח התכנית האיראנית, תביא חפירת התעלות ל"ייבוש" אגמי המים. בשיטה דומה הצליח המלך כורש ה-2 בשנת 401 לפנה"ס להצות את נהר פרת ולכבוש את ממלכת בבל.

המשבר הכלכלי ביוגוסלאוויה מחריף; שיעור האינפלציה — 93 אחוז בשנה

בלגראד (ע"ד). המשבר במשק היוגוסלאווי העמיק התרחב ב-1986. סימני המשבר היו צמצום הסחר, סיחרור באינפלציה ובשכר וירידה חדה בערכו של הדינר. כך עולה מסיכומים רשמיים שפרסם הבנק הלאומי היוגוסלאווי.

סיכומים סטטיסטיים שנתיים ראשונים שיצאו מטעם הבנק מראים כי הגירעון המסחרי של יוגוסלאוויה עלה ב-1986 ב-25.7 אחוזים והגיע ל-2.012 מיליארד דולר.

הבנק הוסיף כי גם בשלושת החו-דשים הראשונים של השנה הנוכחית חלה ירידה ביצוא בשיעור 17.8 אחוזים.

יוקר המחיה ביוגוסלאוויה עלה בשנה החולפת ב-89.1 אחוז. הבנק מציין כי חל שיפור מה בחודשים הראשונים של שנה זו.

עוד מתברר מסיכומי הבנק, כי המחירים הקמעוניים עלו בשבעה אחוז בחודש שעבר לעומת פברואר השנה, ובכך מגיעה האינפלציה השנתית ל-93.2 אחוז.

סימן נוסף לסחרור האינפלציוני הוא העלייה בהכנסה האישית, שהיתה 109 אחוז ב-1986. בעקבות זאת נאלצה הממשלה לרסן את השכר ולהצמידו לפריון.

צעד זה, שמשמעותו הורדה משמ-עותית בשכר, הביא לגל של שבי-תות במקומות שונים ביוגוסלאוויה והממשלה נאלצה לסגת בכמה תחומים.

ערך הדינר ירד ב-73.1 אחוז ב-1986, כנגד סל המטבעות החשובים.

100 אלף דולר תמורת שעונו של לנין

מינכן (ע"צ). שעון-הכיס של לנין, מנהיג מהפיכת אוקטובר, נמכר אתמול במכירה פומבית במינכן לסוחר עתיקות מקלן תמורת כ-100 אלף דולר.

מקורו של השעון, העשוי כסף, היה בחצר הצאר. על המכסה חרוט הנשר של האימפריה הרוסית, ומעליו הגגל הפטיש. המחיר ההתחלתי של השעון במכירה הפומבית היה 8,000 דולר.

לנין העניק בסוף אוקטובר 1918 את שעונו למנהיג הקומוניסטי הגרמני קארל ליבקניכט, ששוחרר באותו זמן מהכלא. ליבקניכט עמד שנה אחר כך בראש המרד הספארטאקיסטי בברלין, לפני שנרצח.

במכירה הפומבית נמכרו גם 15 מכתבים היסטוריים של השנים הראשונות למפלגה הקומוניסטית הגרמנית (1918–1919) תמורת 14 אלף דולר.

בסיומו של ביקור מוצלח:

חצי מיליון ארגנטינאים הריעו לאפיפיור במיסה שלפני הפסחא

בואנוס איירס (ע"צ, ע"ד). האפי-פיור יוחנן פאולוס השני סיים בהצלחה רבה את ביקורו בארגנטינה כאשר ערך אתמול בבואנוס איירס מיסה חגיגית בהשתתפות יותר מחצי מיליון איש.

האפיפיור זכה לתשואות כשי-צא עלות השחר התחילו תושבי עיר הבירה לנהור למרכז העיר, כשבידיהם ענפי זית, לכבוד המיסה הביחורות המתנהלת ביום ראשון שלפני חג הפסחא הנוצרי.

שלא זכה להן מאז הגיע לפני שבוע לארגנטינה, כאשר עלה על הבמה שהוקמה בצומת של שתי שדרות גדולות כדי לערוך את המיסה. בין עתידיו היה נשיא ארגנטינה ראול אלפונסין.

מחוץ למרכז היתה בואנוס איירס ביום ראשון בבוקר עיר רפאים. בצמתים ולאורך השדרות העיקריות, נראו אלפי שוטרים שחסמו כל תנועה של מכוניות.

שלשום בערב התפוצצה בבואנוס איירס פצצה, חצי שעה לפני שהאפיפיור עמד להכריז על "יום הנוער העולמי". לא היו נפגעים. הפיצוץ היה במרחק שני קילומטרים ממקום בו נערך הטקס, בו השתתף גם הנשיא אלפונסין.

מגדל שוקולד: דגם זה של מגדל אייפל, בגובה 90 ס"מ, הלידי השף-המעצב ג'ו פוסה, הוא אחד המוצגים בין פסלוני השוקולד, בתצוגה מיוחדת בליסבון — לבית כספים למען ילדים נפגעים. (צילום איי-פי)

פקיד דרכונים אירי חשוד שמכר דרכונים לכל המרבה במחיר

דבלין (ע"ד וע"צ). עובד שנאשם בהנפקת דרכונים איריים מזוי-פים בשגרירות אירלנד בלונדון, רכים מהם לאזרחים של מדינות במזרח התיכון, הושעה והצטווה לשוב לדבלין.

דובר משרד החוץ האירי, שמסר על כך, אמר כי השלטונות חוקרים את פעילותו של קצין הדרכונים בשגרירות, בעקבות האשמות שפורסמו אתמול בעיתון הלונדוני "פיפל".

העיתון מסר כי העובד הנפיק במשך שנים דרכונים איריים "כמעט לכל אדם שהיו לו המזומנים הדרושים והקשרים הנכונים", ולכן היווה סכנה חמורה לביטחונה של בריטניה.

"פיפל" הוסיף כי אותו פקיד דרש עד 24 אלף דולר לדרכון, והמכונות סיפק לאזרחים זרים גם תעודות לידה או תעודות מזוייפות אחרות של אזרחים איריים שמתו. לדברי העיתון, הוא הפעיל רשת של סרסורים כדי למצוא לקוחות.

העיתון ציין כי בין אלה היו לובים, לבנונים, איראנים ואזרחים אחרים ממדינות בעלות "עבר חמור של מעשי חבלה טרוריסטיים".

יצויין כי מי שנושא דרכון אירי רשאי לחיות ולעבוד בבריטניה ובמדינות אחרות של השוק האירופי המשותף.

כומר קתולי נפטר מאיידס בארה"ב

ביטאון קתולי מוסר כי עד כה לקו 12 כמרים במחלה

וואשינגטון (ע"צ). הארכיבישוף הקתולי בוואשינגטון הודה אמש בפומבי כי בסוף השבוע שעבר נפטר כומר בן 44 ממחלת האיידס.

הכומר, מייקל פטרסון, היה גם פסיכיאטר ועמד בראש מכון מיוחד שטיפל באנשי כמורה מכורים לאלכוהול או לסמים. הארכיבישוף אמר כי אין הוא יודע כיצד לקה הכומר פטרסון במחלת המין הקטלנית.

הביטאון הקתולי "נשיונאל קאתוליק ריפורטר" דיווח באחרונה כי עד עתה נרשמו 12 מקרים של אנשי כמורה שלקו באיידס.

בסקר שפורסם אתמול בשבועון האמריקאי "יו.אס ניוז אנד וורלד ריפורט" נמסר כי 51 אחוז מהאמריקאים סבורים שהתיירים המגיעים לארה"ב חייבים לעבור בדיקה לגילוי איידס.

פינוי המוני בגלל דליפת גז בפנסילווניה

פיטסבורג (ע"צ). 16 אלף תושבים של פרבר בפיטסבורג, פנסילווניה פונו אתמול בבוקר מבתיהם מחשש להידלקה מגזים רעילים שדלפו ממקרון מיכלית של רכבת משא שירדה בשבת מהפסים. כתוצאה מהדליפה נפגעו 14 אנשים, שארשפזו, אחד מהם במצב קשה.

בסך הכל ירדו מהפסים 34 קרונות. באחדים מהקרונות, שכנם לא היו חומרים רעילים, פרצה דליקה, אולם זו כובתה במהירות.

ערך את העמוד: ישראל עמרני

סוף ההרפתקה: גופתו של נהג-טנק לובי שנתבססה חלקית בחול מוטלת ליד שני טנקים מדגם טי 55 בצפונה של צ'אד. נהג הטנק נהרג במתקפת-נגד של כוחות הנשיא היסאן הברה על יחידות לוביות. שבתוק הגיע, על-פי אומדן, מספר ההרוגים והשבויים ל-4,000. אלפים נוספים נמלטו מן האזור במשאיות מאנודיותם ציוד חדיש רב (צילום איי-פי)

שר ההגנה ההודי התפוטר לאחר שניסה לקשור את גנדי לשחיתות

ניודלהי (ע"ד וע"צ). שר ההגנה ההודי ויסוואנאת פראטאפ סינג התפטר אתמול לאחר שהורה לפתוח בחקירה בעניין "עמלה" במסגרת עסקת נשק שהסבירה את ראש הממשלה ראג'יב גנדי. תומכים של גנדי הפעילו עליו בימים האחרונים לחץ חזק להדיח את סינג, על שקרא תגר על מנהיגותו.

חברים בכירים בממשלה ובהנהגת מפלגת הקונגרס השלטת אמרו כי דרשו את הדחתו, משום שסינג הורה בשבוע שעבר לפתוח בחקירה על עמלה בסך 25 מיליון דולר ששולמה לסוכן, על רקע רכישת נשק ממדינה זרה.

הם אמרו כי החקירה קוראת תגר על גנדי, שטיפח לעצמו תדמית של מנהיג ליברלי ונקי כפיים בשנתיים וחצי שבהן הוא בשלטון.

שמועות על קרע בין גנדי וסינג נפוצו מאז ינואר, כאשר סינג הועבר ממשרד האוצר למשרד ההגנה. לפני-כן הוא עמד בראש מערכה נגד השחיתות, השתמטות מתשלום מסים ועבירות מט"ח מצד חברות גדולות.

מסע הטיהור עורר את כעסם של אנשי עסקים ידועים רבים, שלהם קשרים הדוקים עם הממסד הפוליטי.

סינג הבהיר כי החקירה בעניין עסקת הנשק היתה ניסיון להביך את גנדי או להביא להדחתו. גנדי עצמו כיהן כשר ההגנה עד שמינה את סינג לתפקיד.

משרד ההגנה לא גילה באיזו עסקה מדובר, אולם מספר עיתונים כתבו כי העמלה שולמה לאחר שהודו הזמינה צוללות מגרמניה המערבית בראשית שנות ה-80.

ג'ייפאל רדי, מנהיג מפלגת האו-פוזיציה ג'נאטה, אמר כי התפטרותו של סינג הוכיחה כי אין מקום לאדם ישר בממשלתו של גנדי.

מחבר "דרך הטבק" ו"חלקת אלוהים הקטנה" — למנוחות

ארסקין קולדוול, מגדולי הסופרים הדרומיים בארה"ב, מת משלשום בגיל 83

פניקס, אריזונה (ע"ד וע"צ). הסופר האמריקאי ארסקין קולדוול, שכתב את "דרך הטבק" וספרים אחרים המתארים את הדלות והניוון בדרום ארה"ב בימי השפל הכלכלי הגדול, מת בשבת בלילה בפרדייז ולי, פרבר של פניקס, בגיל 83. הוא סבל מסרטן הריאות.

ארסקין קולדוול

קולדוול כתב 55 ספרים שנמכרו ב-80 מיליון עותקים ברחבי העולם, ותורגמו ל-43 שפות. שני ספריו המפורסמים ביותר, "דרך הטבק" ו"חלקת אלוהים הקטנה", תיארו בניאורים גסים ומרשעתיים שנאבקו בדלות וחיו רק להווה.

שני הספרים נמכרו ב-8 מיליון עותקים כל אחד. "דרך הטבק" עובד למחזה שהוצג במשך שבע שנים בברודוויי וגם הופק כסרט. בארץ הוצג המחזה בתיאטרון האוהל.

קולדוול נחשב לאחד הסופרים הגדולים של דרום ארה"ב, יחד עם ויליאם פוקנר, טנסי וויליאמס ופ' לאנרי או'קונור.

גם האחוריים של ברוך

זה שלברוך יש חולצות כולם יודעים.
מעכשיו, ברוך יש לו מכנסיים.
אופנתיים, נוחים ויפים.
גברים לובשים את המכנסיים של ברוך
בבית ובכל מקום.

Baruch

אופנת ברוך אופנה שאוהבים.

صكنا من الاصل

صكذا من الاحل

ברחבי המדינה

"העולם הזה" ועורכו אורי אבנרי חויבו לפצות עקיבא נוף על דיבה

ישלמו 10 אלפים ש"ח עם ריבית והצמדה ● אבנרי טען להגנתו: אם ייפסקו פיצויים ייהפכו תביעות לשון הרע ל"תעשיה" ● השופטת: מדוע לא עלה על דעתכם שאם תמלאו תפקידכם כהלכה בהגינות ותוך בדיקת העובדות – יתמעטו התביעות על לשון הרע?

(ע). השבועון "העולם הזה" ועורכו הראשי אורי אבנרי, חוייבו אתמול בבית־משפט השלום בתל־אביב לשלם פיצויים בסך 10,000 ש"ח לח"כ לשעבר, עו"ד עקיבא נוף, על הוצאת לשון הרע בסדרת כתבות ועמודי־שער שפירסמו, על רקע היחסים בין נוף לאשתו לשעבר, העיתונאית מירה נוף.

השופטת, הניה שטיין, ציינה בפסק הדין כי הסכום שתבע נוף הוא "בהחלט על צד ההמעטה, בהתחשב בהיקף פירסום לשון הרע, חומרתו, חוסר האמת שבו, הזדוניות בפירסומו והתנהגות הנתבעים, שלא מצאו לנכון לוודא טרם הפירסום את אמיתות האשמות".

כמו כן חוייב הנתבע לשלם שכר טירחת עו"ד, ריבית והצמדה.

התביעה נגד "העולם הזה" הוגשה עקב פירסומים, שלפיהם ניצל עקיבא נוף, בהיותו ח"כ, את חסינותו הפרלמנטרית למעשים בלתי־מוסריים כלפי אשתו לשעבר.

באחת הכתבות נאמר שמירה נוף פנתה ליועץ המשפטי לממשלה, כי יגיש כתב־אישום נגד בעלה, ויבקש הסרת חסינותו כדי להעמידו לדין.

"נוף השתבע כי מותר לו הכל, שאיש לא יעז לפעול נגדו, וכי חסינותו מרשה לו כל דבר העולה על־דעתו" – נאמר בכתבה, בין היתר.

השופטת פסקה כי מפרסום דברים אלו יש כדי לבזות, להשפיל ולפגוע, והוא לשון הרע.

השמצות שלוחות־רסן

אורי אבנרי טען להגנתו כי הוא ושבועונו ממלאים תפקיד חשוב וחיוני כ"כלבי השמירה של הדמוקרטיה", ויש חשש שאם ייפסקו פיצויים כספיים גדולים נגד הנתבעים, תיהפך הגשת תביעות לשון הרע ל"תעשיה", ועיתונים יחששו לקחת סיכונים, כמקובל בדיקטטורות למיניהן.

על כך הגיבה השופטת, כי גישת הנתבעים עולה הן מפרסומיהם שלוחי הרסן והן מהתנהגותם הצדקנית מפני התוצאות הנובעות מכך. "מדוע לא עולה לרגע על דעת הנתבעים", הקשתה השופטת, "שאם ימלאו תפקידם כהלכה, בהגינות, באחריות ותוך בדיקת העובדות – ימעטו התביעות על פרסום לשון הרע?"

בפסק הדין נאמר עוד, כי בכתבות שפורסמו בשבועון היה משום הכתמת האשמות שלוחות־רסן שלא הוכחו כאמת, בכותרות סנסציוניות ובשלושה עמודי־שער בפרקי־זמן שונים.

"הסכסוך האישי בין איש־ציבור, אפילו ח"כ, לבין אשתו – אין בו משום עניין לציבור, המצדיק פירסומים כה רבים, במיוחד כשמדובר בהוצאת לעז והשמצות שלוחות־רסן", אמרה.

השופטת מזכירה להלן, כי אורי אבנרי היה בעצמו חבר־כנסת, והינו איש ציבור, ולא בזול לעשות שימוש בחסינותו הפרלמנטרית כדי לתת את הדין על אישומים שהועלו נגדו, או להשיב לתביעה אזרחית שהוגשה נגדו.

"מדוע יסתתר ח"כ ואיש ציבור מובהק בצל החסינות, ולא יתן הדין על הוצאת לעז, כאשר אין מדובר בעניין ציבורי, אלא בעניין רגיל של ניהול עיתונות. מדוע התנהגות כזו תקינה, ואינה מעניינו של הציבור – ואילו ריב משפחתי בין עקיבא ומירה נוף, ושימוש בחסינות בריב זה (בהנחה שאכן היה שימוש כזה, דבר שלא הוכח) – פסול, והוא מעניינו של הציבור?

"הסתבר, איפוא, שלעורך 'העולם הזה' ולשבועון עצמו יש מערכת כפולה של ערכי־מוסר" – נאמר בפסק הדין.

כבר השנה בירושלים

מסורבי עליה שבאו לארץ בשבועות שחלפו הריעו אתמול בירושלים בסיום לכבוד החג עם יו"ר הנהלת הסוכנות אריה דולצ'ין (צילום: יצחק אלהרר)

ידיעה שלא אושרה: ח"כ נסע למארוקו למנוע ביטול מופע האנסמבל בישראל – אך נכשל

מאת סופר "הארץ"

הופעותיו של האנסמבל המרוקאי בישראל, שהיו אמורות להתחיל אתמול, בוטלו.

הקבוצה, ובה נגנים מתזמורת המלך של מארוקו וכן זמרים וזמרות מפורסמים מארץ זו, שהיתה אמורה לבוא לישראל לפני שבוע, לא הגיעה.

לדברי אלכס ברנע, שהפיק את סיור הקבוצה בארץ, עוכבו חבריה לפני שבוע בנמל התעופה של בריסל. אדם, שבישראל אין יודעים את זהותו, הורה להם שלא לנסוע לישראל בלי אישורו של שגריר מארוקו בבלגיה.

כל נסיונותיהם של נציגים ישראלים לשכנע את השגריר לתת את ברכתו לנסיעה עלו בתוהו.

הוא אמר לכל הפונים אליו כי עדיין הוא ממתין להנחיות מתאימות ממארוקו.

נראה שחבר כנסת ישראלי נסע למארוקו לנסות ולהשיג את האור הירוק, אבל לא הצליח בכך. לידיעה זו לא התקבל אישור.

לדברי ברנע, המתין עד היום קודם שביטל את המופעים.

המופע הראשון אמור היה להתקיים שלשום. את בואה של הקבוצה יזמו ישראלים יוצאי מארוקו, ומרוקאים המעוניינים בהידוק הקשרים עם ישראל, עקב ביקור משלחת השלום בראשותו של שמעון פרס במארוקו בשנה שעברה.

האנסמבל עמד לקיים מופעים רבים ברחבי הארץ, בין היתר בחגיגות המימונה, שהיה אמור להיות גולת הכותרת שלהן.

לדברי ברנע, הסיפור עלה "הרבה, הרבה, הרבה כסף". על השאלה, כמה – ענה: עוד מתחשבים. נציג של המפיקים נותר בבריסל, למקרה שיינתן אור ירוק, בכל זאת. לדבריו, המרוקאים נתנו להבין כי הביקור יתקיים בעתיד. "אבל. . .".

ערך את העמוד: משה ריינפלד

אזרח עובד צה"ל עומד לדין על הברחות מלבנון

(ע). אזרח עובד צה"ל כפר אתמול בבית הדין הצבאי במחוז הצפון באשמת מעורבותו בהברחות מלבנון.

בכתב האישום נאמר כי יעקב בן דוד, הבריח ביוני – אוגוסט '86 כ־30 מכשירי וידאו־טייפ, עשרות מקלטי רדיו ומאות פיסות סיגריות ויסקי, מלבנון לישראל.

התביעה טוענת, כי הנאשם השתתף בהברחות אלה עם רב־סמל דוד ליפשיץ.

המשכים מעמוד 1

פרס יקדם נושא הוועידה

(סוף מעמוד 1)

עשות נפשות לעניין הוועידה הבינלאומית בארצות הברית ובמספר ארצות בדרום־אמריקה, בהן הוא עומד לבקר באמצע החודש הבא. נודע כי שרי מפלגת העבודה סיכמו אתמול על תגובה משברית, אם ימנע שמיר את נסיעתו המתוכננת של פרס. במהלך ישיבת הממשלה סיכמו שמיר ופרס להיפגש, לראשונה מאז שובו של שמיר מארה"ב, ויתכן שהפגישה ביניהם תהיה כבר היום, לפני כניסת החג. השניים אמורים לדון גם בנושאים אחרים כגון מינוי שגריר בארה"ב.

שרי המערך: נשקול פיזור הכנסת בקרוב

גורמים בכירים במפלגת העבודה העריכו כי אתמול הושגה אך ורק דחייה זמנית בפירוקה של ממשלת האחדות, ושיתוף הפעולה בין הליכוד והמערך צפוי להגיע לידי סיום כבר בשבועות הקרובים. בשיחות בין שרי העבודה לא נשללה האפשרות לתמוך לאחר פגרת חג הפסח בהצעות החוק לפיזור הכנסת והקדמת הבחירות.

בפגישת שרי מפלגת העבודה שהיתה אתמול, התבטאו כל שרי העבודה בחריפות נגד ראש הממשלה יצחק שמיר ונגד הדברים שהשמיע נגד פרס והוועידה הבינלאומית. פרס, מצידו, הודיע לשרי המערך כי בדעתו להביא לאישור הממשלה בעוד מספר שבועות או חודשים תבנית להמשך תהליך השלום, והשרים הבינו מתוך כך כי עד אז אין בכוונתו להביא לפירוק הממשלה. פרס היה מרוצה אתמול מהיוזמה של שר הביטחון יצחק רבין, שהציע בישיבת "שרינו" לחזק את ידיו במאמציו לקידום תהליך השלום.

בהודעת הסיכום של שרי מפלגת העבודה נאמר כי דבריו של שמיר בדבר "חלום בלהות" מהווים צעד נוסף מצידו לפירוק ממשלת האחדות הלאומית. עוד נאמר כי דברי שמיר פוגעים באינטרסים החיוניים של המדינה ובתפקודה התקין של הממשלה. שרי המערך קבעו כי על תהליך השלום שיתחיל באמצעות ועידה בין־לאומית, החליטה הממשלה עוד ב־1977, ומאז חזרה הכנסת ואישרה זאת ארבע פעמים בשנתיים האחרונות. "שרי העבודה לא יקבלו הגבלה על המשך תהליך השלום, ועל חידוש העלייה היהודית מברית המועצות. שרי העבודה מחזקים את ידי מ"מ ראש הממשלה בפעולתו לקידום השלום והעלייה לישראל" – נאמר בהודעת שרי המערך.

הפיגועים הקטלניים בדרום־לבנון ובגדה הביאו להפוגה במשבר בין הליכוד למערך בנושא המדיני, ומיקדו אתמול את הדיון בישיבת הממשלה. שמיר אמר בישיבת הממשלה כי אין להניח לאויבי ישראל לנצל חילוקי־דעות בתוך ישראל בבחינת "אל תגידו בגת פן תשמחנה בנות פלישתים". שמיר אף הקפיד לגונן על פרס מפני שרים, ובראשם יוסף שפירא, שטענו כי פעילותו בנושא הוועידה מעודדת את הטרור. פרס עצמו הביע זעזוע מדברי שפירא, וציין כי אין מקום לטענה שפעילות מדינית גורמת לטרור, כפי שאין להסכים לטענה שהקמת ישובים גורמת לטרור.

פרס טען כי לא אמר שעמנואל ואריאל מיותרות, אלא שקריית שמונה חיונית חשובה מהן. השר משה ארנס אמר שדברים אלה אינם תורמים גם לעיירות הפיתוח.

השר עזר ויצמן טען כי יש להתרכז במאמץ המדיני, בהמשך לתהליך קמפ דייוויד, והביא לראייה את השקט השורר מזה 17 שנה בבקעת הירדן. יעקב צור דחה את טענות שרי הליכוד, ובראשם אריאל שרון, נגד רעיון ה"ירדניזציה", וציין כי הדבר מחזק את המאבק נגד הטרור.

בישיבת הממשלה נשמעו חילופי־דברים קשים בין שמעון פרס ויצחק מודעי בעקבות דברי מודעי ל"הארץ" מאתמול כי מ"מ ראש הממשלה הוא "מגלומן ומאחז עיניים".

שחל: קלטת של בגין בזכות ועידת ז'נבה

השר משה שחל הציע לראש הממשלה להאזין לקלטת המצויה ברשותו, ובה קולו של רוה"מ לשעבר מנחם בגין המדבר בזכות ועידת ז'נבה. שמיר דחה את ההצעה, הציע להתרכז בדיווח ולא לסטות לויכוח על הוועידה הבינ"ל.

"קווי החנק של 67"

שרי הליכוד מיהרו גם הם להתכנס בלשכתו של שמיר, מיד לאחר ישיבת הממשלה, וגינו את הודעת שרי מפלגת העבודה. בסיום ישיבת שרי הליכוד נמסר כי מדיניות הליכוד היא חתירה לשלום אמת בין ישראל לשכנותיה. "חוזה השלום עם מצרים הוא הישג של ממשלת הליכוד, והוועידה הבינלאומית עומדת בסתירה מוחלטת לקווי היסוד של מדיניות הממשלה. היא עלולה להוביל להקמת מדינה פלשתינאית ביהודה, שומרון וחבל עזה, ולהחזיר את ישראל לקווי החנק של יוני 1967" – נאמר בהודעת שרי הליכוד.

עוד הודגש כי הסכם קמפ דייוויד, המחייב את ארה"ב, ישראל ומצרים, קבע כי הדרך להמשך תהליך השלום היא אך ורק על־ידי מו"מ ישיר בין ישראל לשכנותיה, וכי כל הישענות על הודעת ישראל מ־1977 על נכונותה להשתתף בועידת ז'נבה, אין לה על מה לסמוך. "הוועידה זו בטלה מן העולם, עם חתימת הסכם קמפ דייוויד" – נאמר בהודעת השרים.

ביילין נועד עם שולץ

(סוף מעמוד 1)

עצמות לא ינסו לכפות פתרון על הצדדים. הסובייטים מציעים, לדבריו, שהקהילה הבינ"ל תסייע לצדדים במתן ערבויות. פרס אמר שהסובייטים מציעים להפריד בין שיחות בילטרליות ושיחות מולטילטרליות – מגמה שבא להוליך את המושג "ועידה בינלאומית". פרס אמר עם זאת שהסובייטים דיברו על הצורך לשתף את אש"ף במשא ומתן.

הפקידים הסובייטים הבכירים שנפגשו עם שר החוץ שמעון פרס אמרו כי תופעת הנשירה לארה"ב פוגעת בסיכויי ליציאת יהודים. לדבריהם, הגירת יהודים מברית המועצות לארצות הברית פוגעת ביוקרתה של בריה"מ, שכן יש בכך כדי להצביע על יתרון השיטה האמריקאית על פני הסובייטית. הם ציינו גם שהמהגרים היהודים לארה"ב הופכים שם לתועמלנים אנטי סובייטיים.

דברים אלה עולים בקנה אחד עם שיחות שניהל באחרונה פקיד ישראלי בניו יורק עם דיפלומט סובייטי. האחרון אמר כי הסיבה העיקרית למניעת הגירת יהודים היא בחירתם להגר לארה"ב. לדבריו, מרמים יהודים אלה את בריה"מ, אשר אינה מתנגדת להגירה לישראל המוכרת כמולדת היהודים. מה גם שהנסיון להקים מולדת ליהודים בבירובידג'ן לא עלה יפה.

שר החוץ שמעון פרס דיווח אתמול בישיבת הממשלה על המגעים שקיים ברומא עם הפקידים הסובייטיים. לדבריו, אמר לו קרן בר־וטנס שהיהודים ממלאים תפקיד מדרגה ראשונה בחייה של בריה"מ ורובם מעוניינים להישאר בה. לטענת הפקיד הסובייטי, יש הפרזה רבה במספרים של השואפים להגר מבריה"מ ואין לדבריהם שחר למספר 400 אלף יהודים המבקשים לצאת. פרס אמר כי התרשם שבקרוב יחולו שינויים לטובה ביחס לפתיחות התרבותית שממנה ייהנו גם היהודים.

הלסינקי (ע"צ וע"ח). שר החוץ האמריקאי ג'ורג' שולץ הבהיר שלשום כי הוא נוסע למוסקווה "ברוח קונסטרוקטיבית", וכי ביקורו עשוי להביא התקדמות בתחום פירוק הנשק, אם בני שיחו יהיו שותפים להלך־רוח זה.

אולם שולץ, שהגיע בשבת בלילה להלסינקי, בטרם ימשיך למוסקווה, הדגיש את כוונתו למתוח ביקורת חריפה על פעילות הריגול ה"מגונה" נגד שגרירות ארה"ב בבירת בריה"מ.

פעילות נגד מקרים

(סוף מעמוד 1)

אתמול לקבורה בפתח־תקוה. ידידי המשפחה מסרו כי המנוחה היתה בחודש החמישי להריונה במותה. שר התחבורה חיים קורפו, שספד בשם הממשלה לעפרה מוזס ז"ל, אמר כי שני חיילי צה"ל שנהרגו ברצועת הביטחון שלשום נפלו על הגנת הגליל ואילו עפרה מוזס נפלה על הגנת ירושלים. בהלוויה שהיתה מאופקת ושקטה בדרך כלל, נכחו מרבית תושבי הישוב אלפי מנשה וחברים מהישובים הקרובים.

מצבו של טל – קריטי

כל הפצועים בתקרית בקבוק התבערה, ביניהם בעלה ושלושת ילדיה של המנוחה, עדיין מאושפזים בבתי החולים וסובלים מכוויות בדרגות חומרה שונות. מצבו של הבן טל מוזס, בן 5, הוא הקשה מכולם. רד פאיז בבית החולים תל־השומר הגדיר אתמול את מצבו "קריטי". נמסר כי הוא סובל מכוויות עמוקות ב־80% משטח גופו ומקשיי נשימה חמורים עקב שאיפת עשן לריאותיו. בשיחה עם כתבת עתי"ם מסר מנהל בית החולים ד"ר שלמי עבתבי, כי הילדים מצויים בהכרה מלאה ומודעים לטרגדיה הנוראה שבה מצאה את מותה אם המשפחה.

האב אברהם, המאושפז אף הוא בבית החולים תל השומר, הוגדר כפצוע קשה, אך יציב. הוא סובל מכוויות במרבית חלקי גופו. אברהם מוזס נמצא גם הוא בהכרה מלאה והוא מודע לכל אשר התרחש למרות מצבו הקשה. הוא יודע לספר כי ראה כיצד בקבוק התבערה מושלך אליו מצידי הכביש. לדבריו, הבקבוק לא הושלך מאופנוע, כפי שנפוצה הסברה.

שכניו של אברהם מוזס מאלפי מנשה, מקיימים משמרות תורנות ליד מיטתו וליד מיטותיהם של ילדיו. לאחר האסון ובשעות הבוקר המוקדמות, צבאו רבים מהם על פתח המחלקות בהן מאושפזים הפצועים. בשל הצורך לשמור על סטריליות מקסימלית ליד פצועי הכוויות, הותר רק לאורח אחד להיכנס מדי פעם לחדר.

הצוות הרפואי בבית החולים נמצא בקשר מתמיד עם בתי החולים בילינסון ומאיר, שם מאושפזים ילדי משפחת מוזס ומידי כמה שעות מעדכנים את האב אודות מצב ילדיו. הבת עדי (8) מאושפזת בבית החולים בילינסון בפתח תקוה במצב בינוני והבן ניר (14) מאושפז בבית החולים מאיר בכפר־סבא במצב קל. גם מצבו של הבן יוסי הילל הוגדר קל. השניים סובלים מכוויות בפנים ובידיים.

רצועה ללא צמחיה

אתמול נודעו כמה פרטים נוספים על התקרית, אם כי לא הוברר סופית כיצד פעלו מיידי בקבוק התבערה. גירסה אחת אומרת כי המחבלים רכבו על אופנוע, אחרת גורסת כי הציבו מארב למכונית לאורך הכביש וגירסה שלישית אומרת כי משליכי בקבוק התבערה המתינו לקרבנותיהם בסבך הפרדס שבצד הכביש. החופרים של צה"ל עקרו אתמול שלוש שורות של עצים בפרדס משני צידי הכביש והותירו רצועה עירומה מצמחייה שרוחבה כ־10 מטרים במקום האירוע.

כינוס חירום באלפי מנשה

מועצת יש"ע קיימה אתמול כינוס חירום באלפי מנשה. בסיומו הוחלט לפנות לממשלה ולדרוש ממנה "לנקות" את כל צירי התנועה ביו"ש, להסיר תאורה בצמתים, למנוע בנייה לאורך הכבישים, להציג משמר אזרחי בשטחים ולגרש את האסירים המשוחררים מעיסקת החילופין עם ארגונו של אחמד ג'יבריל.

המתנחלים דורשים מראש הממשלה יצחק שמיר להקים ישובים חדשים בשטחים. הרב משה לווינגר מחברון, הטיח דברים קשים בשר יצחק רבין. הוא אמר כי "אם שר הביטחון אינו יוצר אווירה שתימנע זריקת אבנים, שהיא בגדר נסיון לרצח, הרי שהוא עצמו שותף לרצח". בשעות הערב התכנסה שוב מועצת יש"ע בהתנחלות אלפי מנשה וחברי המועצה החליטו לדרוש משר הביטחון למנות ועדת חקירה ממלכתית, שתבדוק "מחדלים ביטחוניים שאיפשרו את השלכת בקבוק התבערה" הקטלני שלשום, כדברי חברי המועצה.

לפי החלטת המועצה, הקימו אנשי המתנחלים מאלפי־מנשה אוהל בצומת האבלה, שם אירע הפיגוע. הכוונה היא להפוך את האוהל לכעין "מרכז הסברה", שבו הם יביעו את מחאתם על ההגנה בשמירה על ביטחונם, לטענתם.

נמשכות הפרות הסדר

בגדה המערבית נמשכו אתמול גל הפרות הסדר וההתפרעויות. נרשמו לא פחות מעשר תקריות חמורות שונות שכללו בין היתר ידויי אבנים על כלי רכב ישראליים ועל חיילים.

"יש" בחברת העובדים

(סוף מעמוד 1)

חריגים שהתפרסמו בדו"ח המבקר שהתרחשו ב־1978. הגורמים המוסמכים בהסתדרות בודקים את הפרטים ואם יתברר שאפשר לתבוע את תיקונם תוגשנה התביעות הרלוונטיות.

הטבות קבועות

ח"כ יעקב שמאי טוען כי חברת "יש" מאשרת מימון קבוע של תשלומים והטבות לבכירים ללא פיקוח ובקרה, ופעולותיה אינן מופיעות במאזן חברת העובדים. ח"כ שמאי טען כי ראשי "יש" מנעו את הבדיקה במעשיה על ידי מבקר ההסתדרות. מקורות מוסמכים במשרד מבקר ההסתדרות הכחישו את הסיפור מכל וכל.

בעקבות המלצות מבקר ההסתדרות החליטה אתמול הועדה המרכזת להטיל על ועדה מיוחדת מטעמה לבחון את האפשרות להקים ברית פיקוח לועדי עובדים או דרכי ביקורת אחרים כדי לפקח על הפעילות הכלכלית של ועדי העובדים. מבקר ההסתדרות הצביע בדו"ח הראשון שלו על המחזור האדיר של כספים העובר דרך ועדי עובדים לספקים שונים ללא ביקורת נאותה. בועדה מטעם הועדה המרכזת של ההסתדרות חברים אפרים זילוני, עו"ד עודד קלמרו, מניה ארמוני, אמירה אגודרבך, יעקב אבימור, שלום תבשוש ומשה ולדמן. האחרון התמנה לסגן יו"ר האגף לבטחון סוציאלי ויהיה אחראי על הטיפול בקופת החולים של ההסתדרות.

הוועדה המרכזת אישרה אתמול את יציאתו של המזכ"ל קיטר להולנד ובלגיה. בהעדרו ימלא את מקום מזכ"ל ההסתדרות חיים הבילה, יו"ר האגף לאיגוד מקצועי.

הודעה בדבר מכירת מקרקעין בירושלים של אולמי נוף ירושלים

מתבקשות הצעות לרכישת המקרקעין הידועים כאולמי שמחות "נוף ירושלים" – גוש 30166 חלקות 2, 61/1, 62, 63 – הנמצאים בשכונת בית וגן וליד ביה"ח החדש שערי צדק. שטח האולמות כ־1250 מ"ר.

תנאים

1. המקרקעין הנ"ל מוצעים כנגד תשלום ערכו במזומן.
2. על המשתתף לפרט את המחיר המוצע בתוספת מ.ע.מ. אשר יחול על הרוכש וכן את תנאי התשלום והערבויות לביצוע התשלומים.
3. המשתתף ימציא ערבות בנקאית בשיעור של 5% מהסכום המוצע שתוקפה עד 10.6.87 באם עד תום תקופת הערבות לא יחתם חוזה, על המשתתף יהיה להאריך הערבות ב־30 ימים נוספים. אי הארכת הערבות תפסול הצעת המשתתף.
4. על ההצעות להגיע למשרד עו"ד בירן, בן יהודה 34 ירושלים לא יאוחר מיום 10.5.87 עבור "אולמי נוף" ירושלים.
5. פרטים נוספים ניתן לקבל במשרד הנ"ל, טלפון 02-228161.
6. על הרוכש האחריות לבדוק את פרטי המקרקעין ואפשרויות ניצולו.
7. אין המזמין מתחייב לקבל כל הצעה שהיא, בין בכלל ובין בתוך אלה שתוגשנה.
8. כל מכירה כפופה לאישור בית המשפט.
9. המזמין שומר לעצמו הזכות לנהל מו"מ בכל עת עם מציעים שונים בין השאר על מנת לקבל תנאים אחרים ורשאי לקבל הצעות נוספות גם לאחר תום מועד הגשת ההצעות כאמור לעיל.

איתן שמואל, עו"ד
משרד ש.פ. בירן ושות'

מכרזים

בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ

33/87 – שפופרת להדבקה
305/86 – ספק כח כבל

טפסי הצעה, מפרטים ופרטים נוספים אפשר לקבל בתחום אפסנאות ומחסנים, רח' הרצל 172, ת"א כל יום, בין השעות 9.00 עד 12.00 בחדר מס' 7.

פניות שלא במועדים הנ"ל לא יענו.

ההצעות יש להגיש בירושלים לא יאוחר מיום 3.5.87 שעה 12 בצהריים.

החברה אינה מתחייבת לקבל את ההצעה הזולה ביותר, או איזו הצעה שהיא או להזמין את כל הכמות ממציע אחד. הצעות במברקים לא תתקבלנה.

אגד מאחל לכל בית ישראל
חג שמח

500,000

כ־500,000 מונים קוראי עיתון "במחנה", צעירים וצעירות (חיילות וחיילים), זוגות צעירים – משפחות אנשי צבא קבע, אזרחים עובדי צה"ל ומערכת הבטחון. הקוראים שלנו זקוקים לדירה, רכב, רהוט, מוצרי חשמל, אופנה והלבשה, ביטוחי חיים, רכב, דירה, הלוואות, תכניות חסכון, הקוראים שלנו משלימים השכלה ומעוניינים בלימודים מקצועיים, הקוראים שלנו מבלים במסעדות, מועדונים, בתי קולנוע ותיאטרון – הקוראים שלנו הם הלקוחות שלך

במחנה

מחלקת הפרסום: רח' דוד אלעזר 27, הקריה ת"א טל. 03-205796

בישראדאטה המחשב בפסגת הפירמידה.

PC·MAGIC
ZENITH data systems

מבחר המחשבים הגדולים בעולם: ... אוקספורד, ועוד...

... הגדול ביותר שקיים אצל יצרן אחד: מחשבים ניידים ...

PC/XT ... במחירים החל מ 1523 ש"ח לא כולל מ.ע.מ

יבואנים בלעדיים.

בישראדאטה חושבים מחשבים.

א. מנלזון

תקליטי
קונים ב־ תקליטור taklitor

מכרזי השלטון המקומי

פרסום מס' 245/87

להלן תקציר מכרזי הרשויות המקומיות

תנאי התשלום: כמפורט בגוף המכרזים. נוסח מלא של כל מכרז נמצא לעיון ברשות המקומית המפרסמת. מסמכי המכרזים ניתן לרכוש ברשות המקומית במחירים הנקובים בטבלה. נוסח הפרסום – באחריות הרשות המקומית המפרסמת.

שם הרשות המקומית	מספר מכרז	מחיר מכרזים	שם המכרז	מועד אחרון להגשה	טלפון ומען לפרטים	ראש הרשות המקומית
ע. חיפה	16/87	170	הצעות מקבלנים לבצוע סלילת רח' אלקלעי רובע האומנים ואדי סאליב	28.4.87	המח' לבניה רח' ביאליק 3 חיפה	א. גוריאל
ע. חיפה	17/87	170	הצעות מקבלנים לבצוע תוספת כריכונות באיצטדיון העירוני בקרית אליעזר	5.5.87	מח' לבניה רח' ביאליק 3 חיפה	א. גוריאל
ע. חדרה	4/87	100	תכנון ב"כ מרכזי ספורט ע"ש הרמב"ם (חדרה)	15.5.87	יוסף דוניה טל' 06-328522	י. כהנא
ע. ראשון לציון	15/87	150	הקמת מערכת שילוט הכוונה של אזורי התעשיה	27.4.87	מח' נכסים רח' גורדון 5 ראשל"צ	מ. ניצן
ע. רמת גן	9/87	20	בגדי עבודה	19.4.87	אספקאות העיריה רח' ידע 2 ר"ג	א. עמית
ע. רמת גן	10/87	20	נעלי עבודה	19.4.87	אספקאות העיריה רח' ידע 2 ר"ג	א. עמית
ע. הרצליה	10/87	100	עבודות שיפוץ בבתי ספר וגני ילדים	30.4.87	מזכירות העיריה רח' הנדיב 2	א. לנדאו
מ.מ. בית שמש	6/87		מכירת רכב 1) משאית פורד 72 2) מכונת סיאט	1.5.87	יעקב בוסקילה טל' 02-913381	י. בן־זאב
מ.מ. קצרין	104/87		מכירת קיוסקים הגדל לקיוסקים	3.5.87	דוד אלון טל' 06-961251	ע. בר־לב
מ.מ. שדרות	3/87	10	ביצוע עבודות קריאת מדי מים עריכה והפקת חשבונות מים	30.4.87	מזכיר המועצה טל' 051-897646	ע. פרץ
מ.א. מעלה יוסף	3/87		מכירת רכב סובארו ש.י. 1981	1.5.87	טל' 04-807571	י. יעקב
ע. פתח תקוה	14/87	100	קדוח קמפוני בבאר מס' 11 (הארכת מועד)	26.4.87	מח' המים רח' חיים עוזר 30 פ"ת	ד. תבורי
ע. צפת	6/87	200	פיתוח ברח' יוספטל בכנען	30.4.87	מינהל ההנדסה טל' 06-930961	ז. פרל
מ.א. עמק יזרעאל	5/87	·	מכירת משאית רנו 90 1983 מכ"ס להרמה	27.4.87	מח' תחבורה טל' 06-593016	מ. כהן

משרות פנויות בשלטון המקומי

שם הרשות המקומית	מספר מכרז	מחיר מכרזים	שם המכרז	מועד אחרון להגשה	טלפון ומען לפרטים	ראש הרשות המקומית
מ.מ. קרית ארבע	8/87		משרת איש יחסי ציבור בוגר משרה	27.4.87	מזכיר המועצה טל' 02-961505	ש. ואף
מ.א. מרחבים			משרת עובד נפגעי וקהילה במושב קלחים	24.4.87	מח' חינוך טל' 057-922113	ע. מדר

החברה למשק ולכלכלה של השלטון המקומי

מישאל בארה"ב: 18%

(סוף מעמוד 1)

המועצות. מבין הלא־יהודים שידעו כי פולארד ריגל לטובת ישראל, הרוב היה ביקורתי כלפי ישראל; אך יחד עם זאת, חלק גדול מרוב זה, השייך לבעלי השכלה ברמה גבוהה, הביעו דעתם כי פרשת הריגול לא תגרום נזק נמשך ליחסים שבין ישראל לארה"ב.

שיעור האהדה לפולארד בין יהודי אמריקה הוא נמוך ביותר. 34% מהם הביעו רוגזם על פולארד, ו־27% אמרו כי הפרשה הביכה אותם. 13% הפגינו אהדתם לפולארד. 40% מקרב היהודים שהשתתפו בסקר זה אמרו כי עונש המאסר־עולם שנגזר על פולארד היה קשה מדי. מבין הנשאלים הלא־יהודים, 15% סברו כי העונש חמור מדי.

מבין הלא־יהודים; 48% הביעו רוגז על הפרשה. יחד עם זאת, 46% מבין הלא־יהודים שידעו כי פולארד ריגל עבור ישראל, ו־31% לא־יהודים שגילו עובדה זו רק לאחר שי־תופם בסקר, אמרו כי על ארה"ב לנקוט אמצעים נגד ישראל. רק 19% מבין היהודים הביעו דעה דומה.

"ניו־יורק טיימס" מציין כי מטרת הסקר היתה לבדוק את דעותיהם של יהודים ולא־יהודים לגבי הפרשיות האחרונות שישראל היתה מעורבת בהן. מבין 1,449 האמריקאים ששתתפו בסקר זה, 437 הוגדרו כיהודים.

הסקר העלה כי פרשת הריגול של פולארד ומעורבותה של ישראל בפרשת הנשק לאיראן לא הגבירו את האנטישמיות בארצות הברית.

למשתתפי הסקר הוצגה השאלה: האם אתה סבור כי ליהודים יש יותר מדי כוח בארצות הברית? 21% מבין הלא־יהודים השיבו בחיוב, בעוד 64% אחוז השיבו בשלילה.

חלוקה זו דומה לחלוקת התשובות שניתנו על שאלה זו במשאל שנערך ב־1981, ובסקר דעת־קהל שנערך על־ידי השבועון "טיים" ב־1979. נתונים אלה מוכי־חים, לדעת העיתון, כי חלה ירידה חדה בהשקפות אנטישמיות באמרי־קה, בהשוואה לסקרים בשאלות אלה בשנות ה־30 וה־40, כאשר מחצית ממספר הנשאלים אמרו כי ליהודי אמריקה כוח רב מדי.

ממצאים נוספים שהעלה הסקר הם: 49% מבין הנשאלים הלא־יהו־דים דחו את הדעה כי לרבית יהודי אמריקה חשובים האינטרסים של מדינת ישראל יותר מאשר האינטר־סים של ארה"ב. 28% הסכימו לדעה זו, אך 42% מבין הלא־יהודים אמרו כי יהודי אמריקה תומכים אוטומטי־ת בעמדות ישראל מבלי להעריך את תוצאות תמיכתם. 37% אחוז דחו דעה זו.

רוב משמעותי מבין משתתפי הסקר, יהודים ולא־יהודים, אמרו כי המימשל של הנשיא רייגן ניסה להפוך את ישראל לשעיר לעזאזל על משגים שנעשו בפרשת הנשק לאיראן. ביחס לאנטישמיות, 54% מבין היהודים הביעו חשש כי היא תגבר בגלל מעורבותה של ישראל בפרשת הנשק לאיראן. 36% מבין הלא־יהודים הביעו דעה דומה.

רוטנשטרייך וצור חקרו את פרס

מאת כתבנו המדיני של "הארץ"

מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס העיד אתמול בפני ועדת הבירור בפרשת פולארד.

חברי הוועדה ד"ר יהושע רוטנשטרייך וצבי צור באו בערב ללשכת שר החוץ ובמשך כשעה ומחצה שאלו אותו שאלות על היקף מעורבותו בהפעלת הלק"ם עד תקופת היותו שר בטחון בממשלת רבין.

התסיסה גוברת

(סוף מעמוד 1)

הפלגים השונים מנסים להוכיח את כוחם מחוץ־גיטסא, ותושבי השטחים בכלל, מנסים להוכיח לחברי המועצה את דבקותם ברעיון ה"אומות הלאומית". מאחרי־גיטסא, רעיון זה מתגלם בעיקר בהתב־טאויות ובפעולות שונות נגד "שלטון הכיבוש הישראלי". סוג אחר של פעולות כאלה הוא השלכת בקבוקי תבערה על מטרות ישראליות.

בחודש האחרון דווח על 21 מקרים של השלכת בקבוקי תבערה על כלי־רכב ישראליים, על מי שנחשדים כ"משתפי פעולה" עם ישראל, ועל מבנים של רשויות ממלכתיות ישראליות בגדה המערבית. כל התקריות האלה שלא גרמו פגיעה בנפש, ורק מקצתן הסבו נזק לרכוש, היו בגדר כשלון למבצעים. שלושם הם הצליחו.

בקבוק ה"מולוטוב" אינו נשק חדש בשטחים, אך באחרונה חלה עלייה תלולה בשימוש בו, בעיקר באיזור השומרון. בשנת 1986 כבר הסתמנה עלייה של 86% (!) בתקריות של יידוי בקבוקי תבערה באיזור זה, בהשוואה לשנה שלפניה, ובחודשים האחרונים נמשכה מגמת העלייה. מדובר בנשק זמין, בעל פוטנציאל קטלני, שהחומרים המשמשים להרכבתו (בקבוקי זכוכית, חומרי בעירה וסמרטוטים דליקים) מצויים בשפע. גם טכניקת ההכנה שלו פשוטה בתכלית.

אי הודאות פוליטית

במערכת הביטחון סבורים כי באיזור השומרון פועלת חוליה או כמה חוליות, המתמחות בשימוש בבקבוקי תבערה, ועושים כל מאמץ לתפוס אותן. בינתיים בלא הצלחה.

כתמיד, הנטיות למצוא סיבה לגלי המהומות בשטחים באירועים מקריים ובגירויים נסיבות פוליטיות או אחרות, אינם מספקים הסבר מלא להתעוררות התוהות והתנודשות. ההסבר נעוץ במצב המתמשך של אי־הודאות פוליטית, של תיסכול ושינאה. תוצאות המצב הזה משולה לרימון־יד רב עוצמה.

כל עוד יימשך המצב, ייבצאו מדי פעם גורם או צירוף של גורמים, שיולצו אצבעות מן היד הקפוצה, וישלפו באמצעותן את ניצרת הרימון.

העירעורים במשפט מזרחי־"הארץ"

(סוף מעמוד 1)

האזין לשיחה שקיים בצלאל מזרחי עם רוחמים אהרוני וטוביה אושרי, בבית קפה בתל אביב. בשיחה שהתנהלה צלם משטרה, אמר בצלאל: "הלבן הוא ממין משובח ביותר ויקר מאד". ואז השיב לו אהרוני ואושרי כי "הלבן הולך עכשיו לא רע בשוק".

איש המשטרה העיד במהלך המשפט בבית המשפט המחוזי בתל אביב וסיפר, כי דיווח על השיחה לממונים עליו, כאשר הכוונה ב"לבן" היתה להרואין. עדותו של הבלש נועדה להוכיח את טענת "הארץ" בדבר קשר של מזרחי לעיסקות הברחת סמים לארץ בקנה מידה גדול.

בשר החזיר ה"לבן"

בית המשפט קבע כי "במהלך המשפט עשו פרקליטיו של מזרחי מאמץ רב כדי להראות שגם אם נרשמה שיחת ההירואין כדיוקה, אין מדובר בסם אלא ה"לבן" פירושו בשר חזיר אשר ידוע כ"בשר לבן" או המדובר היה בבר המשקאות הלבן בביתו של אהרוני, שמזרחי סייע בתכנונו, בהקמתו ובריהוטו, ואולי – וכך טענו – המדובר הוא בצבע הלבן בו נצבע הריהוט שבמדור האמבטיה של אהרוני, צבע אשר נסדק. השופטת המלומדת דוחה טענות אלה גם משום שהללו אינן מתיישבות עם הביטוי "הלבן שיצא לאחרונה הוא ממין משובח ביותר" וגם לגופן, וגם לנו הן נראות מלאכותיות ועל פניהן – בלתי אמינות. את הדיבור "כנראה" שבולקינד אמר לרוטנשטיין, יש לפרש על הרקע הכללי של הדברים שנאמרו. לא כאילו נוצר ספק בליבו של בולקינד, בדבר עצם היותו של הירואין נושא לשיחה, אלא על רקע הספק כאשר למספר העסקות בהן היה מדובר.

לפנינו טען מר רם כספי, פרקליטו המלומד של מזרחי, כי בפועל לא זכר מישהו את השיחה שעליה דיווח מר בולקינד וכל הראיות בעניין זה, שהובאו על ידי ההגנה, לא הובאו אלא כדי לנסות לשחזר את תוכן השיחה האמורה שבפועל היתה תמימה. אלא שגם טענה זו אינה אלא האחזות בקש: לא זו בלבד שתוכן השיחה מדבר בעד עצמו, אלא שמזרחי נתפס בדבר שאינו אמת כאשר העיד שאין לו כל ידע בענייני סמים; כאשר הוא ביקש להשתחרר מהצבא הוא סיפר לפסיכולוג שהוא משחק בקלפים ומעשן חשיש (בין אם היתה אמירה זו נכונה ובין אם לאו) אכן אין ספק בדבר שמזרחי ידע סמים מה הם".

"עם זאת, נראה לנו ממכלול הראיות שבמידה מסוימת הקל בית המשפט המחוזי על מזרחי בפרשה זו יותר על המידה: הרי יוצא מהשיחה שנרשמה במוצג ת/1 שדובר בין מזרחי, אהרוני ואושרי על אפשרות של סיכום עסקה באותו ערב, ושאהרוני ואושרי יתקשרו אל מזרחי בערב בשעה 18.00 למטרה זו. בעדויות ההגנה לא ניתן כל הסבר לטיבן של העסקה או העסקות כאמור. כשמזרחי נשאל בעניין זה בחקירה שכנגד התנהלו חילופי הדברים האלה בין עו"ד ליבליך לבינו (בעמ' 3306־3305):

"ש. – (בולקינד) אמר ככה שאתם נפרדתם ודבר על כך שבערב אתם תצלצלו לסכם את העסקה, אתה עשית איזה שהן עיסקות עם אורן טוביה ואושרי?)

ת. מעולם לא.

ש. אז איך אתה מסביר את הדבר הזה?

ת. אני מסביר שהאיש הזה קצת מתוסבך.

ש. קצת מתוסבך.

שופטת: מי? אורן בולקינד?

ליבליך: זה כל מה שאתה יכול להגיד לנו?

ת. הוא בא עם מחשבה שהוא רוצה לשמוע דברים כאלה, הוא שמע מפי מילה משם מילה וחיבר לעצמו אישהו דמיון כזה ואמר את מה שאמר."

אם מניחים – כפי שצריכים אנו להניח – שדבריו של בולקינד מדויקים הם, הרי שחלק זה של השיחה היה טעון הסבר והעדר הסבר אמין אין מנוס אלא להסיק שמדובר היה שם בעיסקת סמים או לפחות בעיסקה אסורה אחרת. כשלעצמי, הייתי מהסס על יסוד ראיות אלה להרשיע את מזרחי בביצוע עיסקת סמים לוא הוגש נגדו אישום פלילי על יסוד אותן ראיות; אך על יסוד קנה המידה ההכבותי אותו כבר הזכרנו, מותר לנו להסיק שבשיחת ההירואין דובר על ביצוע עיסקה אסורה או עיסקות אסורות שמזרחי היה מעורב בהן, שלא מן הנמנע הוא שהיו עיסקות סמים.

אחת הדמויות המרכזיות

רא עקא שגם גישתנו המחמירה יותר מגישת השופטת המלומדת אין בה כדי להוכיח שמזרחי הוא "אחת הדמויות המרכזיות של הפשע המאורגן בארץ" או ש"הקריירה העיסקית הגלויה שלו הינה צמודה לקריירה הסמויה שלו בהירארכיה של הפשע המאורגן בדרכו לצמרת", או שמזרחי "עוסק... במימון עיסקי המערכת" או שרוחמים אהרוני וטוביה אושרי נפגשו עם מזרחי "ושוחחו על משלוח של הירואין בשווי של 2.5 מיליון ל"י שהיה אמור להגיע לישראל", או שמזרחי הינו "אחד העומדים בראש מערכת הפשע המאורגן". טענתו של מר ליבליך שאין מדובר אלא באי־אמיתותו של פרט לוואי, כאמור בסעיף 14 לחוק היא מופרכת על פניה.

עוד הלין ליבליך על העובדה שבית המשפט המחוזי לא הסיק שום מסקנה לחובת מזרחי משיחת ההירואין; בטענה זו יש קורטוב של ממש, אולם המקום לדון בה אינו בשלב הקביעה אם הוצא עליו לשון הרע אם לאו, אלא בשלב הדיון בשומת הפיצויים ונתייחס אליה בפרק ההוא במקומה ובשעתה. בשלב הנוכחי די לנו בקביעה שעיסקת ההירואין אינה יכולה לשמש ל"הארץ" כיסוד לטענת אמת הפרסום לפי סעיף 14 לחוק.

פרשת "פפה" רוקנשטיין

בהתייחסם לפרשת "פפה" רוקנשטיין ויחסיו עם מזרחי, מציין השופט שלמה לוין בפסק הדין: "קשה להבין, וגם הסברים, מה ראה מזרחי להיפגש עם אשתו של "פפה" לפני גזירת דינו של בעלה ודווקא בתיווכו של אהרוני... תמוהים לא פחות דברי מזרחי לאשת "פפה" וקובלת על כך שהוא לא עמד בהבטחתו שהעונש שיוטל על בעלה יהיה קל... האם אין להסיק מכם דווקא שאהרוני לא היה מעוניין שמזרחי לא יעיד? ואם כך מה ראה מזרחי לסייע ל"פפה"?

פסק הדין קובע בעניין זה כי "מזרחי לא היה להוט במיוחד למסור עדות במשפטו של "פפה" והסכמתו של הלה להודות בעבירות שיוחסו לו, לא מילאה את ליבו צער... סיכומם של הדברים הוא שיש תימוכין לקביעת ביהמ"ש המחוזי שאמנם ביקש מזרחי למנוע השמעת עדותו של "פפה". מאידך גיסא אין תימוכין מספיקים בחומר הראיות, לקביעת ביהמ"ש המחוזי שסיבת הדבר היתה ש"פפה" ידע לספר דברים מפלילים כנגדו. ניתן אמנם לנחש קיומן של נסיבות שונות שהניעו את מזרחי לפעול כאשר פעל, למרבה הצער אין באף אחת מהן כדי להחמיא למזרחי".

קביעת השופטים

השופטים קובעים: (א) "עיסקי בשר. לא מצאנו יסוד לערער את קביעת בית המשפט המחוזי, שנתקיימו בין מזרחי לבין אהרוני קשרים עיסקיים בקשר לפרשת עיסקי הבשר, ולא קשרי ידידות ומשפחה בלבד. עם זאת אין אנו בטוחים שהוכח שלמזרחי היתה ידיעה מלאה על השתלשלות הדברים בקשר לכשלון עיסקת בג"ז, אך אין גם חשיבות לקביעת ממצא בעניין זה הנוגע לזכותו של מזרחי שידיעה כזו לא הוכחה.

"(ב) פרשת סדרמקיס. גם בעניין זה נראים לנו ממצאיה של השופטת המלומדת שמזרחי ואושרי, ואולי גם אהרוני עשו יחדיו עיסקה שהיתה קשורה בדרך כלשהי באפשרות לרכוש את המלון.

המשותף לשתי העיסקות האמורות הוא קיומו של הקשר העיסקי בין מזרחי לבין עבריינים מועדים, חברי "כנופיית הכרם". עם זאת אין גם בפרשיות אלה כדי להוכיח אמיתות הקטעים נשוא הכתבות".

בהתייחסם לפרשיות התפלה, אולמרט, מס הכנסה והאיומים על אבי ר., ולנטין והאחים ימיני, קובעים השופטים כי: המכנה המשותף לפרשיות אלה "הוא הניסיון הבולט למזרחי להפגין עמדת כוח באמצעים בלתי כשרים של הפעלת איומים מפורשים או משתמעים". בפרשת אולמרט (ח"כ אהוד אולמרט. ג.א.) מציינים השופטים כי "מי שקורא את התמליל במלואו (תמליל השיחה בין אולמרט לבין "גנדי" ומזרחי. ג.א.) אינו יכול להתעלם מאופייו המאוד בלתי סימפטי" (של מזרחי. ג.א.) "אמנם המדבר הראשי באותה שיחה הוא "גנדי" (אלוף במיל. רחבעם זאבי. ג.א.) אך מהערותיו של מזרחי יוצא שהדברים נאמרו על דעתו ובהסכמתו המלאה. אכן במקרה הטוב ביותר משתמע מדבריו של "גנדי" איום להכפיש את שמו של אולמרט ברבים אם לא יחזור בו מאמירותיו ובמקרה הגרוע מדובר במשמעויות אחרות, חמורות יותר, שניתן להעלותן מבין השיטין".

פרשת השחרור מהצבא

השופטים מתייחסים לפרשיות נוספות. "(א) פרשת השחרור מהצבא. מפרשה זו ניתן להעלות שמזרחי הורשע בין נפקדות וריצה שישה חודשים מאסר בפועל, וכן שהוא אמר לפסיכולוג שהוא משתמש בחשיש. בין שהדברים היו נכונים ובין שלא היו נכונים:

"(ב) פרשת הפגישה עם מאיר לנסקי. מזרחי אינו כופר בעובדה שנפגש עם לנסקי על רקע מקרי בארה"ב בלי שהיו ביניהם קשרים עיסקיים. כמו שציין מר ליבליך, הסבירות שאדם מן הישוב יפגש באופן מקרי עם לנסקי (שעניינו שימש נשוא לבג"צ 442/71 פ"ד כו(2), 337) היא נמוכה. אך אין היא בלתי אפשרית; וסבירות נמוכה אינה יכולה, כשהיא לעצמה, לשמש ראיה כלשהי נגד מזרחי.

המסקנה העולה מן המקובץ היא שהובא במשפט חומר ראייתי רב שיש בו אולי חשיבות להערכת אופיו של מזרחי ותכונותיו, אך אין בו מאומה כדי לבסס את אמיתות הדברים נשוא הכתבות שבגינן הוגשה התובענה. לפיכך צדקה השופטת המלומדת כאשר קבעה שהגנת "אמת הפרסום" לפי סעיף 14 לחוק, לא הוכחה".

תועלת כלכלית ניכרת

השופטים קובעים כי "הדברים שהוכחו אינם מוכיחים שמזרחי הינו "אחת הדמויות המרכזיות של הפשע המאורגן בארץ, או שהקריירה העיסקית כולו צמודה לקריירה שלו בהירארכיה של הפשע המאורגן". באשר לערעור על שיעור הפיצויים למזרחי בגין הוצאת לשון הרע, שהוגש הן ע"י "הארץ" (לדחיית התביעה) והן ע"י מזרחי (להגדלת הסכום בשיעור ניכר) קובעים השופטים כי: "אין ספק שפרסום הכתבות הביא ל"הארץ" תועלת כלכלית ניכרת. תועלת זו אינה שקולה כנגד תשלום פיצויים בשקלים בסכום השווה ל־8500 דולרים. לפיכך לו הייתי חייב לפסוק רק על יסוד התשתית העובדתית והמשפטית שבגדרה גיבש ביהמ"ש המחוזי את סכום הפיצויים שיש לפסוק, כי אז הייתי בדיעה שיש להגדיל את הסכום במידה ניכרת ומשמעותית. מן הצד האחר נתפסה השופטת ולנשטיין לטעות משפטית, שהביאה הפעם להטיית הכף לטובת מזרחי. היא סברה שלפי החוק אין להביא בחשבון להפחתת הפיצויים אלא את השם הרע שיצא לו בפועל ואת עברו הפלילי (וכן את אופיו, מעשיו או דעותיו הפגומים) רק במידה שהוא נוגע לדבר שנטען בפרסום לשון הרע".

השופטים קובעים כי: "המחוקק לא פתח פתח רחב כפתחו של אולם להכשיר כקבילה כל ראיה לגבי אופיו, מעשיו או דעותיו הפגומים של התובע. אף כי פרטים אלה אינם נוגעים במישרין ללשון הרע המשמשת נושא למשפט, אלא השאיר את העניין לשיקול דעתו של ביהמ"ש, אשר יפסוק לפי הנסיבות שלפניו. לא זו בלבד שלא נטען לפנינו דבר מעין זה, אלא שמזרחי, שהתנגד כמעט לאורך כל הדרך להעלאתן על הפרק של פרשות בלתי רלוונטיות, לא העלה כל התנגדות ממשית לראיות בדבר אופיו, עברו, מעשיו או דעותיו. הוא היה מוכן שכל ידיעת אישיותו תיפרש לפני ביהמ"ש. ככל הנראה היתה מגמתו להראות לכל שאין לו מה להסתיר".

לגבי השפעת ראיות האופי על שיעור הפיצויים, קובע פסק הדין: "השופטת ולנשטיין נתנה ככל הנראה משקל ממשי לתיאורו של מזרחי בכתבות כמי שנחשב למלונאי מכובד, שאר התיירות היה אורח כבוד בבתי המלון שלו, כמי שכתה מכנים בכל רחבי הארץ גם למשרדי הממשלה והאתה בו הראה בשמו הטוב של מזרחי. רא עקא שבמהלך המשפט הובאו, ללא מחאה, ראיות רבות לסתור ובנסיבות אלה אין עוד מבר־ע להודאה. אכן שומה היה על ביהמ"ש לפסוק לפי המציאות, כפי שהוכחה, שתוכן ההודאה האמורה הוא חלק ממנה, אך אין היא משקפת את המציאות כולה גם מבחינת השם שיצא למזרחי בר־בית. יתר על כן, כפי שכבר צייננו לעיל מותר היה להביא בחשבון ולהתחשב לעניין הפחתת הפיצויים, בראיות לגבי אופיו, עברו, מעשיו או דעותיו של מזרחי בפועל. דבר שהשופטת המלומדת, נאמנה להשקפתה המצמצמת לא עשתה".

"מזרחי נפגע קשה"

לסיכום אומרים השופטים כי "בעת מוסכם על הכל שקשריו של מזרחי עם אושרי לא היו מבוגר (כפי שסבר ביהמ"ש המחוזי) אלא הקשרים עמו נארגו בשלב מאוחר יותר, דרך אהרוני ויש בכך אולי תמיכה בטענות בדבר מהות הקשרים שבין מזרחי והשניים האחרים". עם זאת, קובעים השופטים "אין ספק שמזרחי נפגע קשה. לא הוכח שהוא משמש אחת הדמויות המרכזיות של הפשע המאורגן בארץ או שהוא בכלל סייע בדרך כלשהי לפשע המאורגן. אף הטענה שמזרחי נהג לממן במשך שנים רכישת יהלומים גנובים מעבריינים ולמכרם, לא קיבלה בסיס בראיות. אין צורך לומר שלא הוכח שלמזרחי חלק במימון הברחות סמים בקנה מידה גדול לישראל, ותוכן שיחת הסמים, כפי שנכתב בכתבות, לא הוכח... החלטתו של "הארץ" לפרסם את הכתבות לגבי מזרחי היתה בלתי אחראית ונתבססה על פירורי מידע שלא היה בהם אפילו בסיס לסברה לעשות את הפרסום כפי שנעשה. כל אלה ביחד עם שאר שיקוליו של ביהמ"ש יש בהם להחמיר בשיעור הפיצויים במידה ניכרת ומשמעותית מעבר למה שנפסק על ידיו. לעומת זאת כל אותן הראיות, ביחוד אלה המתייחסות לתוכנה של שיחת הסמים, ביחד עם שאר הנתונים שפורטו ע"י ביהמ"ש המחוזי ואשר מתיישבים עם פסק דינו, תורמים להפחתה משמעותית מסכום הפיצויים שהיה ראוי לפסקו אילו היה מדובר בתובע ללא רבב. לאחר ששקלתי כמיטב יכולתי את השיקולים לקולא ולחומרא בסוגיה שלפנינו, הגעתי לכלל מסקנה שאין עילה להתערבותנו בתוצאה הסופית שאליה הגיעה השופטת המלומדת הן לעניין שיעור הפיצויים והן לעניין שיעור ההוצאות".

בית המשפט דחה לכן את שני הערעורים מבלי להטיל הוצאות.

מכתב כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

לקראת חג הפסח תשמ"ז (תרגום חפשי)

(מכתב ב)

ב"ה, ערב שבת קודש פ' צו, שבת הגדול
י"א ניסן, נשיא לבני אשר,
התשמ"ז. ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למכתב מיום ערב שבת קודש מברכים החודש ניסן, שבו דובר על תוכן הענין של חפזון. הקשר בחג הפסח וביציאת מצרים, שהוא אחד מן הנקודות המיוחדות שבהן שונה חג הפסח מכל שאר החגים, כפי שהדבר מתבטא בשמו של החג – "פסח" (במשמעות של "דלוג"), ובמיוחד כפי שמושג זה בא ומתבטא ב"חפזון דקדושה" בחיים היום־יומיים היהודיים על פי התורה והמצוות – ראוי להוסיף בזה עוד נקודה אחרות.

* * *

כבר דובר פעמים רבות שהתורה מקיפה את כל עניני העולם, בהתאם לתוכן מאמר חז"ל: "אסתכל באורייתא וברא עלמא" – הקב"ה הסתכל, כביכול, בתורה ולפיה ברא את העולם. כלומר, התורה היא "תבנית הבית" האלוקית שעל פיה נברא כל העולם ומתקיים, ובאופן גלוי וברור יותר – העולם היהודי. ועד – לעולמם של כל יהודי בפרטי פרטיות.

על פי זה מובן עוד יותר מדוע כל הענינים של החיים היהודיים היום־יומיים, קשורים בתורה ומצוות. ועל אחת כמה וכמה בימי הקדושה, שבת ויום טוב, ההתכנות אליהם, ובמיוחד כל הענינים הקשורים לחג הפסח – שהוא הראש והראשון של כל החגים.

הקשר האמור מתבטא עד למעשה בפועל, על ידי מעשה המצוות ומנהגי ישראל. שגם הם "תורה", מנהגים שנתקבלו על ידי כלל ישראל, מנהגים של רבינו בישראל. או של קהלה קדושה בישראל וכו'.

באשר לחג הפסח – ישנה הדגשה של חפזון וזריזות. אנו רואים, אכן, לדוגמא, שיהודים, ובמיוחד בעלות־בית יהודיות, ובן ילדים וילדות, מתמסרים להכנות לקראת חג הפסח כבר ימים לפני כן, ואפילו "יהודי סגולה" הנוהגים לעבור לדירת פסח" לחג הפסח, מוצאים הכנות רבות שיש לעשותן בקשר לחג הפסח, והם מבצעים אותן בחפזון ובזריזות.

* * *

באופן האמור קיים גם הקשר עם שתי הנקודות שהודגשו לאחרונה במיוחד, בדיבור וגם בכתב:

שלש המדות הסימנים – "ביישנים, רחמנים וגומלי חסדים", אינם מוגבלים וקשורים במקום וזמן מסויים. אצל ביישן אמיתי משתקפת מדת הביישנות בהתנהגותו בכל מקום ובכל רגע, וכך גם ברחמן ובגומל חסד.

באשר לנקודה השניה, בענין חודש ניסן, צוין כי החודש, חודש הגאולה, מתייחס וקשור לגאולה השלימה. הגאולה של באחרית הימים. הגאולה האחרונה, הגאולה הנצחית, שהתורה אומרת בקשר לכך: "עת קץ, יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים".

אנו רואים בזמננו – תקופה שיש בה הסימנים של אחרית הימים (כפי שהם מובאים בתורה) – תופעות התפתחותיות בלתי רגילות בתחומים ובכיוונים שונים: בצד הטוב – תוקף וזריזות בלתי רגילים, וכן – בענינים בלתי רצויים, הצריכים עדיין להתברר ולהתלבן עד לשלימות (גם מהלכות) בהם,

שאף הם באו ובאים באופן של חפזון, בפתאומיות ובאופן בלתי צפוי.

מגיעים חודש הגאולה, הגואלת ניסן וערב פסח, ומזכירים לנו שעומדים ביציאת מגלות "מצרים", ובבירורים האחרונים. לברר מה הוא "חמץ" ומה הוא "מצה". ויש לבער את החמץ, מוקדם בכל הזהיר, "לאור הנר", באור הנשמה – "נר ה' נשמת אדם" – לחפש גם את החמץ הנסתר, לגרוש ולבטל את כל מה שהוא היפוך מטוב ומקדושה.

הצריכה להיות השתדלות של כל אחד לתקן בו וסביבו ובעולם – את החפזון דקדושה ואור. יותר על כן – לזרז את הגאולה השלימה על ידי המשיח צדקנו, וכפי שאנו מתפללים את תפלת דוד, יחד עם דוד נעים זמירות ישראל: "תפלה לדוד גו כי עני ואביון אני", למרות שהוא דוד המלך הרי הוא ביישן וחש באמת כי הוא "עני ואביון", ומתחנן לפני ה': "שמרה נפשי" (בתחום של "סור מרע") ו"הושע עבדך" (בתחום של "עשה טוב"), וכל זה במלוא השלימות, עד לידי "שמח נפש עבדך", עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

וממשיכים גם בקשר לעולם – "כל העולם": "כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך ה'".

– לזרז זאת על ידי מעשינו ועבודתינו, לקיים את ציווי ה'. ובלשון הרמב"ם: "צוה משה רבנו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", שהיהודים יפיצו בין העמים את שבע המצוות האלוקיות לבני נח עם ענפיהן.

* * *

יעזור ה' ויצליח שכל ההכנות לפסח, כולל אלה שנידונו במכתב זה ובמכתב הקודם, יבוצעו באופן שישפיעו בגלוי גם בכל ימי השנה ובכל הענינים. "בכל דרכיך" ו"כל מעשיך", באופן של חפזון וזריזות, והחפזון דקדושה באו למטה "ממשיך" – מדה כנגד מדה – את החפזון של "עת קץ", ומיד לאחר מכן, "לא עכבם אפילו כהרף עין", את הגאולה של "כימי צאתך מארץ מצרים" באופן של "אראנו נפלאות",

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

בברכה להצלחה בכל האמור
ולחג הפסח כשר ושמח
מנחם שניאורסאהן

[illegible]

אפריקה ישראל להשקעות בע"מ

הודעה

בחול המועד פסח יהיה המשרד הראשי בתל-אביב

סגור

לקבלת פרטים:

דירות ודירות גג בגבעת סביון

מרכז מסחרי סביון, פתוח בימים ד'-ו'-ה' בחוה"מ בין השעות 9.00-12.00, 16.00-18.00
וביום ו' בין 9.00-12.00, טל. 03-357191

דירות ודירות גג בסביוני אביב

בדירה לדוגמא, רח' שלמה בן יוסף 28, רמת אביב ג'. פתוח בימים
ד'-ו'-ה' בחוה"מ בין השעות 9.00 - 12.00
שבת בין 10.30-13.30

דירות ודירות גג בצמרת אביב

באתר הבניה רח' ברזיל 5, רמת אביב,
פתוח בימים ד'-ו'-ה' חוה"מ
בין השעות 16.30-18.30
ובשבת בין 10.30-13.30

חג שמח

מהונשים שבנו את סביון!

לכל לקוחותינו

מסעדת "הסוכה הלבנה" ביפו

תהיה סגורה בחג הפסח

מיום שני 13.4.87

ותיפתח במוצאי החג 20.4.87

אנו מאחלים לכל לקוחותינו חג שמח

מסעדת "הסוכה הלבנה" – יפו
טלפון: 03-830044

הנהלת "מנורה"

מאחלת לציבור סוכניה ומבוטחיה ולכל הבאים עימה בקשרי מסחר

חג שמח

לרגל החג משרדי החברה יהיו סגורים בחול המועד מ־15/4/87 עד 20/4/87

בהודעות דחופות נא לפנות למרכזיה בטל' 03-294771: בהודעות על נזק נא לפנות ל"מימד" – חברה לשמאות, טל' 03-291824, 03-292673, 03-294771, בימים ובשעות כדלהלן:

יום ד'	15.4.87 – 07.30 – 13.30
יום ה'	16.4.87 – 07.30 – 13.30
יום ו'	17.4.87 – 07.30 – 12.00
יום א'	19.4.87 – 07.30 – 13.30

מנורה
חברה לבטוח בע"מ

לתשומת לב הנוסעים באוטובוס של חצות וחצי לאילת וממנה במוצאי חג הפסח

עם הנהגת שעון הקיץ במוצאי חג הפסח, יום ג' 14.4.87
בחצות, ייצאו האוטובוסים מתל־אביב לאילת
ומאילת לתל־אביב – בחצות וחצי לפי שעון
החורף (דהיינו: 1.30 לאחר חצות לפי שעון הקיץ החדש).

מברך את ציבור הנוסעים
בחג שמח ונסיעה טובה

פרסום על נשות

המחשביאדה - אולימפידת מחשבי SPRING P.C. לילדים ולנוער!

הורים, באו עם ילדיכם ל"מחשביאדה" של מ.ל.ל. ב"מדינת הילדים" וב"מאירלנד" מגדל שלום ורכשו את המחשב התואם שמשגע את המדינה – SPRING P.C. המאושר ע"י משרד החינוך במחירי "מחשביאדה" מיוחדים!
• מבצע מכירות ענק – במחירים ללא תקדים 5% הנחה! תינום – • עכבר • RS -232.

המוביל הארצי בתעשיות תוכנה ומחשבים

מ.ל.ל. מערכות מחשבים בע"מ
בית מ.ל.ל.
רח' הבונים 9 רמת־גן
ע"י גשר ההלכה
טל' 7515511 (16 קווים)

P.B.S | בסן

صكنا من الاصل

صكنا من الاحل

2 מאפיות הפיתות ברובע היהודי הציבו שלטים: אסור לאכול חמץ

יאפו פיתות כרגיל בחג אך ימכרו אותן רק לחנויות ומוסדות במזרח־ירושלים • תנועת רץ מגיבה על הודעת הרב של חיפה כי בני נוער דתיים יוצבו מול המאפיות בעיר כדי למנוע מהן למכור פיתות ליהודים: נציב מולם משמרות מחאה של התנועה

(ע). שתי המאפיות הפועלות ברובע היהודי בעיר העתיקה, ימשיכו לאפות פיתות כרגיל בחול המועד פסח, ולספק אותן לחנויות ולמוסדות במזרח ירושלים.

כך הוסכם אתמול בין עיריית ירושלים לבין בעלי המאפיות. כמו כן הוסכם כי מאפיות אלו לא ימכרו ללקוחות יהודים, ואם תהיה דרישה מצד לקוחות, יימכרו הפיתות במקום אחר שתקבע העירייה. בעלי המאפיות הציבו שלטים בעברית, בערבית ואנגלית, ובהם נאמר כי חל איסור על אכילת חמץ בחג.

צורית בהנא מוסרת "הארץ" בחיפה מוסרת: האגודה לזכויות האזרח שלחה אתמול מכתב לעיריית חיפה ובו הבהרה לגבי היקף איסור חוק חג המצות־איסורי חמץ 1986.

זאת עקב הפרסום שלשום שלפיו התחייבו בעלי מאפיות הפיתות בחיפה שלא למכור חמץ ליהודים. כמו כן דווח על הקמת משמרות פיקוח של בני תנועות נוער מטעם הרבנות.

האגודה לזכויות האזרח טוענת כי רק פקחי העירייה מוסמכים לאכוף את החוק ולא אנשים מן השורה.

תנועת רץ בחיפה הודיעה כי אם יעמדו בני הנוער של תנועת בני עקיבא מול המאפיות בחיפה — יוצבו מולם משמרות מחאה של התנועה. כמו כן תמצא התנועה פתרון לאפשר לכל אדם לקנות פיתות לפי חופש מצפונו ודתו ולא לפי צבע עורו.

התנועה יצאה אתמול בהודעת גינוי לפניית הרב הראשי של חיפה, שאר ישוב הכהן, לעירייה ולמשטרה לשמור שלא יימכר חמץ ליהודים בחג.

בפנייה נאמר כי התנועה רואה בחומרה רבה את שיתוף הפעולה של כל הגורמים עם הרב ונתינת יד של ראש עיריית חיפה להתפשטות הגזענות והכפיה הדתית בעיר.

ערב פסח בבני ברק

בבני ברק, כבשאר ישובי הארץ, הגעילו אתמול את כלי הבית לקראת חג הפסח (צילום: יונתן סלינגר)

תרופה מארה"ב לאיידס מותרת לשימוש בישראל

בקרוב יתנו אותה ל־11 החולים בארץ • משרד הבריאות: תופעות הלוואי — קשות

(ע). מנכ"ל משרד הבריאות, ד"ר דוב גולן, אישר אתמול את השימוש בתרופה אי. זי. טי תוצרת חברת בורו מארה"ב, לטיפול בחולי איידס.

מנכ"ל משרד הבריאות הודיע, כי השימוש בתרופה יחל בימים הקרובים ב־11 חולי איידס בישראל.

השימוש בתרופה ייעשה רק בבתי החולים, על פי קריטריונים שנקבעו על ידי משרד הבריאות וצוות וירולוגים מומחים. פרופסור אפרים מנצל, מנהל אגף הרוקחות במשרד הבריאות, ציין כי לתרופה תופעות לוואי קשות, אך בהתחשב בתועלת לעומת הסיכון הוליט משרד הבריאות לאשר אותה.

נאשם כי אנס יצאנית שדד אותה וסחט ממנה

(ע). חיים אבוטבול (24) מנתניה מואשם בבית המשפט המחוזי בתל־אביב באונס, סחיטה ושוד של יצאנית העובדת ליד בית הקרושות "אביר" ברחוב נתניה.

בכתב האישום שהגישה עו"ד רחל שובר מפרקליטות מחוז המרכז, נאמר שהנאשם קיים עם היצאנית כמה פעמים יחסי מין, בהבטיחו לה בכל פעם שישלם את התמורה, אך דחה את התשלום באמתלות שונות.

במארס '87 הגיע הנאשם פעם נוספת למקום עיסוקה של המתלוננת בנתניה, ואיים עליה, לטענת התביעה: "בואי נהיה חברים, אני מכיר את הבית שלך, ואם לא תתני לי — אבוא לביתך ואספר לילדים, אני אזיק לך ולביתך". האשה נבהלה, והסכימה לשכב עמו פעם נוספת, מבלי ששילם לה.

כעבור מספר ימים, נאמר בכתב האישום, חזר אבוטבול למקום, והציע לשלם לה בתשלומים, אך היצאנית דרשה כסף מזומן. בתגובה, כשהתרחקו מעט מהכביש, איים עליה: "הרגע יצאתי מבית־סוהר, ואם לא תתני לי — אני הורג אותך, יש לי אקדח באוטו". גם הפעם נכנעה לו, מפחד, ולאחר מכן נטל את תיקה ואיים עליה לבל תדבר. הוא לקח משם 150 ש"ח והורה לה להישאר במקומה עד שיסע — "אחרת אני יורה בך", ואז הסתלק במכוניתו.

אתמול ביקשה התובעת לעצור עד תום משפטו. הבקשה תידון בסוף החודש.

ערך את העמוד: משה ריינפלד

2 ילדים ואשה נספו בתאונה בכביש באר־שבע — דימונה

2 נפצעו קשה • מכונית פרטית התנגשה חזיתית במשאית צבאית

מאת איתן רבין
כתב "הארץ"

בתאונת־דרכים בכביש באר־שבע — דימונה נהרגו אתמול שני ילדים ואשה; שניים נפצעו קשה ואחד קל.

כל הפצועים הועברו לבית החולים "סורוקה" בבאר־שבע. בשעת מסירת הידיעה היה אחד הפצועים, ילד בן 12, במצב קשה ביותר לטיפול נמרץ. פצוע אחר, שמעון בר־כליפה (30) מדימונה, אף הוא במצב קשה.

ראש לשכת התנועה במחוז הנגב, רב־פקד משה פסוסי, מסר כי רכב פרטי מסוג פיאט 127, שנסע בכיוון דימונה, ובו חמישה נוסעים, סטה עם הגלגלים השמאליים שלו אל מעבר לשולי הכביש. בשל הסטייה התנגשה המכונית במשאית "דייה 500" צבאית שנסעה מדימונה לבאר־שבע. ההתנגשות היתה חזיתית, והפיאט נמעכה כליל.

אשה, כבת 35, נהרגה במקום, ושני ילדים, בני שנתיים וחמש, נפצעו קשה, ונפטרו בדרך לבית החולים. הנהג בר־כליפא ונוסע נוסף נפצעו אף הם, והובלו לבית החולים. גם נהג המשאית נפצע קל, ונוסע שישב לידו נשרט.

למקום התאונה הגיעו אמבולנסים של מד"א וכוחות משטרה רבים. הם סגרו את הכביש הזה בפני התנועה. בעת הפינוי נעשו נסיונות להחיות את הילדים, אך לשווא. ראש לשכת התנועה מסר כי נהג המשאית, אזרח עובד צה"ל, נחקר במשטרה.

פועל נהרג ושניים נפצעו קל בפיצוץ בשוק הסיטונאי בת"א

הפיצוץ — כנראה מדליפת גז באחד ממחסני הקירור לבננות

(ע). פועל אחד נהרג ושניים נפצעו קל בפיצוץ שארע אתמול לפנות־בוקר בשוק הסיטונאי בתל־אביב.

צוות מכבי אש שהגיע למקום החל בפינוי ההריסות, קבע כי מדובר, ככל הנראה, בהתפוצצות מדליפת גז, ולא בארוע חבלני.

הפיצוץ היה בשעה 4.30. השוק היה מלא באנשים. הם נתקפו בבהלה והתקהלו במקום הפיצוץ, באחד ממחסני הקירור לבננות.

הרצל כהן, בעל חנות הבננות שמעל למחסן, היה בחנות בעת הפיצוץ. הוא סיפר: "הכל היה שחור, הרוס ומלא עשן".

צוותי משטרה והובלן משטרתי החשו למקום עם השמע הפיצוץ, ונגשו מיד לחלץ אדם שהיה לכוד בין ההריסות. הם מצאו אותו כשהוא עדיין נושם

40 אלף חסידות בשמי הארץ תוך כמה שעות

מאת אלי אלעד סופר "הארץ" לאיכות הסביבה

להקה ענקית של כ־40 אלף חסידות חלפה בסוף השבוע בשמי הארץ.

הלהקה נראתה על מסך המכ"ם בנתב"ג, המופעל בידי היחידה למניעת מטרדי עופות בתעופה.

דוברת רשות שמורות הטבע מסרה כי הלהקה העצומה נראתה כמה שעות על גבי המסך.

העונה כעת היא עונת השיא של נדידת החסידות.

חדש בישראל! דירת נופש בבעלותך המלאה

דירת נופש נפלאה באילת

לב אילת

ברמה בינלאומית!

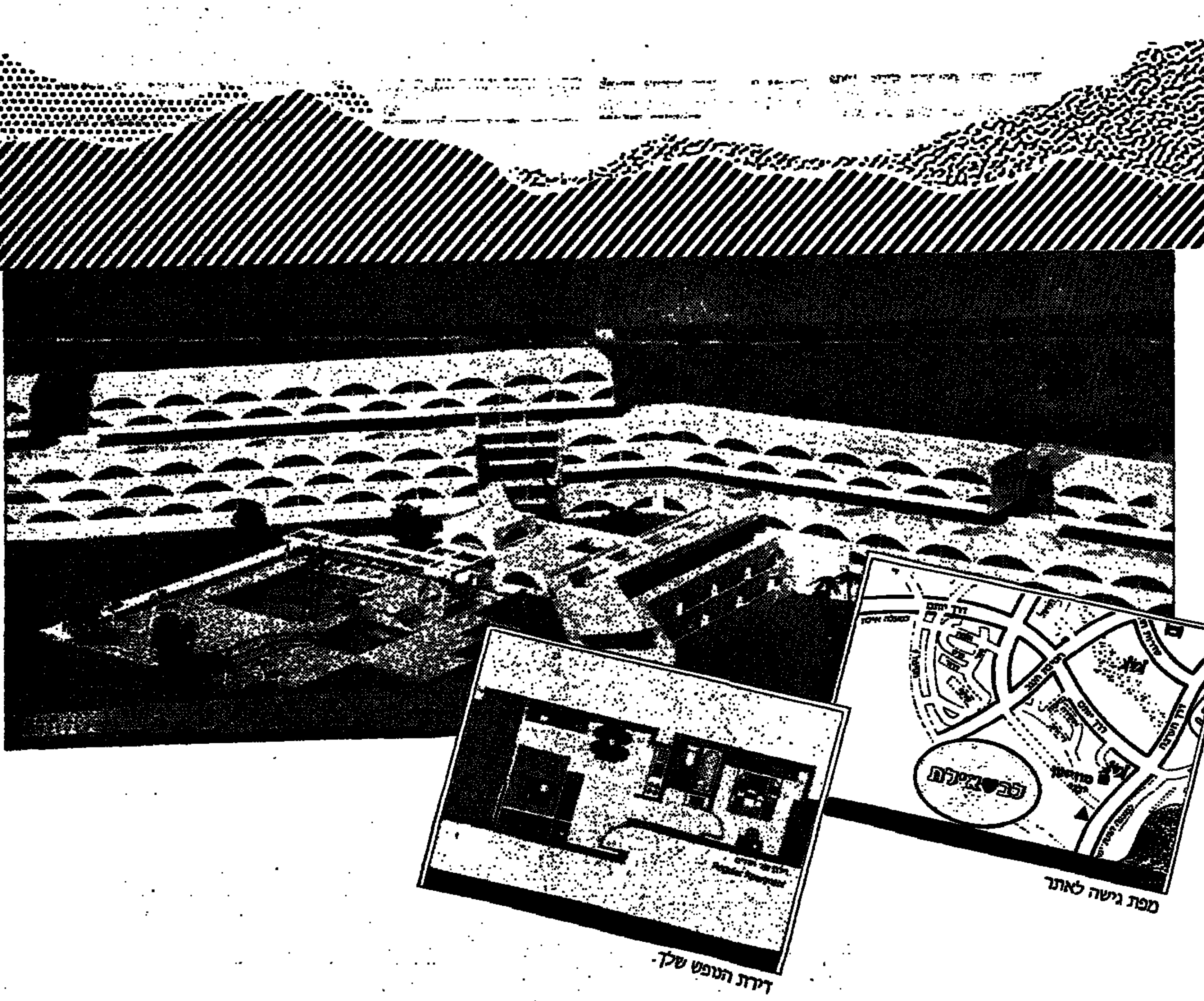

דירת הנופש שלך-

מפת גישה לאתר

באיזור היפה ביותר של אילת, על גבעה המשקיפה על ים־סוף, הולך ומוקם פרוייקט דירות נופש יוקרתי ברמה בינלאומית.

לב אילת - דירות חלום
הפרוייקט כולל 200 דירות יפהפיות בנות 50 מ"ר הכוללות: חדר מגורים גדול עם פינת אוכל, פינת בישול, חדר שינה גדול, חדר אמבטיה ושרותים ומרפסת המשקיפה אל הים. כל הדירות מרוהטות ומצויידות עם שטיחים מקיר אל קיר, ארונות, מזגן, מקרר וכו'.
לשרותך תעמוד חברת אחזקה לניהול ושירותים שוטפים.

לב אילת - נופש ובידור
בלב אילת יוקם מרכז נופש מהודר — קאנטרי קלאב הכולל: בריכות שחיה, מגרשי טניס, סאונה, ג'אקוזי, חדרי כושר, קפטריה, מועדון וידיאו, מגרשי מיני־כדורסל, משטחי שיזוף ומגרשי חניה מרווחים.

לב אילת - השקעה בטוחה
בדירת הנופש שלך תבלה את כל חופשותיך, ובתקופות שאינך שוהה במקום תוכל להשכיר את דירתך לתיירים או לישראלים, באמצעות חברת הניהול. כך תשיג רווח נאה על השקעה נבונה והדירה — בבעלותך בלבד (טאבו).

מבצע פסח בלב אילת
10 דירות בלבד במחיר מבצע של 65,000$! (אין מע"מ באילת)
תנאי רכישה — ללא תקדים!
בחתימה: $ 10,000
תוך ששה חודשים: $ 10,000
20 תשלומים חודשיים של 1,000 $ כ"א: $ 20,000
ומשכנתא בעת מסירת הדירה בגובה של: $ 25,000
סה"כ $ 65,000
ערבות בנקאית צמודה — תנתן לכל רוכש.
תנאים אלה, תקפים לתקופת המבצע בלבד.

פרטים נוספים במשרדי החברה —
טל. 5461799, 5461814, 454897, 03-453149

ב.ש. בלושטיין קבלני בנין בע"מ

25 עבירות מין חמורות מינואר עד מארס בדרום

לעומת 15 בתקופה המקבילה אשתקד

מאת איתן רבין כתב "הארץ"

בינואר — מארס '87 נעשו באיזור באר־שבע והדרום 25 עבירות מין חמורות, ובהן אונס, מעשים מגונים ובעילת קטינות, לעומת 15 בתקופה המקבילה ב־86'. נגד רוב החשודים הוגשו כתבי אישום לבית המשפט המחוזי.

במשטרת באר־שבע ציינו כי השנה חלה עלייה משמעותית גם בעבירות סמים.

להט החליט לעמוד בעצמו בראש אגף תנועה בעירייה

כדי למנוע את מינויו של אפרים טורגובניק, המתנגד לסינדול רכב

מאת חיים הנדוורקר
כתב "הארץ" בתל אביב

ראש עיריית תל אביב, שלמה להט, החליט להחזיק בעצמו בתיק ראש אגף התנועה בעירייה, כדי לא לאפשר לפרופסור אפרים טורגובניק, המתנגד לשיטת סנדלי הרכב, להתמנות לתפקיד.

אתמול פורסם כי טורגובניק הוא בעל הסיכויים לזכות בתפקיד, שמילא ח"כ דב בן מאיר עד שהתפטר.

ואולם להט החליט לעמוד בעצמו בראש האגף כדי למנוע תקלות, אפילו במחיר פגיעה באנשי מפלגת העבודה.

יו"ר סיעת העבודה בעיריית תל אביב, נתן וולוך, סירב להגיב על החלטה זו של להט, נודע כי בימים אלה יש מגעים בקשר לשיבוץ אנשי סיעת העבודה בתפקידים בעירייה.

פעוט נדרס למוות ערב חתונת אחותו

(ע). סעדיה רמזא, פעוט בן 15 חודש מהכפר אום אל־גאנם, נדרס אמש למוות. משאית שנהג בה בן אחיו נסעה לאחור ופגעה בו.

שעות מעטות לאחר מכן, התקיימה בכפר חתונת אחותו של הילד.

המסורת הערבית אינה מאפשרת לדחות נישואין בגלל אבל.

חשוד שמכר חפצי הוריו לרכוש סמים

(ע). בית משפט השלום באשקלון האריך אתמול ב־8 ימים את מעצרו של דוד שיטרית משדרות, החשוד בסחיטת כספים מהוריו, תוך איומים עליהם, במטרה לרכוש סמים.

בדיון בבית המשפט באשקלון טען בא כוח משטרת שדרות, כי זה תקופה מתמשכת מאיים הבן על הוריו, ומוכר חפצים מביתם, כדי לממן את מנת הסמים שהוא צורך.

עוד טען איש המשטרה שכאשר הגיעו נציגי החוק לבית החשוד בעקבות תלונת הוריו, תקף החשוד את השוטרים והיה צורך להשתלט עליו בכוח.

רס"ר הורד לסמל על הטרדה מינית של חיילות ביחידתו

בית הדין הצבאי קבע כי אינו ראוי למלא תפקיד פיקודי

(ע). רס"ר בצה"ל שהורשע בהטרדות מיניות, הורד אתמול לדרגת סמל, לאחר שבית הדין הצבאי קבע כי אינו ראוי עוד למלא תפקיד פיקודי בצבא.

הרס"ר בן ה־42, נשוי ואב לחמישה. התביעה טענה כי נהג לקיים ראיונות עם חיילות מיחידתו, ולהציג להן שאלות אינטימיות בנושאי מין.

הרס"ר נהג גם לבקש מחיילות ביחידתו לעסות אותו, והציע להן לצאת עמו לבילויים, תמורת הבטחות וחופשות.

באחד המקרים חיבק הנאשם, לטענת התביעה, קצינה ביחידתו בכוח, תוך שיחה על אודות תנוחות מין.

במקרה אחר, התעניין אצל חיילת אם "היא חמה במיטה", והציע לה ללון בחדרו כדי לבדוק אם היא "בתולה".

מפקדים בכירים ציינו, בעדות אופי, את תרומתו הרבה של הרס"ר במילוי תפקידיו כמפקד מחנה ומסירותו לתפקיד.

בית הדין קבע, כי אין מדובר במקרה חד־פעמי, אלא באורח התנהגות, שסיגל לעצמו הרס"ר.

מיימון וסוויסה הסכימו על "הפסקת אש" ביניהם

מיימון הבהיר כי לא מתח ביקורת על קודמו בתפקיד נציב שרות בתי הסוהר

מאת ראובן שפירא סופר "הארץ"

נציב שרות בתי הסוהר לשעבר, רפי סוויסה, והנציב הנוכחי, דוד מיימון, סיכמו על "הפסקת אש" ביניהם, לאחר תקופה ארוכה של פרסומים והתבטאויות שהיו באחרונה, ומהם השתמעה ביקורת של מיימון על תיפקודו של סוויסה בשירות בתי הסוהר.

בשיחת טלפון בין השניים, ביוזמת סוויסה, הבהיר מיימון כי לא מתח ביקורת על קודמו בתפקיד, ואין לו כוונה לתקוף את המדיניות הליברלית שנקט סוויסה.

סופר "הארץ" מציין כי על רקע שביתת הרעב של האסירים והמתחים והרגשת המדיניות הנוכחית שנוקט כלפיהם מיימון, נוצר הרושם מהפרסומים כי מדובר בחידוש לעומת המצב שהיה בתקופת סוויסה. סוויסה טוען כי הדבר אינו נכון מאחר שמדובר במדיניות ממשלתית שנקבעה בעצה אחת איתו, ועל דעת שר המשטרה, חיים בר־לב.

١٩٨٧/٤/١٣

ש"י עגנון / סיפורי הבעל שם טוב

ניגונים של שמחה

הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו בא לעיר אחת קודם ראש השנה. שאל את אנשי העיר מי עובר כאן לפני התיבה בימים הנוראים. אמרו לו הרב העיר. שאל הבעל שם טוב כיצד הוא נוהג בתפילתו. אמרו לו כל הווידויים של יום הכיפורים הוא אומר בניגונים של שמחה. שלח הבעל שם טוב אחריו ושאלו מפני מה מזמר כך את הווידויים בשמחה? אמר לו הרב עבד שמנקה חצרו של מלך מן הטינופת אם הוא אוהב את המלך הריהו שמח מאוד בשעה שהוא מנקה את החצר מן האשפה ומזמר ניגונים של שמחה, שהרי הוא עושה נחת רוח למלך. אמר הבעל שם טוב יהי חלקי עמכם.

בית המדרש המלא

פעם אחת הלך הבעש"ט לבית המדרש. עמד על הפתח ואמר שאינו יכול ליכנס, שכבר מלא בית המדרש מתורה ותפילה עד שאין לו מקום ליכנס. ויתמהו כל העומדים אתו על דבריו. הלוא אין לך שבח גדול מזה לבתי תורה ותפילה כשהם מלאים תורה ותפילה. אמר להם הבעש"ט, אין זה נחשב למעלה שבתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים תורה ותפילה, מחמת שהדיבורים שאינם יוצאים מן הלב בכוונה שלימה ורצויה אין להם עלייה ואינם עולים למעלה והבית מתמלא מפה אל פה תורה ותפילה, עד שאי אפשר ליכנס בו. מה שאין כן אם מתפללים בכוונת הלב כראוי, שהדיבורים הקדושים פורחים למעלה ולא נשאר מהם כלום למטה, כמו שמובא בזוהר כל אורייתא דלאו היא בדחילו ורחימו לא פרחת לעילא.

הסעודה השלישית

פעם אחת שבת הבעש"ט בכפר אחד. כשהגיע זמן הסעודה השלישית קיבץ חוכר הכפר כמה אנשים וישב ואכל ושתה עמהם והאריך בשירות ותשבחות. ראה הבעש"ט שהוא מקובל למעלה. אחר הסעודה שאל אותו הבעש"ט, מה ראית לבזבז ממון כל כך הרבה על הסעודה השלישית? אמר לו, שמעתי אנשים יראי השם אומרים תצא נשמתי בבוא קצי בין אנשים מישראל, ושמעתי שבשבת כל אחד מישראל יש לו נשמה יתירה ובמוצאי שבת היא יוצאת ממנו, לכך אף אני אומר תצא נשמתי היתירה בין אנשים מישראל, ולכך אני מאסף אנשים ישראלים לסעודה השלישית, כדי שתצא הנשמה היתירה ביניהם. שמע הבעש"ט ונהנה מזה.

"סיפורי הבעל שם טוב" שיראו אור בקרוב בהוצאת "שוקן", נאספו על ידי ש"י עגנון במרוצת שנים רבות, מאז שנות ה־20 ואילך, כשהחל משתף פעולה עם מרטין בובר להוצאת "ספר החסידות" בארבעה או יותר כרכים.

כתב־היד של הכרך הראשון שהכין עגנון לסיפורי הבעש"ט, נשרף, כנראה, שב־1932 חזר עגנון לעסוק בסיפורי החסידים. אבל זנח את ספר הבעש"ט באמצע שנות ה־30 שבהן כתב את "אורח נטה ללון", את רוב סיפורי "ספר המעשים" ועוד. מפעם לפעם חזר עגנון לסיפורי הבעש"ט ושוב הניחם, וכך נותר האוסף בלתי ערוך ולא ראה אור דפוס.

הדברים מובאים באותיות־דפוס לכרך הסיפורים שכתבה המביאה לבית הדפוס בתו של הסופר, אמונה ירון.

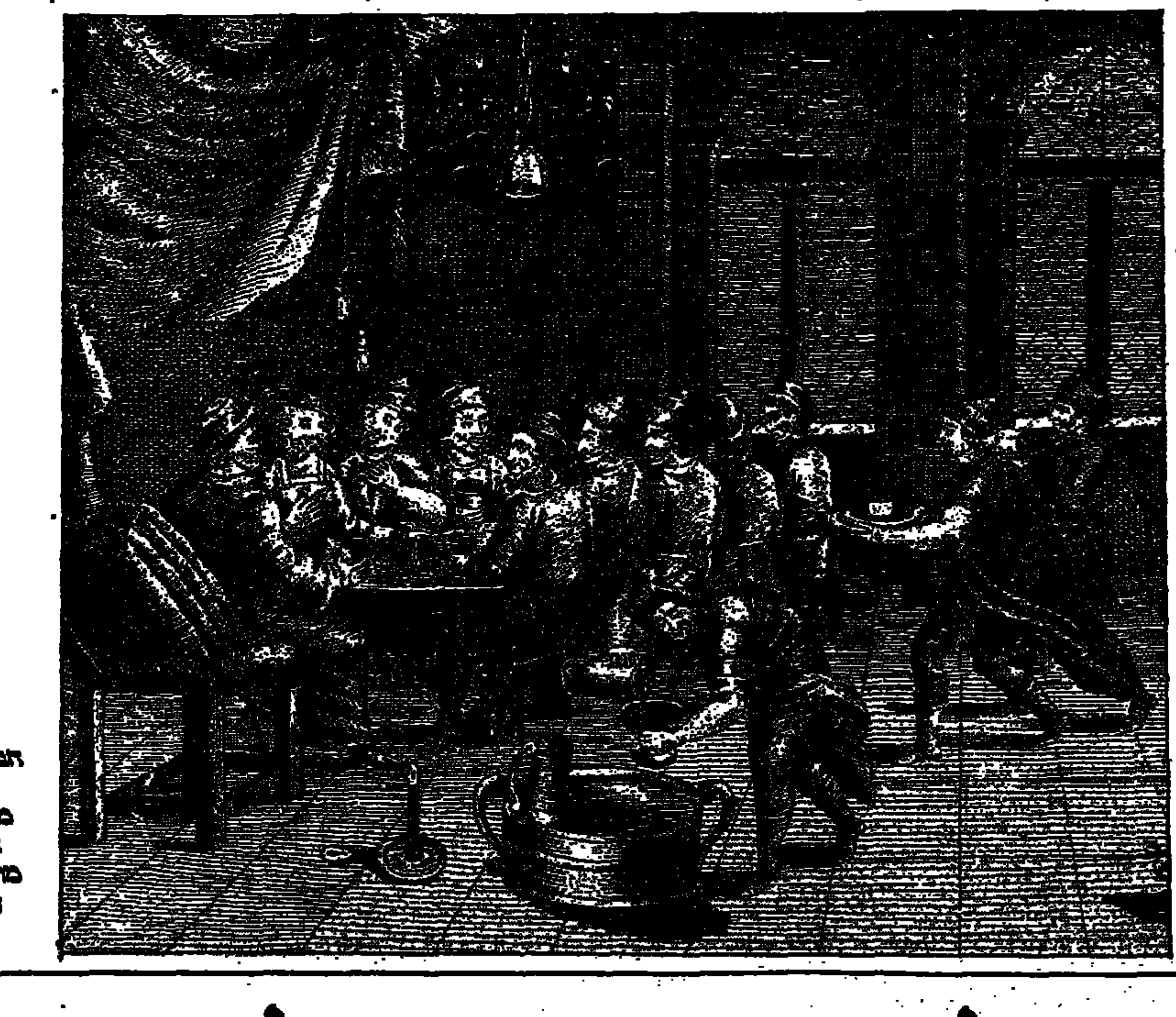

"חבר החכמים מסובין בבני־ברק ומספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה" — הגדת אמסטרדאם, 1695. מתוך לוח כתבי־יד יהודיים עתיקים בהוצאת ג. מור־ בבכלי, תל־אביב.

התורה הרוחנית

סיפר אדמו"ר הרב הקדוש מרן ר' יצחק מסקווירא זצוק"ל שפעם אחת בליל שמחת תורה עשה הבעש"ט ריקודין עם בני חבורתו ויקח ספר תורה בידו וירקד עם ספר התורה ואחר כך נתן את ספר התורה מידו וירקד בלא ספר תורה. והיה אצלו תלמיד אחד ר' אייזיק שמו. ויאמר הרב הקדוש ר' אייזיק לחבריו הנה רבינו הקדוש נתן עתה מידו התורה הגשמית ולקח לעצמו התורה הרוחנית. וישמע זאת הבעש"ט ויאמר פלא אשר ר' אייזיק ראה זאת. [מעשיות ומאמרים יקרים 23]

שבחי הבעש"ט

כשיצא ספר שבחי הבעש"ט ז"ל, אמר הרב הצדיק ר' יהודה צבי מסטרעטין, וכי אלה הם שבחי הבעש"ט? כל האותות והמופתים שבעל השבחים משבח בהם את הבעש"ט אף אנו יכולים לעשות. אלא היראה והאהבה של הבעש"ט הם שבחיו של הבעש"ט.

בפועל ובכח

הצדיק ר' יצחק מנשחיז ז"ל היה אומר, אומר היה אבי מורי זכר צדיק לברכה, אני איני מחשיב אותם סיפורי מעשיות שמספרים על צדיקים, שמעשיות הרבה בדויות הן ומעורבבות בטעיות, חוץ מן המעשיות שמספרים על הבעש"ט זכרונו לברכה, שאפילו לא היה המעשה בפועל ממש, היה בכוחו של הבעש"ט לפעול הכל.

ושמעתי מר' צבי מאיר רבינוביץ בשם זקנו הקדוש בעל תפארת שלמה, מי שמאמין בסיפורים שבשבחי הבעש"ט הוא טיפש, מי שמכחיש בסיפורים שבשבחי הבעש"ט הוא אפיקורס.

• כל תורה שאינה באמת ביראה ובאהבה אינה עולה למעלה.

שלושה פרקים על האהבה

מאת פנחס שדה

פאולוס, או: הגאולה שבאהבה

הוא הוצא להורג, על־פי מסורת נאמנה למדי, בשנת 62 לספירה, או בסמוך לה. יהודי זה, שהשתייך על שבט בנימין, היה מלידתו בעל אזרחות רומאית, ובזכותה נחסכה ממנו הצליבה והוא הומת בחרב. בקרבת רומא, מחוץ לעיר, אירע הדבר. כמעט אלפיים שנה חלפו מאז, תהילתו של האיש חובקת עולם זה דורות רבים, ואישיותו כבר נבלעה ונתמסמסה בתוך ההיסטוריה והתאולוגיה. אף־על־פי־כן, בשבתי עתה בלילה בחדרי, רושם לאחר מנורת־שולחן מלים אלה, חולף בקרבי לכהרף־עין איזה רטט של צער למחשבה על שעותיו האחרונות של אותו איש אשר חי חיי נדודים, תלאות ובדידות, ולבסוף המוות הזה.

הטכסט המהולל על אודות האהבה (המובא בתרגומו של יצחק זאלקינסאן, ואשר חולקו לשורות־שיר נעשתה כאן על־ידי) מהווה את הפרק השלושה־עשר בסוף האיגרת הראשונה אל הקורינתים, פרק א: "הלוא סיכל אלוהים את חכמת העולם הזה". אל תבלות המצב האנושי הנבוכי, בכל תחום שהוא, התייחס במלים (שם, פרק ז): "בצוק העתים הבאות טוב ונכון לאדם לשבת כאשר הוא. אם דבקת באשה, אל תבקש להפרד ממנה. אם נפרדת מאשה אל תבקש אחרת". אין טעם להתרוצץ בתוך המצב הזה כעכבר בכלוב. באיגרת אחרת (הראשונה אל טימותיוס) הוא כותב "כי לא הבאנו מאומה לתבל ארצנו, וידענו כי לא נוציא ממנה מאומה". איך שהוא מבטא כאן, כמו בהשלמה, בשקט סטואי, את עניו של הקיום האנושי, עוני נורא, מוחלט! אבל יותר מן הפסוק בכללו נוגע ללבי הביטוי — שנאמר אולי כבדרך אגב — "תבל ארצנו". איזו אינטימיות יש בביטוי זה, כמעט חיבה, רחמים, אל "תבל ארצנו" זו שאנחנו קיימים בה עני ואובד, אך היא "ארצנו", מכורתנו, אמנו העניה, היא המעט שיש.

ואולם, משפט השיא בין המשפטים הללו מצוי אולי בפרק ה־15 של אותה איגרת אל הקורינתים, וכך נאמר שם: "אם רק בחיים האלה שמנו מבטנו במשיח, אז עניים מרודים אנו מכל אדם". איך, הוא אומר, אין שום פתרון בחיים האלה כמו שהם, אפילו לא בזכות המשיח, זאת אומר בזיל שליחו של המשיח, נביאו, מייסד התאולוגיה שלו.

לא, אומר פאולוס, אם יש פתרון, הרי זה רק באיזו הוויה אחרת, אשר הגשר אליה הוא, כנראה, אהבה. גאולה אחת בלבד אפשרית, אם אכן היא אפשרית, זו הגאולה שבאהבה. וזו כותב הוא את שלושה־עשר הפסוקים האדירים על האהבה.

פאולוס: "אם בשפת אנשים או מלאכים"

אם בשפת אנשים או מלאכים אדבר
ואהבה אין בי,
אז נחשת המיה אני או צלצלי תרועה.
ואם נבואה בי וכל רז אני מבין וכל דעת
ואם אמונה בלה לי היא להעתיק הרים ממקומם ואהבה אין בי
אני אז באין.
ואם אאכיל כל הוני לרעבים ואת בשרי אתן למאכלת אש
ואהבה אין בי,
כל זה לא יועילני מאומה.
האהבה תאריך אף ומלאה חנינה, האהבה לא תקנא,
האהבה לא תתנשא ולא תלבש גאות.
לא ימצא בה שמץ דבה, ולא תבקש את אשר לה,
לא תתקצף ולא תחרש רעה.
לא תשיש בעולתה, כי אם משושה עלי אמת.
כל דבר תשא, כל דבר תאמין, כל דבר תקוה,
ולכל דבר תמה שכמה לסבל.
האהבה לא תחדל לנצח, אף כי
נבואות תבלינה ולשונות תכלינה והדעה חדלה אין עוד.

ועתה תעמודנה שלש אלה: אמונה, תקוה ואהבה,
והגדולה בהן היא האהבה.

(עברית: יצחק זאלקינסאן)

באשר למלה "אהבה", הנה זו נקוטה בשני התרגומים לעברית כתרגומה של המלה היוונית charis, ואילו התרגום ללאטינית נוקט במלה caritas, והתרגום המסורתי לאנגלית נוקט במלה charity, מלים הקרובות יותר ל"חסד", "אהבה רוחנית", או אף "נדיבות", יותר למושג היווני agape מאשר למושג eros. זה באשר למלה. ועתה מלים אחדות באשר למהות.

באחת האיגרות המאוחרות (אל הגלטים, פרק השישי), כותב פאולוס כי "אין יתר עוד (כלומר תוקף, חשיבות) לא למילה ולא לעורלה, כי אם לאמונה בעלת פעלים באהבה", ובפרק הבא של אותה איגרת חוזר פאולוס על המלים "אין יתר עוד לא למילה ולא לעורלה" אך מסיים את הפסוק בשינוי מלים: "כי אם לבריאה חדשה". מה משמעותה של אמירה זו, של שתי אמירות אלה? המשמעות היא, ש"אהבה" (או "אמונה בעלת פעלים באהבה") והיה "לבריאה חדשה", כמוה כבריאה חדשה. היא יוצרת מציאות חדשה. היא גאולה מתוך המציאות הישנה, הנוכחית. היא האהבה, וזהו עם גאולה, והיא היא הגאולה. מבחן משמעו אפוא כי מה שקיים ב"בריאה" הנוכחית, הישנה, במציאות הנוכחית, במצב־הדברים הנוכחי, הריהו חסר־ערך, טפל ותפל, ואת בין שהוא בתחום ה"נימולות", והיינו במסגרת היהדות, תורתה, ובין שהוא בתחום ה"עורלות", והיינו החיים של אומות העולם: בין שהוא רע ברור (כגון עוול ועושק), ובין שהוא טוב בשלעצמו (כגון צדק ויושר), כלום, באמונה, אין משום גאולה אמיתית ממצוקת הקיום, מצוקה זו אשר פאולוס חש אותה ברגישות מיוחדת ("קוץ מכאיב נתוא אני בבשרי").

החכמה, למשל, זו שסוקראטס ראה בה את תכלית חיי האדם, את גאולתו האפשרית היחידה. פאולוס, בהיותו איש משכיל, היה בוודאי מודע מתוך הוויית חייו למגבלותיה של החכמה, ובכל זאת שלל את ערכה

★

וכאן, סמוך לסוף הדברים, עולה בדעתי הערה אחת והיא בה משום ... עד שכמעט מביך אותי לרשום אותה, אבל ללא צל של ספק ארשום אותה: פטרוס השליח, עמיתו של פאולוס וגם יריבו התאולוגי שלו במשך הדורות, כתב פסוקים אחדים על אודות האשה והאיש והיחסים ביניהם. "נשים (וזה כתוב בפרק ג' של האיגרת הראשונה שלו), הכנעה לפני בעליהן... כי כן היה לפנים פאר הנשים הקדושות, אשר שמו תוחלתן באלוהים ולפני בעליהן נכנעו. כמו שרה, אשר שמעה בקול אברהם וקראה לו אדוני... וכן אתם, האנשים, ראו לשבת עם נשיכם בהשכל. תנו כבוד לאשה, כי כלי רך היא מכם, וגם הבו להם במתנת החסד והחיים...". הדברים אלה נשמעים כדברי בעל־משפחה אבהי, כי אכן היה פטרוס איש נשוי, ואפילו שמה של בתו ידוע לנו מן הכתובים. לעומת זאת היה פאולוס רווק, איש בודד ועריר, ועובדה זו אולי מתקשרת באופן מסוים עם האופי האכסטאטי, התאולוגי (הייתי מוסיף אפילו: הרו־מאנטי), של מחשבתו והגיגיו על אודות האהבה.

קונסטאנטינוס קוואפיס, או: "החדר היה עלוב ומזוהם"

"את המנורה הזאת קניתי לפני 30 שנה כשהופעתי ערב אחד לנסוע לקאהיר לשם תענוגות. הייתי אז צעיר וחזק, ולא מכוער". מלים אלה, כשעיניו פלגות דמעות, רשם קוואפיס על פיסת־נייר כשהביאו לו מנורה ובה כמה הפצים נוצצים, בטרם נלקח לבית החולים. את הנייר רשם כי לא יכול עוד לדבר, מחמת סרטן הגרון. בשעה שתיים לפנות בוקר יום 29 באפריל 1933, יום הולדתו השבעים, לאחר גסיסה ממושכת, מת.

רוב שנותיו עברו עליו באלכסנדריה שבמצרים, עיר לבאנטינית. אך הוא היה בן העדה היוונית, ובמוחו בצבצו לפעמים, והתבטאו בשירה, דמיונות מתוך העולם היווני, אם לא היתה זו יוון הקלאסית, יוון של תכלת האור, הרי לפחות היתה זו יוון הביזאנטית, של כנסיות אפלוליות וקטורות לבונה ומלכים קטנים אשר שמותיהם קשים לזכירה. סאפפו הלסבית מבאזה להבנים בסוד אהבות־הנשים שלה את אלי האולימפוס בכבודם ובעצמם ("אפרודיטה בת־האלמות... בואי אלי לכאן, עכשיו..."), ואהבותיה התרחשו באותו עולם של תכלת האור, לפעמים לאור הירח. אהבותיו של קוואפיס ההומוסכסואל, כאלפיים ושש־מאות שנים אחרי סאפפו, היו רחוקות מכל מה שהוא אולימפי, והתרחשו ב"חדר עלוב ומזוהם" באיזו סמטה. אהבותיה של סאפפו נשאו שמות כאנקטוריה, בעלת "ההילוך היווני וזוהר הפנים", או אטיס, ששערה היה עטור ב"עטרות של רקפות ושל ורדים". אהוביו של קוואפיס, נערים ערביים שהיו שוליות־טבחים ומלצרים, שמם לא נודע. ואולם, מה אני יודע? אנקטוריה הזוהרת ואטיס כמותן כאותם שוליות־טבחים כבר היו לעפר ואפר, וכן סאפפו וקוואפיס עצמם. וזמננו גם הוא הולך ובא.

הוא היה פקיד זוטר באחד ממשרדי הממשל הבריטי באלכסנדריה, במשכורת דלה אך מספקת למחייתו של הרווק הזקן. בימים סיפר חבריו למשרד (פרטים אלה ואחרים מובאים בביוגרפיה מאת רוברט לידל) שהיה נוהג להגיע באיחור רב לעבודתו, והיה ממציא תחבולות להונות את המנהל האנגלי. למשל, היתה בעיית המגבעת: אם היה האנגלי נתקל בו בעת עלותו במדרגות, טוען היה קוואפיס שאינו מתהלך כאן אלא בעסקי המשרד. אך כיצד יוכל לתרץ את היותו חבוש מגבעת? תחבולתו היתה, שמסר את מגבעתו לידי השמש הערבי, ובחלוף רגעים אחדים, כשהמגבעת כבר היתה מונחת לבטח בחדרו, היה עולה לו במדרגות בארשת־פנים של שה תמים.

כמשורר, הוא לא היה אלמוני לחלוטין בימי חייו. ואולם המוניטין שלו נצטמצמו, זולת אשר במקרים אחרים, בתחומי החוג המשכיל של הקהילה היוונית באלכסנדריה, וכן של אתונה. אבל זו כמו זו היו פרובינציאליות — העולם היה פאריס, לונדון, וינה. ואולם לכבוד הרים שלו ראה קוואפיס בקנאות. אף אפשר לומר בבדיחות: הוא הפציר במיודעיו שיפרסמו מאמרים בשבחו בכתבי־העת הספרותיים המקומיים, ופעם אף ניסה לפרסם, בעילום שם, מאמר כזה מפרי עטו. היו גם פולמוסים שנים, קטטות על בכורה ספרותית. וכך, באותו אורח נואש, הלכו וחלפו שנות החיים של אחד מגדולי המשוררים של המאה, חיים עגומים, ללא הדר, ללא חן. אף כל, מה אני יודע? חיים הם חיים, וזה מה שיש.

והיו, כאמור, אותם נערים ערביים, נערי־שוק, שוליות־טבחים.

"החדר היה עלוב ומזוהם", במלים אלה פותח קוואפיס את שירו "לילה אחד". גם עלוב, גם מזוהם, וחדר זה "חבוי" (לא מבוי סתום, אלא חבוי) מעל "בית־מרזח מפוקפק" (לא בית־מרזח סתם, אלא מפוקפק). השדרה הנשקפת מן החלון היא "מלוכלכת". לא מוזיקה, לא בשלכת, רק מלוכלכת, והחדר מיטה, וזו "בלויה, בזויה". גם בלויה, גם בזויה, אף כי קוואפיס כה חסכן במלים, תמציתי, בזיר. ואולם כל אותן המלים הללו דרושות כאן. לא רק מבחינה ספרותית, אלא, כן, מבחינה דתית.

כי בחדר זה מתרחשת איזו מטאמורפוזה, מתרחש נס: מתוך ה"עלוב", ה"מזוהם", ה"מפוקפק", ה"חבוי", ה"בלוי", ה"בזוי", מתוך השורשים השחורים הללו פורחת שושנה מסתורית: "שם (הוא ממשיך וכותב) על המיטה הבלויה, הבזויה, היה לי גוף של אהבה". לא גוף, אלא "גוף של אהבה". גוף שהוא אהבה, שהפך לאהבה. לקוואפיס היתה נטייה־לב, אמנם נפתלת, לדת אבותיו היוונית־אורתודוכסית ("אני אוהב את הכנסייה, את מלאכיה..."), ומן הסתם לא היה זר ללבו, ביודעין או בלא יודעין, מסתורין המטאמורפוזה של הגוף, גלגולו של גוף המשיח בלחם וביין, וגלגולם של הללו להיותם גוף המשיח. ובהמשך: "... היו שפתיים, שפתי־ורד חשוקות, שפתי־ורד של חדווה כה גדולה ...". הוא חוזר על המלים הללו, כמו על איזו השבעה, באכסטאזה הולכת וגוברת, כאילו הולך אותו ורד ונפקח יותר ויותר, כאילו הולכת השושנה המסתורית ופורחת על סביבותיה. "גם עכשיו כשאני כותב אחר זמן רב כל־כך — בביתי הבודד — אני שב שיכור".

"אחר זמן רב כל־כך". הזמן, בשירי קוואפיס, הוא ביטויו של המוות. הוא הוא הגורל. בשיר "שמש של אחר־הצהריים" (הרומז, כמובן, לשיר "לילה אחד") כותב קוואפיס בסיום: "... אחר־צהרים אחד, בארבע, נפרדנו לשבוע אחד בלבד... אבוי, אותו שבוע עתיד היה להימשך לנצח נצחים". אפשר לכתוב, כפי שכתבו כמה מבעלי־המוניטין בין משוררי זמננו, שירים חכמים ומתוחכמים, אך אי־אפשר להעמיד מאומה כנגד המלים "אותו שבוע עתיד היה להימשך לנצח". על כך אי־אפשר לענות, אין מה לענות. זה כל מה שיש, או, לאמיתו של דבר, כל מה שאין, וזה נמשך לנצח. אכן על אהבה ההומוסכסואלית איני יודע ולא כלום, אך על השבוע הנמשך לנצח אני יודע כמעט כל מה שאפשר לדעת, ומתוך ידיעה זו כותב אני כאן את המלים האלה.

קונסטאנטינוס קוואפיס: לילה אחד

החדר היה עלוב ומזוהם,
חבוי מעל בית־מרזח מפוקפק.
מן החלון נשקפה שדרה צרה
ומלוכלכת. מלמטה
עלו קולותיהם של פועלים מספר
ששחקו קלפים, רועשים ועליזים.

שם על המטה הבלויה, הבזויה,
היה לי גוף של אהבה, היו שפתיים
שפתי־ורד חשוקות, שפתי־חדווה,
שפתי־ורד של חדווה כה גדולה שגם עכשיו
כשאני כותב אחר זמן רב כל־כך —
בביתי הבודד — אני שב שיכור.

(עברית: יורם ברונובסקי)

רוברט ואלזר, או: איש בודד ממלמל אל עצמו

איש בודד יושב בחדרו, וממלמל אל עצמו. הוא בודה לעצמו סיפור. אולי ללא מחשבה, מלים המתגלגלות מעצמן. היה היתה גברת עשירה, ולגברת ילד, וגם משרתת שטיפלה בילד. הגברת נעלמת מיד מתוך הסיפור ואין שומעים עוד עליה. הילד אובד. נותרת רק המשרתת עם געגועיה וחיפושיה האבסור־דיים אחרי הילד. כך מוכרח להיות. הברור הוא כי המתגעגעת המחפשת המתייסרת תהיה מישהי אשר הילד כלל אינו שלה, אשר אם איפעם תזכה למוצאו גם אז לא יהיה שלה, אשר יסוריה מלכתחילה יסורי שוא הם. כן, כך הדבר.

האיש בחדרו ממשיך למלמל לעצמו את סיפורו, כאילו היתה זו אמו המספרת לו, לאיש שבבדידותו כאילו חזר להיות ילד קטן, את הסיפור. אלא שעתה זהו סיפור עגום, משונה, נואש. ואולם מיהו, בעצם, האיש? רוברט ואלזר נולד למשפחה עניה בשווייץ ב־1878. בן ארבע־עשרה חדל מלימודיו והחל משתכר לפרנסתו כלבלר במשרדים שונים, משרת, זבן בחנות, מכיר של ממציא שנכשל. נע ונד בחוצות ציריך, בר־לין, ברנבות, במרחבי הנוף השווייצרי. במשך השנים פרסם שלושה רומאנים, תשעה קבצי סיפורים, קובץ שירים, אך היה כמעט אלמוני ורק קצת מבינידבר, וביניהם קפקא, העריכו את מקוריותו וגדולתו. בשנת 1929, בעת מצוקה קשה, אושפז לבקשתו בבית־חולים לחולי־נפש. שם לא כתב עוד. לשאלתו של מיטיב ענה: "איני נמצא פה כדי לכתוב. אני נמצא פה כדי להיות משוגע". הוא היה חופשי לצאת ולטייל בסביבה, ופעם, כשלא חזר, חיפשוהו ומצאו את גוויתו הקפואה בשלג. בן שבעים ושמונה שנה היה במותו.

אבל המשרתת. כשקראתי לראשונה את הטקסט אכן ראיתיו כסיפור קטן, מבותק ונואש, ומשהו בקצב שלו (במוסיקה הקאמרית שלו) הוא שנשמע לי כקולו של איש בודד הממלמל אל נפשו. אך אז נעצרתי פתאום, סמוך לסיום, במלים המצמיקות, מלות שאלה הרווב: "מה יצא לה מזה". לא, אמרתי לעצמי, הלוא זה שיר אהבה. לא סיפור קטן ואבסורדי מספר האיש לעצמו, אלא את שיר אהבתו הוא שר. האבסורדיות, הסהרוריות, הנואשות. את הציפייה, התקווה, הייאוש, העינוי המתחדש מדי בוקר ברגע היקיצה, לאחר לילה של חלומות חושש ותעייה "בכל הערים והמדינות, אפילו באיראן". באיראן נודע פעם האור כאלוהות הטוב והזוהר, אהורמזד. אבל אל המשרתת המיוסרת הוא מדבר בכזבות, בציניות, בשפת שוק ממש. אולי גם האור סובל, ועל כן מתגלה בו התמר־מרות שכזו, מרירות כזו. לא, עכשיו גם אני מתחיל להיסחף לקשר־דברים שונים ומשונים. ונבון באשר למשרתת. לשווא אפוא נשאה עיניה אל המגדל, ועתה מאין יבוא עזרה? וכך היא מוסיפה להיטלטל כמו קופסת פח קטנה על גלי אוקיאנוס התעתועים, האומנות, האושר. לבסוף היא מגיעה ל"עיר גדולה ומשובחת, פאריס", ושם, בשעתו של "גן נאה" (משום מה מצטייר לי בבהי־רות גמורה, כאילו זה בהכרח מקום ההתרחשות, גן לוכסמבור, השער הפונה אל סן־מישל, מקום שבקרבתו התגוררתי פעם) מופיע פתאום אותו ילד אבסורדי. גם אבל היא מתה. ברור שהיא מתה, כמוה כאותה משרתת של פלובר, בסיפורו "לב פשוט", שראתה ברגע מותה את פוזלה התוכי האהוב שלה מרחף מעליה, רוחו ישר המשיח. היא מתה, אפוא. אבל "מה יצא לה מזה" זאת השאלה. "מה יצא לה" בכלל מכל העסק הלזה מלכתחילה? לא היה הכל אלא תעתוע, סהרוריות, חלום, חידה. ובכלל, "הילד הוא עכשיו גברת". כמובן שהוא גברת, ולאו־דווקא עכשיו. יכולתי לומר זאת למשרתת מראש, אילו היתה שואלת אותי. הוא גברת לא רק לצורך הסיום הגרוטסקי, הפנטאסטי, של הסיפור, אלא משום שהוא באמת גברת. כך הוא, מלכתחילה, בשביל רוברט ואלזר. ועכשיו, מה עוד נותר עכשיו? לא כלום. שהרי המשרתת כבר מתה, היא "לא יכלה שאת עוד". כך שמציאתו של הילד כבר אין בה מועיל, ומה גם שהלה אינו אלא תעתוע, ומי יודע, אולי עוד ישוב ויתהפך מגברת לילד. או לזקן. או לגמל. מכל מקום, המשרתת מתה. נפלה לבלי קום. אשה זקנה, לבושה אפורים, על המדרכה של סן מישל, בשערי גן לוכ־סמבור. ציבור קטן מתאסף. תיירים אחדים, אם וילדה, אבא, לכה הדודה שוכבת, צעיר בלונדי, שוודי או גרמני, רץ לבית־הקפה הסמוך, מטלפן. שני שוטרים לבושי שחורים על אופנועים. אמבולנס. המשרתת נלקחת, הציבור הקטן מתפזר. מקץ שעה נעורה דאגתו של הצעיר הבלונדי. הוא מטלפן לבית־החולים. לא, שום אשה לא הובאה לכאן. הצעיר תמה, בלי דעת למה. והלוא זה ברור. המשרתת הזקנה לא היתה אלא יציר דמיונו של רוברט ואלזר. מכל מקום, עתה כבר גאולה מעינויה, מנדודיה, מחלומותיה, מסהרוריותה. אבל אין בכך משום נחמה. כן, נותר עוד אולי דבר אחד — "אם תפגשנה איפעם, את הגברת, מסור לה מיטב איחולי". ממני, מרוברט ואלזר.

רוברט ואלזר: המשרתת

לגברת עשירה אחת היתה משרתת שטיפלה בילדה. הילד ענוג היה כקרדסה, צח כשלג רענן, וחמוד כשמש. המשרתת אהבה את הילד כאהבתה את הסהר, את השמש, כמעט כאת אלוהיה היקר עצמו. אך יום אחד אבד הילד, בלי אשר ידע איש איכבה, וכה יצאה המשרתת לחפשו, וחיפשה בכל מקום שבעולם, בכל הערים והמדינות, אפילו באיראן. שם, באיראן, הגיעה המשרתת באחד הלילות אל מגדל רחב ואפל, שניצב על חוף נהר רחב ואפל. האולם בראש המגדל האיר אור אדום, והמשרתת הנאמנה שאלה את האור הזה: התוכל לומר לי היכן ילדי? הוא אבד זה עשר שנים אני מחפשת. — לכי אפוא וחפשי עוד עשר שנים, אמר האור, וכבה. וכה חיפשה המשרתת את הילד עוד עשר שנים, בכל חלקי תבל ומשעוליה, אפילו בצרפת. בצרפת יש עיר גדולה ומשובחת, פאריס שמה, ואל אותה עיר הגיעה. ערב אחד עמדה בשערי גן נאה, בוכייה, כי לא יכלה למצוא את הילד, וכדי למחות דמעותיה הוציאה את ממחטתה האדומה. ואז, פתאום, נפתח הגן וילדה הופיע. היא ראתה אותו ותמות משמחה. למה מתה? מה יצא לה מזה? מתה, היא הזדקנה ולא יכלה שאת עוד. הילד הוא עכשיו גברת רמת־מעלה ויפהפיה. אם תפגשנה איפעם, מסור לה את מיטב איחולי.

(עברית: פ.ש.)

שלושה פרקים מתוך מסה "על האהבה". פרקים קודמים (קאטולוס, אמילי דיקינסון ו[illegible]) הופיעו בגליון ערב ראש־השנה תשמ"ז של "תרבות וספרות". המסה בשלמותה תפורסם בספר שיופיע בהוצאת שוקן.

העורך: אברהם רמון

صكنا من الاصل

صورة من الاصل

תרבות וספרות

דן מירון/ אידיליית הבורות והקברים

צוואתו של חיים לנסקי

לזכר דן מגיס

א

במהדורה החדשה של "מעבר נהר הלתי", אסופת שיריו של חיים לנסקי* כלול, בין שאר שירים שלא נכללו במהדורה הקודמת (1960), שיר סיפורי ארוך כי שם "ביום השלג". השיר, כתוב בכתב ידו העיד של המשורר על־גבי כ"ז עמודיו של פנקס קטן, הגיע זה לא־כבר מברית־המועצות, וזו לו הופעתו הראשונה בדפוס — ארבעים וחמש שנים אחרי שנכתב וכארבעים ושלוש שנים אחר מותו של המשורר בנסיבות שאינן ידועות לאשורן עד היום. "ביום השלג" הוא, ככל הידוע לנו, שירו הגדול האחרון של לנסקי, השיר שבו שיקע את שארית כוחות הנפש והגוף שלו. הוא, ללא ספק, גם יצירתו הבשלה ביותר בתחום השירה הסיפורית של משורר, שגם שיריו הפחות בשלים בתחום זה ("דילטור", "שער הגלבים" ובעיקר "לימאן") מלאים ברק ותנופה. פרסומו צריך להיחשב למאורע ספרותי גדול — לפחות בעיני אותם קוראים מתרבים והולכים, המכירים בלנסקי כבאחד מגדולי השירה העברית במאה העשרים. עד כה, מכל מקום, לא הופנתה תשומת הלב אל "ביום השלג" — אולי משום הרוגז המוצדק על המהדורה החדשה של "מעבר נהר הלתי", שהיא מעשה הדיוט מלא טעויות ועיוותים. תגובות הביקורת התמקדו עד כה בציון פגמיה של המהדורה, והשיר הגדול החדש, שאף בו חלו טעויות חמורות, תוצאת פענוח בלתי־מקצועי של כתב־היד, כמו נשכח. הדברים שלהלן באים לתקן מעוות זה ולהציע פתח דיון ביצירת שירה חשובה, שבוודאי תעסיק עוד את המבקרים וההיסטוריונים של הספרות העברית המודרנית.

ראשית, חייבים אנו להעמיד את השיר על רקע נרחב ככל האפשר של קורות המשורר בשנות חייו האחרונות. הבנת הרקע הביוגראפי לכתיבתן של יצירות ספרות מועיל וחשוב — למרות האפנה הביקורתית המתיישנת והולכת, שגורסת ההיפך — כמעט בכל מקרה, אף כי בשום מקרה אין בה כדי "לפרש" את היצירה ולפענח את סודותיה. היא קובעת אחת מן הקואורדינאטות החשובות, שבמסגרתן יכולה "קריאת" היצירה להיות יעילה ומדויקת יותר. במקרה שלפנינו הכרח הוא להבין כיצד הגיע לנסקי לכתיבת "ביום השלג" כשהוא מידלדל בקצה־קצהו של חבל החיים והיצירה, שממנו עתיד היה להישמט תוך זמן קצר אל תהום של דכדוך ופיק־ברכיים, ולאחר מכן אל תוך הכיליון. ביצירה זו רשם המשורר את צוואתו הפיוטית והאנושית, ובתוך יצירת סיכום ופרידה שפכת היא אור על כלל הדרך בשירה ועל המהות האנושית־הקיומית המתגלמת בה.

ב

הידיעות על שנות חייו האחרונות של לנסקי, שהיו מקוטעות ודלות ביותר, התעשרו והתמלאו לאחרונה, משהגיעו ארצה ונדפסו מ"ח איגרות של המשורר ובני משפחתו מן השנים 1938—1943*. אנו יכולים עתה לשחזר פחות־או־יותר את הדרך שהוליכה לכתיבת השיר בעיירה מאלאיה־וישאירה (בלשונו של לנסקי: "וישאירה הזוטרתא"), הרחוקה כמאתיים קילומטרים מלנינגראד, באביב תש"א, כחודשיים לפני ההסתערות הגדולה של הצבא הגרמני על ברית־המועצות. היתה זו דרך של טלטולים ויסורים, שנטלה מן המשורר את בריאותו ותקוותו, קיפחה את הקשר בינו לבין בני משפחתו, ניתקה אותו מאחרוני ידידיו ומעודדיו, וסופה שהביאה למותו בטרם ימלאו לו ארבעים.

לנסקי נאסר בלנינגראד, עיר מגוריו, בנובמבר 1934, בימים שלאחר רצח קירוב, שפתחו את "הטיהור" הלנינגראדי הגדול. הוא נחקר ועונה במשך כמה חדשים, ואחר כך נידון לחמש שנות עבודת־פרך עוון פעילותו ה"קונטר־רבולוציונית", כלומר, עוון כתיבת שירים עבריים ושילוחם אל מחוץ לגבולות המדינה הסובייטית (השירים נשלחו לארץ ישראל, נדפסו בבימות שונות, ובעיקר ב"מאזנים" שבעריכת יעקב פיכמן וב"גליונות" של יצחק למדן). באביב 1935 הגיע לנסקי למחנה מאריינס שעל מסילת הברזל בלומורסק־ביירסק־באלטיק והכאן הועבר בפרך בעבודות בניין וסלילת כבישים. העבודה היתה קשה מאד למשורר הלמשרגוף. עם זאת לא נפלה רוחו. הוא מצא במחנה ידידים שומעי עברית ומביני שירה שעודדוהו, התמיד בכתיבת שירים, ואף המשיך בשיגורם לארץ ישראל באמצעות אשתו, בתיה, שנשארה עם הבת התינוקת בלנינגראד. בשנת 1937 הוגלה אל מרכז אסיה, לסביבת הגבול המונגולי. באותה שנה נבצר מאשתו ובתו לעקור מלנינגראד ולגלות לעיר קטנה ומרוחקת. הקשר בין לנסקי לבין העולם החיצוני נותק ומוקיריו בארץ ישראל חששו שהוא נספה. ב־1939 הם אף אספו את שיריו מכתבי־העת שבהם התפרסמו וכינסו אותם בספר קטן בבחינת זכר ושארית למשורר מחונן, אשר עקבותיו אבדו.

אבל לנסקי לא נספה. הוא ריצה את עונשו במלואו. השנים 1937—1938 היו מן האיומות בחייו. הוא לקה במחלת לב, רגליו צבו, גופו התכסה במורסות. יכולתו לעמוד במכסות העבודה שהוטלו עליו פחתה והלכה ועמה הצטמקו גם מנות המזון שקיבל (העונש המקובל במחנות ההסגר הסובייטיים על "התרשלות" בעבודה). לעגם של בריונים לחולשתו, שלא חסרה בה נימה אנטישמית, מרר את רוחו יותר מן המהלומות, שגם הן לא נחסכו ממנו. הוא ראה עצמו "הרוס מבחינה פיסית ומוסרית". לאשתו כתב: "נותרה בי רק שאיפה אחת - למות במהרה. - אבקשך, ביטוצ'קה, שלא להיעגם בעדסיי - גורלי נחרץ. - נגזר שאת ואני לא נתראה שוב לעולם" (בחינות 8—9, עמ' 162). הוא חדל כמעט לגמרי מחיבור דברי שירה – דבר שהתפרש לו כסימן של מוות רוחני. לרעו מלנינגראד, הרברט לוין, אף הוא אסיר באחד המחנות, שכתב אליו וניסה לעודד את רוחו בדברים על פרסומו בארץ־ישראל ועל מקומו המובטח לו בתולדות השירה העברית, השיב באיגרת פיוטית (משיריו הבודדים שנכתבו בתקופה זו), שבה קבע:

חיים בלעתני ארץ הגזרה,
יומי הועף במחפורות הפרה:
אתי כי יד בעצם אפרה
אני אומר: אשרי המשוגה
חיית ומת לפני תקופת השרה.
אכן, זו שירה וזה שכרה.
(מעבר נהר הלתי, עמ' 180)

שמש פרסומו הרחוק, קבל, כבר אינה יכולה להחם את גופו הדל ב"צינת סיביר". העלה הקל והצחיח של שירתו, אשר "אביב צפוני גידלו בגוף קרח", לא יוכל למצוא מחזר ב"כל פי כבר בן אלף דור". לנסקי נפרד בשיר זה מרעהו, כשם שנפרד במכתבו מאשתו, והפציר בו שיחדל מן הכתיבה אליו פן "לך שנים יוסיפו על שנותיך" (כלומר, יאריכו את תקופת מעצרו). הוא היה על סף היאוש המוחלט.

אלא שבסוף שנת 1938 ובמשך שנת 1939 השתפרו תנאי חייו. הוא זכה ליחס הומאני יותר, למזון בכמות מספקת ולעבודות פחות מפרכות. חייו ניצלו. לאט ובכבדות ניסה אף לחזור ליצירה — תחילה באמצעות מעשה תרגום ("הסכנה" מאת א.ס. פושקין), והדבר לא עלה בידו. הוא ראה עצמו מוכה "עקרות יצירתית", "חיי צמח" (בחינות 8—9, עמ' 189). אלא שהחיוניות המופלאה שלו שבה והתעוררה. ניצתה בו, לדבריו, "תאווה חייתית ועיקשת לחיים". הוא חלם על השחרור הקרוב והולך, על חידוש חיי המשפחה, על הפשרה רגשית במחיצת האשה והבת. כבר החלו להעסיק אותו הדאגות לתנאי הקיום בעתיד. במיוחד הטרידה אותו בעיית מקום המגורים, ובמכתביו הפציר באשתו, שתתאמץ להשיג רשיון מגורים במקום פחות מבודד ומנותק מן העיירה הקאזאקית אקיבולאק, שבה חייתה.

בסתיו 1939 לנסקי שוחרר ונסע אל המשפחה באקיבולאק. כאן הולה מיד האכזבה מחלום ההתחדשות והתחייה. העיירה הנידחת נראתה לו נוראה אף יותר משושיער. במקום זה, כתב, מועט הירק, אך — תחת זאת "ירוקים הם הקרונות ובקרוב יהיו גם הפנים של בני האדם ירוקים להם ואז תהיה השמחה מלאה" (שם, עמ' 199). כמעט הניחו לו צרותיו מידו וכבר קידמוהו קשיי פרנסה גדולים, שאף גברו כאשר נשאר לבדו עם בתו (אשתו יצאה ללנינגראד כדי להשתדל בעניין שיבה אפשרית לעיר הגדולה). לנסקי כתב אז לקרובה: "יום יום מתרוצץ אני כעכבר מורעל כדי למצוא בשביל הילדה אותה עוגת סוכר, שכלשונו שמה לחם" (שם). אבל גרועים מכל היו היחסים הקשים שהתפתחו בינו לבין אשתו ובתו. היחסים עם האשה המסורה והמתוחה נראו כאילו היו עומדים על סף הגירושין. קשים מהם היו הקשרים עם הילדה בת העשר, שלנסקי כה התגעגע אליה והשתעשע בציוריה במשך שנות המאסר. הבת התקשתה לגלות חיבה וקרבה לגבר הזר, שבא לרשת את מקומה כאדם החשוב ביותר בחייה של האם. מהיכם שגבר זה ניסה לכפות עליה דבר מוזר ורחוק מן הלב — לימוד השפה העברית, היחסים עמה כה הכאיבו ללנסקי, עד שלא

היה ביכולתו אף לתת לעצמו דין וחשבון על מהותם ומשמעותם. רק במכתבו המקוטע האחרון משנת 1943, לאחר ששהה כבר שנתיים ויותר הרחק מבתו, יכול לגלות מידה של פיכחון ביחס אליהם ולהודות: "עד הזמן האחרון שררה בינינו איבה גלויה. היא ראתה בי אדם זר שבא לקפח את זכויותיה, יותר מעין אב חורג..." (שם, עמ' 209). עם זאת, עמד גם אז, זמן קצר מאד לפני מותו, על החלטתו להנחיל לבת את השפה העברית, ברצונה או בעל־כורחה. הרי בכך היה גלום הסיכוי היחיד ליצירת קשר נפשי כלשהו בינה ובינו אחרי מותו.

בתוך כל זה התקשה לנסקי לחזור ליצירה ממש. אולי גם חשש שהזמן העומד לרשותו אינו רב ושעליו לעסוק עתה בליקוט שיריו ובכינוסם ולא בכתיבת שירים חדשים. מכל מקום, באקיבולאק וגם לאחר שעזב עיר זו עסק בעיקר בגיבוש שירתו מאז 1925 ואילך. הוא העתיק את השירים, שהיו שמורים עמו בכתב־ידו או בעל־פה, בשתי מחברות — מחברת שירים לירים ומחברת פואמות ובאלאדות. ההעתקה היתה כרוכה, כמובן, בתיקון ובליטוש. למעשה, הכין לנסקי את מהדורת כתביו המלאה. לא שהיתה לפניו אפשרות מעשית כלשהי להביא לפרסום כתביו בדפוס, אלא שנסיונות מחנות ההסגר ובריאותו הרופפת חייבו עבודה זו. לנסקי גם לא יכול היה להיות בטוח שלא ייאסר מחדש בעתיד הקרוב, וידע עד מה מעטים סיכוייו לחזור חי ממאסר חדש. יכול להיות, שגם ניסיון הדפסת שיריו בארץ־ישראל עודד בו תחושת שליחות ודחיפות, שכן בשירים חלו לרעה ידי עורכים, אשר בהיעדר המחבר עשו בטקסטים המוקפדים והמלוטשים כבתוך שלהם. שומה היתה על לנסקי חובת הסיכום של יצירתו בכתב־יד שלם ומתוקן. אכן, הראשונה בין שתי המחברות הגיעה לישראל בדרך־לא־דרך בשנת 1958, שימשה מסד למהדורה הראשונה של "מעבר נהר הלתי" והבטיחה את הישארות הנפש הספרותית המלאה של לנסקי כאחד הליריקנים הגדולים של השירה העברית (אמנם, העורכים נצמדו לנוסחי ה"מתוקנים" של השירים, שכבר היו מקובלים וגרמו למהדורה חשובה זו נזק רב). המחברת השנייה, שהכילה את השירה הסיפורית, אבדה, ככל הנראה, או שהמשורר לא הגיע כלל להשלמתה. שירתו האפית של לנסקי מצויה, אפוא, בידינו במקוטע: שלוש הפואמות המוקדמות ("ליטאי", "דילטור" ו"שער הגלבים"), צמד באלאדות מופתיות ("מסביב לדיוזים", "סטף"), תרגומים אחדים ("ספר המונדה"), פרקים מן האפוס של שבט הזוגלים השוכן מזרחה להרי אראל: הפואמה "מצירי" מאת מ. לרמונטוב, "מעשה בעגור", אלגוריה ציונית על תולדות עם־ישראל ונדודיו בין העמים שנכתבה בשנת 1937, ושיקפה בחולשתה האמנותית את שקיעת רוחו של המשורר. עתה נוסף לאלה "ביום השלג".

ג

שיר אחרון זה הוא היצירה החשובה היחידה שלנסקי כתב בפרק האחרון של חייו, שהחל כאשר זכתה אשתו, במפתיע, בהיתר שיבה ללנינגראד ואפילו בזכות־מגורים בדירתם הקודמת. זכייה זו הביאה, למעשה, לפירוד הסופי בין המשורר למשפחתו, שכן ההיתר לא חל עליו, וכל השתדלויותיו להיכלל בו עלו בתוהו. לנסקי נאלץ לקבוע את מגוריו רשמית במאלאייה וישארה, אם כי, למעשה, התרוצץ נואשות בין לנינגראד ומוסקבה בניסיונותיו להשיג היתר מגורים במחיצת המשפחה. זמן מה הוא אף חי באורח בלתי־לגאלי בלנינגראד. אך ידידיו החרדים מעברה חמורה זו על החוק, שהיתה עלולה להסתיים במאסר מחודש, לבסוף, מראשית שנת 1941 נכנע והתיישב ב"וישארה הזוטרתא" ישיבת קבע. הוא סבל כאן מחוסר עבודה, מרעב, מבדידות, מחולשה ומבדירות נוראה. בינתיים, ביוני 1941, החל "מבצע בארבארוסה". עד מהרה נותקו הקשרים בין לנסקי לבני משפחתו, שהיו בעיירות מוצאו הבילורוסית, ודצ'ין. בני המשפחה הוסלו, כנראה, אף כי לנסקי לא ידע על כך דברים ברורים, לא ייתכן שלא הגיעו אליו ידיעות עמומות מבהילות, על רצח קהילות ישראל במלכי המערב של המדינה בידי "עוצבות הדיר" שבאו בעקבות הצבא המתקדם. באוגוסט הגיעה המתקפה הגרמנית אל שערי לנינגראד, ועם התהדקות המצור פונו מן העיר האשה והבת. המשורר לא ידע היכן הן ומה מצבן (אשתו אכן נפטרה זמן לא רב אחרי מותו הוא). דאגת הלחם מילאה את יומו ואת לילו. במכתבו האחרון הזכיר בגעגועים את ימי מחנות ההסגר בסיביר: "זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים חינם". שם לכה"פ לא דאגתי ליום מחר..." (שם, עמ' 208). הוא נשא את נפשו למשרת פועל בבית־חרושת לצבעים, אך זכה רק במשרה ארעית של שומר לילה. לאחד ממכתביו מאביב 1941 הוסיף תיאור פיוטי־סארקאסטי של דמות עצמו ככלב־אשפתות רעב ללחם, תיאור, שנכתב דווקא בהקסאמטרים דאקטיליים "אפיים" מוקפדים ומשוכללים:

כלב בן חוץ אמלל, מה תקוה, מה על שתים תרקדה
את הגורם לא אזרק אל תוך לועי הלהט.
הוה פה לך־נא — נפלאים להטיר משל כלב
רק אריה חי פה, וירקד לפני על ארבע
(שם, עמ' 207)

מכתבים אוטו־סארקאסטיים כאלה היו עתה, כנראה, מעשי היצירה היחידים שהוא היה מסוגל להם. באותו מכתב מיוני 1941, שבשוליו נרשמו החרוזים על הכלב הרעב, השיב לידיד שדחק בו להתמיד בכתיבת שיריו:

צדקה היית עושה לי אילו עזבתני למנוחות. גם חשק וגם רצון אין לי לכתוב. אף מראה הדיו כשהוא לעצמו מעיר בקרבי רגש בחילה עד כדי הקאה. מה זה משפיע עליו המזג האוויר המבול, המכתב של אבי היקר, השעות השמירה שאני עומד לפני אותו הזגוגיות כדי יומיים מהשעה השביעית בערב עד התשיעית בבוקר, או תריסר פעוטותיה של בעלת הבית המחרישות את אוני בבריחותיהן ובריעש קפיצותיהן ואפשר ידי הרוסולניק (מרק מלפפונים כבושים, ד.מ.) באמצעי — אך יהיה איך שיהיה, מצב רוחי הלוואי על כל שונאי ציון ייאמר.
(שם, עמ' 206)

אמנם, קשה להאמין שעטו של לנסקי שבת לחלוטין בשתי שנות חייו האחרונות. במכתבו האחרון ממרץ 1943 עדיין הפציר ב"אנדרושה" מכותבו (זהותו אינה ידועה) שישלחו לו תנ"ך, מילון עברי ומכשירי כתיבה. הוא אף הבטיח: "דע לך, יקירי, כל מה שאתה שולח מפנה את זמני ומכשיריו לעבודה. שעותי הפנויות אינן הולכות לאיבוד, האמינה לי" (שם, עמ' 208). באותו מכתב גם נתן ביטוי זעיף במיוחד להרגשתו, שהזהות הספרותית היא זהותו היחידה שנותרה קיימת, שכן כאדם פרטי כאילו כבר עבר ובטל מן העולם: "לא בעל, לא אב ולא רע אני. אין לי חיים פרטיים. חיים — כלום. לנסקי — הכל" (שם). אבל מכתב זה עצמו — בצלילות הטראגית של קטעים מתוכו ובבלבול ופיזור הנפש המשונים, המאפיינים אותו בכללו — מעיד, שעבודת יצירה של ממש, התובעת הן ריכוז נפשי מלא והן נכונות כלשהי של קוראים ותומכים, לא היה לנסקי מסוגל בתקופה זו. מכל מקום, שיריו האחרונים המצויים בידינו נכתבו במאי 1941, כמה חודשים לאחר התמקמותו במלאאייה וישארה וכמה שבועות לפני הפלישה הגרמנית לברית המועצות. ביוני של אותה שנה, הוא חודש הפלישה, הודיע על נקיעת נפשו מן הכתיבה, וכנראה לא יצר דבר מקיץ 1941 ועד מותו. שני שיריו האחרונים הם שירי יאוש קטנים, המבטאים יסודי בדידות וניכור שבורי נפש ונוף, כאחד מהם, המדיר והמתריס שבשניים, עדיין ניכרת הוירטואוזיות השגינית של לנסקי, כדרכו במיטב שיריו. יסודי הבדידות מוצאים כאן את ביטויים בעימות שבינתי של שני סוגי מצלול ממקד:

[illegible]
אין מושיע לי [illegible]
[illegible]
הלהמיד הצפון בחרום?

הזו גם שם יזבק הגור
וגם שם אתאונן מכי יום.
עיר הפה, עיר הוטה הממארת.
אין מושיע לי יד לשלום.
(מעבר נהר הלתי, עמ' 229)

עיקרו של שיר קטן זה בעימות בין השורה הראשונה לשורה המקבילה לה, זו שלפני האחרונה. השתיים דומות זו לזו לחלוטין מבחינה התחבירית והחריזה הפנימית, אך הן שונות, לכאורה, בתוכן ובמצלול. הראשונה מרכזת על עיר צפונית ומצלול הדריש ממחיש בה את צמרמורות הקור והניכור של עיר זו. השנייה מרכזת על עיר דרומית, ומצלול המים ממחיש

(סוף בעמוד 43)

פנחס שדה / שני שירים

אל ידידה משכבר הימים, לאחר פרידה של שנים אחדות

באי אלי. נשכב ערמים, נשותה בידידות.
בעוד חמשים שנה נשכב ערמים אף לא נשותה בידידות.

לאה

בתחילה לא היו אלא זמנות, אף כי באותה שנה
היה בהן להשריד: ממוני אלה, ואני בעיר הרה. מכנסי
נבהמו ברמן צמור. וכו'. כל זה, אגב, היה בעת לילה. ואז
אז התרחש הדבר: על ספסל ברחוב ישבתי, עם ידידי
הושע. על מה שוחחנו. זמרמה חלפה. המהוממים שרדה. או לילה
בהיר מאד, כמו יום. ואז, אז על פנינו לאה עברה.
במזהר אותיות רושם אני פה מלים אלה, כמו שקראתין בנעורי:
"ופתאום התרחש הדבר: הנס הנזן ואינגבורג הולם
עברו את האולם". אף לא. עכשו כמה היא של לאה היא זה.
מי היתה לאה? עכשו כבר איני יודע
מי היתה לאה. אבל אז ידעתי. מדוע איני יודע עכשו
מה שידעתי אז? איני יודע. אף אז ידעתי, מאד.
ואז על פנינו לאה עברה. שלהבת־זרוע עם מי.
אבל רעות הייתי קמתי אחריה. לברה, בעפר אילים
פסעה, חלפה בקרן הרחוב. ואז, או אז הבינותי ולא במלים
את המלים: על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי
בקשתיו ולא מצאתיו, אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחובות
אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו.
באור הבקר הקיצותי ממלמל אסובבה בעיר בשוקים וברחובות
אסובבה בעיר בשוקים אבקשה את שאהבה נפשי אבקשה את שאהבה.

אריה סיון

שני שירים

*

להרים מתנת לעגלת־תינוק אני
מתאר לעצמי לא איני מתאר לעצמי
אני מצפה
להרים מתנת לעגלת־תינוק
כאשר תינוק שוכב בה

אני שורש של האדמה מצת־עפר ערום
התלתלים עולים וממביטים
נתיב עדין
מחלצי ועד בבל

*

אל תתפתי לו נאוה, אל תתפתי להוריו.
הרפי את הנשק בזרועות־ידרנקמא
ויער קני־השוף שלה, יסוף על פתח רחמך

ויוחנן הבריאל לא יולדה,
גם לא יאבד בשורת־האמונה
ויעקב הלך יעקב, חלום נעים.
לא יאהב בצמחה־השעשועית, אף לא יונק
למרחקים, לרעות עגלי־זהב.

נאוה, ארץ אהובה, אל תתפתי.

איל מגד

המוות הוא השברון הנעים ביותר

המות הוא השברון הנעים ביותר
הזהר לי בעודי באויר
לפני שנתממשתי בארץ
בתהליכי משרפה מתנודד,
מתענג על שהות המעוף לפני הסוף
מושך לקנן הנפש
הגדול שמעבר לדברים, מאגר
החומר הנסתר המפרש לכל עבר.
ברגע אחרי ההכראה
הנותר ממני ההלאה.
שדות הארץ מבצבצים ממי ההצפה
מוזהקים בירקותם החדשה.
מוסיקה עוברת מראש לראש בבימי
בראשית
בהירה כרצון הנורא,
צלילים ממעמקי יער,
[illegible]
מדירת הגג של המורה למכונתר
שקנה בנוף בצאגרות.
אהבה ראשונה שנפסקה בנוף מאגן
מגדל מים, ושנים מאנה להתעורר

כמו בודהא

כמו בודהא נרדם
עוצר עינים אל המתגלה.
לפתע אתה קולט
צמצנף צפור קטנה
קרוב ועצוב כמו מבהוד בהתלמה.
מה יפריך את חומת התרדמה.
אני שואל על משקל
מאין יבוא עזרי —
כאב מתגוסס באדמה
או שמחה עצומה בעקם מחלום מתוק
על תינוק שבא לעולם מתוך ים
ומתגלגל מצחוק,
ועד כמה אני מבסוט להתרחק מעצמי
ולהתרישן

מאיה בז'ראנו

מגבים בדרך הגשם

מקצב מגב חורק בגשם,
על פני שמשה מוחק המים,
רק ושחור מחליק בקשת,
אני בעיר נוסעים בינתים.

מאותת מנקש בפח הזמן,
להשיש רגע רגע בזריכות,
מאחידות של מים, הונט על הונט
והמראה מתארך רצוי המזמן.

והלאה בדרך הגשם, לא לבר
במהר לנוע לעקף ולסגת.
בדרך הגשם הבלתי משגת,
עכשו אתה נח ואני נח.

מי בחייני מגבי העולם?
המלאך גבריאל והמלאך רפאל,
היכן אפשר לקנות זוג
והאם הדרך זו יפה מוזג

מקצב מגב רוקד בגשם,
על פני שמשה מוחק המים,
רק ושחור מחליק בקשת,
אני בעיר נוסעים עירין.

סיפורת במבחן

מאת גבריאל מוקד

אפשר שהכותרת דלעיל תיראה תקיפה או יהירה מדי. אפשר גם לשאול: מדוע תהיה הסיפורת נושא או מושא למבחן ביקורתי, ולא, למשל, הביקורת עצמה? על השאלה המקדימה הזאת מן־הראוי להשיב, כי הביקורת עצמה צריכה, כמובן, תמיד לעמוד אף היא לביקורת: באיזו מידה לא נתאכבה, באיזו מידה היא בעלת יכולת הבנה, באיזו מידה שיפוטיה תואמים לפחות את המציאות הטכסטואלית, בהתאם לתפיסה אובייקטיביסטית של שיפוט. אולם מבחן זה שצריכה לעמוד בו גם הביקורת איננו מצדיק אמירת אמן אחר כל מה שנעשה בתחומי הסיפורת (או השירה, וכו'). אכן, הבדיקה הזאת, בדיקת הכלים והתכנים, במידה שניתן להפריד בין השניים, בדיקת ה"מלאי" החווייתי הרוחני המגבשת הקיומית, עשויה ללבוש פנים כפולות: הן של התייחסות לאופני־היצירה העקרוניים והן של התכוונות לאופיין של יצירות בודדות. במאמר הנוכחי, במגמתי לבחון את הבעיות הקשורות באופני־היצירה העקרוניים של הסיפורת שלנו כיום. אך העניין בסוגיית־יסוד זו מתעורר ביתר־שאת על רקע התעוררות בסיפורת כפי שהודגשה אצלנו השנה.

די להזכיר בהקשר הזה את הרומאנים החדשים של א"ב יהושע וי' קניוק, ע' עוז וי' קנז, את פרקי־הרומאן החדש של י' אורפז שהתפרסם בעיתונות הספרותית, את ספריהם של ד' צלקה, ר' אלמוג וד' שביט, את יצירותיהם החדשות של א' נבות וא' וורדיגר, והן יצירות שנתפרסמו אף הן בכתבי־עת מרכזיים של מחברים חדשים לגמרי, כגון א' מוזיסה. עלינו להוסיף למכלול המגוון הזה גם את הרומאן הידוע של ד' גרוסמן (שאמנם הועמד בפרופורציות נאותות על־ידי ספרים ופרקי־יצירה שהופיעו כבר אחריו).

תיתכן, כמובן, גישה לסיפורת, אשר על־פיה "סיפור הסיפור" הוא סטיכיה, שאינה זקוקה לשום הצדקה. מאידך, ידוע כי הרומאן והסיפור בשלהי המאה העשרים נתונים בלחץ של מדיה אחרים (העיתונות והרדיו, הקולנוע והטלוויזיה, המסה האנאליטית ועוד), על־פי הכלל "אין מבטלים ישויות בלי צורך" אין כיום הצדקה לסיפור שהוא הכלאה בין כתבה למאמר בעניני חברה עם תוספת מסוימת של אפיונים פסיכולוגיים, שכל פסיכולוג דן בהם טוב יותר. כשעתה ניצבה הסיפורת במפגנת הדיון הפילוסופי והפסיכולוגי, אף היתה טריום של הרשות, של "סיפור הסיפור" כפשוטו. כיום אין כמעט קיום לדגם ריאליסטי־פיגוראטי טיור פשוט כזה, ממש כשם שתיאטרון איננו צריך להתמודד בקולנוע, אלא להתמודד עם שאין ביכולת הקולנוע לעשות (למשל, הנוכחות החיה של השחקן), כך גם הסיפורת צריכה להעמיק כיום בכיוונים שאין המדיה האחרים יכולים להגיע אליהם. האם פירוש הדבר שהוקץ הקץ על הלאגר הריאליסטי בסיפורת? לאו דווקא. אך פירוש הדבר כי כתיבה ריאליסטית בעשותה קשה יותר מתמיד, ואין היא, כפי שזה נראה לעתים, הקלה והטבעית ביותר. על כל פנים, אין היא כבאת היום.

אין בכוונתי כלל־וכלל להמליץ על תחבולות מושגית לשמה. הפוסט־שלדוב קיים, למשל, קובצמור אליום שלדי יבש שהוא ההיפך מיצירה חוקה — בתחום המילולי, או הפוסט־נאראטיבי, ובתחום התוכני, או הפוסט־ציורי, גם יחד. אבל העידן העכשווי בודאי הוא פחות מתמיד עידן של "תמימות סיפורתית" (גם כי, לעיצומו של דבר, אני דן על ממשיות הטכסט ולא על כוונות היוצר, וממילא ב"תמימות סיפורתית" אין כוונתי לתמימות פסיכולוגית דווקא, אלא למידת "תמימות סיפורתית" של הטכסט עצמה).

אפשר, אמנם, שהנוסח הריאליסטי הקלאסי הוא עצמו בגדר מוסכמה כבירה, לא פחות משהוא מפעל גדול של מימוש (במובן של העתק מציאות: אך, כידוע, בעקבות נ. גודמן האחרים עבר גם עצם מושג הדמאות המימטית תהליך של קירוב למוסכמות). אבל אם הוא מוסכמה, הרי זו מוסכמה שבמידה רבה מיצתה את עצמה, לפחות כנוסח בלעדי או מוביל. במחצית הראשונה של המאה העשרים נוצרו, בהתאם לכך, נוסחים חלופיים של סיפורת: הנוסח המולי־המופשט והנוסח הזרם־תודעתי. קאפקא וג'ויס, לא פחות מטולסטוי ומתומאס מאן המוקדם והאמצעי, עיצבו את פני הסיפורת המודרנית.

לפיכך, אך גם מטעמים אמפיריים לגמרי, מקובלת עלי הדעה כי חלק ניכר מהתפתחות הסיפורת של דור המדינה נבע מזיקת הפרוזאיקנים החדשים שהחלו לפעול בראשית שנות־השישים ליותר מ"דור אחד". תולדות הז'אנרים בסיפורת העברית עוד צריכות להיכתב. אך תוך כדי שרטוט טיוטות מרומיות אין ספק כי בדרגות שונות של מימוש מבצירות ויקתם של א"ב יהושע המוקדם — וי' אורפז בהטיכות ניכרות של יצירתו — לזרם המולי־מופשט בסיפורת, בולטת השפעה של נוסח הזרם־תודעתי על הטיבת מרכזיות ביצירת ע' כבארברנון, י' קניוק וי' שבתאי, ושוב על חלק אחר של סיפורי אורפז, וריאליזם פאנטאסטי או שירי־דפלכסיבי, או לידי עד כדי שירית, השפיע לא מעט על יצירות עוז, אפלפלד וקנז. אפיונים ז'אנריים כאלה תורגשו בוודאי גם אצל יותר המספרים שראו שיתם בשנות השישים, כגון ד' צלקה.

מובן שהשפעות ז'אנריות מרכזיות אלו ניתנות לא פעם גם להעמקה על זיקה לפרוזאיקנים מרכזיים של הדורות הקודמים בספרות העברית. כך, למשל, הנוסח המולי־מופשט בסיפורת הצעירה קשור בוודאי במידה רבה עם עגנון של "עד עולם" ו"עידו ועינם" ו"ספר המעשים". הנוסח הזרם־תודעתי בוודאי קשור עם אותו יסוד הולוגי של הנוסח הזה ששום ביקורת לא תצליח לגרשו לחלוטין מיצירת גנסין, וכן קשור הוא בהמשך הנוסח ההוא אצל ס' יזהר. ואילו כל מה שקשור בריאליזם פאנטאסטי או ארכיטיפי של עגנון והוודאי אינו מנותק מתימות של ברדיצבסקי, למשל. בכל־זאת אי־אפשר לנתק התרחשויות אלו מהתפתחויות ז'אנריות כבירות בסיפורת העולמית, למרות שלפחות בנסין הקרים בעצם ההתפתחויות רומות בעולם החיצוני.

המפנה הרומאנטיציסטי של הגילויים האוונגרדיים החדשים בסיפורת הצעירה שלנו נעצר אחרי מלחמת יום־כיפור. נראה, למשל, כי התחושות־המיצוי המיצוי עצמו בנוסחים הקודמים בכתיבתם של א"ב יהושע וע' כתאיכרסמן, ההיפכות הנוסח הקודם של ע' עוז למעין מאבירה, וכו' נבעו משתי סיבות כלליות עיקריות (שלא לדבר על סיבות אינדיווידואליות אלו או אחרות): ראשית, הלחץ הפוליטי־חברתי המיידי על המציאות הישראלית בעקבות מלחמת יום־כיפור הדריך במידה כזאת עד כי הדרישה לשיבה לריאליזם שיתאר את המתחים הללו החלה להיראות כקול המצפון הסגבי. שנית, גם בעולם הגיעה התנופה הראשונית של המודרניזם הגדול (שעל הקרקע שלנו נקלטה באיחור־מה, אך בהצלחה גדולה) לסיומה. מארקס וגראס היו המשך החשוב האחרון של המודרניזם הגדול, או גילומו במסגרת המודרניזם המאוחר, שסיפורת שנות־השישים שלנו מקבילה לה; האחרים השתרר עידן הקונבנציונאליזם והפוסט־מודרניזם גם בסיפורת.

אצלנו, כאמור, באה השפעת ההלם הפוליטי־חברתי, שנלוותה לה גם תחושה מסוימת של מיצוי הנוסחים המודרניים, והביאה לשיבה מוגבלת לריאליזם חברתי בסיפורת (ביצירות א"ב יהושע מאוחרות יותר, ובחלק מסוים של יצירת עוז). כך גם יצירת עוז נתמשה עתה יותר באופן ריאליסטי, ופחות באופן פסיכולוגי־פאנטאסטי. סביב ההתפתחויות הללו נוצר גם קישוט חריף בביקורת: בעוד והקריטריונים מרכזיים, המשמשים גם כמבקרים לעת־מצוא מסוג ד' מירון וג' שקד בירכו דווקא על התפנה הריאליסטית, ראו מבקרים־סופרות צעירים מרכזיים, מסוג א' בהתנא וא' נבות רק מפולת ונסיגה בשיבה הזאת להוויה־הריאליזם הבטוחים. לא פעם גם הומר הוויכוח האידיאולוגי־אסתטי בוויכוח אישי על מעמדו של פרוזאיקן זה או אחר. אבל בדיעבד־שלדבר נראית לי כבונה דווקא עמדת הביקורת הצעירה: לא השיבה להוויה־הריאליזם הבטוחים היא התשובה המשכנעת למיצוי מסוים של נוסחים מודרניים מרכזיים, אלא דווקא ניסיונות החיפוש אפשרויות חדשות, בין במסגרת כמו־ריאליסטית ובין מחוצה לה. על כל פנים, אין הנוסח הריאליסטי המאוחר אלא אחד מן הנוסחים האפשריים לנו כיום בסיפורת.

ציינתי לעיל, כי הדיון הזה חייב להתנהל במישור עקרוני, ולא "עד המינים". אבל ברור שקיפאון מחשבתי של חלק מהביקורת והשמחה על שיבה לריאליזם שנתגלמה ברומאנים המאוחרים של א"ב יהושע, בחלק המובלה של סיפורי י' בדנר ופולחן "פרות קדושות" סביב עמוס עוז, מנעו בשעתו מיקוד תשומת־לב סביב יצירות חדשנות, הן של פרוזאיקנים ידועים והן של פרוזאיקנים חדשים. לא מקרה הוא, אפוא, כי המבקרים הצעירים העלו לרגל שלהם דווקא את היצירות הניסיוניות ביותר של קניוק ואורפז, שהועמדו או בצל על־ידי יצירות תקניות יותר של יהושע ועוז. מצד שני, לא מקרה הוא שבצל ההתפתחויות ידועות יותר בסיפורת הקודשה רק תשומת־לב מוגבלת מאד ליצירות של פרוזאיקנים צעירים יותר מסוג י' ברמה (שלי הכשרון הבולט ביותר בדור) ר' אלמוג או א' ורדיגר. הביקורת היתה נתונה ברובה בצל החזרה לריאליזם חברתי ולא היתה ערוכה לא לבחון ניסיונות תאורטיים ומעשיים חדשים מבחינה ערכית, ואף לא לאיתור כשרונות חדשים כפשוטו. רק "מקרה גרוסמן" פרץ את סייג־השתיקה הללו באמצעות מסע פרסום בלי תקדים. אבל היה זה מקרה פאראדוכסאלי, שבו הניסיון הקונבנציונאלי הפוסט־מודרניסטי העקבי ביותר לכתוב סיפור בנוסח פאולס, ד.מ. תומאס, ניסיון שבעצם אני אוהד אותו מאד מבחינה עיונית, עלה מבחינה מעשית על שרטון הקלישאות. אולי במידת־מה בגלל מוקשים הפזורים באורח אובייקטיבי בשדה הסיפורת הפוסט־מודרניסטית גם בעולם הגדול.

גם המחזור והחיוניות של הרומאנים החדשים שהופיעו בימים אלו ראוי להידון לא במנותק מכל מה שקרה בעשור האחרון בסיפורת העברית (והעולמית). אביא רק דוגמא אחת בהקשר הזה: "מולכו" של א"ב יהושע. הרומאן הריאליסטי־פסיכולוגי הזה הוא, שתעוקת־המיקוד של משמעת כתובה באחריות עליונה ובגיבוש פנימי (של הרבה פניני־תיאור ועירות) לא יובן ולא יוכל להיות מעין אלבנג (מעבר להתפתלויות הילודות במסיבות המלכורדיד) אם לא תוקנתה בחשבון הבעיות הז'אנריות המרכזיות שלו. שאינן מותירות פתח משמעותי לטענות על־אודות שיבה משוחה לריאליזם. הרי העבנה הפיבורסקי, המובכר במידה רבה, היחס בין טיפוס הגיבור (או האנטי־גיבור) המובכש לבין מסגרת־מציאות והפנמת יותר (יחס המוכר גם ב"כתר" של קניוק), ובעיקר בעיית הפורמאליות, כולם מאפיינים גם באופן ז'אנרי הם בעלי השלכות ז'אנריות. כך, למשל, יותר משמבטא מולכו פורמאליות הוא מבטא ניסיון נואש ופיבורסקי לנדור על־פני מעטפת הפורמאליות המתוחנת, הסופר־דיית־טכנולוגית, האופפת את עולמנו הבא. במקום וראיות מוצקות יותר, באופן שפשטות, "פולקלוריות" מסויטת והוויות ביזאריות־קמיצא של איש מתרבות המנח ה"ספרדית" מנסות לאשש את דקיקות המעטפת הנ"ל ולשוות לה שמות־חיים. "מולכו" של יהושע הוא פיבורסקה פוסט־ריאליסטית לא פחות משהוא רומאן ריאליסטי. מי שלא יבין זאת יעיד על עצמו כי לא הבין גם את יהודית־המיקוד בטכסט, המבבאות גיבושי הוויה ותיאור פארטיקולאריים.

כלומר, אפשר לראות בבקיק את הרומאנים החדשים של המחצית השנייה של שנות־השמונים כהמחזה בנעצת לחיוניות הפרחה של דור־המדינה, שכיום כבר איננה את המגמן בינה ובין שירת דור־המדינה (אך אולי קצת גם בגלל העייפות במפגנות של זו האחרונה). אבל אין ההתפרצות החיונית הזאת של כשרונות־יצירה בסיפורת מבטלת שאלות ז'אנריות יסודיות. הבודאי איננה מאששת חזרה לריאליזם כפשוטו.

1970: החנוונים, היתום הרומני והמיית־הגלים*

(מכתבו של יעקב אברמסון אל אשתו בניו־יורק)

מאת **בנימין תמוז**

את יודעת שאחרי מות אבי שבה אמי לעסוק במקצוע הקודם ועד־מורה היה לה חוג של תלמידים, בעיקר מתחילים, ומאז גם הוטב מצבנו הכלכלי. אבל כל זמן שאבא היה חי עזרה אמי על ידו. פעמיים בשבוע, ביום ראשון וביום רביעי, היתה יוצאת אל העיר לקבץ תשלומים שחבו לנו בעלי חנויות המכולת בעד הצבע הכחול — "כחול כביסה" קראו לו — שהיה אבא מייצר על מרפסת הדירה שלנו.

אבא ראה עצמו תעשיין־כימאי שבאורח אירוני נרתק, מבחו גדולו של מגור שטעה בארץ־היעד שלו. אל פיסת האדמה הנידחת, מוכת השמש והגשם, בה הקים על מרפסת ביתו סבכת־עץ, שמתחתיה ניצבו אבזורים לייצור "כחול כביסה".

אמי הסכימה אתו שאין שום בושה בכך, שמורה מרופלמת לפסנתר מסייעת בידי בעלה הכימאי, עד יעבור זעם.

לאחר הרבה שנים ניסיתי לספר לילדים שלנו על החיים בבית אבא ואמא בשנות העשרים והשלושים בתל־אביב, אבל הם האזינו לי כפי שמאזינים לבדיות. ילדים שיש להם פורד ופקארד לפני שמלאו להם עשרים שנים אינם מסוגלים, ככל הנראה, להאמין שאבא שלהם אכל ארוחה לשובע רק אם אביו ואמו ויתרו על משהו מצלותם.

והנה, יקירתי, הגעתי לתל־אביב לפני פחות משבוע, לאחר שלא הייתי כאן כעשרים שנים. מה שיש לי לספר לך אספר כפי שתגלגה לעיני, בהדרגה, בלי שיטה ובלי כל זיקה נסיבתית בתוך מהומת הרשמים.

בערבים, כשהיתה אמי שבה מן העיר יגעה עד כדי כך שהיתה מדברת בקול מלוחש, שמעתיה מוסרת לאב דין וחשבון על הישגיה. אבא היה מאזין לה כשהוא סוחט ליד הכיור במקלחת סלט חביתה. הוא היה ניצב שם בשתיקה גמורה ועל סיב רגשותיו למשמע הדיווח הפיננסי של אמא ניתן ללמוד מכך, שלפתע פסק קולו של סכין־החיתוך, שקודם לכן היה נוקש בקצב קבוע בקרש החיתוך. אחר כך היתה הבטה־הסכין שבה והקצפה במקצבים מהירים, נרגזים, אך נמשכים והולכים כמו מחוסר תוחלה.

בשעות הללו היתה אוזני קולטת שמותיהם של החנוונים, ששילמו או שסירבו לשלם, וכן שמותיהם של הרחובות שבהם עשתה אמי במשך כל שעות הזהב הנוראות של ימי יולי הלוהים והמהבילים.

"אנצילביץ' הציע לי כוס מי סודה", היתה אמי אומרת. "זה האנצילביץ' מרחוב יעבץ".

וכן עלו שמותיהם של החנונית האלמנה יבורוב, החנוונים קאליש ולובינסקי מרחוב נחלת־בנימין, גומי־לוב, קוקי וכהן מרחוב גרוזנברג וגם כהן מרחוב אחד־העם וכן שני הגיסים לוין את פראנקו, ויחיאל בורדה מרחוב הכרמל. אני זוכר עד היום עוד שמות, אבל כשאני מהלך בימים אלה ברחובות שנשתנו ללא הכר, השינויים מתעתעים בזיכרוני. לשלטים הישנים אין זכר, וכשאני נעצר מול חנות של אופטיקאי אני מנסה לזכור אם היתה זו חנותו של קוקי או של לובינסקי. ולפתע צף ועולה הזיכרון כדקירת סיכה. כאן לא היתה חנות מכולת אלא חנות התכשיטים של רכטמן.

כשהגיעו אמא ואבא לארץ־ישראל היו אנשים עשירים. בתוך מנעול המזוודה הטמין יהלום של ארבעה קראט, ובתחתית קופסת הקקאו הניח אבא עוד שלושה יהלומים. וכל הכבודה הזאת הגיעה בשלום לתל־אביב. אמא ואבא היו בטוחים שגם אם לא תהיה פרנסה, מאומה לא יחסר להם לעת זיקנה.

יומיים או שלושה לאחר שפרקו מטענם ושכרו חדר במלון הלכו אל חנותו של התכשיטן רכטמן. רכטמן ואשתו היו חשוכי־בנים וישבו יחדיו בחנותם, ושניהם התנפלו על אמא ואבא בנשיקות, אף מתוך רחמה, כמקובל בין אנשים רחמים. היהלומים נמסרו לרכטמן כדי שיעריך את שוויים וינסה למצוא קונה לאחד מהם.

למחרת היום הגיעו אבא ואמא אל חנות התכשיטים לשמוע מה העלו חקירותיו. רכטמן הגיש להורי תעודה־נייר מקופלת שבהן היו היהלומים ארוזים אריזה מקצועית, והפרשו ידיו נאנח ונקב, מתוך צער, מחיר השווה להכנסת שנתיים־שלושה חודשים של משכורת פקיד זעיר בבנק. הוא אמר שהיהלומים צהובים, שיש בהם פסולת־פחם, שהם סדוקים וליטושם נעשה לפי האופנה הישנה.

מעולם לא סיפרו לי הורי כיצד הגיבו באותו מעמד על מה ששמעו מפי רכטמן. אבל אני יודע שבו במעמד הביטו ביהלומים וראו שאין אלה היהלומים שלהם. מה שנתן להם רכטמן בתעודת־הנייר היו יהלומים מחולפים. אבא החזיק בידיו פסולת עלובה. זה לפני כן היה עשיר. עתה היה עני. וכוה נסתיים העניין. בו ביום, אחר הצהרים, הוציאה אבא רופא אל בית המלון. הרופא ציוה על אבא מנוחה גמורה במשך שבוע ימים. אבא לא התלונן על רכטמן אלא קילל את הגיונות, טען שלבו אמר לו מראש כי כך יהיו היהודים נוהגים זה בזה, אם יצטופפו במקום אחד ויהיו פטורים מפחד שלטונם של הגויים.

בבית־הקברות שברחוב טרומפלדור סמוך אבא לצורה של הגברת רכטמן. בעלה קבור מימינה. אמא שלי לא זכתה להיקבר ליד אבא מפני שמתה שנים רבות אחריו, ואז כבר היה בית־הקברות שברחוב טרומפלדור מיועד למיוחסים בלבד. בשורה שמאחורי קבר אבי טמונים מנהיגים ציונים ידועים, ראשי המתיישבים של תל־אביב ועסקני מפלגות. כל שנא־נפשו, כל מי שנקשרו בתודעתו עם האסון שבא עליו, נחים עתה איש בצד רעהו ושותקים.

סמוך לרחוב קאליש היתה חנותם של קורנין ובנו הגיבן. הבן המוצלח יותר, התמיר ויפה־התואר, נשא לו לאשה את בתו של אחד ממנהלי חברת החשמל וקיבל משרת מפקח. קורנין הכרסני הקירח היה מקפיד לשרת את הלקוחות בעצמו, ועל בנו הגיבן ציוה למיין את הביצים או להשגיח על הזיקות שבמזרנה, מחשש גנבה. קורנין היה סבור שבנו הגיבן עלול להטיל מורא על הלקוחות, ובייחוד תהיינה הנשים ההרות חוששות מפני מגע ומשא עמו, פן תלדנה בעלי־מומים.

קורנין והורי היו שכנים ברוסיה, דרים באותו הרחוב, ולכן לא היו לאמא בעיות אתו. הוא שילם בזמן, אם כי בתשלומים זעירים, מפני שבאמת לא היה לו. חנותו היתה ממוקמת בסביבה שבה היו מתחרים קשים. הקונים האמידים יותר הלכו אצל לוין את פראנקו. ודווקא הללו לא שילמו לאמא בזמן והיו דוחים אותה בלך ושוב ובתירוצים משונים. פעם אמרה לה בפשטות שאין להם פנאי. "הרי את רואה שהחנות מלאה קונים", אמרה לה, "ודווקא עכשיו את באה?" אבל קורנין היה מקבל את פני אמא בסבר פנים יפות, ובימים חמים היה מצווה על בנו הגיבן למזוג לה כוס מים קרים מתוך בקבוק שבארגז הקרח.

עסקיו של קורנין הלכו מדחי אל דחי עד שיום אחד נאלץ לעסוק בפרנסה צדדית. הוא שכר חמור ביפו והחל מוביל זיפזיף משפת־הים אל מגרשי הבנייה שברחוב אלנבי. את החנות הניח, למגינת לבו, בידי הבן הגיבן ומכילא נתמעטו הקונים עוד יותר. יום אחד נפצע הבן השני, היפה והתמיר, באמבטיה. הפצע לא היה רציני, רק חתך עמוק בכהן, אבל הימים ימי ראשית הרפואה בארץ, בטרם יהיה פניצילין בעולם. והבן היפה, המוצלח, לקה בהרעלת־דם, איבד את הכרתו ותוך ארבעה ימים מת. למחרת נמצא קורנין הזקן מת, לא רחוק משפת־הים. חמורו עמד בסמוך והרכין ראשו לעבר הכרס שנשמטה אל החול.

כשהו על הגיבן שיבוא ללון אצלנו לפחות במשך שבעת ימי האבל. הוא בא בהכנעה, הטיל את עצמו על המזרן שפרשנו במסדרון ועשה עצמו ישן. אבל בלילה קרע בכי את חשכת הדירה. והורי אמרו זה לזה שמוטב לא לגשת אליו, מוטב להניח לו לפרוק את צערו כדרך הילדים. אבל הגיבן לא היה ילד אלא איש בן ארבעים. הוא לן בביתנו רק שני לילות ואחר כך שב לביתו. ביום השמיני פתח את החנות שהיתה כמעט ריקה. הספקים סירבו להביא לו סחורה בהקפה, ורק אבא שיגר אליו קופסה של תריסר חפיסות "כחול־כביסה" ואמר שישלם כשיהיה לו. לקונים הספורים שבאו אל החנות, בעיקר מתוך רחמים, הסביר הגיבן שהוא אינו אשם, ואין לו שום כוונה לחיות, אלא שהתאבדות אסורה מן התורה.

ואמנם עלה בידו שלא להמרות את הצו האלוהי. הוא הצטנן, או שלקה בבטנו. לגבי סיבת מותו היו דעות חלוקות. ממשפחת קורנין נותרה רק אלמנת הבן המוצלח, והיא נישאה לאיש חורש. אשתו של קורנין הזקן, אמם של שני הבנים, מתה מזמן, סמוך ליום בואם לארץ־ישראל, ואף היא קבורה בבית־הקברות שברחוב טרומפלדור, מפני שמתה בזמנים הראשונים.

במקום שהיתה חנותו של קורנין מצוי עתה משרד להפצת ספרייה, וכן אפשר למסור שם לפרסום מודעות בעיתונים. האיש שבמשרד תהה על עמידתי הממושכת סמוך לפתחו ויצא לעזור אותי. "בבקשה אדוני, יש לנו הכל: הרמב"ם, שולחן ערוך, ש"ס, עין יעקב, הכל במחירי הנחה. אפשר גם בתשלומים. להיכנס ולראות לא עולה לך כסף".

חנותם של לוין את פראנקו היתה הגדולה והמפוארת שבחנויות המכולת של האזור. על השותפות הזאת בין אשכנזי לספרדי היו כמה גרסות, לי נראה כי הגרסה שבפי הורי היתה המוסמכת ביותר. לפני שנעשה בעל חנות מכולת היה לוין מוביל־עגלה. היו לו סוס ועגלה ובהיותו בעל יזמה השכיל להרוויח מן הצד, בייחוד בימי החגים. הוא היה אופה בחודו מיני לביבות מתוקות והיה מציב בשבתות דוכן־מכירה בשעריו של מגרש הכדורגל שבשכונת שפירא. בחג הפורים היה משכיר את עצמו ואת סוסו לאנשי הקרנבל, והוא היה מוביל את מרדכי הצדיק רכוב על סוסו, כשלוין עצמו משמש בתפקיד המן הרשע וסופג גלי טרוניה, עלבונות ושריקות־בוז מפי הילדים.

באחד מימי הפורים, כשהגיעה תהלוכת הקרנבל לסוף הדרך ומשתתפיה נחו בצל קירותיהם של המחסנים שליד הנמל, פתחו את תלבושות־הפאר ונושמים לרווחה, הבחין לוין בנערה שחומה שנבחרה באותה השנה לשמש סגנית "אסתר המלכה", ושראש העיר כינה אותה בנאומו בשם "סגנית מלכת היופי". לוין אחז ברסן סוסו הזקן, הלך ובא אצל סגנית מלכת היופי, והציע לה קירה כפי מה שראה בסרטים שבקולנוע "עדן" הציע את עצמו כפרשי־רוכב של המשטרה. הוא כיבד אותה בכוס גזוז והזמין אותה לשבת עמו בצל. אחר־כך משך אותה אל סככה שמאחורי המחסן והרעיף עליה נשיקות וצביטות.

לפגישה הבאה שקבעו ביניהם ברחובת מגרדור הגיעה סגנית מלכת היופי בלוויית שלושה אחים. הם הסבירו ללוין כי מאחר שהוא "שבר לה את הבתולים" לפי עדותה, היה חייב לשאת אותה לאשה. אם ימצאו לו האחים את פרנצקו בן במקום. ואם יוסיף ויסרב יקבל סכין בלב, מפני שאחותם יתומה מאב ואם ואין מי שיגן עליה. לעומת זאת — הסבירו לו האחים — אם ישא את אחותם לאשה יהיו הם, האחים, חבריו־לנצח שלו ויאהבו אותו כאילו היה אחד מהם, דם מדמם ובשר מבשרם. הם רק עושים את חובתם, כיוון שאם אין אני לי מי לי — הסביר בכור האחים שלמד ארבע שנים בבית הספר תלמוד־תורה וידע קצת דברי תורה.

כשנכנס לוין לחופה עם לבנה פראנקו כבר נמנו הכל וגמרו שתוך כמה חודשים יעמידו חופה נוספת. יעקב פראנקו, אחד מאחיה של לבנה, ישא לו לאשה את אחותו של לוין, הלא היא האלמנה רוזה איינשטיין. בעלה המנוח היה פתאום־צלם שהופיע גם בבידורת ובקומדיה. הפתאגרף נהרג במקרה רע ובלתי ברור וזה היתה לאלמנה שעולמה חרב עליה. עד שבא יעקב פראנקו והתאהב בה ממבט ראשון. מה גם שבעלה הפתאגרף המנוח היה נערץ עליו יותר מכל אדם בעולם, אף שלא פגש בו באישיות מימיו. אבל מי לא שמע עליו?

האלמנה רוזה הגיעה לדעה האמורה שברית־נישואים כזאת, "כפולה מכל צד" כפי שהתבטאה, היא ערובה לחיי שלום ואושר. היא גם היתה זו שלימים הגתה את רעיון השותפות בין שני הגיסים. וכך נוסדה ברבות הימים חנות המכולת לוין את פראנקו.

אמי היתה מספרת שאת הגיסות רוזה ולבנה לא ראו מעולם בחנות. רק הגיסים היו מצויים שם ואתם עוזר צעיר. יתום מרומניה, שהיה עובד אצלם תמורת מקום לינה בחנות ומזונות שקצבו לו בסוף היום משאריות המכולת. הגיסות נעשו ידידות בנפש והיו מתרחצות יחדיו בים בימי הקיץ ונוסעות לטבריה אל מעיינות המרפא בימות החורף. עד שיום אחד תפס יעקב פראנקו את אשתו רוזה כוזבת עם אפנדי ערבי ליד שולחן בית־קפה. יש אומרים שזה היה בטבריה ויש אומרים ביפו, אבל אמי אמרה שזה היה בלוד. יעקב פראנקו נפץ בקבוק על ראשו של הערבי, בעט בו בבטנו והוציא לו עין, ובעוון כל אלה נכלא למשך שלוש שנים. באותו פרק זמן השתלט לוין על החנות וגירש את אשתו, לאחר שעלה בידו להוכיח בעזרת עוזר־דיין כי היא נתנה מאחוריו וגם הזיקה את אחותו רוזה לזנות. לשני אחיה שילם פיצויים וכדי להימנע משיחות מיותרות עם האח שעתיד להשתחרר מבית־האסורים, מכר לוין את החנות ונסע לאמריקה.

כיום יש שם סניף של בנק. ומה שהחריש אותי ביותר היה, שמצאתי שם את היתום הרומני, זה ששירת בנעוריו את לוין את פראנקו. עכשיו הוא יהודי קשיש למדי, עור פניו כקלף יבש ושפם מאפיר ודליל משתלשל לו משפתו העליונה ומסמפס לתוך פיו. יתום זה עצמו משמש קצין־ביטחון בבנק והוא מהלך שם הנשק באקדח ומטיל חיוכים מדולדלים לעבר הנערות הצעירות המזדמנות לשם מפעם לפעם.

אולי תוכלי להסביר לי, יקירתי, מדוע הטיל השריד הרומני הזה בנפשי תרגשת דכדוך קשה יותר מכל שאר רשמי היום העגמומי שבו הלכתי בעקבות אמי בדרך היסורים שלה. כלום היה זה מפני שבמעמקי לבי קיוויתי כי בסוף הטיול שלי אתעורר כמו מחלום רע, וכל מה שאזכור יהיה שייך למישהו אחר שאין לי כל קשר עמו. עד שבא הנער הרומני הזקן, הביט בי בפיו חסר־השיניים ואמר: רצית שהמקום הזה יעלה באש, שייעקר מכאן כמו שן רקובה, שייעלם ללא שריד? אבל אני כאן! אתה הדי אתה זוכר. ובכן, משש אותי, ראה אם אני חלום... איכך מצו, ארונו? זה לא יועיל לך. בשיניו, באמך ובי, התעללו כאן. וראה מה שנשרד מכני. אילו ניצבה עתה אמך לפניך כלום לא היית מחבק אותה, מרעיף עליה תנחומים ומבקש לפייס אותה? ובכן, מדוע אינך עושה זאת גם לי? אינני ראוי? והלא אני העד החי היחיד, העד המבריח לגיהנום הקטן של חייך בתל־אביב הקטנה והחומדנית? אם חפץ אתה לשכך את הכאב, אם אתה מבקש לך גאולה מייסוריך, קום נא ואמצני אל לבך כפי שעשה יוליאנוס הקדוש מכניס האורחים לאיש המצורע... מדוע אתה מהסס?

בלילה, על מיטתי שבבית־המלון, נתעצם המעמד ההוא שבסניף הבנק והרומיתי היה מציאות לכל דבר, וקולו של קצין־הביטחון הגריטילאי מלא את אוזני. מוכה ומובס לא מצאתי בלבי עוז לבקש מחילה בפומבי. האמנם לא היה זכרה של אמי ראוי שאשתטח אפילו על צווארו של הגמד הזקן, מול עיניהם המשתאות והזיכוכים הבוזים של באי הבנק? האמנם חסתי על כבודי ונרתעתי מפני מעמד מביך, לא אסתטי, מעמד שהיה עשוי לכפר במקצת על העלבון הנושן, ושהיה בו כדי לאפשר לי לבוא אל קברה ולומר: הנה, ראה אם, לא נרתעתי... הלכתי בנתיב היסורים שלך עד לסופו.

איזו אודילותו

ומטורות היום שבתי להלך ברחובות שבהם גרדה אמי את רגליה בימי ראשון ורביעי בשבוע, לפני כארבעים שנים.

היתה שעת בוקר מוקדמת ובבואה שיצאתי את בית־המלון לפני מועד פתיחתן של החנויות. ביקשתי ומצאתי את המקום שבו עמדה חנות המכולת של האלמנה יבורוב.

לפני מותו השביע אותה בעלה שתתאמץ בכל כוחה לסייע בידי בנם־יחידם לסיים את חוק לימודיו בטכניון שבחיפה. החנונית יבורוב היתה אשה זעירה, דקת־גו כנערה וזולת עוד כהה של בני קאווקאז ושרירים דקים ועקשניים לא נשא שלדה שום בשר מיותר. מבעד לעור לחייה המשופשות ניתן היה לראות את שיניה החזקות והגדולות, ובלסת הגרומה נע תמיד שריר עצבני — סימן יחיד למתח שבו היתה אשה זעירה זו שרויה. בחנותה יכולת למצוא זולת מצרכי מכולת רגילים, גם ירקות, גם עוגות מאפה־ביתית וגם מלפפונים חמוצים שכבשה במו ידיה. היא היתה קמה לפני עלות השחר ובעגלת־הילדים הישנה ששרדה מימי היות הבן תינוק בעריסתו היתה גוררת ומביאה מצרכים מן השוק הסיטונאי שבמרכז המסחרי, כדי לחסוך שכר טרחתם של המתווכים. את הפרשי המחירים היתה מחלקת בינה לבין לקוחותיה, שידעו כי אצלה הכל בזול יותר.

אמי היתה מכוונת להגיע אל חנותה של האלמנה יבורוב בשעות הצהרים ושם, בתוך אפלולית החנות, היתה אמי יושבת על־גבי שק של סוכר או ארגז של סבון והיתה מוציאה מתוך תיקה שלה כריכים שהכינה בבית. רק באופן כזה — היתה אמי מסבירה לנו — בפתה על הגברת יבורוב לטעום משהו במשך היום. אלמלא הכריחה אותה אמי להיפנות לאכילת פרוסה של לחם בגבינה מלוחה ולקמה במציצת עגבניה קטנה, רכה, שנפסלה למכירה, לא היתה החנונית מגיעה לידי אכילה כלל.

והאלמנה יבורוב היתה דייקנית גדולה בתשלום חובותיה ומעולם לא יצאה אמי ריקם מלפניה. עד כדי כך הגיעו הדברים, שלפעמים הוסיפה אמי בכוונה ביקור, כדי להקל על האשה מעול התשלומים.

"בוודאי לא אכלת ביום ראשון כלום", היתה אמי אומרת לאלמנה ביום הרביעי בשבוע. ואז — אני זוכר זאת היטב, מפני שלפעמים התלוויתי אל אמי בימי חופשת הקיץ — היו הפנים הרזות, הכהות, זורחות באלפי קמטים זעירים, העיניים העייפות היו שבות ועוטות את אפלוליתן הקווקאזית והגברת יבורוב היתה משלחת לעבר אמי חיוך־אמבה, שרק קרני שמש־זוהר המופיעות מבין עננים שחורים, יכלו להדמות להם בעיניהם.

אין צריך לומר שבנה־יחידה של האלמנה סיים את חוק לימודיו בטכניון, ובאותה מידה גם מובן כמעט מאליו כי לאחר שקיימה האלמנה את הבטחתה לבעלה המנוח היא עלתה השמימה בלהבות מחלת הסרטן. ואם אמנם יש מלאכים בשמים, לכבוד יחושב להם אם עדיין היא יושבת בקהלם עד עצם היום הזה.

כשעמדתי עתה על סף מה שהיה פעם חנותה של האלמנה יבורוב ראיתי לפני בית־מסחר לתמרוקים. שבחלון הראווה הריק שלו ניצב — על כן של בדולח — בקבוק בשמים אחד ויחיד. זוהי צורת תצוגה אופנתית, חיקוי לחנויות ה"בוטיק" כפי שהן מצטיירות ברמיזנו של הקרתן המתלהם. דלת החנות היתה נעולה. סביר שבעל חנות תמרוקים בתל־אביב של ימינו איננו קם לפני עלות השחר. אך אני נתמלאתי חימה. שנתי נדדה בלילה, רוח רעה בישתני, ארוחת בוקר לא אכלתי ומבלי שאחוש כבר שקעתי בהזיה. תעתועי דמיוני ציירו לפני תמונה מטופשת: בעליו המצוחצחים והשחצניים של בית־המסחר לתמרוקים נכנסים בתוך הצבה אל חנותה של הגברת יבורוב, גוררים אותה משם אל הרחוב, מטילים אחריה את מרכולתה העלובה ומכניסים לחנות את רהיטיהם הזוהרים ואת הבקבוק האחד והיחיד.

באותה שעה קרבה אלי אשה צעירה וביקשה ממני שאזוז קצת כדי שתוכל לפתוח את חנותה.

שעה קלה הבטתי בה בתמהון ואז שמעתי את עצמי מצטט פסוק מספר בראשית ואומר לה בחיוך שיניים: "מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו?"

האשה נבהלה כנראה ונחפזה להימלט אל תוך חנותה. גם אני נבהלתי ונשאתי משם את רגלי מבלי להביט לאחורי.

הייתי רעב וקיוויתי שאם אמלא את כרסי במזון אשוב להיות שפוי בדעתי. תרתי אחרי מסעדה ובמרחק של כמה מאות כסורים מצאתי מקום של הגשה עצמית שבראה מרווח ונקי. הבניין היה חדש ויכולת לחוש בריחם של טיח וסיד שסולקו מן המקום לא מכבר. העמסתי לעצמי מגש של מזונות וישבתי על כיסא אדום עשוי רצועות פלאסטיק, מול שולחן ורוד מצופה פורמאיקה. מולי היה עמוד שפניו צופו בראי. הדמות שנשקפה אלי לא הותירה שום מקום לספק, וידעתי שכבר חלפו כשלושים שנים מאז הייתי בחור בין בחורי העיר הזאת. לעסתי ממה שלפני והצצתי בראי לסירוגין. והאיש שבראי נעשה זר לי יותר ויותר עד שכמעט נתוק בינינו כל מגע. ואז חזרתי והייתי לבדי עם אמא שלי, מהלך בעקבותיה מבלי שתבחין בי.

רק כשיצאתי מן המסעדה והבטתי על סביבותי נוכחתי לדעת כי הבית החדש הזה עומד על חורבותיו של בית פינתי שבו שכנה כבוד חנות המכולת של כנעוביץ'. אני אומר "שכנה כבוד" מפני שלא היתה זו סתם חנות מכולת אלא מין בית־דואר, מקום התסתודדות ומרכז מחתרתי של ה"הגנה". בחנות הותקן טלפון מפני שאחד מבניו של כנעוביץ' שימש מפקדו של גדוד בכאי־האש. בן אחר היה מפקד ב"הגנה" וכנעוביץ' עצמו היה ממייסדי מגדוד־האדום. אשתו, מן הנשים הגבוהות ביותר בעירנו, וגם מן הבשרניות ביותר, היתה אחות ראשית בבית־החולים העירוני ולפי השמועה היא השתתפה, בימי נעוריה ברוסיה, בהתנקשות להרוג של הפרובוקאטור אזאף, שהסגיר את חבריו הרבולוציונרים למשטרה החשאית של הצאר.

ועוד סיפרו, שכל ענין חנות המכולת אינו אלא הסוואה שמטרתה להסתיר מעיני האנגלים את פעולות ה"הגנה". גם הורי נטו להאמין בסיפור הזה מפני שכנעוביץ' הזמין פעם, בראשית השנה, חצי תריסר צרורות של כחול כביסה, שילם עבורם במזומנים ומאז לא הוסיף להזמין סחורה. אמי היתה נכנסת לחנות אחת לחודש בתקווה שיבקש לקנות עוד. אבל בכל פעם שבאה אמר לה כנעוביץ', במאור פנים ובנימוס, שעדיין לא מכר אף חפיסה אחת. לאמי היה רושם שגם מצרכים אחרים לא נמכרו שם, והאנשים ששהו בחנות לא היו לקוחות אלא קושרים, אנשי מחתרת, עסקני ההסתדרות־הפועלים "ואפילו גרועים מהם", אמרה אמי.

שבתי והתבוננתי בבית החדש. מצד הרחוב הראשי היתה המסעדה. אך הכניסה אל הבית ואל המעלית המוליכה לקומות העליונות היתה ממוקמת ברחוב צדדי. בימין ובשמאל לכניסה התנוססו שלטי מתכת שהודיעו על תכולת הבית: "סוכנות כנעוביץ' לביטוח רכב", "כנעוביץ' את כנעוביץ', משרד עורכי דין ונוטריון". בנים, נכדים, וכנראה גם נינים לבית כנעוביץ' אכלסו את המקום בסוכנויות למערכות סטריאופוניות, אבזרי חשמל וגם חברה להשקעות ולייעוץ. בשובי אל הרחוב הראשי הבטתי שנית במסעדה ובצעירה אשר על הקופה, ורק אז הבחנתי שזו עלמה בשרנית שקומתה קומת ענקים, ואילו היתה לה אפשרות להשתחרר לרגע ממשימתה שליד הקופה בוודאי היתה מסייעת ברצון בהוצאתו להורג של בוגד כל שהוא. עיניה בלשו אחר הנכנסים והיוצאים וניכר היה שהיא חושדת בכל אדם ורואה בו עבריין, עד שלא הוכח ההפך מזה.

ראיתי בעליל כי היום שנפתח בביקור אצל האלמנה יבורוב ונמשך אל תוך מסעדת הכנעוביצ'ים לא יביא עמו כל טובה, וכי הרוח הרעה תוסיף לבעתני. לכן סילקתי את עצמי מן הרחובות וירדתי לשפת־הים.

את יפו אפשר לראות מן החוף גם כיום, למרות בתי המלון. הצוק העתיק מוסיף להתנשא מעל למים והשונית חודרת אל הים וסוגרת על המפרץ הטבעי של הנמל שכבר איננו קיים. ההרס והחורבן שעולל שם הדינאמיט ב־1948 מחה מעל פני האדמה את הסמטאות ואת השוק המזרחי שהיה בנוי רחוב על גבי רחוב, בשתי קומות, רוחש סמים, זונות, כייסים, סבלי גמל ותיירים. רק הכנסייה הספרדית האדמדמת הניצבת על חורבותיה של קריפטה ביזאנטית, מוסיפה להציף את מגדל הכנסייה שלה כבין דגל שמסמן את קצה השונית. למטה ממנה, בחלקת הכנסייה הארמנית, היה בית־החולים שבו הוציא נפוליאון להורג את השבויים. ובין זה לזה — בין 1799 ל־1948 — זכו הורי ליטול אף הם חלק בהיסטוריה של יפו: הם הגיעו לפלשתינא בשנות העשרים של המאה. תחילה ניסה אבי לקבל ויזה לצרפת, אך משנתקל בסירוב נענה לעצתו של ידיד נעורים ושם פניו לארץ־ישראל.

ידיד נעוריו של אבי, הפרדסן לייב חסין, הוא כיום כבן תשעים וחמש שנים ואליו נסעתי, לאחר שסילקתי את עצמי ממסעדת כנעוביץ'. ללייב חסין אין צאצאים או יורשים אחרים, ולאחר מות אשתו הוא מוסיף להתגורר בבית שבשולי פרדסו. הוא לא הכיר אותי. אבל כשאמרתי לו מי אני לא הופתע כלל, כאילו רק תמול התראינו לאחרונה. זו סגולה של כושר־הזיכרון של הזקנים. מיד הודיע לי שאני נשאר אצלו לארוחת הצהרים, מפני שיש לו עוזרת מוצלחת מאוד שמבשלת בשבילו מאז שנתאלמן. ואם אני מבקש לשמוע מפיו כמה דברים על אבא שלי עלי להבטיח שאוכל עמו בצהרים.

וזה מה ששמעתי מפי לייב חסין:

"אביך גר ביהופקה, בחבל דונבאס. חמשת האחים שלו עבדו ביחד והוא עבד לבדו. אבל כולם עשו אותו הדבר — סודה לשתייה, אבקת אפייה, כחול כביסה, קצת סבונים ועוד כל מיני דברים שקשה לזכור. סוחרים גדולים הם לא היו. כל האחים, והחמישה אחים שעבדו ביחד כעסו על אבא שלך בגלל אשתו. היה לה חיסרון והיתה לה מעלה. המעלה, שהיא היתה עקרת בית טובה מאוד. והחיסרון, שלא ידעה את ערך הכסף.

"אני גרתי בלוגנסק והיה לי בית חרושת למסמרים וליציקה ובית עם מחסנים ליד תחנת־הרכבת. הכרתי את כל מיני האבקות והחבילות הקטנות שאבא שלך היה מייצר וידעתי שמצבו קשה והחלטתי לעזור לו. לקחתי אותו אלי ללוגנסק. הלוויתי לו אלף רובל בשביל המחזור וכמו כן הוא בנה לו בארבע מאות רובל מבנה בשביל התעשייה שלו. גם עזרתי לו בהפצת הסחורה.

"אחר־כך קרה לי שהייתי צריך לעזוב את לוגנסק לעיר אחרת. אמרתי לאבא שלך: 'קח את הבית שלי ואת המחסנים בששת אלפים רובל'. אמר לי אבא שלך: 'עדיין אני חייב לך כמעט אלף רובל'. אמרתי לו: 'אני אחכה שתוך שנתיים תשלם את כל החוב'. אמר אבא שלך: 'כשאתה אומר קח, אז לוקחים'.

"באותו הזמן בא סוחר של עורות, רוסי מכתמוס, ורצה לקנות את הבית שלי. אמרתי לו: 'מכרתי את זה לחבר שלי'. הלך הגוי אל אבא שלך ודיבר אתו. טלפן לי אבא שלך ואמר: 'הבית שלך. למה אתה שולח אלי את הגוי? מכור לו בעצמך'. אמרתי לו: 'הבית שלך'. הציע לו הגוי ארבעה עשר אלף. שאל אבא שלך: 'למכור?' אמרתי לו: 'אל תמכור'.

"ומה היה הסוף? אבא שלך התעשר, שילם את כל החוב תוך שנתיים, כמו שהתנבאתי. ב־1917 יצא שהיתה לנו מהפכה. באו הקומוניסטים והרסו את כולם. שלחתי את אשתי לרוסטוב עם קצין ושילמתי לו בעד השליחות ששת אלפים רובל והתחלתי להביט מסביב ולחשוב מה לעשות. אחר כך הפכתי את הכסף לוואלוטה והחלטתי לצאת מרוסיה. התחלתי לברוח משם ובדרך הגעתי ללוגנסק, אל אבא שלך. כשבאתי נכנסתי לבית ומצאתי את אביך יושב ואוכל. והמטבח אצלו היה אליתקעקיך, מטבח לא כשר. קם אבא שלך מהשולחן, ניגב את השפם הגדול שלו, כדי שלא להפריע אותי, ונשק לי ואמר: 'כל מה שבשלי זה שלך. אתה נתת לי, הרי שלך לפניך'. והוא נתן לי ולאשתי את הקומה העליונה, זו הקומה שבה היינו עושים את הפסח, פסח כשר עם כלים כשרים. ישבנו שם שלושה ימים והמשכנו בדרך לארץ־ישראל. זוהי הפעם היחידה, הראשונה והאחרונה, שאדם שילם לי טובה תחת טובה, ולא רעה תחת טובה, כמו שהקוהלל. ואני עכשיו תשעים וחמש, הולך על תשעים ושש בקרוב. ואחר כך לישון".

באותו היום אכלתי אצל לייב חסין כבה שבישלה האשה המוצלחת שמטפלת בו — המיבה כרוב שבתוך בשר־חזה שמנים צפים בתוכה ועמהם תפוחי־אדמה קטנים.

*

אני יושב בבית־המלון. השעה מאוחרת בלילה ואת הים אני שומע כפי ששמעתיו בימי ילדותי. את הבית הגלים מפלח לעתים קולו של אופנוע נחפז או צפירתה של מכונית משטרה. לפנים פילחו את אותה הדממה קולותיהם של תנים מייללים. עכשיו אני כאן התן היחיד, מיילל לך לתוך המכתב ומתבייש ונרגז ואינני יודע את נפשי. כמעט שאני כותבה לפייס כאותייך את הפיוט האווילי על יופיים של הימים הראשונים, לעומת ימינו אנו, וכו' וכו'. כבה קל להזעיק: איה הם, איה הם בימינו אנשים כמו לייב חסין וכמו אבא שלי?

אבל הימים הראשונים הללו הם הם גם הימים שבהם גרדה אמי את רגליה לאורך הרחובות האחרים, המהבילים, ולבה נשרף בעלבון. עלבון מלוא הפנים, כיריקה. איה הם, אפוא, יקירתי, "הימים הראשונים"? היכן היו ומי היו בהם? יצאתי אל הנסיעה הזאת עם תקוות מטורפות. העזתי לקוות שבעזרי יתייצבו כמו חיים לנגד עיני ובהם קצת אורות, מנת־דבש הקטנה והמימותה של נוסטלגיה — כפכוכה. בלי השכבות רבים ומבלי שאשטוש את הפגישה המעילים שהקיפו את ימי ילדותי. וכי מה ההבדל בין קודש לחול, כאשר שניהם שוכבים בקברותיהם ואפילו התולעים כבר חדלו לעשות בהם שפטים?

והנה אני יושב בתוך המלון ומונה את השעות הבדילות ביני לבין השעה שבה אשב במטוס לשוב הביתה. אני מתגעגע אליך, ביתי היחיד והאחר. אלייך ואל הילדים, אף שאין להם הרבה חפץ בי כיום. ובכן — היכן ביתו של אדם? "מולדתי היא במקום הכתוב לי" — היא אמירה של סוחרים כוסוסים גנובים. אבל "מולדתי היא המקום שבו נרצפתי" היא אמירה של תולי־דוה. ובין זה לזה עולה בזיכרוני קטע מכתב שכתבה לי אמי כשנה לפני מותה, כשהייתי מחוץ לבית לרגל לימודי. היה זה יום השנה השני למדינת ישראל ואמי כתבה לי בגאווה כי מישהו ממשפחת כנעוביץ' הביא לה כרטיס ישיבה בשורה השלישית שבאוריצוריום, ושם ראתה מקרוב את המצעד הצבאי — טנקים יהודיים, תותחים יהודיים, מטוסים יהודיים. וזאת לאחר שכבר ידעה מזמן כי אחרי גלות של אלפיים שנים זכינו שיהיו לנו שוטרים יהודיים, גנבים יהודיים וזונות יהודיות. ואמי כתבה: "ישבתי ובכיתי בכי של אושר. כמה חבל שאבא לא זכה".

ואני אמרתי בלבי: אילו חי אבא היה משמיע קללה. הוא לא היה סלחן. כוח הזיכרון שלו פעל ברוב בשני מישורים ילדותיים — אסירות־תודה קנאית על כל קורטוב של טובה שהראוהו, או תשוקת־נקם הצורבת, אפילו על עקימת־חוטם שלא במקומה. לא כל שכן על תועפת־האבזן שבה חי בשנותיו האחרונות.

ואני, היכן ביתי? ומה הרחובות האלה לי ובליל־הקולות הנורא שאינני מתפענח?

* פרק מתוך ספר שבכתובים.

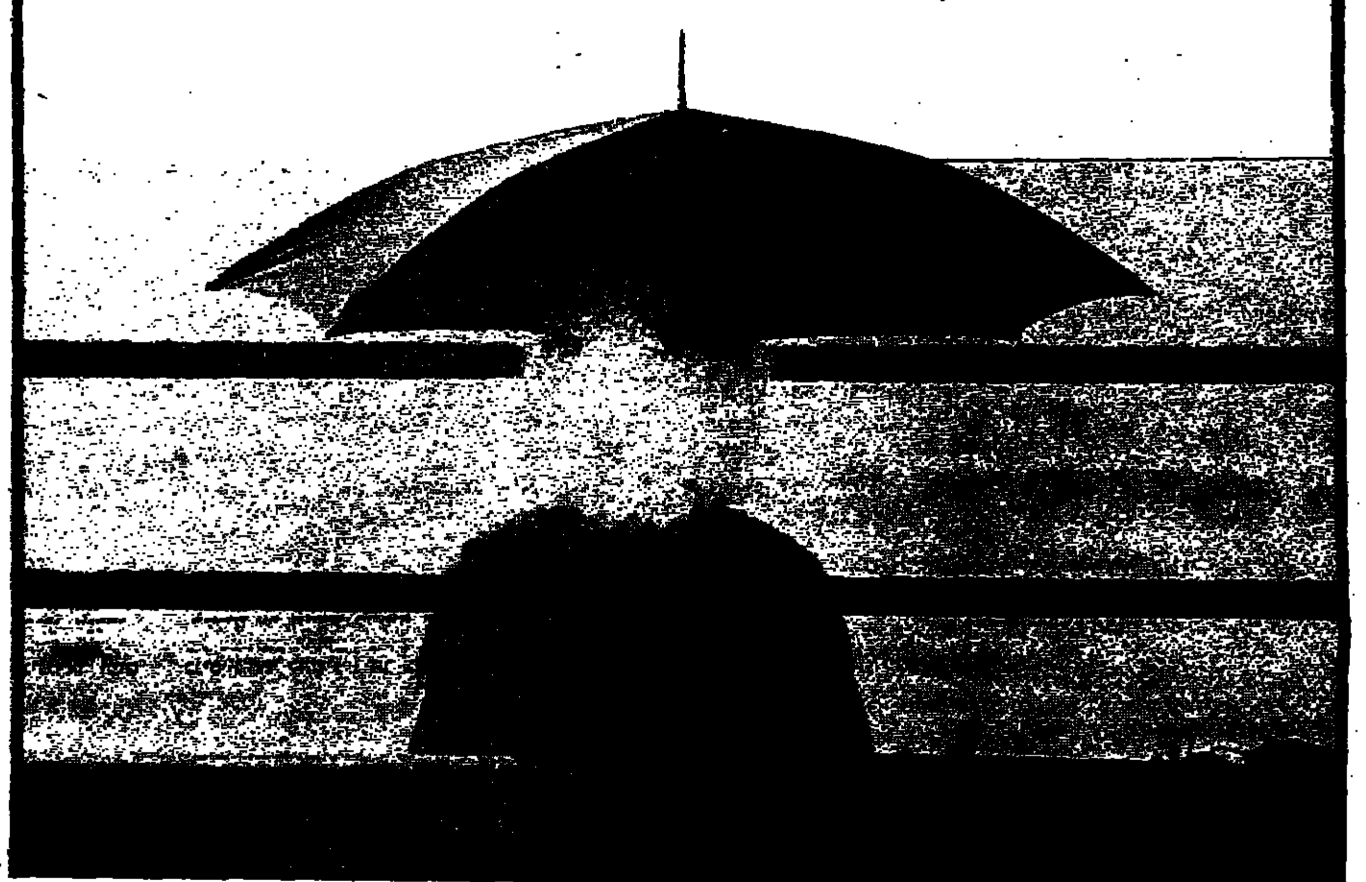

האויר, מעשה־ידיו אמי רוביצר

המרקיז די רימיני יוצא לגלות

סיפור מאת **ראובן מירון**

המרקיז ארולפו די רימיני, ולידידיו הקרובים ארולפו די, לא רצה לצאת לגלות. הוא לא הבין מדוע עליו לעזוב את כל מה שהצליח לבנות לעצמו בעמל רב ובישר והגינות בלתי ניתנים לערעור, וכל זה דווקא ברגע שהחל להפיק מעיסוקיו הנאה אמתית מהודרים. המרקיז התגורר כל ימי חייו בארמון גדול על שפת הנהר, לא הרחק מפלגמה מילווה. כשהיה המרקיז ילד היה הנהר פתוח לתנועה, אבל ברבות הימים חוסמו מהנדסי העיר ומצאו שהוא עלול להתמוטט, ומנעו אותו לכלי־רכב. המרקיז אהב לפסוע הלוך ושוב על האבנים העתיקות ולהרהר בדברים. הוא היה גבר תמיר ושרירי והקפיד תמיד על הופעה נאותה לתואר ולמעמדו. הוא לבש חליפות שנגזרו תמיד על־ידי החייט הקבוע והוותיק שלו, שהתגורר עליו דר הברסיה בכיכר המשוקים הדלפים, או פיאצה די ג'וקי דלפוצי בשפת המקום. הוא הקפיד במיוחד על נעליו, שנתפרו אצל ברונו מאלי מתוך לסדרות המצויות, ועל עניבותיו, שעוצבו באופן אישי על־ידי אמו של ולנטינו המפורסם. הארמון, שנקרא בלשון בני המקום פלאצו רימיני, היה ריק. אבל המרקיז, שידע ימים טובים יותר, לא ראה מעולם את הריק הזה. הוא העדיף לראות החלק הזוהר של הדברים, ושמח בלבו על כל יום נוסף שהתעכב לו בנחת על־ידי איזו רשות מסתורית שאותה לא הכיר, אבל שבה רצה לראות את ההשגחה העליונה שלאחר קיומה הוגן מאז שוכר את עצמו.

מדי יום, בשעת צהרים, היה המרקיז יורד במדרגות הרחבות, שהובילו מחדרי השינה שבקומה העליונה, ויוצא לסעוד את לבו במסעדה קטנה שנקראה "אגל הנשר", או בשפת המקום, "אל פונטה". את סעודתו פתח תמיד בכוס יין פרוסקאטי, לבן וצונן כמובן, שאותיו הזמין תמיד מנת כיסונים בגבינה לבנה תגורה, או בלשון המקום, רביולי די ריקוטה א ספינאצ'י. תמיד, להוציא ימי חמישי שבהם הקפיד המרקיז די רימיני לבחור למנה ראשונה ניוקי די פטאטה, או בשפתנו העתיקה והמתנחשת, נטיפי בצק בתפוחי אדמה, כמנהג בני המקום. אחר־כך היה המרקיז אוכל בדרך־כלל, מנת מוצרלה מטוגנת עם קישואים או כבד עגל בנוסח הבית, ומקנח בסלט פרות טריים, כאחד הפרת. אחרי הארוחה היה שותה ספלון אספרסו חזק ולוגם כוסית ספמבוקה עם "שלושת הזבובים", שלא היו אלא שלושה גרעינים תמים של קפה קלוי.

למרות שהמרקיז נולד ברימיני ובעצם היה עליו לחוג במשך כל ימי חייו כבן העיר השטוחה הזאת, הוא למד עד מהרה שאם ברצונו להמשיך לחיות, עליו ללמוד את מנהגי המקום והליכותיו, ובמקרים מסוימים אף להיות קתולי יותר מן האפיפיור.

הוא ידע שהבעיה האמתית איננה כספית. הירושה שקיבל מהוריו תספיק למחייתו בשלוש מאות שנים נוספות לפחות. הבעיה לא היתה גם מציאת משרתים מסורים ואמינים. הללו נמצאו תמיד בתוך הגלים הנרדלים של ההגירה. לא, כל הדברים האלה היו משניים וקלים לפתרון. הבעיה האמתית היתה איך להתחתות בבן־המקום, להיפטר מהמבטא המתגבר של תושבי החוף האדריאטי, של הארצות שבהן זורחת השמש בים ושוקעת ביבשה. רק כך יוכל המרקיז להמשיך וללכת בין הנישות בלי להירתע, לנגוד את קיומו מלא ההוד וההדר הלאה והלאה, מעבר למציקות היום, הרחק מן המריבויות הנזוזיות של הקיום העלוב.

כדומה היה לו למרקיז די רימיני, שהצליח בכך. הנה מעשה שכך, דווקא אז, באפריל, בוקר אחד מלא ניחוח הורים ושמים תכולים וחכים, שכמותו אפשר למצוא רק במקומות מבורכים במיוחד, הגיע המברק המקולל.

"עליך להתייצב תוך עשרים וארבע שעות בתחנת הרכבת מרמיני עם ילקוטיך וחפצים אישיים", נאמר בו, "המועצה העממית המהפכנית החליטה להגלות אותך לאותה הארוכיבציות ששמה יימסר לך פרט עינבוק". כך, בפירוש, בגוף ראשון יחיד ולא בשלישי רבים כפי שניתן היה לצפות מבני תרבות. בלי שום גינונים של כבוד תיפוס, שלא לדבר על מחויבות מינימאלית כלפי תואר ואצולה האמתני של המרקיז. גוף ראשון יחיד, כמו ברברים, פראים שהגיעו מסרבית לבב או אפיזוקיה, ללא התחשבות מינימאלית במעמדו הנעלה.

הוא כבר שמע על מקרים כאלה ואנשים מסביבו כבר הוגלו, אבל הפעם נגע לו הדבר אישית. המרקיז שאל את עצמו האם עליו לקבל את הדין, או להתנגד. הוא לא הכיר איש שחזר משם, אבל השלילה הזוהה הכחוה רק באוטוסריה. בחיים יש דברים מורכבים קצת יותר. מכבה אותה בו. הוא חש צורך עז להיוועץ בידידים אבל איש לא ענה לטלפון. הוא תוהה מתוך בשאלה במשך שעות ארוכות. מכיוון שהבדידות קשתה עליו, קרא לעוזרתו. כוס דקה וארוכה של שמפניה צרפתית שאותה העלה בכוחות עצמו מן המרתף. היה זה בקבוק מאובק של פומרי ופרנו, מוסיות מרענה מהאלמנה לואיז פומרי, שנולדה בשנת אלף תשע מאות ותשע עשרה כדי לעזוב את העולם הזה לאבותיו שבעים ואחת שנים לאחר מכן. המרקיז שתה לזכרה של הנאפת הזאת את כל הבקבוק.

התשובה שאליה הגיע המסקנה שאותה הסיק היו ברורות וחותכות. הרי אין הוא האדם היחיד שקיבל מברק כזה. אולי מבפנים מישהו לבחון את תגובותיו. "המועצה" וקוה הרי לאצילית. אך לא, הוא לא יהיה כסבא המתרפס בפני הקיסר ומתחנן שיחזירוהו מגלותו. הוא יציית למברק ויעתיק. מישהו והרי יכיר את שמו וידאג שיטפלו בו טוב. מעוזר ושמה הוא ארז בעצמו מספר חפצים אישיים ובהם תצלום חום ודהוי של הדיר הקומסריה של נרסה, ויצא עמם לדרך. התנחם בכך שאין לו צאצאים שיתעצבו אחריו, ילדים שיבכו אותו, נשים שתתגעגענה לגופו הרזה. צר היה לו רק על ידידיו. הוא היה בטוח שרבים יופתעו ולכן לא נותר לו אלא להודיע להם את דבר חייה את הקסם השאר שטמנו באהבה הבורגנית: את כוחה המתוק של הרסישנות העיוורת. מה עוד נשאר לו אם כך לבקש? לא כלום. מה יש מעבר לכך? שום דבר. לפתע חשב שבדקתו אולי כותבי המברק, אנשי "המועצה העממית המהפכנית" או מה שזה לא יהיה, עליו ללכת. לעזוב. לצאת לגלות לזמן בלתי מוגבל. במברק לא נאמר שלא יוכל לחזור. העניין הזה לא הוזכר כלל. היתה אם כן אפשרות שיגבל יזכני, חלף. אולי יורשה לו פעם לחזור לכאן, לטעום שוב מן היין הטוב, להתבשם בריחות הפרחים באביב. עלה בדעתו שמי שלא יצא בעולם לגלות כאילו לא ידע באמת את טעם החיים. כאילו שתמציתם של החיים וכל סודם טמונים דווקא ברגע שבו עליך לעזוב, חשב המרקיז.

*

המכונית השחורה, שבאה לקחת אותו הגיעה. הוא נבלע בתוכה עם המזוודה הקטנה בידו, אבל לא לפני שנופף בידו לסוכנת־הבית הבוכייה, שאמרה לו בקול חנוק "אריבדרצ'י, סיניור מרקיזה", או, בלשוננו המתבגנת פחות, "להתראות, אדוני המרקיז". לאחר שנעלמה המכונית בעיקול הרחוב נותרה הזקנה את דמעותיה וסיפרה לאותה השכנה שהמרקיז לא הפסיק לזמזם אפילו לרגע. היא גם נשבעה שהנהג של המכונית השחורה שר את הפזמון הפופולארי "היא תפליג, האניה תפליג, אבל לאן תגיע, זאת איש לא ידע". אבל השכנה אמרה שזה כנראה רק נדמה לה.

פברואר, 1987

*Partira, la nave partira,
Ma dove andra?
Questo non si sa.

صكنا من الاحل

תרבות וספרות

שער השיר

לתולדות המכון לחקר השירה העברית בירושלים

מאת אהרן מירסקי

חמשים שנה יצאו משעה שבא לשכון בירושלים, המכון לחקר השירה העברית. בואו טבע רושם בחכמת ישראל והרחיב את גבולה. שכן עוד לתחייה מקצוע שער לאותו זמן היה רופף, ובא המכון והפיח נשמת רוח חיים באפיו. היום שבאוניברסיטאות שבארץ, מיוחדת בכל אוניברסיטה מחלקה לשירה העברית העתיקה וספרים הולכים ומתחברים בחקר השירה בארץ־ישראל ובספרד, ובאשכנז ובתימן ובשאר ארצות המזרח — אין זה אלא מכחו ומכוחו כחו של המכון הזה.

בואו ונספר את תולדותיו ויחוסו. מי יסדו, מי הכינו ומי חקרו? מה הסיבה שהיתה להתייסדותו ומה היתה תבנית יסודו?

סיפור ראשית תולדותיו במעשה. מעשה בספר, הוא מה שקוראים היום מעתיק, שהיה במאה השבע־עשרה. שמו אינו ידוע, אף לא מקום מושבו, אבל כנראה ישב באחת הארצות הסמוכות אלינו. והיה האיש מעתיק שיריהם של משוררי ספרד. הגדיל לעשות: הוא העתיק דיואן שלם של ר' שלמה אבן־גבירול ודיואן של ר' משה אבן־עזרא, ודיואן של ר' יהודה הלוי וספר שירים "בן המשלים והחידות" לטודרוס אבו אלעפיה ועוד שירים אחרים, עד שנהיה הספר שבכתיבת יד אוצר שכל חמדת ישראל כלולה בו. שלושת אלפים שירים ומעלה בספר, מקהלה של עם שלם. ועוד חדשה היתה בו: הדיואן השלם של ר' שלמה אבן־גבירול, שלא נודע בעולם כלל.

במשך כמאתיים שנה נקנה כתב־יד זה ונמכר כמה פעמים ועבר מבעלים לבעלים. אף נדד הספר מארץ לארץ, מעיראק בא למוכרי ספרים ומהם לבגדאד שבעיראק, ומבגדאד בא לחנותו לידיו של מר יעקב הלפרין מוכר הספרים. וממנו קנה את כתב־היד מר שלמה זלמן שוקן, והיה המעשה בשנת 1928. ונקרא כתב־היד מעתה כתב־יד שוקן 37. זו הבאר שפתחה שלמה זלמן שוקן, והיא היתה הסיבה הקרובה ליסוד המכון לחקר השירה העברית, כפי שאני עתיד לספר מכאן ואילך.

שלמה זלמן שוקן, שקנה את כתב־היד, לא קנה אותו בשביל לשעשע בו את נפשו, כמי שקונה אבן־חן להתנאות בה. שוקן ידע מה יעשה בכתב־יד זה. הוא ביקש להוציא את הכתוב בו לאור עולם ולעשותו לקניין כלל ישראל.

אבל על־ידי מי? זימן שוקן את אלבוגן, את ליאו בק ואת פרופ' וייל. ולא נמצא אדם המלא רוח חכמה, אומן אשר ניסה ידיו הרבה במלאכה זו של הוצאת כתבי משוררים קדמונים לאור כר"ר חיים בראדי הרב מפראג. חכם זה כבר הוציא לאור את הדיואן של ר' יהודה הלוי. בברלין יצא בשנת תרס"א (1901) הספר הראשון מארבעת ספרי הדיואן, השירים ועמהם ביאור. גם שאר שלושת חלקי הדיואן יצאו אחר־כך לאור. וקודם להוצאת הדיואן של ר"י הלוי התחיל להוציא את שירי ר' שלמה אבן־גבירול בשנת תרנ"ח (1891), אף הם השירים וביאורם, אלא שלא נדפסו מהם אלא שתי חוברות, שני גיליוני דפוס. גם שירי ר' שמואל הנגיד הוציא אחר־כך, בשנת תר"ע (1910) בהוצאת "תושיה" בוארשה. אף אלה השירים וביאורם. חלק אחד יצא לאור, ועוד חלק שני היה מסודר בדפוס ולא יצא לאור. מלבד אלה הוציא לאור עוד ספרים אחרים: האנתולוגיה "שער השיר" בשנת 1905 בשותפות עם אלבוגן, עם ביאור בלשון הגרמנית, והאנתולוגיה "מבחר השירה העברית" שהוציא לאור יחד עם וינר, בלייפציג בשנת תרפ"ב. זה הספר שהפיץ, יותר מכל הספרים האחרים, את דעת השירה העתיקה בקרב הציבור, ועוד ספרים אחרים.

בשנת תרפ"ח (1928) שקנה שוקן את כתב־היד שירתנו בו, עמד בראדי בהבאת שירי ר' משה אבן־עזרא להוציאם לאור. מטעם זה נועד עם שוקן, כי שמע על כתב־היד הזה שהוא עתה ברשותו. מן הוועד הזה צמח הרעיון של יסוד המכון, ובראדי נתמנה להיות מנהל המכון ומכונן דרכו. זה סיפור ראשית תולדותיו.

כלל כל מה שמצא את חיבורי בראדי כך הוא: מהדורות של שירי המשוררים רובם לא הושלמה הוצאתם. הדיואן של שירי ר' יהודה הלוי, אדם התחיל לקרוא בשירים כשהוא בן עשרים והשלים את קריאתו כשהוא בן חמשים, כי שלושים שנה יצאו מיום הדפסת החלק הראשון עד צאת החלק האחרון, ואף אלה שירי הקודש יצאו לאור בלי הביאור. גם שירי ר' משה אבן־עזרא שהתחילו ביאליק ורבניצקי בהוצאתם, לא יצאו מהם אלא ספר ראשון. כך דלה ואביונית היתה עמידתו של מקצוע זה של הוצאת שירי המשוררים הראשונים.

כך מספרים על ביאליק, כשעמד בהדפסת שירי ר"ש אבן גבירול, נפסקה ההדפסה מחמת חסרון כיס. אותה שעה יצא ביאליק לאמריקה, התחיל מחזר שם על פתחי נדיבים, הוא ושמריהו לוין עמו, כדרך צדקה שהיא נגבית בשניים. באו על עשיר אחד, והוא עם הארץ. פתח ביאליק ואמר: אנו מוציאים ספר של מחבר חשוב ר' שלמה אבן גבירול, ומתבקש לנו כסף להדפיסו. שאל העשיר ואמר: ולמה לא בא המחבר עצמו? ענה ביאליק ואמר: המחבר איננו, כי נפטר מכבר. אמר העשיר: אם נפטר, מה צורך יש להוציא חיבורו? נתמלא לבו של ביאליק עצבות, וכולו לבש חימה. חשש שמריהו לוין שמא יענה ביאליק קשות ותתקלקל משלחתם, משך בשרוולו של ביאליק לחשוך אותו מלהשיב, וענה הוא ואמר לעשיר: אמנם בן המחבר נפטר, אבל הניח אחריו אלמנה ויתומים. נגעו דבריו אלה בלבו של העשיר וכיבדם בנדבה. הנה כי כן בעמידה של אלמנות ויתומות עמד מעשה זה של כתבי גדולי המשוררים של עם ישראל, שהעניקו חמה בקומתם.

ועוד כשהתבונן ביאליק בבראדי, הרב המשכיל הגדול, וראה אותו יגע להוציא את שירי ר' שמואל הנגיד, והתבונן ביגיעת עמלו שלו עצמו, שהיה מכלה את כוחותיו על הוצאת שירי ר' שלמה אבן־גבירול וראה את עמידת שניהם דלים וריקים. אמר ביאליק לבראדי: אני מוציא את "גבירול" ואתה מוציא את "הנגיד" אבל אתה אינך נגיד ואני איני גביר. ומשום שביאליק לא היה גביר הוצרך להיות חוזר אחר נדבות ומשום שבראדי לא היה נגיד, לא זכה להוציא את שירי ר' שמואל הנגיד.

והנה כחסדאי אבן־שפרוט שהקים עולה של השירה בספרד, והיה אב ופטרון לחכמים ולמשוררים הראשונים, ושמו כתוב על הדף הראשון של תולדות השירה העברית בספרד, כן עמד לפני יובל שנים, כמו מעט, שלמה זלמן שוקן, ושם על שכמו את משא השירה העברית, לפרנס הוצאת כתביהם של המשוררים וחוקרי שירתם. לא בית הוצאת ספרים נועד המכון להיות, אלא בית מדרש, שישבו בו חכמים ויעיינו ויתנו ויחקרו וידרשו ויבארו את השירים ויערכום לדפוס, וכל מוסרים עליה. בשנת תר"ץ (יולי 1930) נפתח המכון בברלין, שאותה שעה עדיין היתה ארמונה של גרמניה ודגעת, והיה אפשר לבית זה שיעמוד שם. בשנת תרצ"ד עלה מכון שוקן לירושלים לשכון בתוכה.

תכניתו של שוקן בעניין המכון גדולה ורחבה היתה. עלה במחשבתו להעמיד את המכון שיהיו עוסקים בו לא בשירי ראשונים בלבד, אלא בשירי ראשונים ואחרונים, עד תקופת השירה העברית החדשה, ועד בכלל. אף־על־פי שצד זה של התכנית לא נתקיים, התכנית מודיעה מה היה העצם של שוקן: לעשות מעשה לסתור את ההשקפה של אנשי חכמת ישראל באשכנז, שראו בשירת הספרדים נשימת אפה האחרונה של השירה העברית, ולא העלו על דעתם, כי עוד מעט ויבקעו מתוך אותה ארץ נשיה של מזרח אירופה תחייה של שירת אבן־גבירול וריה"ל — קולותיהם של ביאליק וטשרניחובסקי. במחשבה הראשונה של המכון היתה כלולה ההבנה הזאת.

המכון הביא חדשה בחקר השירה. נקבעו בו דרכי המחקר של השירים ושיטת הוצאתם לאור. נחסכה מן החוקרים הרבה יגיעה שלא היתה תכלית לה, ובקול ברור התחילו המשוררים מדברים מתוך שירתם.

בשביל שנדע כמה צרות ועקלות היו דרכי המחקר תחילה, אין לנו אלא לספר כיצד היתה מלאכתו של בראדי בעשייתו בהוצאת הדיואן של ר"י הלוי. הכיר בראדי את גודל המעשה, שהוא נוטל על עצמו — להיות שלוחו של עם ישראל לכתוב על ספר את שירי המשורר שציון מסרה כנורה לידיו. לשם כך ייחד עצמו והכשיר כליו למעשה הזה. מה עשה? קם ונסע לאוכספורד, מקום אשר כתב־היד של שירי ר"י הלוי שמורים שם, והעתיק את השירים. ומחמת גודל חכמתו ויראת חטאו חשש שמא לא יכוון להעמיד נוסח נאמן ומדויק של השירים, ושמא לא יעלה בידו לפרש את דברי המשורר לאמיתם, על כן ביקש מכמה מגדולי חכמי ישראל שיסייעו עמו, ואלה הם: עהרליך, באכער, שאול אבן עבראללה יוסף שישב בהמבורג, דוד קויפמאן. לאלה שלח את הגהות הדפוס, ושאל מכל אחד מהם שיחוה דעתו על הדברים הסתומים בשירים. המגיהים הצדיקים של הימים ההם המתינו עד שהגיעו תשובות כולם. וכן כתב על השער של הדיואן, שהוא יצא לאור על־ידי "חיים בראדי אחרי החכמים אנשי השם העוזרים על ידו" (ספר ראשון וספר שני). אבל לא הספיקה לו לבראדי ישיבתו באוכספורד להעתיק את השירים כולם, והוצרך להסתייע באיש אחר, יצחק לאסט שמו, שישב באוכספורד, שיעתיק למענו מה שחסר. נמצא שהוצרך בראדי להדפיס שירים מכלי שני.

כיוון שבא המכון ראה חוקר השירה עולם חדש. הונחו אבני פינה איתנות למעשה שעומד להיעשות בו, שהכינו בראדי בגודל חכמתו ורב ניסיונו בעצה אחת עם שוקן. עוזרים על יד בראדי נתמנו: חיים שירמן ומנחם זולאי, ועמהם א.מ. הברמן שהיה גם הספרן של ספריית שוקן. הוצאת שירי המשוררים תהא נעשית מעתה על פי כל כתבי־היד, שהם בהישג היד, בכל מקום שהם. ונוסח השירים יהיה נבדק בחוקר דק ומן הדוקרק ומבורר ומנוקה מכל טעות. לשם כך עשו במכון להחזיק, לכנס בין כתליו את כל המקורות של השירים, כתבי־יד וספרי דפוס, אותם או את תצלומיהם, בכל הנדרש למלאכה.

עיקר כתבי־היד שהיו נחוצים למכון באו מגניזת קהיר, הלא זו הגניזה שהמציאה למדעי היהדות ובכללם לשירה העברית ולמחקרה מקורות חדשים אשר לא שיערום. הגניזה נתפזרה בספריות של הרבה ארצות. נסע שירמן לקיימברידג', מקום עיקר הימצאם של כתבי הגניזה, וערך רשימה של כתבי השיר שבשם. ונסע הברמן לגרמניה ולאיטליה לעיין בכתבי היד של מחזורים, ואלפי דפי צילום באו אל המכון. ועוד באו אל המכון תצלומי כתבי־יד מאוכספורד ומן המוזיאון הבריטי שבלונדון, מן הספריות שבברלין, המבורג ופרנקפורט, וינה, ורשא ומעט מלנינגראד, ומאוצר הכתבים שבבית המדרש לרבנים באמריקה, ומאוספים של יחידים, וביחוד מזומן היה לעבודת המכון אוצר כתבי־היד וספרי הדפוס הנדירים שבספריית שוקן. ראשית המלאכה היתה לברר את הדפים מה טיבם, איזהו השיר הכתוב בו, ומי המשורר מחברו וקטעי השיר — מאיזה שיר נקטעו, וכיוצא בזה. רוח של רוממות עמדה בין כותלי המכון בשעה הזאת של הקריאה בכתבי־היד של הגניזה. אחד אחד, כיוצאים מן המחבואים, נגלו משוררים לא נודעים ושיריהם הפלאיים וחידושי חידושים. בהם לא נגעו הוגי דורשים נתבהרו עניינים בתולדות עם ישראל ובתולדות ארץ־ישראל, בחוקר המדרש ובחוקר התפילה, בדרכי חיים ובעבודת האדמה, ובחוקר המקרא, הלשון העברית, מלים חדשות, הוראות חדשות למלים ידועות. מי ידע שלפנים היו קוראים לאבא "באב"? והאם ידענו כי "צוהר" משמעו: שמחה וכי "ליבוב" הוראתו: דיבור?

*

לא יצאו שלוש שנים, ויצא לאור בשנת 1933 הכרך שנקרא בלשון הגרמנית Mitteilungen des Forschungsinstituts für hebräische Dichtung והוא הכרך הראשון בסדרת הספרים שחיבר בן המכון והוציאם לאור. בכרך הזה שירי קודש ושירי חול. בראדי הוציא לאור שירי האחד של טודרוס אבו אלעפיה, מכתב יד שוקן 37. ושירמן הדפיס בו שירים של משוררים איטלקים, וזולאי הדפיס קרובה לחנוכה של ר' פנחס הכהן. הספר יצא לאור בברלין, והמבואות לשירים והביאורים נכתבו גרמנית, כמנהג המקום.

בינתיים עקר המכון מגרמניה ובא בשנת תרצ"ד (1934) לשכון בתוך ירושלים. מכאן ואילך יצאו לאור במשך ארבע שנים כרך בשנה. (נקרא שמם: ידיעות המכון לחקר השירה העברית בירושלים. אין צריך לומר כי נדפסו עברית. וא.מ. הברמן השתתף בכולם. כל כרך באו בו פנים חדשות, כתבים שהפתיעו בחידושם, שירים וחיבורים על השירה, קניינים שאבדו מעם ישראל, מהם שלא ידענו בהוויתם ולא ידענו באבדתם. בימי החורבן של מלחמת העולם שבתו כל בנות השיר, ולא יצאו הידיעות. לאחר המלחמה יצאו עוד שני כרכים. סך־הכל כרכים שבעה. המשתתפים בכרכי הידיעות היו חברי המכון, ומלבדם גדולי החוקרים בשירה ובלשון השירה: ישראל דוידזון, ודוד ילין, ושלום שפיגל, והנרך ילון, אלכסנדר שייבר, ודניאל גולדשמידט הדפיס "סדר התפילה של הרמב"ם" ע"פ כ"י אוכספורד. וצבי וולשטיין הדפיס ביבליוגראפיה של בראדי, ייזכרו אלה לברכה. וייבדלו לחיים שרגא אברמסון, ותלמידים העומד לפניכם.

המכון פתח את שערי השירה לפלגותיה ולתקופותיה. ארבע אסכולות של שירה נפתחו לפני חכמת ישראל והספרות העברית. עמד בראדי והוציא לאור את הדיואן של ר' משה אבן עזרא, ובו כל שירי החול שלו, שני כרכים גדולים. אחד גוף השירים ואחד ביאורם. לשאר היו הספרים האלה להוצאת שוקן, והיא היורה בהוצאתם כראוי להם. נוסח השירים נתברר על פי כל כתבי־היד וספרי הדפוס המצויים, והגיע לתכלית הדיוק. המשא והמתן של חכמים בגרסאות עתיק הוא עמנו, ויש לו שיטה. לאחר התלמוד עסק בגרסאות רש"י ותוספות הראשונים. דרכם כשהיו באים לחילופי גרסאות לא אמרו די בהבאתם, ולא הניחום לקורא להיות תוהה עליהן ומשתומם בהן. אלא היו בוחנים אותן לראות איזו גרסא עיקר. ויש שהיו מפרשים את מאמר התלמוד לפי הגרסא האחת וגם לפי הגרסא האחרת. המהדירים האחרונים המביאים חילופי גרסאות הרבה, אינם נוטים לפרש את הגרסאות ולדון בהן. אבל בבראדי, מנהג ראשונים היה בידיו. בהעמדת הנוסח של השירים לא הכריע בינו לבין עצמו, בדברים שבלב, אלא נשא ונתן בגרסאות ושקל והכריע, ומישש כל גרסא, את אותיותיה ואת ניקודה, והכריע בהן. על־ידי כך התעמק לימוד השיר, והביאור הגיע למיצוי הכוונה.

עמד שירמן והוציא לאור אנתולוגיה של שירת איטליה. קהל של מאה עשרים ותשעה משוררים אומרים שיר. מקופלות בספר אלף שנות שירה ומעלה, למן שפטיה בר אמתי שהיה במאה התשיעית עד יצחק חיים קסטיליוני שהיה במאה התשע־עשרה והעשרים. ובאלף השנים באות ויוצאות אסכולות שיר הרבה, ומתחלפים בהן הנושא והעניין והשורה וצורת השיר המקצב והלשון. מה רבה הדעת ומה רב היופי שהביא אלינו הספר המבחר הזה. כמה עמים הם שהיו מתאווים לאנתולוגיה של שירה כמו האנתולוגיה של שירמן. אין עוד ספר שיאה לו להיקרא בשם "מבחר", לפי שמאת מאה ועשרים ותשעה המשוררים בחר מתוך שבע מאות (700) משוררים שעמדו באיטליה. כי על כן לזה ייקרא מבחר.

מאה חמשים ושבעה (157) כתבי־יד של הגניזה הקהירית, קטועים, פרורים, קרועים ובלויים, חיבר זולאי ספר, זה ספר "פיוטי ינאי". לראשונה נגלה לעינינו ספר שירים של משורר ארץ־ישראלי קדמון כנראה בן המאה החמישית, בקומתו השלמה. "קרובות", זה השם הנקרא למחזורי שיר, תבניות שירים, שכמעט לא שזפתן עין. טובה רבה עשה זולאי בספרו זה לחוקר הלשון העברית. הוא לראשונה הנהיג להעתיק מכתבי היד את השירים אות באות, את הכתב המלא דמלא, הכתב ליבי, למ"ד יו"ד בי"ת יו"ד. ונקוד לפי הניקוד כאילו הוא כתב חסר, כלומר ברגש כבי"ת. זו אחת השיטות שמציעים היום לכתיב העברי ולניקוד. דרכו של זולאי נתקבלה כמעט על־ידי כל החוקרים המוציאים כתבים קדמונים הצריכים ניקוד. אף הביא זולאי בחילופי הגרסאות, גם את החילופים בניקוד העליון שבכתבי היד. הפיוטים של ינאי המיוסדים על תורת ארץ ישראל, עודדו את חכמי ישראל, שמצאו אל פיוטי ינאי ומצאו בו לפניהם חדשות. פרופ' שאול ליברמן, זכרונו לברכה, כתב עליו את מאמרו "חזנות ינאי" והראה כי רבים המדרשים בהלכה ובאגדה הנשאבים ממנו. וזולאי עצמו כתב חיבור על ינאי והראה לראשונה את יסודות האסתטיקה בשירתו, הוא דבר שעדיין לא נדון בחכמת ישראל, שלא עסקה בתורת הנוי של הפייטנים הקדמונים. חיבורו "מחקרי ינאי" הוא שנדפס בספר השני של "ידיעות המכון".

מה היה הפיוט האשכנזי בתקופה המוזהבת, אותה שירה שאין כיוצא בה, קולות הנעקדים והנשרפים והנרצחים בימי מסעי הצלב, אשר משוררים גיבורי כוח קבעו אותם, את הקולות בשורה, במקצב ובחרוז. שירה זו כמעט אל הספרות לא באה, ולא ידעו את תכונותיה. השירים האשכנזים, שמחבריהם גדולי חכמי ישראל ומנהיגיו, בהם רבנו גרשום מאור הגולה ורש"י, פזורים היו בכל תפוצות האשכנזים ושירת רבנו אפרים ב"ר יצחק מרגנשבורג עד תימן הגיעה. הפיוטים האלה ידועים בקול עם, הם כתובים במחזורים. גדולי תורה פירשו אותם ופירושים כתובים אף הם במחזורים. שלושה כרכים של פירושים של רבנו אברהם ב"ר עזריאל, הנקרא בשם "ערוגת הבשם" שהוציא לאור פרופ' א.א. אורבך. כל זה עדות להם כמה דבקו בהם. אבל השירים עצמם לא שעו אליהם להוציאם לאור ללמדם וללמדם. הברמן עמד ופתח את השער הסגור הזה, והוציא לאור את פיוטי רבי שמעון ב"ר יצחק, הוא ר' שמעון הגדול, ואת פיוטי ר' משה ב"ר קלונימוס במהדורה מדויקת עד בלי די. נוסח השירים מבוסס ומבוקר על־פי ארבעים כתבי יד חסר אחד, ועל חמשה ועשרים ספרי דפוס. וכל שינוי גרסא קל שבקלים רשם בהערותיו. כראוי להוצאת שירי משורר נציג של אסכולה גדולה בשירה העברית, אסכולת אשכנז ותורתה האסתטיקה שלה. לראשונה ראינו בספר הזה את הבניינים הגדולים והאיתנים של הקרובות באשכנז, נכסי התרבות של עם ישראל היקרים מאוצר כל כלי חמדה, לקרוא בהם וללמוד בהם משכיל עם מבין.

בשנת תש"ב (1942) נפטר חיים בראדי ונתרפה המכון ופעולתו התמעטה, הוסיף ורפה כשנפטר זולאי בשנת תשי"ד (1954). בשלהי אותה שנה המינני מר שוקן לעבוד במכון, מלאכתי היתה הכשרת מהדורה של פיוטי יוסי בן־יוסי, שיצאה לאור אחר כך בהוצאת מוסד ביאליק. עשיתי במכון כל ימי אשר מר שוקן היה בחיים, עד שנת תשי"ט (1959).

ר' שלמה זלמן שוקן בא לכלל אלה שהכתוב אומר עליהם (דניאל, י"ב, ג): "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד". השכלת המשכילים העין שלטת בהם היא משרשת ונראית כזוהר הרקיע, ושלמה זלמן שוקן משכיל גדול היה, והיה יושב ולומד, וגם מרחוקים היה בא אל ספריו בירושלים ללמוד בהם. על מצדיקי הרבים אמרה הגמרא אלה המפיצים תורה בישראל (ב"ב, ח' ע"א). אותם המשיל הכתוב לכוכבים. הכוכבים קטנים הם, אבל רק למראית עין הם קטנים, באמת גדולים הם, גדולים הם מאוד, גדולים הם הרבה מאוד, יותר על מה שאנו מדמים.

בשנת תשכ"א (1961) יסד בית המדרש לרבנים באמריקה את מוסד שוקן לחקר היהדות, ובראשו עמד פרופ' שמשון דרונגל. במכון שוקן נקבעה מחלקה לחקר השירה, ומלאכה קשה השכבה והמצבה היתה מזר מנת לו. גם בראדי גם זולאי כל אחד מהם שקד על מלאכתו בכל מאודו, והניחו ברכה אחריהם, חיבורים בכתב יד, שהיו צריכים אף השלמות בשביל להוציאם לאור. זולאי הניח כתב־יד של חיבור על שירת רב סעדיה גאון. מכון שוקן קם להוציא את הספרים לאור. גמל הברמן חסד עם רבו זולאי ועם הספרות העברית וערך הבאת הספר לדפוס, הוא הספר "האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון" ששמו מודיע על החידוש שבו, ועל חשיבותו. ובספר הזה חידושים יתר על מה שהשם מודיע. הספר יצא בשנת תשכ"ד. גמל שירמן חסד עם רבו בראדי, הוציא לאור את החיבור שהוא "מעשה ידיו" שיוהם, אלא שזה הוא של ר' שלמה אבן־גבירול, עם ציון כל חילופי הנוסח הרבים. הספר יצא בשנת תשל"ה. ועוד יתרה עשה שירמן, שהשתתף בהוצאת עוד חיבור אחר של בראדי. בשירי ר"מ אבן־עזרא שהוציא בראדי בכללו שירי אזור שלו, ואיגרות הספר "הענק". בראדי חיבר ביאור גם לאלה, אבל הוא לא נכלל בכרך הביאורים של השירים. ומחמת גלגולי סיבות לא ראה הביאור הזה אור. בינתיים הגיע כתב־יד נוסף של שירי ר"מ אבן־עזרא ובו גם שירים חדשים. את השלמת הספר הזה של הביאור הפקיד פרופ' שירמן בידי פרופ' דן פגיס ז"ל. הוא הוסיף על חיבורו של בראדי את השירים שבכ"י גינצבורג, וחילופי נוסחאות נוספים לכל שירי ר"מ אבן־עזרא, ומפתח עניינים כללי לביאור. מפתח זה כולל מושגים ונושאים ומוטיבים שבשירי ר"מ אבן־עזרא, והשיטתו לחוקר כל שירת ספרד. גמל פגיס חסד עם הרב המורה של שירת ספרד, שהכול תלמידיו. בשנת תשל"ו יצא הספר לאור.

שלושה ספרים אלה שנטל מכון שוקן למחקר היהדות להוציא לאור, משאם היה כבד, לפי שקשה המעשה של השלמת ספר של מחבר שאיננו. אילולי מכון שוקן שעשה את הדבר הגדול הזה, מי יודע מה היה מוצא לחיבורים האלה ומה גדול היה החיסרון שהיינו חסרים. ומה גדול היתרון עתה לחקר השירה העברית ששלושה ספרים אלה נפתחים לפנינו.

מלבד אלה ספרי המורשה הוציא מכון שוקן ספרים חדשים לחקר השירה העברית. הכתב "בלשון קודמים" לשרגא אברמסון. שמואל רוזנבלי לחיים שירמן, המאסף "פיקים" שערכו אליעזר שמשון רוזנטל וספר חיים שירמן שיצא לזכרו ועוד. כולם מונחים לפניכם על האצטבאות להזין עיניכם בהם.

מדברים שנאמרו לרגל יובל ה־50 של מכון שוקן לחקר השירה העברית.

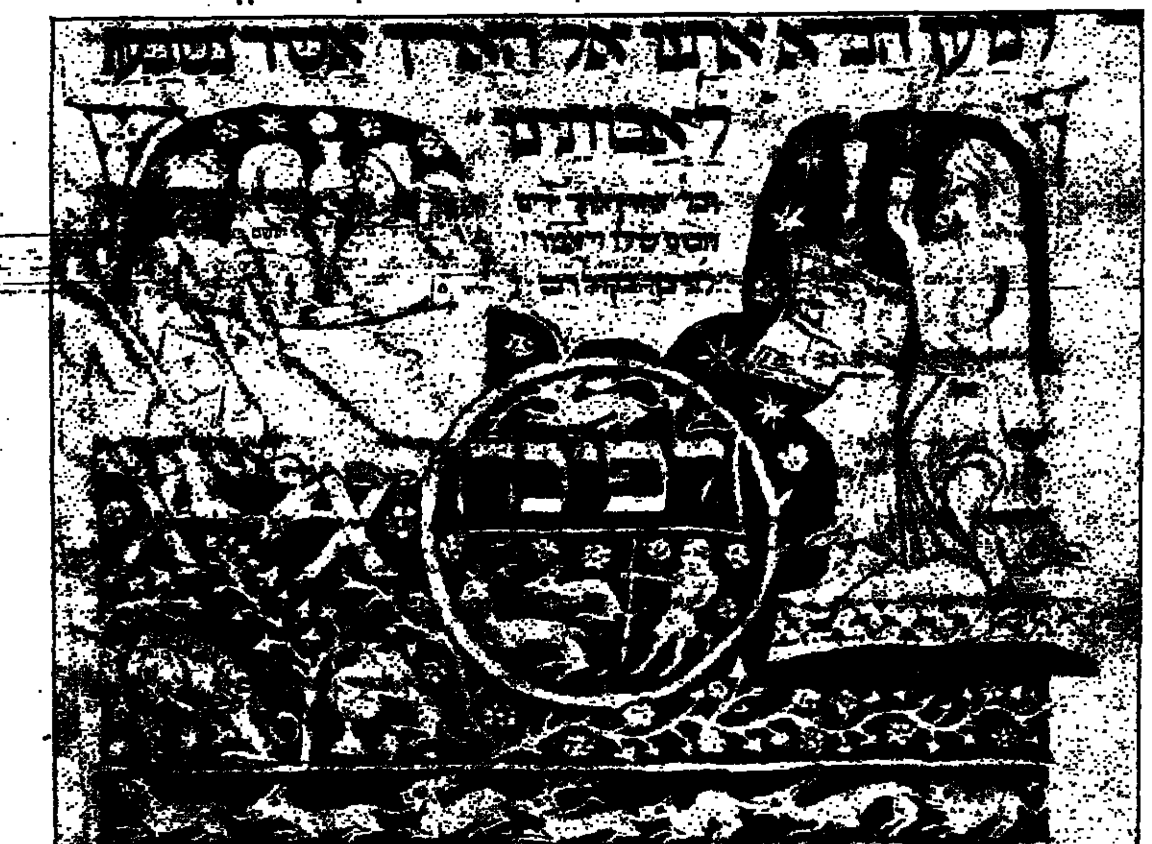

עמוד מתוך הגדת נירנברג הראשונה (כתובה על קלף מסוף המאה הי"ד או מתחילת המאה הט"ו) השמורה בספריית שוקן בירושלים

דן מירון / אידיליית הבורות והקברים

(סוף מעמוד 23)

את התום והמיית ההמון של רחובותיה, בשתי השורות מודגש המצלול המסקר והדגשה רבה על־ידי החזרה הפנימית. אבל שני המצלולים, כמו שתי הערים, מוצאים מכנה משותף במלה הטעונה "ממארת", הבאה לאחר החזרה הפנימית והחותמת את שתי השורות. לעומת התוארים המנוגדים של שתי הערים — קריה/מרה מזה והמה/הומה מזה — קובעת מלת תואר זו את התוכן המשותף. במלה זו מתגלגלות הן המים הומה והן הריש הקרה, וכך קובע גם המצלול, שלמרות ההבדלים החיצוניים, החום והקור הם היינו הך, והמעבר מן הצפון אל הדרום לא יועיל לדובר ולא יסיר מעליו "גזר" של מחלה ממארת בירידות אכזרית עד מוות.

השיר השני, פחות מבריק מקודמו, כתוב ברוח נכנעת ושבורה שאפילו שריד של משחק המלים ("אין חש כי בלי מחוש") אינו מאזן את שבירתה. המשורר מספר כאן על סבל בלתי פוסק וכן עליבך ש"כשל כבר כוח הסבל". הוא "מובל" כאן על־גבי נהר זרם ומקבל את דין הגל "הבא לעומתי" — כלומר, את דין המוות הקרב. במהותה של פרידה מן החיים מבקש הוא לשגר נשיקת הסתלקות "עד חוף מכורתי" [שם]. לנסקי כבר ניתק כאן מן החוף היציב ונסחף בשטף שאין לו השבה.

ד'

"ביום השלג" נכתב כמה שבועות לפני שירי תחינה ופרידה אלה. כתיבתו מימשה את עיקר הדנוף היצירתי, גל היצירה האחרון, שפקד את לנסקי בחדשים הראשונים לישיבת הקבע שלו במאלאייה וישארה, כלומר, פברואר—מאי 1941. רק בינואר של אותה שנה קיבל המשורר על עצמו את דין המגורים בעיר "הקרה, המרה והממארת". אז עלה בידו לסיים מפעל, שבו נאחז במשך חודשי ההתרוצצות המטורפת בין וישארה, לנינגראד ומוסקבה — תרגום הפואמה "מציירי" מאת לרמונטוב. לנסקי היה נצמד למעשי תרגום בתקופות של עקרות והשתרעות, כשבצר ממנו לכתוב שירה מקורית. אבל הבחירה ביצירה המתורגמת לא היתה אף פעם מקרית. כשם שבשנת 1938, במצוקה במחנה סיביר, ניסה לתרגם את "המבול" של פושקין, פואמה שבה מצא מעין ביטוי מטאפורי של מצבו הוא, כך בחר עתה ביצירתו של לרמונטוב שבה מתוודה הנזיר־הנער הקווקזי צעיר אך נוטה למות על ניסיון אחרון שעשה לברוח מבין חומת המנזר ולשוב אל כפר ילדותו. הניסיון נכשל והבוגר בעל־כרחו מקבל את דין המוות הקרב והולך — קבלת דין דומה השתלטה בהדרגה על רוחו של לנסקי, שכל ניסיונות ה"בריחה" שלו מן ה"גזר" עלו בתוהו.

אולם הישיבה, סוף־סוף, במקום אחד, וכן אולי, קשר מסוים עם משפחה יהודית מקומית, שנמצאו בה כנראה, קוראי־עברית, הפיחו בו רוח יצירה, אשר אף אם לא שינתה את תחושת החיים הסופנית, שבה היה נתון, אפשרה לו התרכזות בעיצובו של שיר גדול אחרון. המשפחה, שאנו איננו יודעים עליה כמעט דבר, היתה שומרת מצוות. לנסקי הוזמן אליה והתארח בביתה בימי הפסח תש"א.

"המנוח ז"ל", אומר מרדכי אלטשולר, "שימשה לגבין זיק אור באפלת חייו במאלאייה וישארה" [בחינות, עמ' 149]. מסתבר, שהמשפחה תמכה בדרך כלשהי במשורר וחסכה ממנו הרפתקאות גם בימים שלפני הפסח, ואולי במשך כל השבועות הראשונים שלו בעיר עד שנמצאה לו בה אחיזת־מה. קרוב לוודאי שלאבי משפחה זו, או לאור מביה, הקדיש לנסקי את "ביום השלג", שנכתב במשך חודשי פברואר—מרץ וראשית אפריל, היינו בשבועות שלפני חג הפסח. אם השערה זו נכונה היא, כי אז ניתן גם לשער, שהאיש אשר לו הקדש השיר, היה רופא או ביוכימאי, ומכל־מקום, אדם העוסק בהכנת תרביות של חיידקים לצורכי רפואה או מחקר. לכך מכוון שיר ההקדשה הקטן, הפותח את "ביום השלג":

— אתה המבין[6] להחיק סביבתו המכלכלת,
אנא קבל מידי שי — חיידקים אותיות,
פה בקטנים זה הפיק הם שמורים: שם מללי
ביום שלג,
רעל מבית הם לצרה, אף לאוהב — סם תרופה.
בין יצירי־ידיך אלה אין מין אחד, — אין זה פלא,
הן למוהם השמי — רגע לא אחד!
(מעבר נהר הלתי, עמ' 216)

לנסקי מעמיד הקדשה מתוחכמת זו, שכולה מבוססת על מטאפורות של תזונה ורפואה, על שנינה מכוללת ומשולשת. הנמען של ההקדשה, ששמו מוסתר מאחורי שלוש הנקודות ומוחסר מבניין ההברות של הטורים ההקסאמטריים־דאקטיליים (מכאן אנו יודעים שהוא שם בן שתי הברות), הינו רופא או מדען המכין תרביות חיידקים המשמשות לצורכי ריפוי (אף כי הן יכולות גם לגרום למחלה). הוא המכין "סביבה מכלכלת" גם ל"חיידק" (חיידק איש רוח ה"קטן") חיים לנסקי, שכמעט נותר בתוך "סביבה מכלכלת" תרתי משמע: כלכלה, "מזון גשמי" ו"סביבה" — חום נפשי, קשר מחזק ומעודד. לאות תודה מקדיש לו המשורר שיר כתוב בכתב "חיידקים" (היינו בכתב העיד שהיה נהוג בהעתקת דברים "בלתי כשרים"; דברים שצריך היה להסתירם או להעבירם אל מעבר לגבולות). אלא ששיר זה, כמותו כתרבית החיידקים, יכול להחלות (את הגוף), אך גם יכול לחסן ולהבריא — את האוהב. המשורר דומה, איפוא, לאיש חסד, הוא גומל לו כמידתו. הלה העניק לו מזון גשמי וסביבה ביתית והוא מחזיר לו מזון רוחני וסביבה תרבותית. התחכום והפדנטיות של הדברים, העשויים רמז בתוך רמז, מלמדים על הנמען שהיה בר־אוריין ומסוגל ליהנות ממלבלת שכזאת, והדבר זה אולי אף מסביר את עצם יכולתו של המשורר לכתוב את שיר הארוך והמורכב. שכן נמצא לו, לשיר, קורא פוטנציאלי. יותר מזה מעידים משחקי השנינה על התעוררותו הנפשית־היצירתית של המשורר, שלא גרס הפרדה בין שירה ומשחק, בין שנינה ורגש, ומשניטל ממנו החשק למשחק ולשנינה עזבה בו אף עבודת היצירה השירית, "רגש בחילה עד כדי הקאה".

מותר אולי לנחש: השיר המועתק בטורים כפולים על גבי כ"ז עמודיו של אותו קונטרס קטן נועד להסתרה ולהברחה ניתן על־ידי לנסקי כמתנת תודה למיטיביו, אנשי הסדר המארחים, שהעניקו לו ימי נועם אורחים בפסח תש"א. כתיבתו נשלמה במכוון ימים אחדים לפני אותו פסח (תאריך סיום הכתיבה המצוין בשולים — 7.4.1941 — הוא י' בניסן תש"א, חמשה ימים לפני ליל הסדר), המשך אותם ימים העתיק העתקה אותיותיה אל הנקי, על מנת שיוגש בערב פסח כ"שי" למשפחה המארחת. בין שניחוש זה נכון הוא ובין שאינו נכון, מקבל השי הבין את גודל ערכו התרבותי, נצרו במשך שנים רבות של איסור ומבוכה, ובסופו של דבר מצא הוא, או זה שבידיו הפקידו, דרך להעבירו לישראל.

1) חיים לנסקי, מעבר נהר הלתי, מהדורה מורחבת, הוצאת עם־עובד, תל־אביב 1986.

2) ראה האיגרות ודברי הקדמה לגם: מרדכי אלטשולר, "שנות חייו האחרונות של חיים לנסקי", בחינות, חוב' 8—9 (תשט"ו), עמ' 141—222.

3) ראה בעניין זה מאמרה של אורה קריס־כשמנארטן, "לעברית ולשפר" — על האותנטיות של שירי חיים לנסקי במהדורת "מעבר נהר הלתי", מחקרי ירושלים בספרות עברית, חוב' ז' (תשמ"ה), עמ' 138—161.

4) אביו של ח. לנסקי נטש את אמו בעוד הוא, חיים, תינוק. התקווה לחידוש הקשרים עמו היתה אחד המניעים העיקריים, שהביאו את המשורר הצעיר בשנת 1924 להצטרף אל הגבול מפולין לברית־המועצות (האב חי אז באקו שבקווקאז). כך נחרץ גורלו לחיי "סלמול ושחרות". הפגישה בין האב ובנו היתה צוננת. עד מהרה נאלץ הבן לחפש לו מקום מגורים ומחיה הרחק מן האב, והוא נסע מבאקו שבירכתי דרום־מזרח רוסיה האירופית ללנינגראד שבירכתי צפון מערבה. היחסים בינו לבין אביו נשארו צוננים ועם זאת מתוחים עד מותו.

5) תרגום הפואמה, שהגיע ארצה יחד עם מובחר השירים ששימשה מסד ל"מעבר נהר הלתי", עדיין לא כנוס בשום ספר מספריו של לנסקי. הוא נדפס ב"מולד", חוב' 205—207 (אוקטובר—נובמבר 1965), עמ' 411—421.

6) ב"מעבר נהר הלתי" נרשם: "אתה המבין לחיידק". אך קריאה זו מקורה בטעות מוטעה של כתב־היד. הנמען של שיר ההקדשה אינו מבין ללבם של חיידקים אלא מכין להם את המזון הדרוש לקיומם ולהתרבותם. כאמור, אין זו טעות יחידה בפענוח כתב־היד ויש חמורות ממנה.

7) ראה עמודים 215, 246.

(זוהי החטיבה ראשונה מתוך שלוש במאמר של דן מירון על המשורר חיים לנסקי. ההמשך יפורסם בגליון הקרוב של "תרבות וספרות").

אשר רייך

הארה מן המתורה

בריסטינה הזגוגית. גם הפוס שלה
אוטומטית. ההרגש עליה מכל,
יחיד במקבולותיה אל הוות היהודית.

רומא גרעשה, האינקוויזיציה חשודה
בידיה הפילוסוף, התבהרתן.
הלא מכבר אמרו עליה: אין בכל אירופה
מוריד מסמך ממנו לבלבל הדעת.

ויקרא, שהתחבא אז במיתודה,
התבמשר כל חילה לשמוטה
על הנייר. האם המשך
מרושמת מטווח של השמך
להביר עצמה עד תמה?

לבסוף, עם היהדו הלומרי, האור השחור
יהיה רק מובית שהגל יבול לקרות
אם הארץ נעה סביב השמש"

אריה זקם

אחת עשרה שורות

א. השיר

השיר לא ים רחב ועמק,
השיר צפור הדור משתבשבת
בשלוליות שנותרו
אחרי סערת המסמרה.

ב. מצב השכחה

המלים באות במצב השכחה
והאדמה קבר גדול

או אולי גן נפלא
שבו לע אריה ובני חנן פורחים

וקרינת מלים
גם על התרפרפת חבויה
מתעבת האדמה.

נורית זרחי

נסיעה צפונה

אודות ערים מעמות מחשבה
הנבהבה כמעולות עמי
העולם מתגשה
ובשמות ילד אותו ערשה

לרגע מתוק הוה בפנים
כאילו אשר עוד אגדות
ואין לי מה להתגיש
שהתעטפתי בה עוד היה

ובאמת כל ויקודי לשוא
ואני יכולה להיות שקטה
כי מכוכב אלהים ממלא
אמוד ערשת עד לעצם

הבובות

מה שקשה בילדות יצוקה בעיניהן
הלעיש לב חלמון
המה שבזבזנו אהבה
יחזור אלינו במטע דבש

החלב מזה לא נתלש תרוז רק
זכוכית יגשר מאצבע הים
ועל עצב אלמוני־שקוף
שפות קרות כמן עדן

סבינה מסג

קונביה

אני קוראת שירים.
אתה נרדם.
ערב שמש, מקרם.

אל איזו ארץ אצמר עכשיו עם כל הים,
אמוח את העולם?

המה עם אחרית־הגל שלנו לאלוהים
שהעולם יהיה נמבל
בשירוי גדוליט?

שמא אשמר מבנים את הגלות
שאין למי,
אשב על שפת הים
ואישן עצמי?

קולות בוכים מקדש
על עוד דתת;
כלמול המולדה — גלים עם שובלים
של קצף

אוזמרים ומוחקים, כותבים ומוחקים
מזה עוין ועונים
אותנה מלה
ועדיין הים לא כמבים עם התוה

על בנה תפילה.

מתוך הספר "ההיה במגבלי", העומד לראות אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד

הארץ

קבלת מודעות:
רח' הנגב 4, ת"א
טל: 03-371261
המחיר למלה
ביום שישי וערבי חג
8.25 ש"ח כולל מע"מ

הלוח הארצי
הארץ חדשות

חדשות | העיר | כלהעיר | צומת השרון | כאן הרום | הלוח הבטוח

הלוח הארצי | כלהעיר | ירושלים

דירות למכירה

דירות למכירה

4 חדרים ויותר

לציבור הדתי

- בבית וגן דירות מדורגות 5, 4, 3 חדרים
- בהר נוף ב' דירות 5, 4 חדרים (בסטנדרט גבוה)
- באשכנת בקעה - משכנות פאר קוטגים 4/5 בסטנדרט בנית גבוה

משוהב

וילות ובתים

קבלנים מציעים

3–3.5 חדרים

2–2.5 חדרים

1–1.5 חדרים

דירות מרוהטות

דירות בדמ"פ

ביקוש דירות

דירות בשכ"ח

מכוניות

אוטוביאנקי

אאודי

אוסטין

אופל

אלפא

אמריקאיות

ב.מ.וו.

דייהטסו

וולבו

ווקסהול

מודרים

אודי

לנציה

מאזדה

מיצובישי

מרצדס

סובארו

סוסיתא

סיאט

סיטרואן

פולקסוואגן

פורד

פיאט

פיז'ו

רנו

אופנועים

מימון רכב

הצעות עבודה

هكذا من الاصل

صكنا من الاهل

הלוח הארצי — הארץ חדשות

המשך ירושלים

ביקוש עבודה

מציעים למכירה

עסקים

חברה פעילה
לייצור ושיווק
אופנה בירושלים
השקעה עד כ־$35,000
טל' 02-526105 בערב

מקרקעין

מקדרים

טלוויזיות

חימום והסקה

מיקרוגל

מנורות

מערכות אזעקה

בעלי חיים

הבלות

שידוכים

קורסים

קיים ונופש

מערכות סטריאו

רהיטים

כלי נגינה

הדרכות

וידאו

מחשבים

אופניים

בעלי חיים

פסנתרים

האופנה וציוד

חימום והסקה

שיעורים

טלוויזיות

כלי נגינה

מוצרי חשמל

מערכות סטריאו

מחשבים

מכונות כביסה

בריאות

בתי־אבות

שיפוצים

משרדים

משקים

מחזיר כלים

מקדרים

תיירות

ת.ל.ם

חבר

אולמות

מבני תעשייה

מגרשים

מחסנים

עוזרות ומטפלות

ת.ל.ם

תינוקות

הלוואות נוחות לשכירים
249048

הלוואות נוחות לשכירים
249048

הדמנויות מיוחדות

מוסיקה

שונות

רהיטים

צילום

תנורי אפיה

תנוים

חברה טובה

עבודת פרך

עוזרות ומטפלות

קורת גג

שידוכים ודיווים

שיעורים פרטיים

הלוח הארצי — העיר — צומת השרון — תל אביב גוש דן והשרון

דירות למכירה

לוח קיץ

פנטהאוז

דירות גג

קבלנים מציעים

מרכז הלמידה
שיעורים

וילות ובתים

קרחת?
פתרון מהכבכבי

טוביה לשם

תל אביב

בתי כפר ומשקים

4 חדרים ויותר

3—3.5 חדרים

2—2.5 חדרים

1—1.5 חדרים

4 חדרים ויותר

3—3.5 חדרים

גוש דן

פיאות!!
מבחר דגמים חדישים
לנשים ולגברים
"שיער"
אלנבי 46 תל־אביב
טל' 03-655329

לציבור הדתי

משהב

קונים זהב
יהלומים גדולים
ZAMLER
טל' 235924

עיטורית
התשובה הישראלית לקרמיקה האיטלקית
● עיטור אריחי קרמיקה וכלי נוי בכל גודל ורקע.
● לרשות הלקוחות מחלקה גרפית לביצוע ויישום דוגמאות ורעיונות אישיים.
● אולם תצוגה עם דוגמאות רבות ומגוונות
להתראות בעיטורית
רח' ההרושת 11
אזור התעשיה רמת השרון
03-496607, 03-485705

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה תשמ"א־1981
לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מעמדו האישי או הורות, אלא אם אופי או מהות של התפקיד מחייבים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה.
העבריינים צפויים לעונש על־פי החוק.

איכות חיים לגיל הזהב!!!
כבר נפתח בית ההורים ב"יחד"!!!
5 ארוחות, פיקוח רפואי מלא,
פעילויות חברתיות
לעצמאים ותשושים קומות נפרדות!
בחדרים של 1־2 מיטות
בואו לבקר! בואו להכיר!
הישארו איתנו לחיים כמו בבית!!!
אפשרי גם לחג הפסח בלבד!
גולומב 10 רמת־גן
03-5518927, 03-775534

המשך ת"א גוש דן והשרון

ביקוש דירות

דירות מרוהטות

דירות ברמ"פ

נתניה

2–2.5 חדרים

1–1.5 חדרים

4 חדרים ויותר

3–3.5 חדרים

דירות בשכ"ח

ראשל"צ

1–1.5 חדרים

4 חדרים ויותר

3–3.5 חדרים

2–2.5 חדרים

תיווך אהוד גבעתיים
03-315366
03-318269

ברמת-גן ובגבעתיים דירות 2, 2½ 3 קרשנה
בגבעתיים חדש, דירות 4 בבניין בנק 6 דיירים
בבאר-יעקב 4 קוטגים בסביבה שקטה יפה ומרווחת
בהרצליה קוטג' יוקרתי דו משפחתי מושקע להפליא
דרושים דחוף מגרשים ברמת-גן, גבעתיים, הרצליה
מחוזת קוטגים/וילה/מגורים

"לוח העיר"
לא מכרת
לא שילמת
8.00-20.00

293648
290697

כל מודעה

קבלת מודעות
ללוח "העיר"
לא מכרת - לא שילמת
"שפים"
טל 611623 611389

בברעננה. דירות 5 חדרים
בהרצליה — בשכונות מגורים חדשות, מרכזיות ושקטות — דירות גדולות ומרווחות, 4, 5 חדרים, בסטנדרט גבוה
בכפר-סבא קוטגים 6 חדרים, ברחובות, הלוזי ויבנה

משהב

תיווך דון

● בבנה ברק/גבעתיים דירות פאר באזורים שקטים ומבוקשים.
● ברמת-גן קוטגים מפוארים, שקט, 7 חדרים.
● בשיכון ותיקים, 3½ ק"ג במקום מעולה.
● בשיכון דן מגרש ל-2 יחידות + תוכניות מאושרות.
● 2½ ענקית, מחולקת ל-3½ משופצת, ק"ק, בפני הגבעת.

תיווך הבנה
רשי 7 ר"ג
03-7517074 טל

● ברמות צהלה! קוטג' חדש בבניה כ-250 מ"ר. 220,000 דולר.
● בר"ג מגוהאוזו מפואר, 4, בכפר הגלילי. 130,000 דולר. כניסה מיידית.
● ברמת-אפעלים וילה מפוארת 6 חדרים 500 מ"ר קרקע 430,000 דולר.
● בבית 3 + גג (ליד קיסרוזל) מפוארים. כניסה מיידית 60,000 דולר.
● בר"ג 4 מפוארים, מרפסת + חניה + מעלית. כניסה מיידית כ-130 מ"ר 95,000 דולר.

תיווך מרגלית

בבית 3 קומות, 3 קומות כאן רצוי לעתודה.
בסביון וילה + בריכה שחייה + חדר ביליארד, דונם, בהזדמנות.
בבני ברק 2, ק"ב (בלי) מיידי 68,000 דולר.
בוילה... ברוח פתיחה. פנויה.
בנאה ברמת-גן 2 דירות. ק"א. ק"ב 2½ חדרים.
בבהמני דירת גג 160 מ"ר מטופחת — 115,000 מיידי.

איזור השרון

חולון ובת"ים

אנגלו-סכסון
כפר-סבא
052-441521

חדש: במרכז בבניין קטן מפואר בגוף 138,000 דולר בתשלומים נוחים
באזור שקט ומרכזי 4 + מרפסת פתוחה. 3 כיווני אוויר. כניסה 77,000 8/87 דולר בלבד.
מיידי באזור פתוח ושקט 5 מרווחת ויפה ק"ג בלי 79,000 בלבד.
באזור הטוב ביותר בכפר-סבא קוטג' ענק + מרתף 100 מ"ר + גג + חצר גדולה 208,000 דולר.
להשכרה וילה באזור קוטגים מרכזי + טלפון מאכים. מרתף אפשרות 680 דולר.
אנגלו סכסון - ויצמן 58 כפר-סבא 052-25381 052-913860

תיווך לירים
03-324056

משכיר את דירתך ללא תשלום ברמת-גן ובגבעתיים!! 03-324056
דרושות דירות למכירה בכל הגדלים ברמת-גן ובגבעתיים 03-324056
מבצע עבור בלעדיות במכירה מאומים מיוחדים. 03-324056 "לירים".
מבחר דירות להשכרה מ-2 עד 4 חדרים. 03-324056 "לירים".
מבחר דירות למכירה בכל הגדלים ברמת-גן ובגבעתיים!! 03-324056
טיפול אישי ומהיר והמצאות מהירות מבטחות. 03-324056 "לירים".

תיווך מימון

ברמת-גן, דו-משפחתי, 6 חדרים מפוארים, 160 מ"ר + 250 ארונות.
בגבעתיים בשפירא, 3½ ק"ג 117 מ"ר, נוף מסונן.
בגבעתיים בטייבר, 3½ + תוספת, ק"ג + חניה, חזית, מפוארת.
ברמת-גן, בחירון, 3, חזית, ק"ג (בלי) 80 מ"ר.
בגבעתיים בילת 2, גדולים, משופצים, ק"ק, 67 מ"ר.

מכוניות

חדרים-מרוהטים

שותף/שותפה

"לוח העיר"
קבלת מודעות
8.00-20.00
293648 290697

אאודי

משתלת ביצרון
נפתחה מחדש
צמחי בית באיכות מעולה ובמחירים סבירים

דחפון
שרות מודעות טלפוני של דחף
לבעלי כרטיס אשראי
03-611001

صكنا من الاهل

صكنا من الاجل

הלוח הארצי — הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

● 80, 1981, אורי אוטול, טלוויזיה. 165931192 03"880751 קל"מ 4,600

אוסטין

● אוסטין מאסטרו, 1985 יפיפיה, מישלי במצב כחול 22,000 03"937265 175131234

אופל

אלפא רומאו

אוטוביאנקי

אמריקאיות

סיטרואן

סוזוקי

סוסיתא

סיאט

סימקה קרייזלר

פולקסוואגן

פורד

פיאט

נ.ס.או.

סאאב

סובארו

וקסהול

מלבום

ב.מ.וו.

פריומף

לנציה

מוריס

מיני מינור

מרצדס

ג'יפים

דייהטסו

קבלת מודעות ללוח "העיר" לא מכרה — לא יתקבלו
"רשפים"
טל 611623 611389
מכבדים ויזה, ישראכרט ודיינרס

זקוק דחוף למודעה?!
מודעפון
לשירותך 24 שעות ביממה
03-38 38 38
לבעלי כרטיסי אשראי בלבד

הלוח הארצי הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

פיז'ו

סובארו

מסחריות

מודדים

קונטסה

רנו

משאיות

טרקטורים

קרוואנים

אופנועים

חלפי רכב

מכוניות להשכרה

הצעות עבודה

דרוש
עורך־דין
למשרד עו"ד
צעיר והיזמי
נסיון במשפט אזרחי
ומסחרי – עדיף
נסיון בהופעות
בבית משפט
03-255448
03-253016

תלם
שירותי כוח אדם

בחורים
חסונים
החל 1.80 מ'
רצויים לאירועים
מיוחדים – מעוניינים
טל. 03-441591

מה המקצוע
המתאים לך?
בחינה
פסיכוטכנית
מלאה
ראיון אישי עם
פסיכולוג
מבדקי התאמה
בעלות 148 ש"ח
בלבד
מכון דור
יהודה הלוי 108
תל־אביב
290510/295445

דרוש
בחור
בעל חזות שרירית
המתאמן בפיתוח
הגוף בלבד
לשמש כמודל
המתאים נא לכתוב
(רצוי בצירוף תמונה)
ת.ד. 5095
מיקוד 58120 חולון

דרושות
אחיות
מוסמכות ומעשיות
לבית החלמה
★ שעות עבודה נוחות
★ שכר יפה
03-762457

חוק הודעות
שווה בתעסוקה
התשמ"א־1981
לפי חוק זה אסור
לסרב לקבל אדם לע־
בודה מחמת מינו או
מחמת היותו נשוי או
הורה, אלא אם אופי
או מהותו של התפקיד
מונעים קבלתו של בן
אחד המינים לעבודה
הנדונה.
העבריינים צפויים
לעונש על־פי החוק.

ספרים/ות

עובדי־מתכת

מזכירות

דפוס

הנהלת חשבונות

חשמל / אלקטרוניקה

סוכנים/ות

שרטטים וגרפיקאים

בתי אבות

רפואת שיניים

עוזרות ומטפלות

דרושה
מטפלת
לתינוק בר"ג 5
ימים 8 שעות
03-770997

מחסנאים

נערים

נהגים

מכונאים / פחחים

אחיות

גזירה ותפירה

יהלומים

מוכרים/ות

המלונאי
חברת "המלונאי" מבקשת
טבחים/ות לעבודות
מלצרות בבתי מלון
03-237457
לחברת "המלונאי" דרושים
מלצרים מקצועיים לעבודות
אקסטרא. 03-237457
לחברת "המלונאי" דרושים
טבחים, עוזרי טבחים
וקונדיטורים. 03-237457

קבלת מודעות
ללוח ה"עיר"
"רשפים"
611623 611389

קבלת מודעות ל"לוח העיר"
מ־8.00־20.00
"פרסום פון"
אשראי מיוחד!!!
03-738707 03-735588
לבעלי כרטיסי אשראי

صكنا من الاصل

صكنا من الاهل

הלוח הארצי הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

הצעות לרכישת ציוד בכינוס נכסים למכירה ציוד ומכונות ממפעל לתפירה (בכינוס נכסים)

להלן רשימה חלקית:

★ 38 מכונות תפירה JUKI (כולל מנועים חשמליים ושולחנות)

★ 14 מכונות תפירה BROTHER (כולל מנועים חשמליים ושולחנות).

★ מכונות לולאה ומכונות כפתורים. מכונות חיזוקים. מכונות כיסים. מתקני גיהוץ והפיכת צווארונים. שולחן גזירה ומכונות סימונים.

ועוד ציוד משרדי רב למפעל תפירה ובנוסף ריהוט משרדי כולל 127 כסאות ועוד...

1. בדבר רשימת ציוד מלאה ופרטים נוספים אנא פנו למשרד "החתום" מטה (לבקש את מר חסדאי).
2. אין החתום מטה מתחייב לקבל הצעה כלשהיא.
3. כל מכירה כפופה לאישור בית המשפט.

דן סלע כונס נכסים לחברת אנ"אל מוצרי תפירה בע"מ (בכינוס נכסים)

רח' הגפן 9 ת"א טל. 03-255448, 03-253016

ביקוש עבודה

עסקים

בתי מלאכה

מחסנים

אולמות

חנויות

משרדים

הלוואות

מקור ההלוואות

★ הלוואות לשכירים קבועים לרכב חדש ומשומש נכונות צקים ושטרות מסחריים

טלפונים: 03-650527/8 04-641475

מכירות ושירותים

חקלאות

מבני תעשיה

מגרשים

קבלת מודעות ללוח העיר "רשפים"

טל 611623, 611389

"לוח העיר"

קבלת מודעות 8.00-20.00

293648 290697

א.ג.ת

חבר (חבר המתרגמים)

נפט

משאבי אנוש

שליחים/ות

שמירה ואבטחה

יבטח בע"מ אבטחה ושמירה דרושים פקידי מודיעין, שומרים, מאבטחים, סדרנים ומשקחנים

03-731717, 719935

מקדמי מכירות

הכנסות גבוהות עבודה בבית לרוכשי מודעות למגזינים פופולריים

פרטים: טל' 297153 03-203441/3

תינוק

פועלים/ות

פקידים/ות

למשרד עורכי-דין תמלילנית

03-25... 03-253...

שיפוצים

שירותים

מוסכי אויר

מוצרי חשמל

צילום

ריפוי והדרכה

צייתות והאזנה

ניתוח

בריאות

ספרים

מערכת סטריאו

הלבשה והנעלה

תכשיטים וכלי כסף

כרטיסי ביקור

ציוד אלקטרוניקה

בריאות יוהמולח

מקרר

ניקוי ופוליש

חיפוי והדברה

נופש וקייט

רהיטים

הלוח הארצי
הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

שידוכים

קבלת מודעות ללוח ה"עיר"
לא מכרת - לא שילמת
"רשפים"
טל' 611623, 611349

קורס מכונאות וניווט חופי
נפתח ב־22.4.87
שירותיים והדרכה
03-282972

מכונות תפירה

מכונות כתיבה

מלוויות

מדיחי כלים

סירות

נשק ותחמושת

אסטרולוגיה

גרפולוגיה

מכונות כביסה

תנורי אפיה

אמנות

הודעות לציבור

חימום והסקה

שיעור

ציפוי אמבטיות

כלי נגינה

חיות בית

מחשב

לבעלי חנויות ולבודדים
שולחנות מחשב
מעץ
במחירים טובים
03-384765

רוצים לקנות

מזגני אויר

וידאו

מדור פרסומי

כדאי

מאת ג. יפית

איך הופכים ילדים קטנים לאנשים גדולים באמת

„כולנו" השבועון לילדים בגילאי 8–13. למעלה מ־100,000 קוראים צעירים ברחבי הארץ מרחיבים ומעמיקים את השכלתם.
מומלץ על ידי משרד החינוך והתרבות. יוצא לאור בשיתוף עם הסתדרות המורים בישראל. מקור לא אכזב של הנאה והתרגשות לילדים, גם להורים.
תנו אותו לילדכם, הוא לא ישכח זאת לתמיד.
„כולנו" מתנה בלתי נשכחת, כל שבוע מתחדשת.

מכירים את רותם מהטלוויזיה? „כולנו" הוא החבר האמיתי שלה

חלק מן השעות היפות ביותר להורים, הוא הזמן בו משתרר שקט גמור בחדר הילדים משך שעה או שעתיים... אף הנה. מישהו עסוק בעולם הקסום שלו. זה קורה מידי שבוע אצל כ־200,000 גברים ונשים, הורים לילדים הקוראים את „כולנו", השבועון הצעיר לילדים.

אבל, זהו רק הצד הקטן והפיקנטי שבענין. „כולנו" מעניק הרבה הרבה יותר מכך. שעות רבות של הנאה, ענין, אתגר והרחבת אופקים להמוני ילדים בישראל.

„הארץ שלנו", „דבר לילדים", „משמר לילדים" – כולם ב„כולנו"

רבים מאיתנו עוד זוכרים בערגה את השבועונים מימי ילדותם: „הארץ שלנו", „דבר לילדים", „משמר לילדים". מה לא היה בהם, בשבועונים הללו? הרפתקה ומתח, מיסתורין והומור ועלילות בהמשכים... בני המזל קיבלו אותם לבתיהם, האחרים חיכו בתור ונורא התחנפו כדי לקבל אותם ראשונים...

„כולנו" של היום הוא שבועון מיסודם של שלושת אלה, הותיקים והטובים. הוא כל אחד מהם והכל ביחד בשבועון אחד. עם אותה רוח, אותה מסורת המעודכנת מאד לימינו שלנו.

אם אתם נמנים על בני המזל שהיו מנויים על שבועון ילדים בילדותם, אתם חייבים לילדיכם את „כולנו". לא שכחתם ולעולם לא תשכחו את המתח ביום שלפני, את ההתרגשות העצומה ביום בו הגיע השבועון, את הדפדוף הראשון הקדחתני והסקרני ואת הצלילה הנעימה אל תוכנו... אמא ביקשה משהו, או אפילו אבא... ואתם לא שמעתם דבר. הייתם בעולם אחר...

אם לא נמניתם על המאושרים שקבלתם את השבועון לבתיכם, אם קצת קינאתם באחרים... תנו לילדיכם את מה שנבצר מהוריכם לתת לכם. תפגשו בעולם חדש ונפלא.

העולם הגדול של „כולנו"

מה יש בו ב„כולנו" שכולם כל כך אוהבים אותו, שאלנו את מנכ"ל העתון, מר רענן גולן.

זהו שבועון קומפקטי ונוח במידותיו. הוא מכיל 40 עמודים ויותר, רבים מהם עמודי צבע. כל שבועון הוא אוצר בלום של סיפורים, שירים, מאמרים, ציורים ותמונות המצטרפים למדורים הקבועים.

המדורים הקבועים הם עמוד השדרה של „כולנו" והם חביבים במיוחד על הקוראים הצעירים.

גם ילדים מסתבר, אוהבים סדר והרגלים קבועים.

במדורים הקבועים אפשר למצוא מבחר מרתק של סיפורים בהמשכים, הכתובים בידי מיטב סופרי הילדים הפופולאריים. את מדורי „שים בולי" ו„מבולבי" בהם מספרים ילדים על כל נושא שבעולם ושולחים לשבועון מפרי עטם: שירים, סיפורים, הגיגים, רעיונות ואיזונות. במדור „פסק זמן" אפשר למצוא תשבצים, חידות, שעשועי חשיבה ו... רעיונות בבית.

במדור „על גלגלים" סיפורי אוטובוס מפי ילדים. במדור „זה קרה השבוע" אקטואליה לילדים, מאורעות ופיקנטריה מרחבי העולם.

„בל בר" – מדור שאהוב במיוחד על רבים מן הקוראים ובו: הזמנות להתכתבות, החלפות, הודעות וברכות.

„מבע שבוזה" – הוא מדור המספר על הטבע הסובב אותנו בארץ ובעולם.

„שמת צעירי" – במת ביטוי לעיתונאים הצעירים הנבחרים ע"י העתון.

„מה עושים ?" מדור ייעוץ עם תשובות לילדים שמתלבטים.

„אחד מכולנו" פרופיל צעיר אחד. „צחוק צחוקי" מדור הומור עסיסי. „מה שישי" סקירה על חדשים ולוהטים – תקליטים וספרים. „הכוכב שלי" מדור הורוסקופ לילדים. „פופ שופ" מדור פופ רחב וגדול עם הרבה חידושים ותמונות רבות. „מחבק +" אחד המדורים הפופולרים והאהובים ביותר, שנכתב כולו על ידי נער בן 17 בשפה של צעירים. בנוסף, חביב על הקוראים: קומיקס ופוסטר צבעוני כדי שבוע ואפילו מדבקות צבעוניות.

מתנה נפלאה שאינה נגמרת

האנשים העוסקים במלאכה ודואגים מדי שבוע להוצאתו לאור של „כולנו" חדש, הם מטובי הכותבים והציירים בישראל. בנצח על המלאכה העורך דוד פאיאנס (עורכו של „דבר לילדים" בעבר) וסגניות לעורך: אפרת קלי המוכרות היטב לרבים כאיתנו וחנה ניר.

בין המשתתפים הקבועים שמות רבים, חביבים ומוכרים של סופרי ילדים, משוררים, ציירים ומאיירים וכמובן הילדים עצמם.

„כולנו" נחשב לעתון מעולה וכן המוקדמים בסוגו. הוא מנחיל לילדים ערכים בצורה נעימה החביבה עליהם. כשמנחילים ערכים בדרך נעימה, חזקה עליהם שישארו בתוקף לשנים רבות. „כולנו" מספק לילדים ענין, הנאה, השכלה ורוחב אופקים. הוא מקנה הרגלים קבועים ומתחדש תמיד. אין עוד מתנה נפלאה כזאת.

הביטו בילדיכם כשיהיו מנויים על „כולנו". ראו כיצד הם נהנים כל שבוע מאוצר חדש, טוב וטוב. כל שבוע כל השנה, המתנה המתחדשת הדיר, תמיד חדשה, תמיד שונה, תמיד מרגשת ומרתקת. מובטח לכם כי ילדיכם יהיו תלמידים טובים יותר בזכות „כולנו". גירוי אינטלקטואלי בלתי פוסק, מפרה את החשיבה, מעורר את הסקרנות, מקנה ידע נוסף, עוד ועוד. זהו „כולנו". הוא מכין את הילדים הקטנים להיות אנשים גדולים באמת.

למפרסמים. יש לכם למעלה מ־100,000 קוראים נאמנים
[illegible]

איך מגיעים ל„כולנו"

• „כולנו" נמצא בדוכני העתונים ברחבי הארץ.
אל תשכחו את הילדים כשהנכם עוברים לידם. לעצמכם אתם קונים עתון כל יום? גם לילדכם מגיע עתון פעם בשבוע.
„כולנו" מופיע כל יום ג' בדוכני העתונים ברחבי הארץ. קנו אותו בשביל הקטנים. חשוב שיהיו להם הרגלים טובים קבועים.

• למעוניינים במנויי שנתי:
כתבו עוד היום למערכת „כולנו", רחוב חומה ומגדל 2 ת"א, מיקוד 61999 ובקשו להצטרף אל עשרות אלפי הילדים המנויים על „כולנו". מחיר המנוי המוזל, לשנה מראש, הוא 77 ש"ח. עתה לקראת הפסח (במשך חדש אפריל) תינתן האפשרות לשלם בשני צ'קים שווים, ללא ריבית ע"ס של 38.50 ש"ח כל אחד.
נא הוסיפו את שם הילד, הכתובת, המיקוד ומס' הטלפון.

• בכרטיס אשראי: ניתן לשלם גם באמצעות כרטיס אשראי: ויזה וישראכרט. צלצלו אל: מחלקת המנויים של „כולנו", טל': 03-378833 והשתמשו בכרטיס זה.
הגיעו ל„כולנו" בהקדם. הוא חשוב לילדיכם.

هكذا من الاهل

מלון נהר הירדן

דרושים/ות לנו בטבריה
★ צ'קרים
★ מרכזניות
★ מלצרים
★ טבחים
★ עוזרי טבחים
★ מנהלי חשבונות
★ פקיד C/L
★ מוכירות

לבוגרי בתי ספר למלונאות – יתרון
נסיון במלונאות – יתרון
למתאימים שכר נאות ואפשרויות קידום
אפשרות לעזרה בדיור

נא לפנות 06-792950 כח אדם

לכפר הנופש נואיבה
הים תיכונית

דרושים
★ מלצרים/יות
בעלי הופעה נאה
העבודה מתאימה במיוחד לסטודנטים/יות
העבודה באווירה ישראלית "נעימה"
אפשרות לעבודה בשעות היום או הערב
★ שף/סטיוארט
★ איש תחזוקה/גנן
נא לפנות לטלפונים:
053-96397, 053-93113/4

כפר נופש אמיתי
טל: 053-96397,93113
לרשותכם גם מרכז אירועים ושמחות

הלוח הארצי

הארץ חדשות

פריקלאס ים-המלח בע"מ

למפעלנו במישור רותם דרוש

מהנדס מכונות
ליחידת האחזקה

נסיון של שנתיים בתעשיה - יתרון

5 ימי עבודה בשבוע - תנאי השכר יקבעו עפ"י כישורי המועמדים
למועמדים מחוץ לאזור תנתן עזרה בדיור
כתובת לפניות: פריקלאס ים המלח בע"מ, מישור רותם
ד.נ. ערבה 86800 טל. 057-53031

קבוצת כימיקלים לישראל

מכון דור
שירותי מיון, אבחון
והשמת כח אדם

עבור לקוח מפעל מזון גדול
במחלקה

דרושים

1. מהנדס מכונות מנוסה
נסיון של שלוש שנים לפחות בנושא
תיפעול והנדסה
ידע בתכנון, מעקב אחרי תהליכים, קידום
פרוייקטים יכולת הבנת חומר - טכני
באנגלית

2. מהנדס מכונות
יתרון לבוגר הטכניון
יכולת הבנת חומר טכני באנגלית

לפנות מכון דור
☎ 275445, 290510

המשך ת"א גוש דן והשרון

בן־זוג

בת־זוג

הכרויות

חוגים

פנויים פנויות
לאחר ההצלחה של
מפגש ההכרויות
עם התאמה מראש
במועדון
רטרו־קברט
נמשכת ההרשמה
לערב הבא
כשאת/ה קובע/ת
את בן זוגך
יישום הפקות
אחד העם 77 ת"א
03-201198

תן
עבודה קשה
מוטיבציה
וכושר שכנוע

קח
עבודה מגוונת
כרוכש מודעות
והזדמנות לעשות
הרבה... כסף.

לפנות לרותי בטל' 052-911110

חוק הזדמנות
שווה בתעסוקה
תשמ"א־1981

לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה.
העבריינים צפויים לעונש על־פי החוק.

מלונות תל־אביב
מוריה

מלון מוריה פלזה תל־אביב
דרושים
• **קצב מנוסה** במלונאות
• **טבח מטבח חם** מנוסה במלונאות
• **חשמלאי עוזר/מעשי**
ניסיון בתעשייה לעבודה במשמרות
• **עובד אחזקה** כללי
• **נגר — פוליטורצ'יק**
למשרה חלקית
• **צבע** — לתקופה קצובה
• **צ'קר** — עם ניסיון במלונאות
נא לפנות למחלקת כוח אדם
טל: 03-299555

למלון 5 כוכבים
דרושים/ות
★ קניין
★ מחסנאי/ת כללי
מתאימים/ות יפנו בכתב תוך ציון
התפקיד ע"ג המעטפה לת.ד. 3036 ת"א

דרושים
1. נהגים
למערבלי בטון
2. נהגי
סמיטריילר
בעלי נסיון,
מרעננה והסביבה
לטלפן
052-27792

חברת
מלונות דן
למלון דן כרמל
דרוש/ה
קצב/ית
מתאימים/ות
יפנו למח' כ"א
טל' 04-386211

מלונות ירושלים
מוריה

למלון מוריה ירושלים
דרושים
★ **חשמלאים מוסמכים**
★ **מבקר מזון ומשקאות**
בעלי נסיון במלונות 4-5 כוכבים
★ **מ:בחים**
נא לפנות למחלקת כח אדם
רח' קרן היסוד 39 טל. 02-232232

למפעל גדול
באזור מגדל העמק
דרוש
חשמלאי תעשייה
★ תעודת חשמלאי מוסמך
★ שלוש שנים עבודה בתעשייה לפחות
★ תנאים טובים / שכר גבוה למתאים
לפנות: מנהל כ"א
ת.ד. 1278 קרית־טבעון

למפעל גדול באזור מגדל העמק
דרוש
מכונאי תעשייה
★ ידע וניסיון - מנועים, משאבות
★ 5 שנים עבודה בתעשייה לפחות
★ תנאים טובים / שכר גבוה למתאים
לפנות: מנהל כוח־אדם ת.ד. 1278
קרית־טבעון

לחברת דלקט
דרושים
בעלי חנויות
בכל חלקי הארץ
טל: 03-282657, 03-202459
לפנות למרסל

תן מתנה

אתה יודע כמה נעים וחשוב לקרא עיתון בבוקר.
עכשיו יש לך הזדמנות לתת למי שחשוב לך
מתנה מקורית ומכובדת. "הארץ" מציע מנוי
לשלושה חודשים

ב־ **40%** הנחה

ובתוספת מתנה: זוג
כרטיסים לתיאטרון
הקאמרי. במחיר —.46 ש"ח,
תוכל להעניק מנוי של "הארץ"
בתוספת בילוי מהנה.
לפרטים והזמנה פנה
למחלקת קדום ופיתוח
טלפון: 03-5121340.

הארץ
עיתון לאנשים חושבים

מכון דור
שירותי מיון, אבחון
והשמת כח אדם

ללקוחתנו מפעל קוסמטיקה
באיזור השרון דרושה

מזכירה

ידע הדפסה, טלקס, ומסוח טקסטים
נאה נבונה ואדיבה
תושבת איזור השרון – השכלה תיכונית
משרה מלאה 7-15
לפנות מכון דור
טל. 03-290510, 03-295445

LSRI

לחברה הישראלית לחקר מדעי החיים בע"מ
דרושים/ות

מנהל מעבדת זיהוי אנליטית
תאור התפקיד:
ניהול מעבדה לזיהוי והפרדה של תרופות וחומרי הדברה.
דרישות:
• רקע מדעי מתאים
• נסיון קודם
• כושר ארגון ויכולת עבודה עצמאית

איש אבטחת איכות
תאור התפקיד:
מעקב ובקרה אחר הפעילות המדעית בחברה
דרישות:
• תואר אקדמאי במדעי החיים
• ידיעת השפה האנגלית (קריאה וכתיבה) הכרחית

מנהל פרויקטים.
תאור התפקיד:
ניהול פרויקט ביולוגי/מחקרי
דרישות:
• תואר אקדמאי במדעי החיים/ביולוגיה
• יכולת עבודה עצמאית
• ידיעת השפה האנגלית
• עובדים ללא נסיון יוכשרו בחברה.
נא לפנות בצירוף קורות חיים, השכלה ונסיון
לת.ד. 139 נס ציונה 70451 עבור כ"א.
• סודיות מובטחת •

הארץ

יום ב' י"ד ניסן, תשמ"ז
13 באפריל 1987

המערכת, ההנהלה, מחלקת המודעות והמנויים: תל־אביב: רח' זלמן שוקן 21, טל' 5121212 ת"ד 233 מיקוד 61001 פקס 810012 טלקס 43748
ירושלים: טל' 224245 ת"ד 273 מיקוד 91002 חיפה: רחוב הרצל 20 טל' 661166 ת"ד 5259 מיקוד 31052

המו"ל: הוצאת עיתון הארץ בע"מ, רח' זלמן שוקן 21, תל־אביב
העורך: גרשום שוקן   עורך המשנה: מתי גולן
סגני עורך: משה ורדי, גדעון לוי

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ואינה מחזירה כתבי־יד

HA'ARETZ Daily Newspaper, Tel-Aviv, Israel P.O.B 233, Tel. 5121212

המון פרוע איננו רשאי להעניש

שוב אנו מודעים מרצח אכזרי מעשה ידי שליחיו של אחד מארגוני המחבלים הערביים. מותה של עופרה מוזס ופציעתם של בני משפחתה בפצצת תבערה מעוררים כאב וסלידה — כאב על האבידה היקרה, וסלידה מהכוונה הרצחנית שבה בוצעה.

האם רגשי פלצות אלה מצדיקים מעשי נקם כפי שביצעו כמה מאות מתנחלים בסמוך למקום הפיגוע, ולאחר־מכן בחוצות קלקיליה? התשובה חייבת להיות: לא ולא. הפשע מחייב ללכוד את הפושעים ולהענישם לפי תורת הדין. אך ההמון אינו רשאי לתפוס את מקומם של המשטרה, התובע הפלילי ובית־המשפט.

מדינת ישראל אסור לה לאבד את אופיה כמדינת־חוק: המון פרוע, השואף לספק רגשות נקם בהשתוללות בחוצות עיירה ערבית, מציג את ישראל כמדינה המוותרת על סמכותה הבלעדית לקיים חוק וסדר.

שלטון ישראלי הדוגל בדו־קיום בין שני העמים, אך עם זאת מעודד חדירת מתנחלים יהודים לתוך שטחים מאוכלסי ערבים בצפיפות, זורע זרעי מתיחות פוליטית בין שני העמים והנתונים לשליטתו. ושוב מצווה שיקפיד על בידודם של ארגוני הטרור וימנע את המתנחלים היהודים מדחיפת רוב התושבים הערבים לעבר המחבלים. אבל זה בדיוק מה שעשו המתנחלים שפרצו אל קלקיליה, לעשות שמות ברכוש תושביה.

אין שחר לטענתם של ראשי המתנחלים, כאילו המימשל האזרחי בשטחים המוחזקים מזניח את חובתו להגן על ביטחונם. המימשל משקיע מאמצים עצומים במילוי חובה זו. אם קורה בכל זאת, שידו קצרה מכדי למנוע התנכלות ופיגועים בכל עת ובכל מקום — יש להביא בחשבון את הקשיים שזרועות הביטחון נתקלות בהם בכל מדינה מתוקנת, שבה ארגוני טרור נלחמים נגד הרשות החוקית. מי שמתעקש להתנחל מעבר לגבולותיה החוקיים של ישראל, בתוך אוכלוסיה פלשתינית, חייב לדעת שהוא מקבל עליו את הסיכון של פיגועים כמו זה שאירע שלשום בקלקיליה.

מי שמארגן פוגרומים בקלקיליה או בכל יישוב ערבי אחר, כדי לגבות מחיר על מעשי רצח שביצעו מחבלים, משרת את טענתם של ארגוני הטרור כי הם נלחמים למען העם הערבי, ומעניק ליוזמה זו אמינות בעיני האוכלוסיה הערבית השלווה. מעניינה של מדינת ישראל למנוע היווצרותה של תחושה זו. מי שחותר למען העמקתה — וזה מה שהמתנחלים עשו בהשתוללותם בקלקיליה — מסכן את דמותו של השלטון הישראלי בגדה המערבית וברצועת עזה, כשלטון לגיטימי.

תמה מערכה — המאבק נמשך

בבית־המשפט העליון הסתיימה אתמול מערכה משפטית ממושכת, שהחלה לפני כעשר שנים, עם פירסום כתבותיו של אבי ולנטין ב"הארץ" על הפשע המאורגן, ועקב תביעת הדיבה של בצלאל מזרחי, על מה שנאמר עליו בכתבות אלה. יש להצטער על משך־הזמן הלא־סביר שנדרש לו לשופטי בית־המשפט העליון, עד שפסקו את דינם בערעורים במשפט מזרחי־"הארץ" — למעלה משנתיים לאחר שתמו הדיונים בערעור וכמעט שמונה שנים מאז הגשת הערעור. אפשר לטעון כי משך־זמן כה רב גורע מערכו הציבורי של פסק־הדין ועומד בניגוד מוחלט לפסיקתו של אותו בית־המשפט העליון במשפטים אחרים, שבה נזף בבתי־משפט מחוזיים על השהיה לא־סבירה במתן פסקי־הדין.

מבחינה עניינית, פסק־הדין מאתמול לא שינה את המצב שנקבע בפסק־הדין הראשון, בבית־המשפט המחוזי, לפני כשמונה שנים. ערעורו של מזרחי, שטען כי הפיצוי שבו חויב העיתון נמוך מדי, לעומת חומרת הדברים שפורסמו עליו — נדחה. פרקליט העיתון טען כי גם אם לא הוכח די הצורך שבצלאל מזרחי הוא אחד מראשי הפשע המאורגן בישראל, הרי הדברים שהתבררו במשפט על מעשיו מזכים אותו לכל היותר בפיצוי של אגורה אחת בלבד. טיעון זה נדחה גם הוא. ואולם בית־המשפט העליון הותיר בהערכת כמה מהעובדות שנתגלו במשפט, בעיקר ביחס לשיחה שניהל בצלאל מזרחי עם מקורביו טוביה אושרי ורחמים אהרוני — ששניהם נידונו בינתיים למאסר־עולם על רצח כפול — לגבי עסקה ב"לבן", וקבע חד־משמעית כי הדובר בשיחה זו בעסקת סמים מסוכנים בהיקף גדול - אך גם קביעה זו לא גרמה שינוי בפסק הדין המקורי.

"הארץ" יראה בפסק־דינו של בית־המשפט העליון את סוף המערכה המשפטית, אך לא את סוף המאבק נגד הפשע המאורגן בישראל. במאבק זה החל העיתון עוד ב־1971, כשפירסם את סדרת־הכתבות הראשונה על הפשע המאורגן בישראל, והמשיך בו בפרסומים שונים, וביניהם, אותה סדרת כתבות מאת אבי ולנטין, שהיתה נושא המשפט.

אי־אפשר להעביר מהעולם את הפשע בכלל, ואת הפשע המאורגן בפרט, אך אפשר וצריך לעשות הכל כדי לצמצמו. בשל כך יצא "הארץ" למאבק נגד הפשע המאורגן ובשל כך ימשיך בו. המערכה המשפטית הסתיימה, המאבק נגד הפשע המאורגן חייב להימשך.

הממשלה עוד לא נופלת

(אבל שמיר דוחף את פרס לבחירות)

מאת יואל מרקוס

כשיצחק שמיר, המתון, המנומס, השתקן, מכנה את שמעון פרס בתואר "מטורף", קיימות שתי אפשרויות: או שהיתה זו פליטת פה או שהתכוון בכוונה ובמודע להוביל לפירוק הממשלה ולבחירות מוקדמות.

ובכן, יש לי יסוד להאמין שלא היתה זו פליטת פה. שמיר מכין ראשי פרקים בכתב יד לנאומיו. הוא קרא את מה שאמר לתוך מצלמות הטלוויזיה (שהופיעו פתאום בשטח, כאילו כך חשו) עוד בדיון המרכזי של חרות והמשך של המפלגה הליברלית") מתוך פתק קטן שהחזיק בידו. ותוך הדגש שבדבריו עוד, חוזר שמיר, הדגיש ופירש מה אמר, בתשובה לשאלות עיתונאים: "לא רק רעיון (הוועידה) מטורף, זה לא רק סיוע לפעול למען רעיון כזה אלא רק מטורף יכול לפעול נגד עצמו". בהשוואה לדיבורים כאלה נראה יצחק מודעי, שנזרק מהממשלה על דברי עלבון נגד פרס, כמגיד מבטיין של תבה בכליל.

שמיר לא השאיר איפוא שום ספק שכל מלה שאמר היתה מתוכננת מראש. הוא גם סגר את פרס בכל הצדדים כשמנע ממנו לטעון שהודיקה האמת בפרוטו איננה אלא גשם. לא נותר איפוא לפרס אלא לפרוש מהממשלה או במשך לדחוף להקדמת הבחירות.

שמיר לא נועץ עם אף אחד בצמרת מפלגתו אבל היה בימים שלפני ההתפרצות מסוגר בתוך עצמו ומהורהר. לפניו איפוא מהלך אישי מאוד ומחושב מאוד הבנוי על ההנחה שברגע העיתוי הטוב ביותר (מבחינתו) הנושא המוצלח ביותר (מבחינת מפלגתו) לסיים בהם את חייה של ממשלת האחדות ולהקדים את הבחירות.

א — מבחינתו האישית לא יכול להיות עיתוי טוב יותר להליכה לבחירות.

הוא נמצא עתה אחרי ועידה שלא פרצה בה מלחמת אחים, כפי שפרס חזה. הוא יצא ממנה מחוזק כמי שנבחר לראש התנועה, מה אחר. התמודדות על ראשות הממשלה שאולי תהיה בלתי נמנעת, אם הבחירות ייערכו במועדן, לא תתקיים באווירת הוויכוח שתשרור בליכוד בבחירות מוקדמות, סביב נושא הוועידה הבינלאומית. ללוי ולשרון לא תהיה ברירה אלא להתייצב מאחורי שמיר, למען "הצלת המולדת". גורם הגיל גם הוא קובע. מה יכול שמיר לסכן, בהקדמת הבחירות? שנה אחת. שנה שבה פרס ימשיך בשלו ויציג את שמיר כסרבן שאינו מסוגל לשלום בממשלתו. שנה שיכולה לתת לו ארבע שנים נוספות בשלטון. מבחינתו האישית, זה עיתוי שלא יחזור על עצמו.

ב — זהו גם העיתוי הטוב ביותר מבחינת הליכוד. המצב הכלכלי עדיין במיטבו. מי יכול לדעת אם המצב הזה ישרור גם בעוד שנה והציג בינתיים טוב לאנשים, מאות אלפים עתידים לנסוע בקיץ לחו"ל. הדברים הטובים מתחילים להיזקף לזכותו של נסים ואילו חלקו של פרס בהבראה הכלכלית הולך ונשכח. הוא עוסק עתה בדברים מתוחכמים שאינם בטווח הבנתם של האזרחים הפשוטים והם, לטוב ולרע, גם אצלנו — הרוב.

ג — הנושא שפרס עוסק בו עתה הוא הנושא הטוב ביותר שהליכוד יכול לייחל לעצמו כדי ללכת אתו לבחירות. שמיר עצמו הרי אינו מאמין שוועידה בינלאומית, מהסוג שחושבים ממנו, היא אפשרות ריאלית. "למרבה המזל", הוא אומר, "אין סכנה שתתקיים ועידה בינלאומית חרף מאמצי הבלתי נלאים של שר החוץ". אם אין סכנה, לדעתו, על מה הוא נועץ. אין ספק כי הגיע למסקנה שזהו נושא טוב לנפח אותו ו"לקייס" מצייו להשכיב בו את פרס על הקרשים. אפשר כבר לדמיין את הסיסמאות: "פרס מוכר את המדינה לרוסים ולאש"ף", "פרס מלקק לרוסים ומחזר אחרי הערבים", "פרס חוזר למחוז כמי שחותר נגד ראש הממשלה". שמיר והליכוד יופיעו כמגיני המולדת וחלק מקהל הבוחרים יוכל לשוב לאהבתו הישנה — לשנוא את המערך.

* * *

על שלוש ההנחות האלה, יש לשער, בונה שמיר את התשתית להקדמת הבחירות. הופעתו הנינוחה בטלוויזיה בליל שבת שבה הצהיר שהוא רוצה בהמשך קיום ממשלת האחדות, ואיננו רואה סיבה להקדים את הבחירות, איננה סותרת את ההנחה שהוא דוחף לבחירות אלא מצביעה על הפרובלמטיקה של מי שרוצה להקדים. אם נכונה ההנחה שהציבור איננו מעוניין בהקדמת הבחירות ו"יקנוס" בקלפי את מי שיגרום להקדמתן, אזי ברור ששמיר נוקט טקטיקה שמטרתה להביא לכך שלא הליכוד, אלא פרס — הוא שיגרום להקדמת הבחירות. האם יעלה הדבר בידו — זה הוא כבר סיפור אחר.

שמיר מופיע כמי שבראש עייניו הדאגה שישראל לא תיקלע למצב שבו תצטרך לוותר על הגדה וכמי שנאבק על סדרי ממשל תקינים שבהם לא יפעל אחד השרים בניגוד למדיניות הממשלה. שמעון פרס, שלדעת כמה מחבריו במפלגה לא רק שפועל בלי מנדט מהממשלה אלא גם ללא מנדט מהמפלגה או לפחות של "שריגר", נקלע למלכודת ושמיר מקשה עליו יותר ויותר לצאת ממנה. הברירות של פרס סבוכות למדי: או שיאבד פנים בכך שיוסיף לבלוע עלבונות משמיר או שימשיך לנהל מדיניות משלו ויסתבך בביקורת על כך שהוא פוגע בסדרי ממשל תקינים בהפכו את הממשלה לקריקטורה או — שיישבר ויזום את פירוק הממשלה והקדמת הבחירות. הרי זה אולי מה ששמיר רוצה. ומכיוון שזה מה שהוא רוצה, זה הדבר שפרס לא יתגרה לתת לו.

זוהי מלחמת עצבים בין שני ראשי מפלגות המאבקים לא רק על הדרך אלא גם בין שני פוליטיקאים שמאבקם להישרדותם האישית יצר ביניהם שותפות גורל מסויימת והבנות מוזרות ביניהם. מי שיישבר ראשון — ומחכות לנו עוד מסקנות שתי ועדות פולארד — גם ישלם את המחיר. ובינתיים, הממשלה הזאת עוד לא נופלת.

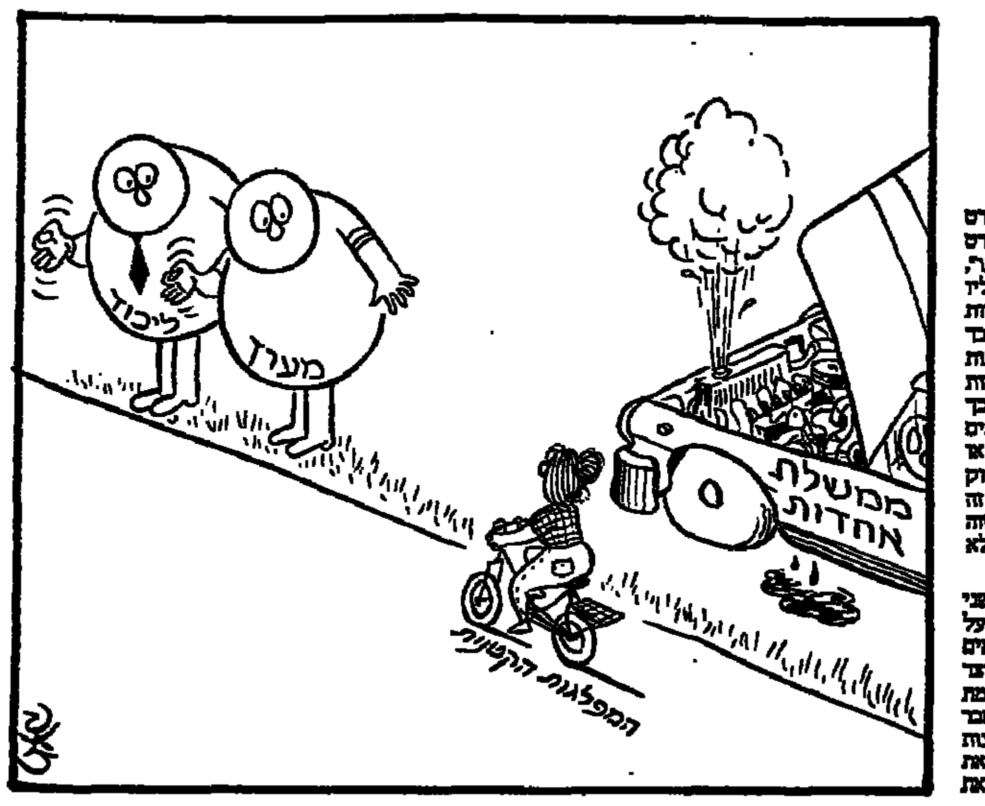

מדיניות החוץ: נקודות רגישות (א)

זיקה בסכנת התרופפות

מאת א. שוייצר

ארצות הברית תוסיף להיות, כפי שהיתה מאז קמה ישראל, הנושא המרכזי של מדיניות החוץ הישראלית. מן הראוי איפוא לפתוח בה, ובהתפתחויות האפשריות במדיניותה, כשבאים לסקור את נקודות ההתייחסות הראשיות, אשר על פיהן יכוונו אנשי מדינה ישראליים את צעדיהם.

ההצדקה לפתיחות הדיון בנושא האמריקאי נובעת לא רק ממקומה המרכזי של ארה"ב בשיקוליהם של עושי המדיניות. אירועי החודשים האחרונים עוררו ספק בעמידותה של הברית בפני זעזועים, וגם הסתמנו תמורות בזירה הציבורית האמריקאית, אשר להן השפעה רבה על מדיניותה של מעצמת־העל של המערב.

מן המוסכמות הוא שיחסי ישראל–ארה"ב היו בשנים האחרונות קרובים ככל שהדבר אפשרי בין מדינות ריבוניות. מן השיא הזה אין עליה, והראייה מסוכנת ניתן לזהות את הגורמים העלולים לגרום לירידה. הראשון — ועל פני השטח, הראשי — בגורמים אלה, הוא פרישתו של הנשיא רייגן בינואר 1989 ויכנס נשיא חדש לבית הלבן. עם הנשיא הפורש יעזוב גם מזכיר המדינה שולץ, צמד אנשים שלא היה, ומן הסתם לא יהיה דומה לו, באהדה לישראל ובהתעניינות פעילה בפתרון בעיותיה.

היחלשות הבית

אהדה והתעניינות, עשויים להיות השאור שבעיסה, אך כדי שיתורגמו למעשים, נוצרה סביבה הולמת של עבודות מדיניות. ואמנם, הנשיא רייגן ומזכיר המדינה שלו, הייג ושולץ, פעלו בתקופה שבה התמוססה העוצמה הערבית בעקבות של נפילת מחירי הנפט ומלחמת אירן–עיראק, ושבה חלה נסיגה מוחשית בכושרה של ברית המועצות להפעיל את השפעתה בחלקי עולם קרובים ורחוקים. ישראל יצאה נשכרת מן הצירוף של אהדה כלפיה בוואשינגטון עם התפתחויות בינלאומיות נוחות; אשר לארה"ב — היא שיפרה בתקופת רייגן ללא הכר את מעמדה הגלובלי במונחי עוצמה. אך תוך כדי כך מתחה את שריריה מעבר למידה המקובלת על הבריות.

הדברים אמורים בגירעון במאזן התשלומים ובתקציב המעוררים חרדה אצל רבים: הם אמורים במתיחות עולה ויורדת ביחסיה עם בעלות בריתה האירופיות ועם יפן, ובפגיעה ביומרתה להיות המנהיגה הנבונה והאיתנה של המחנה המערבי. האירועים שגרמו לכל אלה חיזקו את האופוזיציה הפנימית לנשיא — את אלה הרוצים שארה"ב תפנה פניה לעיסוק בבדק בית; את אלה שבעיניהם בני ברית הנראים להם כפויי טובה; ואת אלה שמתוך אהדה, או הערכה מוסרית, חותרים להפנית במדיניות כלפי דרום אמריקה ואפריקה. כוחות פוליטיים אלה, על אף הניגודים המפרידים ביניהם, עשויים, כשיפעלו יחד, לגבור על התומכים בקווי המדיניות של הנשיא רייגן, ולהפוך את המדיניות האמריקאית לעבר מה שמכונה — בטעות — בדלנות חדשה, שפירושה המעשי הפנייה מן המגמה האטלנטית ששלטה בארה"ב מאז מלחמת העולם השנייה.

מבחינתה של ישראל, כל אחת מן המגמות שהוזכרו נושאת בחובה סכנה לאיתנות הברית עם ארה"ב. הרבה יותר מאירועים חולפים דוגמת הנשק לאירן או פרשת פולארד. שכן הן פוגעות בראיית המציאות המונחת ביסוד הברית: ללא הזיקה האטלנטית, אין לארה"ב מחוייבות המבוססת על אינטרסים במזרח התיכון (שלא לדבר על הקשר האסטרטגי הנוצר מכוח היערכותם של כוחות אמריקאיים באיזור הים התיכון). אירופה, כשהיא לבדה, תיטה לנייטרליזם בין המעצמות. היא נוטה בלאו הכי לצד הערבי בסכסוך האיזורי: ריפוף הקשר בינה לארה"ב רק יחזק מגמה זו במדיניותה. בקיצור, בידוד ארה"ב מאירופה משמעו בידודה גם מישראל, ובידוד גובר של ישראל מול אירופה המערבית.

בירת ג'ימי קארטר

מסוכנת לא פחות הפנייה האמריקאית האפשרית לעבר ארצות העולם השלישי, ובאופן קונקרטי — דרום אמריקה ואפריקה. רוח מעין זו פיעמה במימשלו של ג'ימי קארטר. הנשיא אמנם עסק באופן אינטנסיבי בענייני המזרח התיכון, אך אהדותיו ביצבצו מתוך המחויבות המפורשת של ארצו לישראל: אהדות אלו נקשרו בעולם השלישי — ערבים, שחורים ושוחרי עוד. יהיה להן בסיס פוליטי מקומי: ריכוזים של חוגים השמאלנים בארה"ב, שבגרעינם הגדול נחשבו, ועדיין נחשבים, מצביעי המפלגה הדמוקרטית. מפלגה זו, אם ישוב נציגה לבית הלבן, תהיה מחויבת בהתחשבות בצד סירי ג'סי ג'קסון הדומים — ומה שלא יתן להם נשיא דמוקרטי בתחומי הסכות כלכליות, "יאלץ לתת במדיניות חוץ שתספק את דרישותיו של יסוד "העולם השלישי" בקרב המצביעים למפלגה הדמוקרטית.

זה אינו רק חלום בלהות, כדי להשתמש במינוח שיצחק שמיר הכניס אותו באחרונה למחזור: עדות לכך היא מה שהתרחש תוך פחות משנתיים ביחסה של ארה"ב לדרום אפריקה. העובדה כי ההתנגדות האמריקאית לדרום אפריקה גברה דווקא בתקופת רייגן, עוד בטרם קיפח הנשיא את מעמדו הציבורי, רק מדגישה את הסיכון המשתמע מהצטרפותה של ארה"ב אל תומכי החרמות נגד המשטר הלבן. לאחר שנים של הערכה חיובית לתרומתו למה שנוגע לבטחונו של המערב, ניהול מדיניות בהתאם. הקונגרס, שלחצו בידוק הכריע את הנשיא, פועל על פי אינטרסים אלקטורליים: בארה"ב חיים כיום כ־50 מיליון בני אדם, כחמישית מכלל האוכלוסיה, שאהדתם הטבעית נתונה לשחורים ולצבעוניים בדרום אפריקה. תוסיף: ישראל נחשבת בעיניהם כעריץ לבנה.

כאמור לעיל לא מדובר בודאויות אלא בהתפתחויות שאך בתחום האפשר. יש אומרים: המסתבר. משמעותן לגבי השותפות הישראלית עם אמריקה הינה קשה מאוד. מוסיף לחומרה, שאין בידיה של ישראל בכוח להשפיע על תמורה מן הסוג הזה במערכות הכוחות הפוליטיים בארצות הברית פנימה. ואם כי התמורה, אם תהיה, לא תתחולל בין לילה, הרי היא עלולה להיות מורגשת כבר בעתיד הקרוב. מן הראוי הוא שמכווני המדיניות הישראלית יפנו מבטים כבר עתה לקראת התוצאות של תמורות כאלה — אם לא באמצעות מהלכים בקרב הציבור האמריקאי, הרי בעזרת פעולות המגבירות את הסכנות הצפויות לנו מתוך המזרח התיכון. על כך במאמר השלישי בסידרה.

שיהיה גם איש אקדמיה

שיחה עם פרופ' מיכאל ברונו בנושאים שעל סדר היום הכלכלי: בנקים, יפת, חברות ממשלתיות, בורסה, תקציב, שכר, פיחות, ריבית

מאת נחמיה שטרסלר

פרופ' ברונו אינו מתלהב יותר מדי מתל אביב. אין הוא נוהג לרדת לשפלה יותר מאשר פעם בחודש, כך שלמבקשים הרוצים בפגישה איתו אין ברירה אלא לטפס לירושלים. בכל זאת, נפגשתי איתו בסוף השבוע שעבר בתל אביב, אך זה קרה רק מכוחה של קבוצת אנשי כלכלה ישראלים שהצליחו להוריד את ברונו לשפלה.

משום מה, כשהוא נואם מעל בימה, הוא נשמע מעט מהוסס, לא מלהיב. לעומת זאת, בשיחה פנים אל פנים, הוא מרתק, מסביר היטב, בהרבה סבלנות, כמי ששולט בחומר.

הנושא של איוש הוועדה המייעצת על ידי ארבעה מיושבי הראש של הבנקים הגדולים, לא יורד מסדר היום הציבורי, למרות ניסיוני לסחוט ממנו מילת ביקורת, אך כל שהצלחתי היה רמז של שמינית שבשמינית. לדעתו, הוועדה המייעצת צריכה לייצג אינטרס ציבורי רחב, והמצאותם של ארבעת הורדים אינה פוגעת בכך. "אני מאמין שהם ידעו להתעלות מעל האינטרסים הסקטוריאליים הצרים". "הייתי מעדיף שיהיה גם איש אקדמיה בוועדה המייעצת, אבל בינתיים אני לא הממנה", הוא מוסיף.

בנקים. ברונו מסכים ש־1986 היתה שנה גרועה מאוד לבנקאות ויש בנקים שאף סיימו בהפסד. הוא צופה ש־1987 תהיה טובה יותר בשל כמה סיבות: בנק ישראל הוליך על עלייה מסויימת בעמלות, ישופרו עוברים, יסגרו סניפים וגם הפעילות הכלכלית תגבר, מה שישפר.

יפת. ברונו זוקף לזכותו של הביקורת הציבורית והפיקוח על הבנקים את התביעה בטיפול בפרשת יפת. הגשת המשפט נגד יפת היא ציון דרך. הוא מוסיף שצריך להודות שחל שינוי דרסטי בהתייחסות כלל לשכר ולפנסיה של הבכירים, אך כמובן שהטעות הראשונית היתה בהסכמים עצמם, הסכמים שלא יעלו על הדעת.

מניות בנקאיות. בנושא זה קשה לקבל תגובה חד־משמעית מברונו. הוא אינו רוצה להתחייב לפני שלמד הנושא על בוריו, אך מתוך דבריו אפשר להבין שבשלב ראשון יהיה אולי מקום לתת למי ששולט כיום בבנקים, כלומר להסתדרות, לתנועת המושבים ולמשקים, עדיפות מבחינת השליטה. בכוחו הצריך יותר, ישנו להלוחין כל זכויות ההצבעה. וכן, אם למשל תרצה ההסתדרות להמשיך ולשלוט בבנק הפועלים היא תאלץ לגייס את הכסף הדרוש לכך.

חברות ממשלתיות. העיקרון של מכירת חברות ממשלתיות מקובל על מיכאל ברונו, אך צריך למכור אותם במחירים הרבה יותר גבוהים, מה שמכבד לאווירה בחברה הכלכלית ירושלים.

בורסה. הנגיד אינו רואה בעובדה שהבורסה מתעוררת ויוצאת מתקופת השפל שלה, דבר בלתי רצוי. זה מעיד דווקא על אווירה אופטימית וזה טוב גם לגיוס הון הציבור. עליות מחיר חריפות מדי כמובן שאינן רצויות, אך למצב הנוכחי אי אפשר לקרוא התפתחויות חריגות.

תקציב. על הישגים של 1986 יש להעניק ציון שבח לממשלה שסיימה את השנה עם עודף לאחר שנים רבות של גירעון גדול. יחד עם זאת, יש לזכור שחלק מהעודף ב־1986 היה חד פעמי. הירידה באינפלציה גרמה לגידול חד פעמי בגביית מסים. זה שאיפשר את סגירת הפער בתקציב, אך מסים גבוהים פירושם פגיעה בצמיחה. כמו כן, לא נסגר עדיין נושא הקצבות הביטחון (כוונתו למימון מטוס הלביא) והמושבים. בצד ההכנסות הוריד את המס השולי, כך שקיימת הסכנה שהממשלה לא תצליח לעמוד בגירעון המתוכנן: 400 מיליון דולר.

שכר. ברונו מתנגד בתוקף לחוק שכר מינימום שהתקבל לאחרונה בכנסת, למרות שהוא מודע לשכר הנמוך מאוד בסקטורים מסוימים. הניסיון בארצות אחרות מלמד שחוק שכר מינימום גורם לדחיקת עובדים מאורגנים אל מחוץ למעגל העבודה. הוא מרכך מעט את מסקנתו זו כאשר הוא מוסיף שהחוק שהתקבל בסופו של דבר בכנסת הוא די מתון, ויתכן שניתן יהיה לחיות איתו.

בנושא המשא ומתן על הסכמי השכר שנפתח בימים אלה, פונה ברונו להסתדרות ומזכיר לה את התנהגותה האחראית שלה ביולי 1985. לדבריו, קצרה המנהיגות הפוליטית של ההסתדרות את הפירות הציבוריים מעמדה אחראית זו. כיום עומדת יציבות המחירים בבירה רבה על מה שיקרה בתחום השכר, ולכן יש להסתדרות אחריות כבדה.

ברונו מכיר שהיו עליות שכר משמעותיות ביותר ב־1986, ומוסיף שמקובלים עליו דברי משה נסים, שאין מקום לתוספת שכר מעבר לתוספת היוקר.

הוא אינו מוכן לומר יותר מכך, אך אם מחברים את כל הדברים יחד, מתברר שברונו היה רוצה לראות שחיקת שכר ב־1987.

יבוא. עם העלייה החדה ביבוא ברבעון הראשון של 1987, לא מפחידה אותו יותר מדי. עיקר הגידול היה ביבוא תשומות גלם, מכונות וציוד, וזה מעיד דווקא על התחדשות קצב הצמיחה במשק.

יש אמנם גידול משמעותי גם ביבוא מוצרים בני קיימא, "ואם זה מלמד על תהליך של גידול בצריכה — על זה לא הייתי מברך".

פיחות. רווחיות היצוא כיום היא סבירה, ואין שום סיבה לחשוב על תיקון נוסף בשער החליפין בעתיד הקרוב. מה יהיה בתום שנה מפיחות ינואר? הכל תלוי בשכר. כמובן שתוצאות הסכמי השכר שיחתמו עם ההסתדרות, מצב התקציב והמדיניות המוניטרית, ישפיעו על מדיניות שער החליפין.

ריבית. בנק ישראל בדק את התנאים וגילה שיש האטה בגידול באשראי ולכן הוריד את הריבית. כמו שהודענו מראש, לפני כחודשיים, ההורדה משמשת גם איתות לכולם שבנק ישראל צופה ירידה באינפלציה.

כאן אני מנסה להרגיז את הנגיד ולטעון שהוא נכנע למעשה ללחץ הציבורי, כאשר הסכים להוריד את הריבית עוד לפני שחלף חודש אפריל. אך ברונו מכחיש זאת בתוקף, ושואל: אתה באמת מאמין בזה?

ועידה בנוסח ערבי

מדינות ערב חלוקות בעניין הוועידה הבינלאומית. תמיכתן מבוססת על הפירושים לוועידה של כל מדינה

מאת עודד זראי

שר החוץ של סוריה פארוק אל־שרע נאלץ בסופו של דבר להשלים עם נוסח ההודעה המסכמת של ועידת שרי החוץ הערביים שנערכה בשבוע שעבר בתוניס. הוא התנגד תחילה לסעיף הקורא לחידוש הדו־שיח הערבי־אירופי. לא יתכן ששרי החוץ הערביים יתעלמו בהקשר זה מהצעדי הבריטי של ניתוק היחסים עם סוריה ומצעדי מדינות אירופיות נוספות להטלת סנקציות על דמשק, אמר.

אך היו"ר התורן של הוועידה, שר החוץ של כווית השייח' סבאח אל־אחמד אל־ג'אבר, הצליח במשך הדי־שעה להגיע להבנה עם עמיתו הסורי. הסעיף על חידוש הדו־שיח עם מדינות אירופה הוכפף בהקדמה ובסעיפי־משנה, המוכיחים את האירופים על מהלכיהם המוטעים כלפי סוריה והמביעים ציפיה לחידוש היחסים התקינים בין לונדון לדמשק.

לפארוק אל־שרע לא היו השגות לגבי שאר הסעיפים של הודעת הסיום בתוניס, לרבות הסעיף התומך בוועידה הבינלאומית למזרח התיכון. נציגי סוריה בוועדת הניסוח של הודעת הסיכום דאגו לכך שלא תהיה חריגה מהקונסנזוס הבין־ערבי שנקבע בוועידת הפסגה האחרונה בפאס, בהסכמתו של הנשיא אסד.

הגמישות שהפגינה סוריה מבטאת את נכונותה של דמשק להשתלב בפעילות הבין־ערבית ולהשביע את רצון מדינות המפרץ, ובראשן סעודיה וכווית, המרוכזות בעיקר בנושא מלחמת עיראק–איראן והמלחמה המתמשכת בלבנון. המימשל הסורי נתון בחודשים האחרונים בקשיים כלכליים חמורים, המאיימים בהמשך יציבות פנימית מסוכנת. הנשיא אסד, הידוע ברגישותו ליחסי החוץ של סוריה, ראה בדאגה את מהלכי הלחץ האירופיים והאמריקאיים, שבוצעו על רקע פרשת הינדאווי.

אולם בארמון אל־מוהאג'רין הנשיאותי בדמשק ראו ביותר דאגה את האפשרות שמהלכים מדיניים, שבהם מעורבת אולי גם מצרים, נרקמים באיזור מבלי שלסוריה תהיה היכולת להשפיע עליהם. על רקע זה מבקשת סוריה סיוע רחב ממדינות המפרץ, גם תמורת התקררות זהירה ביחסיה עם אירן. על אותו רקע הגיע הנשיא אסד, בשיחותיו האחרונות לפני שבועיים עם המלך חוסיין בדמשק, ליתר נכונות לתיאום סורי־ירדני של המהלכים המדיניים.

שלוש ערביות

התמיכה הסורית העקרונית — במבט ראשון — בוועידה הבינלאומית למזרח התיכון זהה לתמיכה של שאר מדינות ערב, בעצם התבססותה על החלטות פסגת פאס. הוועידה, על פי אותן החלטות, צריכה להיות אמצעי לאלץ את ישראל לסגת לגבולות יוני 1967 ולהשיב לפלשתינאים את "כל זכויותיהם הלאומיות הלגיטימיות, לרבות כינון המדינה הפלשתינית העצמאית שבירתה ירושלים". מכאן שכל המדינות הערביות תומכות בוועידה. אולם תמיכתן מתבססת על פירוש שונה ולעתים סותר של כל מדינה למהות אותה ועידה בינלאומית.

סוריה רואה בוועידה מעין מסגרת שיפוטית, שתפקידה לדון את ישראל על "פשעיה נגד האומה הערבית". בשיחות שערכו פקידים מערביים בדמשק ובכלל זה שר החוץ הבלגי ליאו טינדמנס, שארצו משמשת יו"ר תורן של הקהילה האירופית, הציבו הסורים שלוש ערביות כתנאי לתמיכתם בכינוס הוועידה הבינלאומית: קביעת סדר־יום ברור ומוסכם שיקבע כי מטרת השיחות המדיניות היא נסיגה מלאה של ישראל מכל השטחים ומימוש זכויותיהם של הפלשתינאים; לוועידה יהיו סמכויות חוקיות ומוסריות לכפות על השיחות הישראליות־ערביות ולאלץ את ישראל לבצע את ההחלטות הבינלאומיות; הוועידה תשמש מסגרת לפתרון כולל לכל הצדדים בסכסוך הישראלי־ערבי, ולא תאפשר להגיע להסכמים נפרדים.

דומה כי אסד הוסיף תמימי דעים בעניין הייצוג הפלשתיני שצריך להיות מחוץ לאש"ף־עראפאת, אך חלוקים על האיוש המסגרת. סוריה מצפה בתיחום הייצוג הפלשתיני למסגרת המשלחת המשותפת הירדנית־פלשתינית. היא גורסת כי הייצוג הפלשתיני צריך להתבטא במשלחת בין־ערבית מורחבת, הנציגים ייקבעו על־ידי אלה מארגוני אש"ף הסרים למשמעת הסורית. חוסיין אינו מקבל את גישת אסד, אולם שניהם מעוניינים בשלב זה להדגיש את ההסכמה הכללית לוועידה בינלאומית בהשתתפות כל הצדדים, לפתרון כל היבטי הסכסוך.

עמדתן של ירדן ומצרים

השוני בגישה לוועידה הפרטים המעשיים הנוגעים לעבודתה והסדרתה קיים לא רק בין ירדן לסוריה אלא גם בין ירדן למצרים. שר החוץ הירדני טאהר אל־מצרי היה מוכן להרחיק לכת ולומר כי העמדות הירדניות והמצריות לגבי מהות הוועידה הבינלאומית "דומות". בראיון לעיתון הקהירי "אל־אהרם" הצביע אל־מצרי על המחלוקת בין שתי המדינות באשר לסמכותה של הוועידה.

ירדן אינה רואה בוועידה מסגרת טקסית, או ליתר לשיחות ישירות בין הצדדים במזרח התיכון. לדידה של ירדן, כפי שהדגיש ראש ממשלתה זייד אל־ריפאעי בפני מזכיר המדינה האמריקאי ג'ורג' שולץ בשבוע שעבר, צריכה הוועידה לשמש בסיס קבע, ומתמשך לדיונים ולסיכומים באחד, ולא "אקט של פרסומת". דבריו של ריפאעי ביטאו את ההזדקקות הירדנית למסגרת דיונית בינלאומית מקובלת על העולם הערבי, ולא מטריית מבוא לשיחות ישירות, כפי שמצרים נוטה לקבל. יתרה מזו, ירדן דוחה על הסף את העמדה המצרית המחייבת ועידת הכנה לוועידה הבינלאומית. היא רואה בוועידת ההכנה מעין הצבת תנאים מוקדמים בלתי־קבילים והיסחפות למחלוקות בין חמש המעצמות הקבועות במועצת הביטחון, שהשתתפותן בוועידה הבינלאומית היא תנאי בל יעבור מבחינת ירדן.

חילוקי הדעות בין ירדן למצרים נוגעים גם לייצוג אש"ף והתייחסות הארגון להחלטות מועצת הביטחון 242. מבחינת ירדן, אין להתפשר על קבלת אש"ף את החלטות 242 ו־338. מצרים מודיעת כי החלטה 242 תכלול הכרה בזכות ההגדרה העצמית של הפלשתינאים. מצרים אינה מוכנה להתפשר בעניין ייצוג אש"ף־עראפאת, בניגוד לעמדת ירדן המצדדת בנציגים פלשתינאים שאינם מקובלים על עראפאת. מכאן הדאגה המצרית הנובעת מהאפשרות של ביטול הסכם עמאן על־ידי אש"ף.

הנשיא מובארק הזהיר כי ביטול ההסכם יפוצץ את המאמצים המדיניים וירחיק את המלך חוסיין לקוטב שונה, אולם החשוב יותר, לדעתו, הוא ההגעה להסכמה בין־ערבית שבלעדיה לא ניתן לקיים את הוועידה הבינלאומית. הסכמה זו מותנית בפסגה הערבית, שהניסיונות לכנסה נמשכים זה ארבע שנים.

صكنا من الاصل

הארגונים היהודיים בארה"ב: עוצמה, קשרים, השפעה

מאת שלמה שמיר

ועידת הנשיאים, שראשיה נכנסים ויוצאים בבית הלבן, היא גוף פוליטי מוצהר, שהחברות בו איננה נושאת שום רווח ● בישיבות הוועידה אפשר לראות רבנים אורתודוכסים מחליפים מחמאות עם רבנים, ראשי תנועות רפורמיות או עסקני תנועת חרות־הצה"ר מפגינים אדיבות ויחס חברי כלפי נציגי תנועת העבודה ● "קיומה של ועידת הנשיאים הוא נוח לכולם", מסביר קנט ביאלקין, מי שהיה עד לפני זמן קצר יו"ר ועידת הנשיאים, "לממסד היהודי נוח שקיים ארגון במסגרתו יכולים מנהיגים יהודים להפגין אחדות בנושאים הנוגעים לישראל, לממשל האמריקאי נוח שקיימת כתובת יהודית אחת אליה ניתן לפנות בעת הצורך או להבהיר באמצעותה את עמדת הממשל כלפי ישראל, ואילו לממשלת ישראל נוח שקיים ארגון־גג"

ניו יורק

צריך להכיר את הזירה האמריקאית לנתיות ואת ההתמכרות של האמריקאי למנגנים האמצעים המבטיחים חיי נוחות, כדי להבין כיצד קבוצה של כ־60 אישים יהודים, המייצגים קשת רחבה של תנועות וארגונים, בעלי השקפות מנוגדות ודעות קוטביות, מאוחדים בקואליציה רחבה ומצליחים בלי מאמץ מיוחד לשמור על חזית מלוכדת, ומעורבות השתואות של ידידים ויריבים לטשר עמידתה והיציבות.

הבדלים בבטלניות ואפילו עוינות סמויה קיימים בין הארגונים החברים בוועידת הנשיאים באותה מידה כמו בין מרכיבי ממשלת האחדות הלאומית בישראל. אך מאז שנת 1955, פועלת ועידת הנשיאים תוך תמימות דעים ללא דופי. קיימים בארצות הברית כשבעה ארגוני־גג במסגרתם פועלים בצוותא וברוח טובה ארגונים ומוסדות יהודיים בעלי אופי ואידיאולוגיה שונים. האחדות בארגוני־גג אלה נשמרת משום שהיא מקילה על קבלת תקציבים והטבות שונות המוענקים לקבוצות אתניות מאורגנות.

ועידת הנשיאים היא גוף פוליטי מוצהר, שהחברות בו איננה נושאת שום רווח. הוועידה איננה מעצבת מדיניות ואין לה כלל סמכויות. בגלל הגידול במספר חבריה, חל פיחות בכבוד וביוקרה שהחברות בה העניקה בעבר. אך בישיבות וכינוסי ועידת הנשיאים מפגינים אחווה ורעות, שאינם מתיישבים עם האופי היהודי ועם התערות העזה המאפיינת את הארגונים היהודיים באמריקה. בישיבות הוועידה אפשר לראות רבנים, נשיאי ארגונים דתיים אורתודוכסים מחליפים מחמאות עם רבנים, ראשי תנועות רפורמיות, עסקני תנועת חרות־הצה"ר מפגינים אדיבות ויחס חברי כלפי נציגי תנועת העבודה. אישים העומדים בראש ארגונים שמספר חבריהם נאמד ברבבות, מקבלים ברוח טובה את הצעותיהם של מזכירי ארגונים קטנים. אין פרץ ואין צווחה במעטפת של ועידת הנשיאים.

"קיומה של ועידת הנשיאים הוא נוח לכולם", מסביר קנט ביאלקין, ממנהיגי בני־ברית, מי שהיה עד לפני זמן קצר יושב־ראש ועידת הנשיאים. "לממסד היהודי נוח שקיים ארגון במסגרתו יכולים מנהיגים יהודים להפגין אחדות בנושאים הנוגעים לישראל, לממשל האמריקאי נוח שקיימת כתובת יהודית אחת אליה ניתן לפנות בעת הצורך או להבהיר באמצעותה את עמדת הממשל כלפי ישראל, ואילו לממשלת ישראל נוח שקיים ארגון־גג יהודי מלוכד המסנגר על עמדותיה המדיניות ומשמש כבמה למנהיגים ישראלים בביקוריהם ותבטים בארצות הברית". לכן, אומר ביאלקין, מעוניינים כל הצדדים בשלמותה של ועידת הנשיאים ושומרים בקנאות על אחדותה.

קיים כמובן גם הסבר מהותי לחוסנם של החישוקים המהדקים את ועידת הנשיאים, הוא גיבוש וטיפוח קונסנזוס אבסולוטי בנושאים הנוגעים לקשרים בין יהדות אמריקה לישראל וליחסים בין ישראל לממשל האמריקאי. "עצם קיומה של הוועידה הוא מסר, המכוון בעיקר במיפגש בין חברי הוועידה לבין שר החוץ שולץ, שנערך בעת מלחמת לבנון, פתח אחד המנהיגים היהודים את דבריו ואמר בנימה שנשמעה כהתנצלות. "כאוהדים אמריקאים אנו סבורים. . ." כאן קטע שולץ את דבריו והעיר, "אכן אני מעוניין לשמוע את השקפתכם כאוהדים אמריקאים. אם הייתי משוכנע שאת רק הודים ומשמיעים מה שהישראלים אומרים, אני יכול לקרוא אלי את השגריר הישראלי בוושינגטון".

אומר ברמן, אנו אכן נשמעים לעתים כתומכים בדייקנות על העמדות הישראליות, אך זאת משום שאנו מאמינים כי עמדות אלה צודקות ונבונות. כאשר אנו לא בטוחים בכך, אנו שותקים.

כלפי הממשל, שבנושאים מרכזיים הקשורים בישראל, רוב בניינה ומניינה של יהדות אמריקה מאוחדים", אומר הלף קלמן, מראשי התנועה הקונסרבטיבית, החבר בוועידת הנשיאים מאז נוסדה. חברי ועידת הנשיאים רואים עצמם כנוטרי הקונסנזוס, וכל ניסיון לערער אותו נבלם מיד ומתקיפות כמעשה של חילול הקודש. כך, למשל, נציגי חרות־הצה"ר ורבנים הנוטים לגוש אמונים, מסכימים ללא ויכוח לניסוח המוסכם לפיו התנחלויות אינן בלתי ליגאליות ואינן מהוות מכשול לשלום, ואילו נציגי תנועת העבודה ואישים המקובלים כ"יונים" חותמים ללא הסתייגות על הצהרות מטעם הוועידה שבתוכנן מופיע המינוח יהודה ושומרון. חברי ועידת הנשיאים מדברים בגאווה מרגשת על הקונסנזוס והצלחתם לשמור עליו שנים כה רבות, הם נשמעים כשותפים לסוד של מרשם נגיד המבטיח אריכות ימים.

תפקידה העיקרי של ועידת הנשיאים, כפי שמגדיר אותו אלכסנדר שינדלר, מי שהיה יושב ראש הוועידה ואחת הדמויות הבולטות בה, הוא לגבש ולהפעיל לחץ מצד היהודים על הדרג האקזקוטיבי של הממשל בנושאים הנוגעים לבטחונה ושלומה של מדינת ישראל. לוועידת הנשיאים אין כל קשר עם הקונגרס או עם הסנאט. על הקשרים עם שני זרועות אלה ממונה ארגון איפא"ק, הרשום כשדולה למען ישראל. על מכלול הנושאים המקומיים והבעיות הפנימיות המעסיקים את הקהילה היהודית באמריקה, הטבע הוותם: מחוץ לתחום לוועידת הנשיאים.

קיים הסכם ג'נטלמני, הנשמר בקפדנות רבה, שבישיבות הוועידה אין מזכירים ולוא ברמז את שאלת מיהו יהודי, שהיא גורם למתיחות ואיבה בין הארגונים השונים. אין מדברים כלל על שאלות כמו התפילה בבתי ספר או הפלות מלאכותיות היחס להומוסקסואלים, המפלגות את יהודי אמריקה. אין דנים על היחסים עם הכושים ועם נציגי מיעוטים אחרים שלגביהם שוררים חילוקי דעות בין הארגונים היהודיים. לעומת זאת דנים לעתים מזומנות בנושאים, שידוע מראש כי לגביהם שוררת הסכמה כללית וכי הדיון בהם מחזק את הקונסנזוס ומטפח. אנטישמיות ושוחד הם בין הנושאים שהוועידה להוטה להפגין את אחדותה לגביהם, ושני נושאים אלה מדינים את שאפתנותם של אחדים מראשי הוועידה להפגין מנהיגות ולצבור כותרות בעיתונים.

ביאלקין עודו בוחן ובוחן של אחרים מעמיתיו בוועידת הנשיאים, כאשר במהלך כינוס שערכה הוועידה בישראל, עמד בראש קבוצה של מנהיגים יהודים שערכה ביקור באריאל. היו בין ראשי הוועידה כאלה שסברו כי ביקור בישוב ביהודה ושומרון הוא בניגוד לקונסנזוס המקובל לגבי מעמד השטחים ועתידם, לפיו ההתנחלויות אינן בלתי־ליגאליות ואינן מהוות מכשול לשלום. חבר הכנסת יוסי שריד תקף את ביאלקין על ביקורו באריאל וטען כי ביאלקין דוחף את ועידת הנשיאים לתמיכה בסיפוח. ביאלקין עצמו מקל ראש בתקרית, זאת האומר, כי הקונסנזוס גם כולל את זכותו של יהודי לבקר בכל מקום.

כאשר הרב האורתודוכסי, הרשל שכטר, כיהן כיושב ראש ועידת הנשיאים הוא נפגש לשיחה עם ראש הממשלה דאז גולדה מאיר, ובין השאר העיר כי אין זה לכבודה של מדינת ישראל שהטלוויזיה תופעל בה בשבת. גולדה מאיר הגיבה בזעם, ושכטר נאלץ להסביר את עצמו בפני חברי הוועידה.

המקרה האחרון, שעורר תרעומת בקרב אחדים מראשי ועידת הנשיאים בגין מה שנראה להם פגיעה בקונסנזוס, היה ביקורו של החשמן ג'ון אוקונור במזרח התיכון ובישראל. מנכ"ל הוועידה, מלקולם הנליין, שנבחר למשרה זאת לאחר מותו הפתאומי של המנכ"ל הוותיק יהודה הלמן, פרסם הצהרה בגנות דבריו של החשמן אוקונור בזכותם של הפלשתינים למולדת.

הנליין העריך בטעות כי גם לגבי שאלה זאת שריר וקיים הקונסנזוס, ובלי להתייעץ מראש הוא פרסם את ההצהרה נגד אוקונור בשמם וחתימתם של כל ראשי הארגונים חברי הוועידה. פרסום ההצהרה הפתיע אחדים מהם ועורר סערת רוחות, בעקבותיה אורגנה פגישת פיוס בין ראשי הוועידה לבין החשמן. התקרית חוסלה, אך היא השאירה משקע של מרירות בין ראש הכנסייה הקתולית בניו יורק לבין מנהיגים יהודים, ונרשמה נקודה לחובתו של המנכ"ל החדש.

היה זה מזכיר המדינה ג'ון פוסטר דאלס, שיום אחד התלונן באוזניו של נחום גולדמן על כך שראשי ארגונים ועסקנים יהודים פונים וכותבים אליו, כל אחד בנפרד, למרות שתוכן הפניות זהה ודומה. כתוצאה מתלונה זאת של דאלס, כך מספרים, יזם נחום גולדמן את הקמתו של ארגון־גג פוליטי שיהיה המייצג של הקהילה היהודית באמריקה בפני הממשל בוואשינגטון. סיפור זה טעון אישוש של היסטוריונים. לפי גרסה אחרת, היה זה אבא אבן, בעת כהונתו כשגריר ישראל בוואשינגטון, שקבל על פניות נפרדות אליו מצד מנהיגים יהודים בנושאים הנוגעים לישראל. אך אין עוררין על כך, זכות הראשונים שמורה לנחום גולדמן, והוא מוכר כמייסדה של ועידת הנשיאים.

ארתור הרצברג, שהיה ממקורביו של גולדמן, טוען כי למנהיג הציוני הידוע היו מניעים אנוכיים בהקמת הוועידה, וכי גולדמן האמין כי כראש ועידה של נשיאים יהודים הוא יחזק את מעמדו האישי ויוכר כ"מלך היהודים". נחום גולדמן כיהן כיושב ראש הוועידה בשנים 1955־1959, ואחריו נבחר לתפקיד יושב־ראש הוועידה פיליפ קלוצניק, שהיה משותפיו של גולדמן בהנהגת הקונגרס היהודי העולמי. מייסדה של הוועידה, הפך בעוצרת הזמן לאחד ממבקריה החריפים ביותר, ובשנותיו האחרונות, היתה ועידת הנשיאים יעד קבוע לחצי לעג מצדו של גולדמן, שטען ברוגז כי הוועידה איבדה את עצמאותה והפכה למכשיר בידי ממשלת ישראל.

בשנת 1968 יזם נחום גולדמן הקמת ארגון־גג בשם "ועידת הארגונים היהודיים", שהיתה מבוססת על ארבעה ארגונים גדולים, הסתדרות הציונית העולמית, בני ברית, הקונגרס היהודי העולמי וועידת הנשיאים עצמה. יש הסבורים כי גולדמן שאף להקים מעין ועידת נשיאים יהודים עולמית, וזאת משום שהתאכזב מתיפקודו של הקונגרס היהודי העולמי. אחרים טוענים כי מטרתו של גולדמן היתה להקים ארגון מתחרה לוועידת הנשיאים ולישול ממנה את כתר הייצוג של יהדות אמריקה המאורגנת. הרב הרשל שכטר מספר כי היו לו שיחות קשות עם נחום גולדמן וכי ניסה לשכנע את המנהיג הציוני להרפות מנסיונותיו לפגוע במעמדה של ועידת הנשיאים. בשנת 1972 התפרק הארגון.

ראשי ועידת הנשיאים לא ראים בעין יפה את פעולותיהם העצמאיות של אישים יהודיים המקורבים לנשיא רייגן, כמו מקס פישר מדטרויט, ג'ורג' קליין מניו יורק, גורדון זקס מקליבלנד ודיק פאקס מפילדלפיה. חברים בוועידת הנשיאים אינם נרתעים מלכנות אישים אלה כ"יהודי חצר" בגין גישתם החופשית לבית הלבן וידידותם עם סגן הנשיא ג'ורג' בוש. ראשי ועידת הנשיאים אינם יכולים להתעלם מהשפעתם של אישים אלה והם מתבקשים להצטרף לפגישות שמקיימים ראשי הוועידה עם הנשיא או עם שר החוץ שולץ. מספר המשתתפים בפגישות אלה מטעם ועידת הנשיאים הוא מצומצם, ובדרך כלל המשלחת היהודית מורכבת רק מנשיאי הארגונים הגדולים. נסיונות לבלום פעילות מדינית עצמאית מצד ראשי ארגונים גדולים, לא צלחו עד כה.

כך, למשל, לאחר פרסום גזר הדין במשפט פולארד ובעקבות מורת הרוח מתהנהגות "מועדון ראשי הממשלה" בישראל, החליטו ראשי הליגה למניעת השמצה של ארגון בני־ברית לשגר בדחיפות לירושלים משלחת של שניים ממנהיגי הליגה כדי לקיים שיחות עם מנהיגי ישראל ולהעמידם על הנזק שפרשת פולארד גורמת לישראל. וזאת למרות שבאותו זמן עמדו לצאת לירושלים חברי ועידת הנשיאים. מנכ"ל הליגה למניעת השמצה, אברהם. א"ב. פוקסמן, מסביר כי ארגונו החליט לנקוט צעד עצמאי בנושא פולארד, משום "שאנו מאמינים כי לאנשינו יותר ניסיון וידע כיצד לטפל בנושאים עדינים, מאשר לראשי ועידת הנשיאים".

נראה, כי למרות שראשי הארגונים החברים בוועידת הנשיאים מקפידים לשמור, לפחות כלפי חוץ, על חזות מלוכדת ומשמעת פנימית — מתחזקת באווירה בקרב אחדים מהם הנטיה להתבטא בנימה ביקורתית וספקנית כלפי צעדים והחלטות של ממשלת ישראל בנושאים שיש להם זיקה ליחסים עם ארצות הברית. יש מנהיגים יהודים המאמינים כי הוועידה חזקה דיה כדי להמשיך ולשמור על הקונסנזוס ובאותו זמן מותר ואולי אף רצוי לבקר את ישראל. מי שהיה יושב ראש הוועידה, יוליוס ברמן, נמנה עם אלה שאינם מסכימים עם גישה זאת ואף מזהירים מפניה. אך ברמן מודה, "עצוב לומר זאת, אבל ככל שאנו משמיעים בפומבי ביקורת על ישראל, גוברת האמינות של הוועידה בעיני הממשל".

ברמן מספר כי במפגש בין חברי הוועידה לבין שר החוץ שולץ, שנערך בעת מלחמת לבנון, פתח אחד המנהיגים היהודים את דבריו ואמר בנימה שנשמעה כהתנצלות. "כאוהדים אמריקאים אנו סבורים. . ." כאן קטע שולץ את דבריו והעיר, "אכן אני מעוניין לשמוע את השקפתכם כאוהדים אמריקאים. אם הייתי משוכנע שאתם רק חוזרים ומשמיעים מה שהישראלים אומרים, אני יכול לקרוא אלי את השגריר הישראלי בוואשינגטון". אומר ברמן, אנו אכן נשמעים לעתים כתומכים בדייקנות על העמדות הישראליות, אך זאת משום שאנו מאמינים כי עמדות אלה צודקות ונבונות. כאשר אנו לא בטוחים בכך, אנו שותקים.

בוועידת הנשיאים חברים כיום 43 ארגונים ועוד 16 ארגונים יהודיים הם במעמד של משקיפים או כאלה המשתתפים בישיבות הוועידה לפי הזמנה מיוחדת. לא מכבר נתקבלו לוועידה שני חברים חדשים, נציגי תנועת פועלי אגודת ישראל והתאחדות ניצולי השואה. בתחילה ארגונים הגישו בקשות להתקבל לוועידת הנשיאים, ועדת החברות של הוועידה תדון בבקשות אלה בישיבתה הקרובה. התנאי העיקרי להצטרפות לוועידה הוא שעל הארגון להיות ארצי ולהוכיח שיש לו סניפים פעילים ברחבי ארצות הברית. הארגונים החברים משלמים דמי חבר שנתיים בסכומים הנעים בין 2000 ל־15 אלף דולר.

גובה הסכום נקבע לפי מספר חברי הארגון ותקציבו השנתי. לפי הערכה מקובלת, הארגונים החברים בוועידת הנשיאים מייצגים כארבעה מיליון יהודים, אותם מיהודי אמריקה. משיחות וראיונות עם עסקנים יהודים בקהילות שונות, ניתן לקבוע כי יהודים רבים אינם מודעים לקיומה של ועידת הנשיאים ויודעים מעט מאוד על פעולותיה. הרב ארתור הרצברג מסביר זאת בהגדרה עוקצנית. "ועידת הנשיאים היא להקה המככבת על במה בניו יורק, ומצפה לתשואות כפים מקהל בישראל".

בין הארגונים החברים בוועידת הנשיאים כשש תנועות דתיות אורתודוכסיות, ביניהן הסתדרות הרבנים, שהיא ארגון הרבנים האורתודוכסים הגדול ביותר בארצות הברית. אך תנועת אגודת ישראל, שהיא אחד מן הארגונים היהודיים הגדולים ורבי ההשפעה באמריקה, איננה חברה בוועידת הנשיאים. ראשי ועידת הנשיאים היו רוצים לראות את אגודת ישראל כחברה בוועידה, וזאת בעיקר משום שראש האגודה באמריקה, הרב משה שרר, נהנה ממוניטין ויוקרה בקרב הציבור החרדי. לדברי אחד ממנהיגי אגודת ישראל באמריקה, התנועה איננה מצטרפת לוועידת הנשיאים, משום שהיא חוששת למצוא עצמה כבולה לקונסנזוס, שלא תמיד הוא לרוחה. אך ראשי אגודת ישראל נענים להזמנות להשתתף בישיבות מיוחדות של הוועידה המתכנסות כדי להאזין לראש ממשלת ישראל או לשרים בכירים. הרב משה שרר מצטרף גם למשלחות של הוועידה המקיימות פגישות בבית הלבן.

ארגון יהודי גדול וחשוב, המשתתף בישיבות הוועידה במעמד של משקיף בלבד, הוא הוועד היהודי האמריקאי, מן הוותיקים והידועים בין הארגונים היהודיים בארצות הברית. ראשי הוועד היהודי אמריקאי טוענים כי ועידת הנשיאים מייצגת צנטרליזם, המנוגד להשקפתו של הוועד היהודי האמריקאי המבוססת על פלורליזם. יש אומרים, כי הוועד היהודי האמריקאי איננו מצטרף כחבר מן המניין לוועידת הנשיאים מטעמים של גאווה עצמית וסנוביות. הקונגרס היהודי העולמי איננו חבר בוועידת הנשיאים, מאחר והוא ארגון־גג יהודי עולמי, ולא אמריקאי.

שניים מיושבי הראש האחרונים של ועידת הנשיאים, הרב אלכסנדר שינדלר וקנט ביאלקין, הקדישו מאמצים גדולים לקירובם לוועידה של ארגונים ומוסדות יהודיים ופעלו להוסיף עיגונות ותגרות בין ארגונים אלה לוועידת הנשיאים. אלכסנדר שינדלר הזמין לדיוני הוועידה את נציגי המגבית היהודית המאוחדת ומפעל הבונדס לישראל, ואף יזם כינוסים משותפים לוועידה ולשני ארגונים אלה. קנט ביאלקין פעל הרבה להשכנת שלום בין הוועידה לבין הקונגרס היהודי העולמי, שבעבר הפגין זלזול כלפי ועידת הנשיאים. קנט ביאלקין התחיל לשתף בהתייעצויות את נשיא הקונגרס היהודי העולמי, אדגר ברונפמן ולהזמינו לישיבות הוועידה.

יושב הראש הנוכחי, מוריס אברם, חיזק את שיתוף הפעולה עם אדגר ברונפמן, השניים יוצאים לביקורים בארצות חוץ ומקיימים בצוותא שיחות עם ראשי ממשלות ומנהיגי מדינות. כאשר עמד ברונפמן לצאת לביקור האחרון במוסקווה, הוא ביקש את רשות הסובייטים לצרף אליו את מוריס אברם. תחילה דחו הסובייטים בקשה זאת וטענו כי הם אינם מוכנים לקבל את אברם בגין התקפותיו התכופות על ברית המועצות. לבסוף נתנו הסכמתם. שיתוף הפעולה בין ברונפמן לבין מוריס אברם מחזק את מעמדה ויוקרתה של ועידת הנשיאים — הן כלפי הממשל והן במישור היחסים עם ישראל. שניהם נהנים ממוניטין כמקורבים לחוגי הממשל ומקובלים כמנהיגים בעלי השפעה.

רובם של יושבי הראש לשעבר הם היום אנשים אלמונים, שעובדת היותם בעבר יושבי ראש ועידת הנשיאים מוזכרת רק בספרי "מי ומי ביהדות אמריקה". אלכסנדר שינדלר, למשל, מקובל כאחד מיושבי הראש החזקים ורבי ההשפעה ביותר שהיו לוועידת הנשיאים, ובתקופת כהונתו זכה לשבחים רבים, גם מצד יריבים. שינדלר מוכר לטובה כמי שהצליח לאחד את ועידת הנשיאים מאחורי מנחם בגין, וההערכה הרווחת היא, שבזכותו של שינדלר זכה בגין באמונו של הממסד היהודי באמריקה. נצחונו של בגין בבחירות 1977, עורר בזמנו תדהמה ומבוכה בקרב מנהיגים יהודים אמריקאים. רבים מהם לא הכירו אישית את בגין וניזונו מפרסומים והערכות שיצרו תדמית שלילית לבגין.

בזמנו הביעו מנהיגים יהודים חששות כי תחת הנהגתו של בגין תאבד ישראל את אופיה הדמוקרטי. שינדלר חש בהלכי הרוח נגד בגין וחשש מהיווצרות יחס של ניכור כלפי בגין מצדו של הממסד היהודי באמריקה. שינדלר כינס מיד את ועידת הנשיאים והבהיר לכל חבריה כי מנחם בגין נבחר באורח דמוקרטי וכראש ממשלה חייבים לנהוג בו כבוד, גם אם השקפותיו אינן נראות למנהיגים יהודים. שינדלר, שעמדותיו הפוליטיות הן קוטביות לאלה של בגין, הפך לסניגורו הנמרץ של בגין כראש ממשלה, והתמיכה המלוכדת של הוועידה בבגין, קורבת באחת השעות הקשות בתולדות ועידת הנשיאים.

יש מן האירוניה בעובדה, שלבסוף היה מנחם בגין אחד מראשי הממשלה הפופולאריים ביותר בקרב ההנהגה היהודית באמריקה וזכה מצדה לגילויי הערצה, שגבלו לעתים בביטול עצמי מופרז של מנהיגים יהודים. הופעותיו של בגין בכינוסי ועידת הנשיאים, בעת ביקוריו התכופים בארצות הברית, זכורים כמפגנים שעוררו התרגשות והתפעמות, שרק דוד בן גוריון וגולדה מאיר הצליחו לעורר.

בגין החמיא לחברי ועידת הנשיאים בכך ששיתף אותם בסודות מדינה ונהג לדווח להם באריכות על תוכן שיחותיו בוואשינגטון. כל מפגש בין בגין לוועידת הנשיאים הפך לאירוע של התמוגגות הדדית. בגלל נאמנותו הבלתי מסתייגת למנחם בגין הסתכסך אלכסנדר שינדלר עם הנשיא ג'ימי קרטר ועוזריו, בעת שיחות השלום בין ישראל למצרים. קרטר ניסה לשכנע את שינדלר ואת ראשי ועידת הנשיאים, כי מנחם בגין הוא זה המעכב את תהליך השלום. שינדלר דחה בתקיפות נסיונות שכנוע אלה מצד הנשיא, ולאחר שיצא מפגישה עם קרטר, התבטא בנימה ביקורתית כלפי קרטר. מאמר ראשי בניו יורק טיימס הכתיר את שינדלר כמי שהציב סימן שאלה מעל תדמיתו של ג'ימי קרטר, וזמן מה היה שינדלר אישיות לא רצויה בבית הלבן. הידידות האמיצה שנרקמה בין מנחם בגין לאלכסנדר שינדלר הצטננה לאחר פלישת צה"ל ללבנון, כאשר שינדלר ביקש מבגין לפטר את אריק שרון ולסיים את המלחמה.

בגין החמיא לחברי ועידת הנשיאים בכך ששיתף אותם בסודות מדינה ונהג לדווח להם באריכות על תוכן שיחותיו בוואשינגטון ● כל מפגש בין בגין לוועידת הנשיאים הפך לאירוע של התמוגגות הדדית ● מאמר ראשי בניו יורק טיימס הכתיר את שינדלר כמי שהציב סימן שאלה מעל תדמיתו של ג'ימי קרטר, וזמן מה היה שינדלר אישיות לא רצויה בבית הלבן ● הידידות האמיצה שנרקמה בין מנחם בגין לאלכסנדר שינדלר הצטננה לאחר פלישת צה"ל ללבנון, כאשר שינדלר ביקש מבגין לפטר את שרון ולסיים את המלחמה

היושב הראש הקודם של הוועידה, קנט ביאלקין מסתייג כיום מהתגובות הבוטות של אחדים מן המנהיגים היהודים לפרשת פולארד ולביקורת שהשמיעו על התנהגותם של ראשי המדינה בפרשה זאת. הוא גם לא נרעש כל כך, כמו רבים מעמיתיו, מקידומו של אביאם סלע. (השיחה עם ביאלקין נערכה לפני התפטרותו של סלע). הסיבה למתינות שמגלה ביאלקין בנושא זה היא הכרותו הקרובה את אביאם סלע. מסתבר כי בעת לימודיו של סלע בניו יורק, עבדה רעייתו של סלע במשרד הפרקליטות של ביאלקין, ותקופת מה העסיק ביאלקין גם את אחיו של אביאם סלע. ביאלקין, שלדבריו שוחח פעמים אחדות עם אביאם סלע, התרשם מאוד מאישיותו ומכישוריו. ביאלקין הוא מומחה נודע למיסים, ואחד מלקוחותיו הוא עדנן קאשוגי, איש העסקים הסעודי המעורב בפרשת הנשק לאיראן. בין השניים שוררת ידידות, וביאלקין מספר כי הם מנהלים שיחות ארוכות בנושאים פוליטיים ועל בעיות המזרח התיכון.

היושב ראש הנוכחי, מוריס אברם, נהנה מיוקרה רבה בקרב הממסד היהודי ובחירתו כיושב ראש הוועידה התקבלה בסיפוק רב. אברם מילא בעבר תפקידים חשובים מטעם הממשל האמריקאי והיה אחד מחברי הוועדה הנשיאותית לזכויות האדם. הוא פרש מתפקיד יוקרתי זה לאחר שנבחר כיושב ראש ועידת הנשיאים. אברם הוא מראשי הפעילים למען יהודי ברית המועצות ועומד בראש המועצה הארצית למען יהודי רוסיה. מוריס אברם הוא ממקורביו של הנשיא רייגן, ולדברי ידידיו שערי הבית הלבן פתוחים לפניו.

בקרב חברי ועידת הנשיאים מורגשת עתה רגיעה מפרשת פולארד ונראה כי אחדים מהם סבורים היום כי התגובות על הפרשה מצד מנהיגים יהודים היו נמהרות מדי. מכתבו הגלוי של פרופסור שלמה אבינרי עלב בהנהגה היהודית, אך באותו זמן נראה כי המכתב שימש תזכורת שלמרות החופש והשוויון, אמריקה היא גלות. לא כל המנהיגים היהודים מסתייגים מתזכורת כזאת. יש הסבורים כי פרשת פולארד חיזקה את מעמדה של ועידת הנשיאים בישראל.

אברהם פוקסמן סבור כי פרשת פולארד לימדה את מנהיגי ישראל שלא להתייחס אל יהודי אמריקה בציניות כאל בנים חורגים. בדיונים על ביקורם האחרון בישראל, מדגישים אחדים מראשי ועידת הנשיאים כי סוכם עם מנהיגים ישראליים על צעדים להידוק הקשרים והמגעים עם ועידת הנשיאים ועל התייעצויות תכופות עם מנהיגים יהודים באמריקה. יוליוס ברמן אינו מאמין שפרשת פולארד תשנה הרבה במישור היחסים עם יהודי אמריקה ומנהיגיה. לדבריו, הישראלים אינם מוכנים לשמוע עצות. שאלת יהודי רוסיה היא מרכיב חשוב בקונסנזוס, מפרנס את האחדות בוועידת הנשיאים והטיפול בה מחמיא למנהיגים היהודים. יש עוד להמתין ולראות אם אכן יוממש הסיכום שהושג בין אדגר ברונפמן ומוריס אברם לבין הסובייטים. אך בינתיים, סיכום זה כבר שיקם את הרגשת הנוחיות שמעניקה קיומה של ועידת הנשיאים לממשל האמריקאי, לממסד היהודי ולממשלת ישראל.

חובבי ציון הפגומה

מאת לאונרד פיין

השאלה הניצבת כעת בפני יהדות אמריקה היא — האם אנו יכולים לאהוב את ישראל האמיתית, הפגומה, — כפי שאהבנו את ישראל המיתית ● הישראלים מצדם, חייבים להבין שהמדגם המייצג אותנו איננו אנשים עם כובעים מצחיקים ומצלמות, המשמיעים קריאות התפעלות כאשר הם יורדים מאוטובוסי התיירים הממוזגים שלהם, ואפילו לא משלחות המנהיגים, הנוסעות הלוך ושוב בין ירושלים לארצות הברית

הכותב הוא עורך "מומנט", סקירה חודשית על עניינים יהודיים.

המילה, הלא מבוטאת, המביעה יותר מכל את היחסים בין ישראל והגולה בימים אלה היא — אכזבה. אכזבה שישראלים חשים וחשו מזה זמן רב כלפינו, יהודי ארה"ב, ואכזבה שחשים יהודים אמריקאים, במספר גדל והולך, כלפי ישראל. אין זה קשה להבין את התאכזבותה של ישראל מאתנו. היא נובעת בעיקרה מן העובדה שאנחנו כאן, ולא שם, ומשום שאין שום סיבה שהיא לשער שבקרוב יחול שינוי, בעניין זה.

אך העניין אינו רק המבעותנו הנורמה מעליה. על הפרק עומד גם אופי החיים היהודיים שאנו חיים, כאן באמריקה. אלה חיים העומדים בסתירה להנחה הבסיסית ביותר של התיאוריה הציונית הקלאסית. על פי תיאוריה זו נגזר על יהודים בגולה להיספות בפוגרומים עד כליה או — ליפול שדודים לפני פיתויי החברה הפתוחה ולהיטמע בה, עד כליה.

פירוש הדבר הוא מצב של נרדפים או מתפתים. בכל מקרה לא מצב של השרדות כיהודים. אך אי אפשר יותר, בימינו, לראות את החיים היהודיים באמריקה כתנועה בדרך להתבוללות או כבריחה חסרת חוט שדרה לסיר הבשר. אף כי ישראלים רבים מאד סופרים בכך, והעיתונות הישראלית נגעת במידה רבה מלדווח על כך, התחוללה בב־20 השנים האחרונות מהפכה של ממש באיכות החיים היהודיים באמריקה.

דבר זה מעמיד בעייה רצינית מאד בפני הישראלים: אם יכול אדם לחיות חיים יהודיים יצירתיים, פוריים ומספקים בבוסטון ובשיקגו, אם אכן הקהילה היהודית האמריקאית התגלתה כאחת הקהילות ההיסטוריות הגדולות בתולדות היהדות — בעלת תפקיד ספציפיות משלה באשר למשמעות היהדות — באיזו מובן אנחנו יכולים לדבר על ישראל כמרכז בהא הידיעה של החיים היהודיים?

אם ישראל היא רק מרכז אחד ולא המרכז, אזי מן הסתם יהיו ישראלים שיתהו אם המזרח התיכון הוא אכן האיזור הנוח והמתאים ביותר, עבורם, בעולם. האם אין הם חייבים לשאול את עצמם שמא — כשלוקחים הכל בחשבון — אמריקה, שבה היהדות יהודית היא אפשרית, איננה עדיפה על הסכנות הכרוכות בחיים באיזור הנתון בלהבים כה רבים?

אלה שאלות שאיש איננו רוצה לשאול. הן מטרידות מדי ומעוררות ספק, וכך איפוא, הישראלים משום רואים את העובדה כי יהדות אמריקה התפתחה במידה כזו שיש להתייחס אליה ברצינות. תחת זאת הם מצביעים על כל ההתבוללות (הרבות) ומחפשים דרכים כדי להפיץ את הבוז הבסיסי שלהם לרצינות חוויתנו היהודית.

אנו מצדנו מקלים עליהם בכך. בכלות הכל יש די אווילות, די טפשות, אפילו די התבוללות כדי לספק פסק דין שלילי על יהדות אמריקה. פסק דין המתיישב עם התיאוריה הציונית ולא הותר תודתיה. בין הדברים הרבים הגורמים לנו להיראות אוויליים — זו הציונות, הציונות הקלאסית שלנו. יהודים אמריקאים התעקשו במרבית 40 השנים האחרונות לראות את ירושלים דמטה כאילו היתה ירושלים דמעלה.

תפסנו את ישראל יותר כאמונה מאשר כמקום, סירבנו בנחישות להתייחס לישראל כאל מקום אמיתי עם אנשים אמיתיים ולפיכך מקום לוקה בחסר עם אנשים לוקים בחסר. מילאנו את ראשינו במיתוסים הקרובים למציאות הישראלית עד פחות מכפי שהסילופים של ישראל את המצב כאן קרובים למציאות שלנו, כהייתה. בעקשנותנו לראות את ישראל במונחים טרנסצנדנטליים ("ראשית צמיחת גאולתנו") אין אנו עושים לא לישראלים ולא לעצמנו שירות טוב.

השאלה המעניינת הניצבת כעת בפני יהדות אמריקה היא האם אנו יכולים ללמוד לאהוב את ישראל האמיתית — הפגומה, הלוקה בחסר — כפי שאהבנו עד כה את ישראל המיתית. הסיכויים שנוכל להמשיך להתעלם בדבקות כזו מהעובדות של ישראל האמיתית הולכים וקטנים. פרשת פולארד איננה אירוע מבודד אלא השיא (לפי שעה) של תהליך שהחל במלחמת לבנון.

התהליך נמשך ככל שמתברר כי הממשלה, בשיטה הפוליטית של ישראל, היא בת ערובה בידי מיעוט קטן של יהודים אולטרה־אורתודוכסים. מלבד זאת: פרשת השב"כ, הפיאסקו של ה"לביא", שערוריית הבנקים בכלל ובנק לאומי בפרט, ההחלטה המאוחרת והמתקפצת להתחיל לשים קץ לשיתוף הפעולה הנבזי עם דרום אפריקה ועלילותיה של ישראל בסוחרת נשק בלתי מוסרית של העולם. לרשימה יש להוסיף את הרושם כי המנהיגות הפוליטית של ישראל — בכל המפלגות — היא, אם לנסח זאת בנימוס, מאיכות בינונית, וכן את עליית כהנא והכתבים, ומה שמסתבך יותר, את אופיים בר הקיימא של שרון והשרונים. השאלות יותר מכל אלה — התוצאות הקודרות של המשך הכיבוש הישראלי של השטחים המוחזקים.

את כל אלה, כלומר את החומר שממנו עשויים עיתוני הבוקר שלנו וחדשות הטלוויזיה הליליות שלנו — לא ניתן לפטור בקלות. לפני זמן לא רב נהגנו להאשים את השליח בבשורות הרעות שבפיו, ולייחס אנטישמיות לאמצעי התקשורת, כאשר חשפו את צדה האפל של ישראל. אבל אף שיש עדיין יהודים באמריקה הנצמדים להסברים בארחיים שכאלה, מספרם מצטמצם והולך.

ברובנו אנו מחפשים כעת דרכים אחרות להמשיך להיות אוהביה של ציון פגומה. כמה מאתנו יעזבו, ללא ספק. אשר לשאר — המשימה קשה. אך זו משימה שאנו חייבים למלא, בעזרת ישראל. סיכויי הצלחה תלויים, כך נראה לי, במכוונת שתי הקהילות להתגויל להתייחס זו אל זו בכבוד הראוי.

הישראלים חייבים להגיע להבנה שהמדגם המייצג את הקהילה שלנו איננו קבוצת אנשים מטופשים, עם כובעים מצחיקים ומצלמות, המשמיעים קריאות התפעלות כאשר הם עולים ויורדים מאוטובוסי התיירים הממוזגים שלהם, ואפילו לא משלחות המנהיגים הנוסעות הלוך ושוב בין ירושלים לארצות הברית. הישראלים חייבים להבין שלא נהיה מרוצים להסתפק, מבחינת חיינו כיהודים, רק בתפקיד של סודרים ומריעי המסך של הדרמה הישראלית.

אין אנו מתואי כי שכירים הבאים למלא כי לשורות שאחרים ארגנו. יש לנו שורות משל עצמנו. על אף שאיש לא יכפור כי הדרמה של ישראל היא ההפקה המובילה של העם היהודי בזמננו. גם להפקות הצנועות שלנו, הננו עומדים על כך, יש ערך משלהן.

על פי אמות המידה של עמנו הקטן, הקהילה שלנו היא ענקית, בעלת כשרונות רבים אשר ברובם פשוט אינם מוכרים ליהודי ישראל. אכן, פה ושם נעשו נסיונות להשוות בפני עיתונאים, אקדמאים, ומנהיגים פוליטיים וצבאיים, מהדרג השני־שלישי בישראל, את מורכבותה של יהדות אמריקה.

יש להרחיב מאד את המאמצים האלה. ספציפית יהיה על הישראלים ללמוד עד כמה הבעיה הדתית היא מרכזית ליחסים בינינו. אין זה רק העלבון העמוק שישראל מנחיתה דרך קבע על היהדות הרפורמית והיהדות הקונסרבטיבית שאותן אנו רואים כאן כתנועות של הזרם המרכזי ביהדות.

אין המדובר רק בפגיעה באפשרות של דיון יהודי רציני מצד חברה של אורתודוכסים — ולעיתים קרובות אורתודוכסים קנאים — או מצד אנשים משוללי כל רגישות דתית יהודית שהיא. לדידם הדת היהודית אינה "שייכת" למטה זה או אחר. אפילו האתאיסטים בקרבנו לסוגיהם, שאינם יכולים לקבל את מושג האל פשוטו כמשמעו, יודעים שהם עדיין חייבים להתייחס לנושא ברצינות.

מפתה הוא לפטור את רגישותנו הדתית כקביים: שיהודי הגולה זקוקים להם, קביים שחיים בישראל הפכו אותם ללא רלוונטיים. אך רגישות זו מוסיפה להיות לב האחדות היהודית, ואם היא תתנפץ בישראל אזי נופץ גם כל סיכוי רציני לאחדות כזו. האחדות איננה תלויה בלימוד חצי תריסר שירי עם עבריים לצעירים יהודים אמריקאים, או אפילו בהנחלת השפה העברית להם. היא איננה תלויה — אסור לה להיות תלויה — בגודל המגמר של ישראל בתמיכה הפוליטית הגינצסית שלנו.

אם יום אחד יבוא השלום לישראל, אזי ניבוקים שכאלה, לאחדותנו, יתפוררו. לא האחדות תלויה בהתייחסות כשותפות, כאן ושם, ובכל מקום יבנו חיים יהודים, ללידת אוצר המילים היהודי. זהו אוצר מילים וכן במידה שווה — ולמרבה הצער גם במידה שווה — לכולנו. אוצר מילים זה כולל מונחים כמו משפט ורחמנות וצניעות וגמילות חסדים.

כיום, בארצות הברית ובישראל, הגיעו יהודים לא מכבר לעמדות של שלטון וכוח. השאלה הניצבת בפני שתי הקהילות שלנו, כל אחת מדרגת בדרכה הספציפית, היא כיצד להסתגל למהפכה זו בנסיבות היהודיות. זו השאלה היותר ספציפית היא אם כל אותם דברים מתוקים ויפים שנהגנו לומר ועדיין אומרים, על התשובה המוסרית של העם היהודי היו רק שלוות שהשמיע עם חסר אונים, או שמא היתה — ועדיין קיימת — אמת במורשתנו העצמית היהודית.

האם בכלות הכל הננו מה שאמרנו כי היינו ורצינו להיות, או שמא אנו רק אומה מושחתת נוספת שאינה מסוגלת להעמיק מאחורי הרטוריקה המתוממת שלה את המחוייבות להגינות המתמשכת ממנה. האם נתפתק בהמשך התשלמות העצמיות על מידותינו הטובות המוסריות, השתבחות העומדת יותר ויותר בניגוד לעובדות, או שמא נמצא את הדרך לקחת ברצינות את מחויבויותינו המוסריות?

שאלות אלה חייבות לעמוד על סדר היום המשותף של יהודים בכל מקום. הצלחת המאמץ למציאת תשובה להן תלויה במידת הנכונות להיות כנים וגלויי לב זה עם זה. לאחר מכן בהתמודדות לקראת כבוד הדדי — כולל ביקורת ישרה, אוהבת ושקולה. שתי הקהילות שלנו ראויות לכבוד הדדי ונזכה החברתי לאחדותנו כעם.

לחיות עם פרשת פולארד

מאת מייקל ניידיץ'

הציונות האמריקאית פונה לערכים ההיסטוריים המשותפים לעם האמריקאי ולעם היהודי. היא אינה מודה בלגיטימיות של בגידה. פולארד ומפעיליו בגדו בציונות.

מחבר המאמר הוא היסטוריון במקצועו, שעבד בבית הנבחרים האמריקאי כעוזר תחיקתי למהיגיוריץ של חבר הקונגרס המנוח בנג'מין רוזנטל מניו־יורק.

בעקבות עונש מאסר־עולם שהוטל על ג'ונתן פולארד בעוון ריגול לטובת ישראל, חוששים יהודים אמריקאים רבים בדבר יכולתה של ממשלת האחדות של ישראל להגן על יחסי ישראל עם הקהילייה היהודית בארצות הברית. להפתעתנו, חייבים יהודים אמריקאים להסביר את אופי דבקותנו בציונותנו, רווחתה וגדולתה של ישראל. בעיצומו של המשבר ביחסים בין אמריקאים לישראלים, חייבים ישראלים להבין לדעותיהם בדבר הדרך שבה אמורים יחסים אלה לתפקד, ולהאזין לנו. תשובתם תתקבל בברכה, והדיון שיעלה בעקבות זאת עשוי להיות פורה, אך תחילה צריך להאזין.

המרכיבים המרכזיים ביחסים בין תושבי ישראל לבין יהודי אמריקה הם הקשרים הדתיים־תרבותיים הברורים המלכדים את כל היהודים יחד — ערכים, היסטוריה, פולקלור ומנהגים משותפים. אנו עם אחד, שיש לו מורשת עשירה שתרמה לציוויליזציה האנושית כולה. הציונות המודרנית משלבת את כל אותם מרכיבים ומעניקה צביון עשיר משלה לקשרים הדתיים־תרבותיים הבסיסיים.

חלק גדול מהלהט שלנו כלפי ישראל נובע מקשר־הגומלין הטבעי בין יהדות לציונות. בשביל רבים מאתנו, התפילות למען שיבת ציון ושלום ירושלים הן חלק לא נפרד ממעורבותנו והוליכות למען תמיכתה של ארצות־הברית בישראל. איני הראשון המציין שהציונות נהפכה למרכיב המרכזי ביהדותם של יהודים אמריקאים רבים. אנחנו תורמים ומגייסים כספים, מבקרים במקומות ומקדישים מרץ ניכר לפעילות ציבוריות ופרטיות למען ישראל. בני העם האמריקאי מביטים על כל אותם מאמצים בגאווה אמריקאית טיפוסית, ורואים בהם דוגמה נוספת לתמיכה של קבוצה אתנית ב"ארץ הישנה" שלה. אבל אמריקאים אחרים, הקשורים באמונות דומות, מקנאים בעומק ובאוניברסליות של מורשתנו. הם היו רוצים להיות מסוגלים לשלב כמונו תחושות של אמריקאים פולנים, אירלנדים, איטלקים, גרמנים וצרפתים. להיסטוריה של העולם היהודי לברכה חדשה לעולם "הישן" היא חלק משמעותי מתרבותה של ארצות הברית.

כך איפוא, הכוח הדוחף את הציונות האמריקאית, גם אם הוא מספק צרכים אישיים עמוקים, נובע בראש ובראשונה מרצון לסייע, תרומה ודבקה. משום כך, על אף ההיסטוריה והעומק של הקשרים בין ישראל לקהילה היהודית בארצות הברית, לא השתמע מעולם כי על יהודים אמריקאים להעמיד בסכנה את אזרחותם האמריקאית ולפגוע בה למען ישראל. יהודים אמריקאים שאימצו את הציונות והישלו את קשריהם עם ישראל מאז 1948, דרשו ממנה תמיד שתהיה קודם כל מדינה דמוקרטית, ושנית, שתקבל את העובדה כי נאמנותם הראשונה כאזרחים אמריקאים היא לארצות הברית.

בעקבות פסק דינו טוען פולארד כי היה לשבוי בידי האידיאולוגיה הציונית. אם הוא באמת מאמין בכך, הציונות שלו ילדותית לא פחות מניסיונו לשחק בתפקיד והבין הזה, שכמעט שמר את הסודות שגנב רק לבוחרים הטובים.

ציונות היא מערכת אמונות שהודרכה באמצעים הדמוקרטיים רבים מבני העם היהודי לדירבתנו בארץ ישראל. ציונות מבוססת על תבונה, משחק הוגן, כבוד לפרט ואמונות לידידים. ציונות איננה פרוצה המבקשת התקשרות רגעית לקבלת רווח מהיר. ציונות תמיד ידעה להבדיל בין מוסרי ללא מוסרי. כאשר ג'ונתן פולארד ריגל למען ישראל הוא חדל להיות אמריקאי ציוני.

הציונות האמריקאית פונה לערכים ההיסטוריים המשותפים לעם האמריקאי ולעם היהודי. היא איננה מודה בלגיטימיות של בגידה. מפעיליו הישראלים של פולארד — סלע, איתן ואחרים — בגדו גם הם בציונות. שכן ציונות שבמסגרתה מרגלים יהודים למען ישראל נהפכת לעניין חשוד כפי שהיה הקומינטרן בשנות השלושים. הסיסמה "עם אחד" משרתת את היהודים היטב בתורה, רטוריקה לגיוס כספים. הטרגדיה היא שפולארד, על דעת עצמו או בהשפעת מפעיליו, קיבל את הסיסמה ברצינות כזו עד שבגד בארצו. הציונות שלו שובבת מעבר להבנה ולאהדה של הקהילייה היהודית בארצות הברית, ומפירה את הברית בין ארצות הברית לאוהדיה.

אמריקאים פרוטסטנטים, קאתולים ויהודים שותפים לחוזה שבשתיקה עם ארצות הברית, שעל פיו הלאומיות האמריקאית שלנו תהיה תמיד בעלת קדימות עליונה, מעל להשתייכויות ולזיקות הדתיות והאתניות שלנו, ואין זה משנה כיצד הן מוגדרות וכה בישויין. צריך להזכיר שעד 1960 סבלו קאתולים אמריקאים מדעה קדומה נפוצה, שלפיה אם יהיה קאתולי לנשיא ארצות הברית, יהיה כפוף להנחיות הכנסייה הקאתולית בעניייני מדיניות מסוימים. לדעה קדומה זו היה משקל כה רב, עד כי הכומר הפרוטסטנטי הידוע ביותר באותם ימים, נורמן וינסנט פיל, תהה בספטמבר 1960 בדבר נאמנותו של המועמד הקאתולי לנשיאות ועל מידת התבונה שבבחירת קאתולי לתפקיד רם מעלה זה. פיל הבריז כי מועמד המפלגה הדמוקרטית אז, ג'ון קנדי, לא יוכל להיות משוחרר מ"המאמצים הנחושים" לשבור את חומת ההפרדה בין הכנסייה והמדינה" של כנסייתו. פיל גם צוטט כמי שאמר ש"התרבות האמריקאית שלנו עומדת על הכף. אני לא אומר שהיא לא תחזיק מעמד (אם ייבחר קנדי) אך היא לא תהיה מה שהיתה". על כך ענה קנדי: "הייתי רוצה לחשוב שהוא מחמיא לי אבל איני בטוח שזה מה שעשה".

כדי להדוף את המתקפה על מידת כשירותו לתפקיד, השמיע קנדי נאום מרכזי בתשובה להאשמות. "אני מאמין באמריקה שבה ההפרדה בין כנסיה ומדינה מוחלטת", הצהיר קנדי. "שבה שום כומר קאתולי לא יאמר לנשיא (אם יהיה קאתולי) איך לפעול". כאשר נשאל אם יקבל את הנחיות הכנסייה בענייני מדיניות ציבורית, השיב כי אינו "מודה בזכותו של שום פקיד כנסייתי לומר לי מה עלי לעשות בתחום האחריות הציבורית שלי". קנדי השיב להגדיר את הערכים האישיים של קאתולים בחיים הציבוריים של אמריקה. מאז נבחר, לא נעשה עוד מעולם שום מאמץ רציני לכפור בכך שקאתולים אמריקאים מעמידים את נאמנותם לארצות הברית ולחוקיה מעל להוראות ולהנחיות שכנסייתם עשויה להטיל עליהם.

פרשת פולארד עלולה להעמיד לראשונה בסימן שאלה כזה את יכולתם של יהודים אמריקאים להתנגד לפניות של פקידי ממשלה ישראלים לקדם את האינטרסים הישראלים מעל לאינטרסים האמריקאים. היא מעלה רעות של ישראל המוכנה לעשות שימוש ביהודים אוהדים כדי שיפרו את בריתם עם ארצם הם.

חשוב לציין שריגול נתפס ביוקרה בישראל הרבה יותר מאשר בארצות הברית. בישראל נחשב המרגל לשומר חיוני של ביטחון מדינה המוקפת אויבים. מדינה שאינה עשירה, שברשותה משאבים טבעיים מועטים והיא נשענת על מה שיש לה בשפע — משאבי מוח. בנסיונה להגדיל במידת האפשר את היתרון שיש לצה"ל, פיתחה ישראל ברין ובוראות שירותי ביון מעולים. מעלליהם של מרגליה הגדולים, כגון אלי כהן, היו לחלק מהפולקלור הישראלי.

הגישה האמריקאית לריגול שונה מאד. מרגלים אינם נחשבים לשומרי הביטחון האמריקאי אלא למי שמחבלים בו. מרגלים נתפסים כמזיקים לארצות הברית. לעתים רחוקות הם תורמים לה משהו. המרגלים הידועים ביותר בחיים האמריקאים מאז מלחמת העולם השנייה גנבו סודות אטום ומידע ביון חיוני ומסרו אותם לידי הרוסים. אמריקאים נוטים להסכים לדבריו של מאלקולם מאגריג', כי מרגלים מאמינים שאי אפשר לעשות שום דבר בפשטות אם אפשר לעשותו בדרכים עקלקלות.

אטימותם של שמיר, פרס ורבין בטיפולם בפרשת פולארד מביכה יהודים בארצות הברית. אנו מבינים כי פוליטיקאים מהססים להודות במשגים, אבל חשיבותו העליונה של העניין דורשת כי יפעלו בכבוד במהירות הדרושה. כיום, ועדת חקירה בת שני חברים היא צעד ראשון, אף כי ההיסוס שגילו לפני הקמתה לא היה יאה. על ישראל אסור להבא על כל ניסיון של ישראלים לרגל נגד ממשל ארצות הברית, ולהשיב ריקם את פניו של כל יהודי אמריקאי שינסה להעביר מידע ביון חסוי לישראל תוך הפרה של החוק. קידומו של סלע מיד לאחר השיפוט במפעילי פולארד היה עלבון גס לארצות הברית. ירושלים צריכה להאזין לגינוי החריף שהשמיעו יהודי אמריקה נגד פולארד ומפעיליו. דברי הפרשנות המרושעים של שלמה אבינרי ב"ג'רוזלם פוסט", לפיהם זעמנו מסגיר את חוסר הביטחון שאנו חשים בארצות הברית, מחטיאים את העיקר. זעמנו נובע מתחושת הבגידה שאנו חשים, וגם מהפטריוטיות האמריקאית הטבעית שלנו. אין אנו מבציעים את זהותנו היהודית או את הקשר שלנו לישראל, ופרשה זו לא תבטל את מרכזיותה של ישראל בחיים היהודים באמריקה. מדינה יהודית, דמוקרטית, משגשגת ובטוחה, הנאמנה לערכי היהדות, מוסיפה להיות המטרה המגנטית של הקהילייה היהודית בארצות הברית.

אנשים רבים מדי אומרים כי פשעו של פולארד הוא שנתפס. ריגול בביתו של ידיד קרוב הוא בעיה מוסרית, ובכן בעניין מקור המחלוקת הנוכחית. כאשר הפרשה המזוהמת הזאת תהיה נחלת העבר אבל נלמד את לקחיה, הבה נאמץ את עצתו של המדינאי הצרפתי גמבטה — "הבה נחשוב עליה לעתים קרובות ולא נדבר עליה לעולם".

שילוב של ערכיות ומוסר

מדיניות

מאת שמחה דיניץ

"ליחסים המיוחדים" בין ארה"ב וישראל אין אח ורע במסכת הקשרים הבינלאומיים בין שתי מדינות השונות כל כך בשטחן, באוכלוסייתן, במשאביהן ובעוצמתן. ואינטימיות ביחסים קיימת למרות העובדה ששתי מדינות אלו אינן קשורות בברית הגנה פורמלית כלשהי ושאין הסכמה ביניהן לגבי גבולותיה הסופיים או אף לגבי בירתה של ישראל.

ובכל זאת, ארה"ב משקיעה בחיזוק כלכלתה ובטחונה של ישראל יותר מאשר היא משקיעה בכל מדינה אחרת בעולם. היא מקיימת אתה מערכת קשרים אסטרטגיים מדיניים שאינה נופלת מזו שקיימת עם כל מדינה אחרת שהיא.

את התשובה לכך ניתן אולי למצוא במורכבות היחסים שנרקמו במשך השנים, שהם שילוב נדיר של מניעים ערכיים ומוסריים, מחד, ואינטרסים אסטרטגיים, מאידך.

מבחינה ערכית אין ארה"ב מודדת את ישראל במימדיה הגיאוגרפיים או הדמוגרפיים. ישראל נתפשת במימד ההיסטורי שלה, החל מהופעתה על בימת ההיסטוריה, משפטיה, מלכיה ונביאיה, דרך נפתולי הייסורים, הרדיפות והשואה ועד לתקומתה מחדש. היא נבחנת ברוח החלוציות שבה, בכיבוש השממה ובקיבוץ הגלויות. ערכים אלה אינם מדברים רק אל לב האמריקאים, הם גם מעוררים אצלם את הדפוס הנכבד ביותר מתוך הכרתם ההיסטורית שלהם, היוצר תחושת הזדהות עמוקה.

מבחינה אסטרטגית נתפשת ישראל כמדינה היודעת להגן על קיומה בכוחות עצמה, כמדינה קנאית לעצמאותה, שפיתחה עוצמה צבאית וטכנולוגית מרשימה, המהווה חלק מן העולם המערבי ונדבך חשוב בהגנתו.

השילוב הזה הוא שמייחד את הקשרים ההדוקים בין הגדולה שבדמוקרטיות עם אחת הקטנות שבהן. המבנה האיתן של מערכת יחסים זו מוכח בכל עוצמתו דווקא בתקופה כזו, כאשר פרשיות חמורות מעכירות את האווירה, ואין בכוחן לקעקע את התשתית האיתנה של הקשר הבסיסי והמיוחד הזה.

אך קשר ערכי ואינטרסים אסטרטגיים משותפים אינם דרך הדיסטריה. כגודל האינטימיות כך גודל האכזבה. כגודל הפתיחות כך גודל הציפיה אצל כל צד שהצד האחר יבין, יכבד ויתמוך בעמדותיו ויהיה ער לרגישויותיו.

ואכן, מערכת היחסים המדינית עשירה הן בהישגים והן בציפיות, מתוכן כאלה שיקשה ביותר לממשם. ההתפתחויות הגיאופוליטיות באזור גיבשו את ההכרה שכשם שלא תתכן מלחמה באזור ללא נוכחות של ברית המועצות, כן לא יתכן תהליך של שלום ללא מעורבותה של ארה"ב. בגלל זה הורחבה מערכת היחסים בין ישראל וארה"ב מעבר לחשיבותם של היחסים הבילטרליים והפכה לפונקציה של גישת ארה"ב לסכסוך הערבי-ישראלי. עמדותיה ומהלכיה של ארה"ב בזירה קבעו ויקבעו בעתיד לא רק את סיכויי של כל פתרון לסכסוך אלא במידה רבה גם את אופיו.

טעות מקובלת היא לחשוב שגישת ארה"ב לפתרון הסכסוך היא עקבית ומשכית. ודאי שמספר עמדות יסוד הן בבחינת נכסי צאן ברזל מאז הכירה ארה"ב בישראל ביום הקמתה. אך גישת ארה"ב לפתרון הסכסוך המזרח-תיכוני עברה תמורות רבות והיא מתגבשת בכל עת כתוצאה משלושה גורמים:

1. מעמדה של ישראל באזור.
2. התפתחויות בעולם הערבי.
3. גישתה האסטרטגית של ארה"ב.

במעמדה של ישראל באזור חל מהפך רציני החל ממלחמת ששת הימים. הגישה הערבית כלפי ישראל, שהיתה השלטת בשנותיה הראשונות של המדינה, פינתה מקומה במידה רבה לשיקולים אסטרטגיים, לאחר שישראל הופיעה על מפת המזרח התיכון כגורם הצבאי החזק ביותר. התפישה הקודמת, שגרסה שישראל היא אמנם נכס רוחני, אך מעמסה אסטרטגית, ויש לשאת אותה בגלל שיקולים מוסריים, עברה בהדרגה מהעולם. הקו שהנחה שנים את מחלקת המדינה האמריקאית, שהאינטרסים האסטרטגיים של ארה"ב במזרח התיכון ישורתו על-ידי הישענות בלעדית על העולם הערבי, התחיל להתערער. התפישה שככל שישראל חלשה יותר ניתן יהיה לכפות עליה פתרון, וכי לכן יש למנוע ממנה עוצמה צבאית ומרחב תימרון פוליטי, התגלתה כמופרכת.

לא בדרך כפיה

נהפוך הוא, נכונותה של ישראל להיכנס מיד למשא ומתן לשלום ללא תנאים מוקדמים, גם לאחר שהביסה את אויביה — ומנגד סירוב הערבים לנהל משא ומתן, להכיר בה או לכרות עמה שלום — הביאו את ארה"ב להכרה שישראל חזקה תהא נוחה יותר לוויתורים, וכי הנכסים הטריטוריאליים שנפלו בחלקה, הם ורק הם שיוכלו בסופו של דבר לשכנע את מדינות ערב להידבר עמה ולהגיע להסדר.

מכאן שהחלטת 242 במועצת הביטחון, בהשראתה ובתמיכתה של ארה"ב, לא כפתה על ישראל נסיגה מכל השטחים וחזרה לסטטוס-קוו כפי שעשה אייזנהאור ב-1957. לראשונה הותנתה נסיגה ישראלית משטחים במשא ומתן על גבולות בטוחים ומוכרים.

אמנם תפישה זו לא הפכה מיד לנחלתה של מחלקת המדינה, שהמשיכה לחשוב במונחים של כפיית פתרון מבחוץ באמצעות תכנית רוג'רס. אך קיסינג'ר (שכיהן אז כיו"ר המועצה לביטחון לאומי) השכיל להבין את ההתפתחות החדשה שחלה באזור, והציע לניקסון אסטרטגיה חדשה, המבוססת על המציאות החדשה באזור ועל תפישותיה הגלובליות של ארה"ב.

גישתו של ד"ר קיסינג'ר היתה מבוססת על העקרונות הבאים:

● אין להתנות את המשא והמתן בהסדר כולל עם הצדדים בבת אחת, כי כל הסדר כולל יחייב את מעורבותה הפעילה של בריה"מ כדי שתביא את בני חסותה לשולחן הדיונים. משא ומתן משותף עם כל המשתתפים הערבים יכריח אותם להתיישר לפי הקו הקיצוני ביותר. במאבק בין ארה"ב ובריה"מ, תוכל בריה"מ תמיד להציע לערבים יותר מאשר ארה"ב (כי לזו האחרונה יש גם מחויבות כלפי ישראל).

● כדי שניתן יהיה לצפות לוויתורים מישראל, יש לתת לה הרגשת ביטחון ועוצמה. רק ישראל חזקה תוכל להיות פרטנר לערבים במשא ומתן, ורק ישראל הבטוחה בעצמה תסכים לוויתורים.

● אם כי השלום המלא חייב להישאר המטרה הסופית, אין לשלול הסדרי ביניים בדרך לשלום, מפני שבתנאים הקיימים יש פער גדול בין עמדות הצדדים. ישראל לא תוכל לקבל את התנאים שיציבו הערבים. הערבים לא יוכלו להסכים לשלום מלא כל עוד לא ימולאו כל תביעותיהם הטריטוריאליות.

תמרוניו המרשימים של קיסינג'ר

מלחמת יום הכיפורים איפשרה לקיסינג'ר ליישם את מדיניותו הלכה למעשה. מצרים השיגה הישגים מרשימים בצעדים הראשונים של המלחמה ובכך השיבה לעצמה חלק מכבודה האבוד. אך המלחמה נסתיימה כשישראל מכתרת את הארמיה השלישית וצבאה נמצא בשערי קהיר ודמשק. סאדאת הבין שגם כאשר פעלו כל הגורמים לטובתו — ההפתעה, אחדות העולם הערבי, סיוע סובייטי מאסיבי ונשק הנפט בעיצומו — לא הצליח להכריע את ישראל. מכאן הסיק שהאופציה הצבאית אינה יכולה להביא לפתרון ולהחזיר לו את סיני, והיה מוכן לפנות לאופציה המדינית.

ישראל ניצחה, אך נמנע ממנה להביס את מצרים. הקרקע היתה כשרה עכשיו למשא ומתן מדיני, וקיסינג'ר היה יכול להפעיל את מדיניותו שהביאה להסכמי ההפרדה (עם מצרים וסוריה) ולהסכם הביניים עם מצרים.

קשה להעריך כיצד היתה נמשכת האסטרטגיה של קיסינג'ר, האם להסכם שלום עם מצרים, או, כפי שאמר לי, להשגת הסכם ביניים עם ירדן. אך מדיניות זו נפסקה עם חילופי השלטון בארה"ב. בחירתו של קרטר לנשיאות הביאה שוב לתפנית חדה במדיניות האמריקאית, והחזירה אותה לתפישת ההסדר הכולל בשיתוף בריה"מ. ואכן, קרטר, ברז'ינסקי ואנס היו בעיצומו של התהליך כאשר סאדאת הודיע על נכונותו לבוא לירושלים ולנהל משא ומתן עם ישראל. מהלך זה של סאדאת טרף את קלפי מדיניות קרטר, וכי משך 10 ימים תמימים נמנע הבית הלבן מלתת את ברכתו ליוזמתו של סאדאת.

גם בשעה שהנשיא קרטר נרתם בכל מאודו והצליח להביא להסכמי קמפ-דייוויד, הוא לא שינה את כיוון האסטרטגיה שלו. קרטר המשיך לחתור להסדר כולל בשיתוף כל הגורמים לסכסוך, תוך ניסיונות להכשרת אש"ף.

מתוך 11 ימי הדיונים בקמפ-דייוויד, הוקדשו רק כשלושה ימים ליצירת ההסכם עם מצרים. ביתר הזמן, שמונה ימים, דנו הצדדים בהסדרים הקשורים ליהודה, שומרון ועזה. התביעה ליצור את הזיקה בין ההסדר עם מצרים לנושא הפלשתינאי נשמעה מצדו של קרטר יותר מאשר מצדו של סאדאת.

עד לסיום כהונתו לא הרפה קרטר מניסיונו ליישר את מדיניותו על-ידי הכללת סוריה בהסדר והכשרת אש"ף כדי לשלבו בתהליך המדיני, במחיר התעלמות מירדן.

השנה פניה חדה בגישת ארה"ב לסכסוך, עם עליית ממשלו של רייגן. למעשה ראינו אנו חזרה ליסודות המדיניות של קיסינג'ר עם שינויים שהנסיבות ואופי המנהיגים גרמו. התפישה האסטרטגית מבוססת על אותם העקרונות שהנחו את קיסינג'ר, אך המהלכים הטקטיים ליישומה שונים.

● השתנה סדר העדיפויות הלאומי של ארה"ב. ממשל רייגן מכוון פנימה. הבעיות הכלכליות ולא מדיניות החוץ הם בראש מעייניו. בזירה הבינלאומית ניצבות בעיית פירוק הנשק, היחסים של ארה"ב עם בריה"מ, חיזוק הברית האטלנטית, בעיית הסחר עם המזרח הרחוק, המצב במרכז ודרום אמריקה — כל אלה בסדרי עדיפות גבוהים לאין ערוך מאשר המצב במזרח התיכון.

● המעורבות האמריקאית בלבנון נעשית בלית ברירה, והבזרה כושלת, והגבירה את התסכול מעיסוק במזרח התיכון.

● גוברת האכזבה ממדינות ערב: סוריה מכשילה את מאמצי ארה"ב להשג שלום בלבנון, ופוגעת בשר החוץ האמריקאי על-ידי סירובה לקבלו. ירדן מאכזבת את ארה"ב בדחותה את תכנית רייגן, למרות שבשלב מוקדם נתנה לארה"ב להבין שתתמוך בה. סעודיה מוליכה את ארה"ב שולל בהבטחותיה שתמתן את ארצות ערב ותשנה את גישתו של אש"ף. אפילו מצרים אינה ממלאת את הבטחותיה לארה"ב בדבר החזרת שגרירה לישראל ושיפור יחסיה עמה.

● התגברות הטרור הבינלאומי, כולל ארגוני הטרור הפלשתינאים, מביכה את ארה"ב בראש הלוחמות בטרור ובעימות ישיר עם מדינות ערב התומכות בטרור.

● הפחתת התלות בנפט הערבי מקטינה את כושר הסחטנות הערבית ומגבירה את חופש התימרון האמריקאי.

● מדיניות השלום של ישראל וגישתה הגמישה מקלה על אפשרות פתיחת משא ומתן עם הערבים.

כל הגורמים האלה מאפשרים לארצות הברית מרחב תימרון רחב, אך לא רווח, לקידום תהליך השלום. אך בניגוד לתקופתו של קיסינג'ר, אין ארה"ב פועלת מתוך דחפים או לחצים דרמטיים להביא לפריצת דרך. היא נזהרת שלא להיכנס לעובי הקורה לפני שתבטיח לעצמה מידה סבירה של סיכוי להצלחה. היא מנסה לקדם את התהליך צעד אחר צעד, תוך לקיחת אתנחתא לבחינת התגובות והסיכויים. יעדיה נשארים ברורים:

● היא רואה את השלום כיעד, אך אינה פוסלת הסדרי ביניים בדרך להשגתו.

● היא מאמינה במשא ומתן ישיר בין ישראל וכל אחד מהצדדים בנפרד כדרך היחידה לקידום תהליך השלום.

● היא מוכנה להיעזר בוועידה, או בוועידה בינלאומית, רק אם תשמש כפתיחה למשא ומתן ישיר. אך אינה מסכימה בשום אופן שמסגרת כזו תכפה פתרון על הצדדים.

● היא מייעדת לבריה"מ, כמו לשאר החברות הקבועות של מועצת הבטחון, מעמד בפתיחה ובאישור ההסכמים שיושגו בין הצדדים, אך בשום פנים לא תפקיד בתוך מהלך המשא ומתן.

● היא שוללת את השתתפותו של אש"ף בתהליך המשא ומתן, כל עוד לא קיבל ארגון הטרור על עצמו את התנאים שהציבה ארה"ב ב-1975, דהיינו הכרה בישראל וקבלת החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338.

מאליו ברור שמדיניות זו של ארה"ב היא הנוחה לנו ביותר ויוצרת מבחינתנו מצב אידיאלי לקידום תהליך השלום.

התמורות התלות הללו בגישתה של ארה"ב לפתרון הסכסוך, עליהן הצבענו לעיל, חייבות להזהירנו ששינוי כזה במדיניותה, בעיקר כתוצאה מחילופי ממשל, עלול להתרחש שוב.

מאחר שתנאי הכרחי לקידום השלום באזור הוא השגת הבנה עם ארה"ב, הרי שאם נפסיק עכשיו את מאמצינו לגבש מסגרת מוסכמת לתהליך השלום, נחמיץ הזדמנות נוחה שאולי לא תחזור בעתיד.

מאמברגו לשיתוף פעולה אסטרטגי

ביטחון

מאת זאב שיף

הישגה של ישראל הוא בחיזוק כושר ההרתעה שלה ובהוכחה כי ואשינגטון יכולה לקיים קשרים צבאיים ואסטרטגים עמה מבלי שיחסיה עם מדינות ערב ייזוקו

פרשת פולארד היא אקורד צורם מאד במערכת היחסים הצבאיים שבין ישראל וארה"ב והדיה יישמעו ודאי עוד זמן רב. האקורד צורם שבעתיים משום שיחסים אלה הגיעו בשנה האחרונה לשיאם. שיתוף הפעולה האסטרטגי בין שתי המדינות נכנס לשגרה חיובית ביותר. ישראל הוכרה כבת-ברית שאינה חברה בנאט"ו, ובהתאם לכך היא רשאית ליהנות מקרנות מחקר ומתנאי תחרות טובים יותר במכירת ציוד ובמכרזים. בנוסף לכך, ישראל היא היחידה ממדינות המזרח התיכון שהוזמנה להשתתף במחקר בפרויקט "מלחמת הכוכבים" וחתמה כבר בכך על עסק לפיתוח טיל נגד טילים לטווח בינוני. היחסים הללו מתבטאים גם בסיוע הצבאי העצום — מענק שנתי של 1.8 מיליארד דולר — כשמחה רשאית ישראל, במסגרת מחווה יוצאת הופן, להמיר מדי שנה כ-300 מיליון דולר לשקלים.

לא תמיד היו היחסים הצבאיים בפריחה כזו. די אם נזכיר שכבר ב-1973, ערב מלחמת יום הכיפורים, לא עלה הסיוע הצבאי האמריקאי לישראל על 300 מיליון דולר, כולל הלוואה. היחסים הצבאיים עם ישראל החלו באמברגו על מכירת נשק למדינה הצעירה. ארה"ב היתה אמנם הראשונה להכיר בישראל, אך היא הקפידה על החלטת האמברגו שהתקבלה ב-1947 על-ידי מועצת הביטחון. כאשר נודע אז לוואשינגטון כי צ'כוסלובקיה מתירה לאזרחים אמריקאים להשתמש בשטחה לשם העברת מטוסים שנרכשו ללא רשות בארה"ב, מיהרה להגיש לפראג תלונה חריפה. גם אחרי מלחמת העצמאות הוסיפה וואשינגטון לקיים למעשה את האמברגו על ישראל. משלחת הרכש הישראלית שהוקמה בניו-יורק צמצמה את פעילותה לרכישת ציוד שלא נחשב צבאי, כמו משאיות, ציוד רפואי ומכשירי קשר.

אספקה לא ישירה

מדי שנה הגישה ישראל בקשה לרכישת כלי נשק וציוד צבאי, אך התשובה השלילית באה כמעט אוטומטית. היו כמובן יוצאים מן הכלל, כמו רכישה של כמות קטנה של מקלעי בראונינג. בסוף שנות החמישים היה ההישג הגדול אישור לרכישת תותח ללא-רתע 106 מ"מ, אך בלא אישור לייצור בארץ. העסקה היתה, כמובן, סודית. הקורסים שהיו פתוחים לאנשי צה"ל היו ספורים והיחס השלילי הגיע לשיאו כאשר סירבו להתיר ביקור של הרמטכ"ל דאז משה דיין בבסיסי הצבא האמריקאים.

ב-1961 חלה תפנית ראשונה כאשר בן גוריון שכנע את הנשיא קנדי למכור לישראל טילי קרקע-אוויר מסוג הוק, כהגנה מפני המפציצים שקיבלה מצרים מברית המועצות. הודגש כי מדובר בנשק הגנתי, והפנטגון עמד על כך שתיערך בדיקה של אמצעי הביטחון בישראל כדי להבטיח שלא ידלפו סודות הנשק האמריקאי. מדיניות וואשינגטון היתה שלא להיות ספק עיקרי של נשק למזרח התיכון. לכן, כאשר ב-1964 שוכנעה לראשונה כי צריך לחזק את ישראל בנשק שנחשב כתוקפני — טנקים — עשתה זאת המעצמה באמצעות מדינה שלישית. סוכם כי כ-300 טנקים משומשים שהיו בשירות יחידה אמריקאית בגרמניה יימכרו לממשלת גרמניה וזו תעבירם לישראל. בישראל הוסבו הטנקים לרכוב משופר יותר וחלק קטן מהם הספיק להשתתף במלחמת ששת הימים.

התפנית הממשית אירעה רק בשלהי 1965. היתה זו התקופה בה החל ארגון פתח בפעולות טרור נגד ישראל ומדינות ערב ניסו להסיט את מקורות הירדן. משלחת ישראלית בראשות האלוף ויצמן, שיצאה אז לארה"ב, הגישה בקשה לרכישת מטוסי סקייהוק ופנטום. וואשינגטון אישרה מכירתם של 50 מטוסי סקייהוק ולראשונה מכרה מטוסי קרב לישראל. אלה הגיעו רק אחרי מלחמת ששת הימים.

עד מלחמת ששת הימים לא התייחס הפנטגון לישראל כאל ישות אסטרטגית. ואצלנו, ממשלתו של לוי אשכול התבשמה מההישג של שיפור היחסים הצבאיים, אך זה לא מנע בעדה לאסור על רכש צבאי ישראלי להשתתף בטיפול בנפגעי כוחות ממלחמת וייטנאם. אחרי המלחמה השעה הנשיא ג'ונסון את כל עסקות הנשק לאזור, כולל מטוסי הסקייהוק, כדי להניע את ברית המועצות להגביל במשותף את עסקות הנשק למזרח התיכון. רק משסירבו הרוסים בוטלה ההשעיה.

דרישה אמריקאית מפורשת

אז או נפתחה הדרך לאחת מעסקות הנשק החשובות ביותר של ישראל בארה"ב — של מטוסי הפנטום. האישור לעסקה זו, שהקפיצה את חיל האוויר הישראלי קדימה ואיפשרה לו לפתוח בהפצצות בעומק מצרים, ניתן על-ידי הנשיא ג'ונסון ממש לפני פרישתו מתפקידו. היה זה הישג נוסף של אשכול, אך הוא חשף גם את ההתנגדויות בפנטגון. יצחק רבין, שהיה אז שגריר ישראל בוואשינגטון, מספר על כך בספרו ("פנקס שרות"). קטע אחר ראוי לציטוט משום שהוא ממחיש את שהתחולל מאחורי הקלעים. רבין סיפר כי הגיע לעוזר שר ההגנה האמריקאי, וורנקה, לאחר שהפנטגון נקט בסחבת בקשר למכירת הפנטומים, למרות שהנשיא אישר זאת עקרונית.

"וורנקה הסיר את כפפות המשי וחשף בפניי תנאים שהתגלו מסמרות אותי לכמו התרתיחות את דמי. כתנאי לאספקת הפנטומים תובעת ארה"ב מישראל לחתום על מסמך מעמד שמעולם לא נתבעה מדינה ריבונית לחתום על שכמותו. במסמך מתחייבת ישראל להסכים לפיקוח אמריקאי או לנוכחות אמריקאית בכל מתקן של התעשייה הצבאית והאווירית של ישראל, וכן בכל מתקן ביטחוני הקשור במחקר ובפיתוח או בייצור ישראלי, לרבות מוסדות מחקר אזרחיים, כמו מכון ויצמן והאוניברסיטאות".

ברור שתביעה קיצונית זו, שרבין ראה בה כ"מסמך מביש", נדחתה על הסף. מלחמת ההתשה, שבה התמודדה ישראל בעקיפין עם ברית המועצות, ושיתוף הפעולה המודיעיני המתגבר בין שתי הארצות, השכיחו את המתיחות. וואשינגטון מצאה בישראל שותף וידיד שניתן להסתייע בו במהלכים שונים. כמו, למשל, כאשר ביקשה מישראל לרכז כוחות ברמת הגולן כדי ללחוץ על סוריה, שצבאה פלש לירדן ב-1970.

מלחמת יום הכיפורים והאירועים שלאחריה מהווים נדבך נוסף ביחסים הצבאיים. בעת המלחמה אירגנה ארה"ב רכבת אווירית עם ציוד ונשק לישראל. היא רצתה למנוע מצב שהקליינטים של ברית המועצות — מצרים וסוריה — ינצחו את ישראל. הסיוע הצבאי לישראל התרחב וישראל הוזמנה בהעברה מיידית של כל לקחי המלחמה ומה שידוע לה על הנשק הסובייטי. הרמטכ"ל מרדכי גור דירבן אישית את שיתוף הפעולה. לדבריהם של אנשי צבא אמריקאים, מסייע להם המידע מישראל בהבנה טובה יותר של האיומים בשדה הקרב הקונבנציונלי.

הסיוע הצבאי האמריקאי גדל בבת אחת. לשם חימושו מחדש של צה"ל מוכנה וואשינגטון להוציא ממחסני היחידות שלה ציוד רב. מתוך סיוע צבאי של 2.58 מיליארד דולר, 1.6 מיליארד ניתנים במתנה. זהו המענק הצבאי הראשון. לראשונה מוכנים לדון עם ישראל על תוכניות רכש רב-שנתיות. מאז ועד 1980 התייצב הסיוע הצבאי על מיליארד דולר לשנה, כשמחציתו הוא מענק. כאשר עמדו על הפרק אירועים מדיניים חשובים, היתה מוכנה וואשינגטון להרחיב את הסיוע הצבאי. ב-1976, לאחר הסכם הביניים בסיני והנסיגה מהמעברים, עלה הסיוע הצבאי ל-1.7 מיליארד דולר. ב-1979, אחרי הסכם קמפ דייוויד, זינק הסיוע הצבאי ל-4.1 מיליארד דולר — 800 מיליון עבור שני שדות תעופה חדשים שהקימו האמריקאים בנגב.

הפלישה לאפגניסטן כזרז

עד מחצית שנות השבעים התמקד שיתוף הפעולה הצבאי בתחומים הטקטיים, טכניים ומודיעיניים. העליה בדרגה לכיוון שיתוף פעולה אסטרטגי היה בתקופתם של שמעון פרס כשר ביטחון ודונלד רמספלד כשר ההגנה האמריקאי. רמספלד השתכנע מטיעונו של פרס כי בנוסף למגעים השוטפים יש להקים צוותים משני הצדדים שידונו בנושאים אסטרטגיים שונים. הצוות הישראלי הראשון כלל את ארתור בן נתן, אלוף אברשה טמיר ופרופ' סעדיה עמיאל. זוהי תקופת הדיאלוג האסטרטגי, והיא משתרעת גם על פני תקופתו של עזר ויצמן כשר ביטחון, המעמיד את מנגו ציפורי בראש הצוות.

הפגישות נערכו בקביעות במשך כל תקופתו של הנשיא קרטר. בישראל מרוצים מאד מהדיאלוג, אם כי מפעם בפעם מתנהל ויכוח בחוגים פוליטיים ואקדמאיים, ממנו עולה כי קיימת התנגדות בחוגים רבים לכך שישראל תחתור להשיג ברית הגנה עם ארה"ב. בראש המתנגדים מופיע יצחק רבין, הטוען כי על ישראל להסתפק במערכת היחסים הצבאיים הנוכחית המקנה לה ממילא מטריה מפני התנכלות צבאית רוסית. ברית צבאית תגביל ביותר את עצמאותה הפוליטית והצבאית של ישראל, תחייב אותה להסכים להצבת קצינים אמריקאיים כמעט בכל מקום רגיש במערכת הביטחון.

בצד האמריקאי מתמקדת ההתנגדות להרחבת הקשרים האסטרטגיים בעיקר במטות המשולבים בפנטגון. גם שר ההגנה הרולד בראון, שהיה ידיד קרוב של ויצמן, לא התלהב בתחילה מהפלירט, ובהוראה פנימית הורה להאט את התהליך. הוא חשש כי קשרים קרובים מדי עלולים לפגוע באינטרסים האסטרטגיים של ארה"ב בעולם הערבי ובעיקר בסעודיה. מעטים יודעים בישראל כי במאי 1980 היה הרולד בראון מוכן להקפיא כליל את הדיאלוג האסטרטגי, משום שראש הממשלה מנחם בגין חשף את קשריה של ישראל עם המלך חוסיין. בראון חשש שיום אחד עלול בגין לחשוף גם את כל פרטי הדיאלוג האסטרטגי של ארצו עם ארה"ב. פגישה שהיתה אמורה להתקיים באותו חודש בוטלה. בפנטגון התקיים ויכוח חריף כיצד להמשיך את הדיאלוג. בסופו של דבר חודש הדיאלוג ואף התרחב בתקופתו של בראון. הסיבה היתה חיצונית — הפלישה הרוסית לאפגניסטן שכנעה את בראון עצמו כי יש לאמץ את הקשרים האסטרטגיים עם ישראל ועם כל מי שמוכן להתייצב לצד ארה"ב.

חששות בפנטגון

מהרגע הראשון לחץ בגין להפוך את הדיאלוג להסכם רשמי. הוא, ושרון כשר ביטחון, מצאו בשר החוץ אלכסנדר הייג שותף טוב לרעיון שישראל תשולב במסגרת הסכם בקונצנזוס האנטי-סובייטי. עם רעיון כזה קל לשכנע את הנשיא רייגן. המאלף הוא שבישראל לא הובא ההסכם לדיון מפורט בקבינט. כאשר הוא נחתם ב-1981, הוא עורר התנגדות עזה אצל רבים מחברי הכנסת, שקיבלו דיון חטוף בנושא. מהר מאד מתברר גם כי שני הצדדים חושבים על ההסכם לשיתוף פעולה אסטרטגי במושגים אחרים. ישראל הפתיעה את ארה"ב בכמה מהלכים, תחילה הפצצת הכור הגרעיני בעיראק, ותקופה קצרה אחרי חתימת ההסכם, בסיפוח רמת הגולן. תגובתה של וואשינגטון היתה בהשעיית מספר עונשים קטנים בתחום הצבאי. בגין מגיב בזעם ומקפיא את ההסכם האסטרטגי.

מי שנרשם לזכותו מבצע זה הם ראשי הפנטגון ובראשם מזכיר ההגנה קספר וינברגר, שמלכתחילה ניסה להעניק להסכם פרופיל נמוך, ובעת החתימה עליו עם שרון הקפיד שההסכם ייערך כמעט בחשאי ולא בפנטגון. לאמיתו של דבר, בצד בפנטגון ויכוח שבו התבטא לאחר מכן שלא היתה דעה אחידה בנושא. גם בנישת הדרגות יש ניואנסים שונים ביחס לישראל ולגבי העמקת השיתוף האסטרטגי עמה. בעוד הצי, למרות שהוא ידוע בשמרנותו, תומך יותר בשיתוף האסטרטגי, בעיקר בגלל הצורך למצוא לצי השישי חופים אוהדים בים התיכון, לא כך היה הדבר בזרועות האחרות.

הפיקוד האסטרטגי של חיל האוויר, למשל, אינו מתלהב מקשרים אלה בטענה כי חשוב לו יותר להתבסס על שדות התעופה ערביים. הללו טוענים כי במילא יהיה קל להשיג שיתוף פעולה עם ישראל במצב חירום ולצורך כך אין צורך בהסכם מיוחד העלול להפריע. המאלף הוא שבצה"ל, למרות ההתלהבות לטיפוח הקשרים האסטרטגיים, יש רתיעה מפני תרגילים משותפים בכל תחום ותחום מחשש לחשיפת סודות כמוסים ורגישים העלולים לעבור מהכוחות האמריקאיים לצבאות ערב, עמם הם מתאמנים ועורכים תרגילים משותפים.

תקצר היריעה בפירוט כל ההשגות ששמעתי בפנטגון ובמטות הצבא. אסתפק בכמה מהן. העיקרית שבהן היא הטענה ששיתוף פעולה מוגזם יזיק לאינטרסים אסטרטגיים אמריקאיים במדינות ערב, במיוחד בקרב המתונות שבהן. לכן המגמה אצלם היא שיתוף פעולה בפרופיל נמוך ואף בסודיות, או הצגתו כמכוון נגד האיום הרוסי. המתנגדים חוששים שישראל עלולה לגרור אותם להתנגשות צבאית גלויה עם מדינה ערבית. אחד הגנרלים האמריקאים צייר בפניי מה שכינה "התסריט הנורא", שבו מסתבכת ישראל במלחמה עם סוריה. ישראל מבקשת סיוע אמריקאי בהתבסס על ההסכם האסטרטגי, ובטענה כי מדובר באיום מצד קליינטית רוסית. סוריה מצדה מקבלת סיוע מאחיותיה הערביות ובהן סעודיה, וכך מוצאת ארה"ב את עצמה בעימות עם סעודיה. הטענה כי מישראל יכולה לצאת העזרה האמריקאית למדינות ערביות מתונות, שלהן נשקף איום רוסי ישיר או עקיף, או עקב התקוממות פנימית, נדחית על-ידם על הסף. זה הדבר האחרון שצריך לעשות — שארה"ב תעזור לערבים מבסיסים בישראל — אומרים המתנגדים.

כושר הרתעה מתגבר

סיבה אחרת להתנגדות היא טענת הפנטגון שהסכם כזה יכביד עוד יותר על אספקת נשק איכותי לכמה מדינות ערב המתונות. מי שמייצג טיעון זה יותר מכל הוא וינברגר. במקביל לכך נשמעת טענה כי שיתוף הדוק מדי יגביר את זרימת הטכנולוגיות העדינות והסודיות לישראל.

אין להבין מכאן שהפנטגון או ראשי המטות המשולבים מתנגדים לשיתוף פעולה אסטרטגי עם ישראל, אלא שאין הם רוצים להרחיבו מדי, ואינם רוצים שיבוא על חשבון הקשרים עם מדינות ערב המתונות. ראוי לשים לב כי בעוד שברוב התמרונים המשותפים עם הערבים דואגים הצדדים בדרך כלל לפרסום מרבי, הנטייה הפוכה, עד לאחרונה, כאשר מדובר בתרגיל משותף עם ישראל. כאן הדגש בפרסום הוא לרוב על פינוי רפואי והצלה.

בשלהי 1983, כאשר סולק שרון ממשרד הביטחון ובעקבות ההסבר, הזדרזו יורשיו, שמיר וארנס, לדרבן לחידוש ההסכם האסטרטגי. מזכיר המדינה שולץ תמך בכך. הנשיא רייגן חזר והצהיר על החשיבות שיש בשיתוף פעולה לצורך בלימת האיום הרוסי. השוב כי שוב המעכב היה וינברגר. בבקרה זה התחילה סחבת מכוונת מצד הפנטגון והמטות המשולבים, עד שהבית הלבן מוציא הוראה מיוחדת. המזכירות בקוד שלה — אקאסדי 99 — המורה במפורש לפנטגון לזרז את תהליך שיתוף הפעולה האסטרטגי עם ישראל.

מתברר כי הדרגים הפוליטיים בשני המחנות הם הקובעים בעל לכל בהסכם האסטרטגי, ואילו לדרגים המקצועיים והמבצעיים יש השגות שונות. כאשר אלה בולטות בעיקר בצד האמריקאי. חרף כל ההסתייגויות ברור כי שיתוף זה הגיע להישגים שישראל לא חלמה עליהם בעבר. ההתקרבות אמנם איטית ושקטה, אך סולידית ובטוחה. בזה משבה נראה ודאי גם הצבת ציוד או מאגרי חלק אמריקאים בישראל. האמריקאים סבורים כי הסכם זה מקנה להם יכולת השפעה גדולה יותר על ישראל ובגם הפיקוח שלהם עליה [illegible].

ההישג הישראלי, לדעתי, הוא בעיקר בחיזוק כושר ההרתעה שלה מול אויביה. השיתוף האסטרטגי עם מעצמה גדולה מוסיף נדבך חדש ואמינות להרתעה הישראלית שסבלה משחיקה בשנים האחרונות. השיתוף האסטרטגי מוכיח גם כי ארה"ב יכולה לקיימו מבלי שיחסיה עם מדינות ערב ניזוקים. לעובדה זאת, ברור, ועלינו לזכור זאת, כי שיתוף אסטרטגי כזה לא יושג אלא כאשר יהיה אזורי ויכלול בנוסף לישראל גם כמה ממדינות ערב. זה לא יקרה בטרם יעמיק תהליך השלום ויכלול לפחות עוד מדינה ערבית, כגון ירדן.

עושי החדשות

מבט מארה"ב

מאת צבי בראל

וואשינגטון

הלקס מפסר אלפי מלים על הנושא, הלקס רק שניות מעטות, אחדים מכירים את העניין על כל צדדיו ולאחרים רק מושג קלוש. אבל אחרי שיחות טלפוניות עם כעשרים עיתונאים אמריקאים, "מן העיר והכפר", עולה מכנה משותף אחד ברור: "יחסי ישראל וארה"ב לא זועזעו, לא נסדקו ואינם על סף משבר". סלע-היסוד עליו הם מושתתים, כך הם מתרשמים, חזק ועמיד דיו לסבול עוד מהנה ומכנה מעללים ישראליים. ישראל בעיניהם היא עדיין בת הברית המיוחדת במינה של ארצות הברית, הגם שתדמיתה סבלה שחיקה גדולה בעקבות הפרשיות האחרונות: איראן, פולארד ודרום אפריקה, והפרשיות העתיקות יותר: מלחמת לבנון, סברה ושאתילה ופיצוץ הכור העיראקי. אך מעבר לשחיקה הזאת, המעורערת, יש לכל אחד מהם מעין משאלת לב כמעט רומנטית אותה כך נדמה לי אפשר לנסח: "אנא, השיבו לנו את ישראל הטובה שהיכרנו".

ומה הם אומרים: כתב וודוורד, כתב הוואשינגטון פוסט, שחשף את פרשת ווטרגייט וממשיך לחשוף את משגיה וסודותיה של ממשלו של רייגן, מודאג במיוחד מן הפיות הישראלית: "הנושא העולה מיד במוחי הוא מסורת גילוי האמת הקיימת בארה"ב, כפי שהיתה קיימת בישראל. קח לדוגמה את פרשת סברה ושאתילה. למרות הכאב הרב שהיה כרוך בה, היא זכתה לחשיפה מעוררת התפעלות.

הייתי באותו זמן בישראל וקראתי את דו"ח ועדת כהן. זה היה מסמך מיוחד במינו, המהווה תעודת כבוד לדמוקרטיה הישראלית. זאת מסורת שצריכה להישמר, והו יסוד הדמוקרטיה. הפרשיות האחרונות, איראן, פולארד ואחרות, אינני רואה בהן סכנה ליחסינו. הרי לא נפסיק להיות בעלי ברית בעקבות כך. אך החשש שלי והסכנה היא שבה בעת שבארה"ב המנגנון נחקר ומי קין רם, מתקבל הרושם שקיים בישראל חיפוי והסתרת עובדות רשמית. סיזה עלול להיות מסוכן מאד לתדמיתה הדמוקרטית של ישראל. שוב עלי להדגיש, ישראל היא בעלת הברית והטובה ביותר של ארה"ב, ובענין זה אין לאיש ספק. הגם שקיימים בודדים שאולי היו רוצים לראות בירידה של ישראל. אבל עניין אחד חייב להיות ברור אם יחסינו מושתתים על ערכים, אני ארצה לראות ביטוי מפוני לקיומם של ערכים אלה. האחת מהתגלמויותיהם הבולטות היא הדרישה לאמת. אם גישתכם תהיה שאינכם חייבים הסבר או תשובות לאיש, יחול שינוי בדרך בה אנו תופסים את הדמוקרטיה הישראלית, וזו הסכנה. יש ציפיה מכם ליותר מאשר מהרבה מדינות אחרות בעולם. הדרך בה טיפלתם בפרשת סברה ושאתילה צריכה להיות הדגם".

דויד שיפלר, כתב הניו יורק טיימס, מכסה עתה את ענייני מחלקת המדינה, לאחר ששירת בישראל ובברית המועצות ופרסם ספר רב מכר בנושא יחסי ישראלים וערבים בישראל.

"קיימות תדמיות סותרות של ישראל בעיני האמריקאים: ישראל המרגלת, ישראל המוכרת נשק לאיראן וזו המוכרת נשק לדרום אפריקה. מנגד, תדמית חיובית מאד של ידידה נאמנה ובעלת ברית אסטרטגית של ארה"ב, ישראל הדמוקרטית שבנתה בית לעם היהודי. אני חושב שהתדמית החיובית היא בת קיימא ואפילו על זו השלילית. אני מסיק זאת מבין הטאמי מתגברות והמשל. ראה לדוגמה את שיתוף הפעולה האסטרטגי, את הכוונה להרחיבו, את העובדה שישראל קיבלה מעמד בעלת ברית שאינה חברה בנאט"ו.

כל זה נראה כסתירה. הנה לפנינו מדינה שריגלה כבגדנו, ואנו עדיין מקיימים עמה שיתוף פעולה גם במישורים העדינים ביותר. אבל זהו בעצם הפרדוקס ביחסי ישראל וארה"ב. אלה אינם יחסים קלים. אבל שתי המדינות רואות זאת כאינטרס חיוני להמשיך ביחסים אלה. בעצם אינני רואה כרגע סכנה ממשית לסתירה ולהידרדרות ביחסים. אם נזכור לרגע שפרשיות קודמות כמו פיצוץ הכור העיראקי גרמו מיד לסנקציות. זה לא קרה עכשיו. אבל כל זה לא בא כדי להפחית מן הנזק שגרמה פרשת פולארד בהרבה מישורים, אך במיוחד בקרב יהדות ארה"ב".

להלן רשימת המוסדות המייצגים את ישראל: שתי שגרירויות. עשר קונסוליות. ארבעה נספחים, תעשיה אווירית וצבאית. רפא"ל, "מוסד", נציגים של משרדי החקלאות, העבודה, התיירות, האוצר, הקליטה, המדע, המשטרה. ההסתדרות. עורכי דין פרטיים והשכרים אד הוק לטפל בעניינים שוטפים, ומספר בלתי ידוע של נציגי חברות פרטיות.

בממשל מטפל בישראל הדסק הישראלי בפנטגון, הדסק הישראלי במחלקת המדינה, נוסף למשרדים האזוריים של מחלקות אלה. משרדי האוצר, המסחר והמכס עסוקים גם הם בשנים האחרונות בנושאים ישראליים וגם לסי-איי-אי מחלקה מיוחדת לטיפול בענייננו.

"... אבל צריך לשים לב לכך שגם אם שיתוף הפעולה האסטרטגי ממשיך להיות סמל ליחסים הטובים, הוא נובע משיקולים מעשיים שעלולים להשתנות. יהיה מי שיטען שטובת ארה"ב דורשת אימוץ מדיניות ערבית למשל. הטענה הישראלית המסורתית, על פיה ישראל היא נכס אסטרטגי, היא עניין שעלול להיות בר חלוף. לכן יש לבחון את היחסים במישור העמוק יותר. למשל, תדמיתה של ישראל כדוד הקטן הנלחם בגולית הולכת ונעלמת. בייחוד בשל הכיבוש המתמשך שהפך את הפלשתינאים לעם-קורבן. זה עניין המגרה את הדימוי והסימפטיה האמריקאית. או קח למשל את מנהיגותו של מנחם בגין. הוא היה סמל ליהודי הגלותי עבור יהודי ארה"ב, שביקשו ומבקשים להימלט מתדמית זו. או מלחמת לבנון, שהיתה מלחמת ברירה, ואשר כוסתה באופן מלא ביותר בידי העיתונות האמריקאית ובאמצעותה ראו האמריקאים את פניהם של הקרבנות, ומעל כל אלה בחירת מאיר כהנא לכנסת. כל אלה גרמו לאנשים רבים, אינטליגנטים, אשר טיפחו את החלום הישראלי וראו בישראל מדינה נקייה מליקויים, להרהר ולחשוב כך. החלום הזה נגוז".

בין מקוראתי מכסה את תחום הביטחון הלאומי עבור רשת הטלוויזיה אי-בי-סי: "האם הפרשיות האחרונות זעזעו את תדמיתה של ישראל? התשובה הקצרה לכך תהיה לא. האם הן הזיקו ליחסים? לא. במשך השנים השתנו יחסי ישראל וארה"ב. עלו וירדו. היום ארה"ב רוחשת יותר אהדה לישראל. סלע היסוד עדיין איתן, אבל הוא יכול להזדעזע. ישראל היא ידידה רבת ערך במזרח התיכון. הסיוע לישראל אינו בא רק משום שישראל היא מדינה נחמדה.

ארה"ב מקבלת הרבה מישראל והיא משקיעה כל כך הרבה כסף משום שלארה"ב יש הרבה מה להשיג מישראל. הציבור האמריקאי יודע ומבין שיש לנו אינטרס גדול לקיים יחסים טובים עם מדינת ישראל, אבל אותו ציבור אינו מבין מדוע פרשת פולארד צריכה היתה לקרות. עם זאת עלי לומר, כמי שמכסה ענייני ביטחון לאומי, שריגול הוא עניין מסוים. אנחנו מרגלים אצל ידידינו. ואין שום סיבה לצפות שידידינו לא ירגלו אצלנו. השאלה היא היכן הגבול. וכשמנסים לענות על השאלה הזאת מתחילה לעלות הביקורת".

אלן קרוטלי הוא ראש מערכת ה"דיילי אוקלהומן" באוקלהומה: "אני חושב שתדמיתה של ישראל באזור המגורים שלי טובה. אך עלי לומר שאין אצלנו התעניינות רבה מדי בנושאי חוץ כמו בניו יורק טיימס או בוואשינגטון פוסט. לכן כיסוי ענייני ישראל-ארה"ב הוא שטחי למדי. אנו משתמשים בעיקר בידיעותיהן של סוכנויות הידיעות. אבל אם מדברים על ציבור הקוראים באוקלהומה, אוכל לומר כי ברובו הוא ידידותי לישראל. הסיבה לכך שמדובר בציבור שמרני. זה ציבור התומך בהגנה לאומית חזקה, נציגיו בקונגרס תומכים בהקצאות לביטחון והוא רואה את ישראל כידידה של ארה"ב בעולם בו אנו הולכים ומאבדים ידידים. אינני חושב שפרשת פולארד היתה לה השפעה רבה מדי על ראייה בסיסית זו. הפרשה עצמה לא שיחקה תפקיד גדול אצלנו. לא התרשמתי שאצלנו בעיתון זכתה לכיסוי גדול מדי. כפי שגם חלקה של ישראל בפרשה האיראנית לא הפך לנושא מרכזי כאן. אותנו מעניינים יותר עניינים הנוגעים לאוקלהומה".

ביל קוגגר הוא ראש המשרד הוואשינגטוני של ה"דאלי ניוז אנד אובזרוור" בצפון קרוליינה: "אינני מכיר היטב את הנושא ולכן אינני סבור שאני יכול להגיב עליו באופן אינטליגנטי. אתה מבין, אנחנו מכסים כאן נושאים הנוגעים ישירות לצפון קרוליינה. טבק, כבשכבל, חקלאות וכו'. לא כיסינו נושאים מדיניים ואני מתבונן גם לשאר העיתונים האחרים בצפון קרוליינה. כי לנו מכסים רק את ענייני צפון קרוליינה. אנו משאירים את העניינים הלאומיים לסוכנויות הידיעות".

פרנק ריטר הוא העורך האחראי של ה"טנסיאן" (במדינת טנסי): "אנחנו בעיקרון עיתון מקומי. אנו מנסים אמנם ליצור איזון בין ענייני חוץ ופנים. אך המוקד הוא ענייני טנסי. אך דבר אחד אוכל לומר לך. על ישראל לעבור עוד כברת דרך ארוכה מאד כדי לגרום נזק לתדמיתה המצוינת בארה"ב. יש לנו הערכה אדירה לישראל הנובעת מן היחסים הארוכים, מידידותנו העמוקה, מהביצועים המופלאים של ישראל כפי שראינו במלחמת ששת הימים ובמבצע אנטבה. שם הצליחה ישראל להגשים גם מה שלא הצליחו בימי קרטר להשיג באיראן. ישראל נתפסת כמדינה הרבה יותר פרקטית מארה"ב. ואנו מבינים שעליה לעשות מה שנדרש כדי לשרוד, כל עוד זה נעשה בהכרת החוק והמוסר. לכן אינני חושב שפרשת פולארד העיבה על הדמות. גם מכירת הנשק לאיראן אינה מטרידה אותי. כי יש הבדל בין מה שהיה במעורבות האמריקאית באיראן לבין זו הישראלית. ישראל זכאית לכך שתהיה לה מדיניות משלה כלפי איראן. ישראל הרי מוקפת אויבים. ואין בידיה אותן אופציות שיש לארה"ב. לכן מה שאני חושש הן הדמוקרטיה האמריקאית שונה מהדמוקרטיה הישראלית. אתם נמצאים הרבה יותר תחת איומים, ולכן הנטייה לסודיות גדולה יותר בישראל מאשר אצלנו. אבל לי אין כל בעיה עם זה".

מדבריהם של עיתונאים אלה, המהווים מדגם מייצג אם כי לא מדעי, של העיתונות האמריקאית, עולה עוד עניין אחד. תדמיתה של ישראל תמשיך להתקיים על אהבת העבר ועל "הטסטוטוזה" מימים טובים יותר. צריך רק לדאוג להפקיד מדי פעם ב"חשבון" זה כדי שתרומות כגון אלה לא יזכרו.

חדירה זוחלת לכיס האמריקאי

כלכלה

מאת אריה לביא

הסיוע הנרחב של ארה"ב לישראל נראה כיום מובן מאליו, כמעט מושכל ראשון, שספק אם אפשר היה בכלל להתקיים בלעדיו. דומה שלא רבים זוכרים שעד לפני שנים לא רבות, ביתר דיוק לפני מלחמת יום הכיפורים, הסתכם סיוע זה בכמה מאות מיליוני דולר בלבד.

גם הסיוע השולי שהתקבל אז לא ניתן בקלות, ואלמלא מאמצים מרובים של הסנאטור האמריקאי הפרו-ישראלי הנרי ג'קסון, ספק אם ישראל היתה נמנית עם המדינות הנהנות מסיועה של המדינה העשירה בתבל. כיום כאשר יש מי שסבורים שפרשת פולארד עלולה לסכן את מה שנראה מובן מאליו, ראוי אולי לבחון במבט מפוכח את הדרך שעשינו ממדינה המקבלת סיוע של כ-300 מיליון דולר בשנה שלפני מלחמת יום הכיפורים — סיוע סמלי במושגים אמריקאיים — למדינה הנהנית מהסיוע האבסולוטי הנרחב ביותר הניתן על-ידי הגדולה במעצמות לאחת המדינות הקטנות בעולם.

ראשיתם של הדברים זמן לא רב לאחר שפרצה מלחמת יום הכיפורים, כאשר היה צורך לממן את הרכבת האווירית האמריקאית, שבעזרתה הצליח צה"ל להביא לתפנית בקרבות. באותה עת הגיע הסיוע מכ-300 מיליון דולר ל-2.25 מיליארדי דולר, שהיו בחלקם הגדול מלווה ובחלקם הקטן מענק. בשנות ה-70 התייצב הסיוע הצבאי האמריקאי על כמיליארד דולר. מחצית סכום זה התקבלה או כהלוואות מסחריות כמעט, אף כי לטווח ארוך, והיתרה היתה מענק.

כבר באותו שלב הסתמן שיפור מתמיד. המוזה הארוך היה בתחילה 10–12 שנה, ואחר כך גדל עד ל-30 שנה. הסיוע הכלכלי הסתכם ב-785 מיליון דולר, מזה שני שלישים מענק והיתרה מלווה נוח מאוד, שהיה כמעט למענק בזכות שיעורי הריבית הנוחים והאינפלציה של הדולר.

תהליך זה נמשך בתמורה עד להסכמי קמפ דייוויד. בדומה להרחבה המשמעותית של הסיוע לאחר מלחמת יום הכיפורים, נרשם גידול בסיוע של הרחב מאז לאחר הסכמי קמפ דייוויד, שנערכו בחסותו של ג'ימי קארטר. בעקבות הסכמי קמפ דייוויד קיבלה ישראל סיוע מיוחד בסך של 3 מיליארדי דולר למימון הנסיגה מסיני והפריסה המחודשת של צה"ל בנגב, שמרביתו — 2.2 מיליארדי דולר — היתה מלווה במסגרת מסחרית והיתרה, 800 מיליון דולר, מענק.

מחירה של המתווה הבגינית

ראש הממשלה דאז מנחם בגין גרם לקושי לא קטן, כאשר עמד על כך שעיקר הסיוע יינתן כמלוות ולא בדרך של מענק. העובדה שלא הצלחנו לקבל סיוע נוח יותר חרף שעת-הרצון יוצאת-הדופן לאחר הסכמי קמפ דייוויד, נזקפת לא מעט לחובתו של ראש הממשלה דאז בגין. ראש הממשלה, במתווה סיפר סית, הבהיר לאמריקאים כי ישראל אינה מעוניינת ב"מענקי חסד". מאז נסיונותיהם של בכירי האוצר לתקן מעוות זה לא הניבו יותר מאשר אותם 800 מיליון דולר שהוזכרו לעיל.

דן הלפרין, מי ששימש במשך כשבע שנים ציר כלכלי בוואשינגטון, נזכר כיצד שרק לאחר מאבק ממושך עם האמריקאים הצליחה ישראל לשכנע את ארה"ב כי מעמסת החוב החיצוני הנובעת מהסיוע כבדה מדי, וישראל הולכה לבקש מידידיה בממשל ובקונגרס להגדיל את המענק על חשבון המלווה. משנת 1984 נהפך הסיוע כולו למענק, וגם גדל בהיקפו. נקבעה רמה חדשה של 3 מיליארדי דולר סיוע — 60 אחוז מסכום זה לביטחון ו-40 אחוז סיוע כלכלי. עוד נקבע, שהסיוע הכלכלי משולם כולו בבת אחת ובראשית השנה, ושכך גדל עוד הריאלי בעשרות מיליוני דולר בשנה.

המשבר הכלכלי באמצע 1985 הביא לתפנית נוספת. ממשלת ארה"ב נענתה לבקשת ממשלת הליכוד הלאומי והקצתה לישראל סיוע מיוחד בסך 1.5 מיליארד דולר, גם הוא מענק, שניתן במשך שנתיים. בשלב זה הרגישו האמריקאים שהם עולים על דרך שעלולה להתגלות כממכרת, ודרשו התחייבות מצד ישראל שזו לא רק תעשה לשיפור כלכלתה אלא גם תימנע מלדרוש סכום זה פעם נוספת. לדברי הלפרין, רבים בממשל ובקונגרס לא האמינו שישראל תעמוד בהתחייבותה זו. כאשר הגיעה שנת 1987 וישראל הודיעה שהיא "מסתפקת" בסיוע כלכלי רגיל של 1.2 מיליארד דולר, נזקפו לזכותה נקודות לא מעטות בזירה האמריקאית.

גם בסיוע הצבאי חלו שיפורים, שמשמעותם הריאלית היא הרחבת הסיוע. נוסף להגדלת הסכום ממיליארד דולר ל-1.8 מיליארד הועבר מרתו כולו כמענק, הוחלט ש-300 מיליון דולר ניתנים מדי שנה לרכישת סחורות בארץ, בעיקר לפרויקט הלביא. זו חריגה מהכלל המחייב שהסיוע הביטחוני כולו יוצא בארצות-הברית. לעניין זה נודעת משמעות רבה בוויכוח על עתידו של מטוס הלביא, שכן נקבע באחרונה כי 300 מיליון דולר אלה יעמדו לרשות המשק הישראלי בין אם להמשך פרויקט הלביא או לפרויקטים ביטחוניים אחרים.

אם יוחלט בעתיד על ביטול פרויקט הלביא, תוכל מערכת הביטחון להשתמש בסכומים אלה להפעלת תעשיות ביטחוניות אחרות. יתרון כלכלי נוסף הקשור לסיוע הוא קניית הממזלק בסך של 150 מיליון דולר בשנה, שאיפשרה ארה"ב לישראל בשנים האחרונות. פירוש הדבר הוא, שבנגוד לרכש בארה"ב הממומן מכספי הסיוע, רשאי משרד הביטחון לתבוע מחברות האמריקאיות המספקות את הציוד הביטחוני כי ירכשו מישראל סחורות בסך 150 מיליון דולר בשנה. זוהי עזרה נוספת לייצוא הישראלי.

בעת האחרונה חלו בתחום הביטחוני והתעשייתי התפתחויות נוספות. החלטה של הקונגרס בתמיכת הממשל — מאשרת לישראל להשתתף בפרויקטים של מחקר ופיתוח מתקציב הביטחון האמריקאי, בדומה לנהוג לגבי ארצות נאט"ו. בכך הולך ונסגר מעגל שנפתח אחרי הסכמי קמפ דייוויד, כאשר בפעם הראשונה אושר לישראל למכור ציוד ביטחוני מסוים לפנטגון בתנאים תחרותיים עם הספקים האמריקאים.

דן הלפרין, שעמד בראש משלחת ישראל בדיונים על אזור הסחר החופשי, סבור שבטווח הארוך יביא אזור הסחר החופשי לשינוי מבני במשק הישראלי. כאשר רוב ארצות העולם המתחרות על השוק האמריקאי עומדות בפני קשיים הרשות לבקרים, נודעת חשיבות מיוחדת לכך שהתעשיין והמשווק הישראלי יודעים בוודאות של כמעט 100 אחוז מה יהיו תנאי הסחר שלהם עם ארה"ב בשנים הקרובות.

עובדה היא שלמרות ירידת ערך הדולר, שהקטינה את האטרקטיביות של היצוא לארה"ב, המשיך היצוא לארה"ב לגדול ומוצרים כמו טקסטילים, שנעלמו כמעט מהמדפים בארה"ב חוזרים ומופיעים בהיקף ניכר על מדפי החנויות שם. יש לזכור שלארה"ב אין הסכם מסוג זה עם אף מדינה אחרת, ועל כן יש לראות בכינונו של אזור הסחר החופשי הכרעה פוליטית ולא רק צעד כלכלי. שכנתה ובת בריתה של ארה"ב, קנדה, נאבקת כיום להשיג מה שישראל קיבלה אתמול.

מתחילים להרגיש במחנק

הויכוח על הלביא הוא תופעה מיוחדת ביחסים שבין ישראל לארה"ב. זו הפעם הראשונה שבארה"ב מעמידים סימני שאלה על יעילות ניצול הסיוע הביטחוני. ארה"ב מסתפקת אם הדולר המוצא על הלביא מביא לתמורה הטובה ביותר לארה"ב, וזו הפעם הראשונה שארה"ב מטילה ספק ביעדים של הסיוע האמריקאי לישראל. לכן חשוב שאם תמשיך ישראל בפרויקט הלביא ניתן יהיה לשכנע את הממשל והקונגרס שאנו משוכנעים כי מבחינה ביטחונית ואפילו אסטרטגית זהו הניצול האופטימלי של כספי הסיוע, כדי שלא נצטרף למועדון הלא מכובד של מדינות שמקבלות סיוע אמריקאי אך מבזבזות אותו.

הלפרין אומר שהסיוע האמריקאי לישראל הפך כמעט למובן מאליו לארה"ב. אם לא נעשה מאמצים מיוחדים כדי להרגיז את האמריקאים ימשך הסיוע בעתיד הקרוב במימדים דומים לקיימים, למרות הנזקים מפרשת פולארד. הוא משוכנע כי הידידות המוצקה בין ישראל לארה"ב והאינטרס האסטרטגי האמריקאי בישראל מחייבים ישראל חזקה שאינה "עצבנית", והדבר יביא לכך שמידת הסיוע לישראל לא תפחת. עם זאת הוא סבור שהרבה פרשיות בנוסח פולארד יכולות לקעקע גם את הידידות האמיצה ביותר ולגבור אפילו על אינטרס אסטרטגי.

صكنا من الاصل

صكنا من الاحل

ירושלים 1987: חומה ומגדל (ד')

שחור בעיניים

נציג אגודת ישראל מאיר פרוש: "למשרד השיכון נגמרו הדיוויזיות של גוש אמונים, ולכן מנסים ליישב את החרדים בהתנחלויות שבשטחים". אבל בינתיים מרחיבה היהדות הדתית הקיצונית את שטחי הכיבוש שלה

מאת רומן פריסטר

שליחיו של הרב אונגר, הוא האדמו"ר מנדבורנה, תרים בימים אלה את אזור הדינוף במערב העיר ובמקביל בודקים את האפשרויות בראס־עמר שבצפונה, והכל כדי לאתר מגרשים לבניית קריה ובה 300 דירות לחסידיו. אלפי משפחות של לובשי קאפוטות, שמצטופפות עדיין ברובעים הישנים של ירושלים, מחפשות בדחיפות פתרון למצוקת הדיור שלהן ולוטשות עיניהן לשכונות המקיפות את העיר. בעירייה ובמשרדי הממשלה אומדים את צרכיהם האמיתיים בכ־700 דירות חדשות כל שנה. אך ראשי "המסורים החרדיים", של אגודת ישראל או של ש"ס, של הרבי מוויז'ניץ, הרבי מבוסטון, האדמו"רים של החצרות האחרות, אינם מסתפקים עוד בפתרון המצוקה האמיתית – הם נושאים עיניהם להרחבת תחום השליטה בעיר. במאבקם זה, כמו במלחמה ובאהבה, כל האמצעים כשרים: מפלישה למקלטים במרתפי שכונת גילה כדי להפעיל בהם מועדונים לחוזרים בתשובה, עד לשדולה תוקפנית במוסדות המדינה.

שר הבינוי והשיכון מודע למצוקת הדיור הממשית של החרדים ומבקש לנצלה להגברת ההתנחלות בשטחים. לציבור דתי קיצוני נועדה העיר החדשה ביתר, שעל הקמתה בישר לאחרונה שר השיכון דוד לוי. הוא מניח כי חרדים רבים יקבלו את היוזמה כברכה, כי בשטחים לא תקפה ההגבלה המונעת מהם את המשכנתאות הגדולות והנוחות השמורות למשוחררי צה"ל בלבד. כידוע, אין תלמידי חכמים משרתים בצבא.

אלא שבמידה רבה ערך השר את חשבונו בלי בעל־הבית. מאיר פרוש, צעיר עסקני אגו"י, שירש את מקום אביו במועצת העירייה, מאשים את השר בכך ש"כאשר נגמרו לו הדיוויזיות של גוש אמונים, הוא רוצה לאכלס את יהודה ושומרון ביהודים כמותי". פרוש, ועמו מנהיגי המתנות האחרים בקרב "היהדות השחורה", אינם מוכנים לוותר על זכותם לחיות, להתרבות ולהתרחב בעיר הקודש. צרור מפות במחקרם של יוסף שלהב ומנחם פרידמן, המתפרסם בחוברת מס' 15 של מכון ירושלים לחקר ישראל, ממחיש שחור על גבי לבן את ממדיה העצומים של ההתרחבות הזאת. במבוא לחוברת זו כותב מנהל המכון, הפרופ' דוד עמירן: "בשנים האחרונות פוקדת פריחה חסרת תקדים את הקהילה החרדית. סממניה הם שיפור ברמת החיים ותחושת ביטחון בהתייחסות לחילוניות בכלל ולרשויות המדינה והחברה הציונית בפרט. דומה שהתהפכו היוצרות: מקבוצה במצור ובמגננה מפני הסוף בשואתה, הפכה הקהילה החרדית לגורם המעודד חזרה בתשובה ולישות מאיימת על אורח החיים החילוני־מודרני בבירת ישראל".

די לשוחח עם תושבי גילה, פסגת זאב או רמות כדי להבין עד כמה נכונה האבחנה הזאת. העימות בין חילוניים וחרדים מעסיק אותם יותר מכל נושא מקומי אחר. החשש מפני השפעתו הגוברת והולכת של הציבור האורתודוקסי מוציאה את חילוקי הדעות מתחום השקפת עולם והופכת אותם למאבק גלוי על שליטה בשטחי מחיה: קרבות רחוב, לפעמים קרבות על בית בודד, והתופעה שכיחה בפרוזדור החדשים של ירושלים. אנשי צבא ופוליטיקאים, שתכננו את גבולות העיר מתוך רצון לבלום את התפשטות האוכלוסיה הערבית, לא העלו על דעתם שהמלחמה האמיתית תתנהל בין "צבאות השם" ובין היהודים המבקשים לרחוץ בשבת בבריכת שחייה ולשלוח את ילדיהם לבית־ספר שאינם תורניים.

משחק שש־בש מתוחכם

בתרגום הבעיה לשפת החיים השוטפים אפשר להשתמש בתביעתה של אגודת ישראל להקמת רובע חרדי חדש בראס־עמר, אזור נרחב של אדמות טרשים בין הגבעה הצרפתית לבין פסגת זאב. מאיר פרוש אומר שהוא רוצה "בסך הכל 700 יחידות דיור מתוך למעלה מ־4,700 שמתוכננות שם". התביעה לגיטימית לכאורה, אך מטעמים מובנים אין מאיר פרוש מזכיר את המניעים הנוספים המסתתרים מאחורי הדרישה. בין הפלגים החרדים השונים ניטשת תחרות מתמדת על "מי ישיג יותר". הפלג המשתלט על קרקע ובונה עליה בתים וישיבות גורף בתמורה קולות: לא רק בשל היוקרה הקשורה בהישג, אלא גם בגלל היתרונות המעשיים הנובעים, בין השאר, מן האפשרות להשתמש בתלמידי הישיבות והכוללים להפצת כרוזים וכל פעילות אחרת בתחום תעמולת הבחירות.

אולם במקרה של ראס־עמר מתנגדים לתוכניתה של אגודת ישראל גם משרד השיכון וגם תושבי פסגת זאב הסמוכה. ראס־עמר מהווה את הרזרווה הקרקעית האחרונה בגבולות ירושלים. הכל יודעים כי ברגע שבו יותר להקצות את השיכונים הראשונים באתר הזה לדיירים חרדים, לעולם לא תבוא לשם אוכלוסיה חילונית, וכל הסביבה תהפך במהרה לגיטו אורתודוקסי נוסף. הניסיון המר של יידוי אבנים בכביש רמות מלמד כי דרקים בשלום בין לובשי הקאפוטות השחורות לבין הציבור המכונה חופשי אינו אפשרי.

אמנם קרבות כביש רמות ירדו לאחרונה מכותרות העיתונים, אך אין פירוש הדבר שהשכונה נהנית משביתת נשק. עתה דורשים החרדים לבנות ברחובי השכונה עשרה בתי כנסת חדשים. המימון אינו מהווה בעיה. אפרים שילה, מי שהיה משך שנים רבות מרכז ועדת השרים לענייני ירושלים, ומי שעומד עתה בראש "מנהלת למבני דת", מגלה לנו כי התקציב העומד לרשותו מסתכם השנה בכ־5 מיליון שקלים. אבל החילוניים, שהם הרוב המוחלט ברמות אלון, רואים בניסיון להרבות בבניית מוסדות דתיים הכנה למתקפה מחודשת. אולי מסוכנת מקודמתה.

המאבקים על שטח משולים במידת־מה למשחקי שש־בש או דמקה: חשוב מי יקדים את מי בהצבת חייליו בתוך אחד השורות שכלות. כאשר שמעו תושבי פסגת זאב על רצון החרדים לבנות רובע משלהם בראס־עמר, הם מיהרו לפעול בעירייה להקמתו של מרכז ספורט. "נהיר לנו שאם יקום שם מרכז כזה, הוא יהווה מסוד לדתיים והם ידירו את רגליהם מהמקום", הסביר רוני רגב, תושב פסגת זאב. אנשים שהיו מעורבים בסכסוך סביב הפעלת מגרש כדורגל בשועפט מאשרים כי הסיבה האמיתית להתנגדות החרדים היתה נעוצה בכך שמגרש כזה היה מהווה מחסום להתפשטותם בסביבה. עתה חוזר המשחק על עצמו ברמות. אחרי שבמאבק למניעת בריכת השחייה היתה ידם של הדתיים על התחתונה, הם מבקשים לנצח בפעולת איגוף מתוחכמת.

אפרים שילה, יהודי חובש כיפה, אומר כי משרד השיכון לא דאג לבנייה מתקבלת על הדעת של בתי כנסת או מקוואות וכי אין מנוס מלפתור את הבעיה בעזרת הוועדה המנהלת שהוא עומד בראשה. עם זאת מבקש מר שילה להדגיש כי "חובה להפריד בין מצוקה אמיתית ובין מגמות התפשטות. אנחנו מתכננים הקמת 38 בתי כנסת אבל מונעים בכל יכולתנו יצירת נקודות חיכוך נוספות. כשמבקשים מאתנו לעזור במימונם של כולל או ישיבה שעלולים להחריף את יחסי השכנות, אנו משיבים ב'לאו' מוחלט. הבעיה העיקרית אינה כרגע עם הגרעין המיליטנטי השוכן במרכז העיר. ביהודים אלה יכולה לטפל רק המשטרה. אבל סביר בעיני לנהל משא־ומתן עם החרדים הניידים. כוונתי למשא ומתן על שטח ותיפקוד. ברמות אלון, בגלל שמטום המתכננים, נוצר מלכתחילה בסיס למגמות התפשטות. אך גם בשכונות חדשות אחרות נוצרו לפתע חצרות רבנים. מישהו תרם כסף, חברה קבלנית דתית בנתה, ותוך זמן קצר צמחו שם מוכלנות שמתוכת עדיין למיפוי מודייק. בניגוד לאוכלוסיה חילונית הסובלת ממחסור במקורות תעסוקה במקום, אין הדבר מפריע לחרדים. רובם אינם נמנים עם השכבה היצרנית. כדי ללמוד תורה די להם באולם, בכסאות ובשולחנות".

כל ישראל ערבים זה בזה

בינתיים מתרכזת האוכלוסיה הדתית־קיצונית של רמות אלון באזור רמות פולין. יותר מ־3,000 חרדים חיים בשיכונים דמויי כוורת, תולדה של דמיון אדריכלי מפותח וסיוע מתמשך למשתכנים. במקור תוכננו המבנים בשביל עולים ותיקים בעלי יכולת מארה"ב.

כשראו יהודי אמריקה את היצירה האדריכלית המוזרה, הם סירבו לפתוח את הפחמקים. הם ביכרו לדור בדירות יקרות יותר אך גם נוחות יותר באזור הדינוף. בלית ברירה העידו את בתי הכוורת למפוני בתי ורשה. "הם שילמו בשביל הדירות הללו סכומים מגוחכים, וגם זו לשון המעטה". אמר לנו פקיד ירושלמי במשרד השיכון. יוסי ידידה, שער הזמן האחרון ניהל את מרכבת המאבקים לשמירת אופיה החילוני של השכונה, גורס כי לחרדים ברמות פולין כוונה ברורה להתפשט לאזורים נוספים ברמות אלון וכי בניית 10 בתי הכנסת אינה אלא חיל־חלוץ שבא להכשיר את הקרקע לפלישת יהודים חרדים אל תוך שיכוני החילוניים.

"הם מתקשים לחיות בסביבה החסרה שרותי דת, אך כשנוצרת התשתית שהם זקוקים לה, אין כוח שיעצור בעד התפשטותם. כל דירה שמתפנה ועומדת למכירה נרכשת על ידם והחיים בשיכון כולו הופכים לגיהנום", אמר יוסי ידידה. "לי אישית אין כל בעיה לחיות בשכנות עם יהודים חרדים. אני מוכן לא לעשן בשבת בחברתם ולא לנהוג במכוניתי ליד בית הכנסת. לא מפריע לי שרב אורתודוקסי יבוא לביקור וילדיי יקשיבו להסבריו. נוכל להתמודד עם ההסברים האלה. הבעיה היא שהיהודי החרדי לשלום לא מסכים לעיקרון של הדדיות. הוא לא ירשה למורה חילוני להשמיע באוזני ילדיו שיש עולם מחוץ לד' האמות של התורה. הוא לא ישלים עם אורח החיים שלי ויעשה הכל כדי לשנותו. רק מתוך פחד מפני תופעות כאלו לא הקימונו ברמות אלון מנהלת שכונה נבחרת. אנחנו יודעים מה יקרה: החרדים יבואו לקלפי כאיש אחד, החילונים יישבו בבית ויצפו בטלוויזיה. בנווה־יעקב חיים 22 אלף איש, אבל בבחירות למנהלת השכונה השתתפו רק 650 מצביעים. לא נוכל להסתכן בדבר, כפי שלא נוכל להסתכן ולהסכים לבניית עשרות בתי הכנסת. לדעתי, הפתרון היחיד הוא להכריז על רמות פולין כשכונה נפרדת, ואז שיעשו שם ככל העולה על רוחם".

אכן, נראה כי אין מנוס מהפרדה כזאת בשכונותיה החדשות של ירושלים – אם חפצים למנוע עימותים בלתי־פוסקים וחסרי תכלית. כבר עכשיו טוען מאיר פרוש כי התנגדות תושבי רמות להקמת בתי הכנסת "אינה אלא פעולת תגמול על עמדתנו בנושא בריכת השחייה ומפריעה לקיום יחסים של שכנות טובה". הדיירים החרדים ברמות פולין הרבו להתלונן על הצפיפות ועל השירותים הירודים באזור מגוריהם, אך נמנעו מלהביע דעה על אופיה של אותה "שכנות טובה" שהזכיר חבר המועצה פרוש. כדי להסביר בכל זאת את עמדתם העקרונית, כדאי לצטט מחוברת של שלהב ופרידמן. בפרק הדן בחברה חרדית החיה בעיר מודרנית כותבים השניים על תפיסת העולם החרדית:

"... היהדות איננה עניין ליחיד בלבד. אין היא עניין אינטימי שבין הפרט לאלוהיו אלא עניין קהילתי־ציבורי. לכך מתכוון המאמר התלמודי 'כל ישראל ערבים זה לזה' (בבלי, סנהדרין כ"ז, ע"ב): כל חבר בקהילה אחראי על קיום המצוות על־ידי שאר חברי הקהילה... נבהיר זאת בדרך של המחשה: נתאר לעצמנו בית משותף עם מעלית, כשהמתגוררים בו הם בעלי הדירות. חלקם שומרי־מצוות וחלקם שאינם שומרי־מצוות. הפעלת המעלית בשבת אסורה על־פי ההלכה. מכיוון שהמעלית היא חלק מהרכוש המשותף, ימצא עצמו הדייר הדתי במצב מביך: לא זו בלבד שהוא מנוע מלהשתמש במעלית, אלא שחלה עליו גם האחריות להשבתתה ולמניעת השימוש בה על־ידי יהודים אחרים. בפני דייר כזה עומדות שלוש אפשרויות: א) להיכנס לעימות עם הדיירים החילוניים; ב) להתעלם מהשימוש במעלית בשבתות תוך קונפליקט עם מצפונו הדתי; ג) להימנע מלגור בבית שבו מתגוררים שכנים חילוניים... אפשר להרחיב את הדוגמה של הבית המשותף למרחב משותף גדול יותר, כמו רחוב או שכונה. באלה יש יחידות מרחביות שהן רשות הרבים, והיינו, רכוש משותף. הדרישה החרדית המופנית כלפי הדתיים, לשמור על אורח החיים הדתי בתחומם פנימה ולהשאיר את רשות הרבים לדומיננטיות חילונית, מתפרשת בעיני האוכלוסיה הדתית כניסיון לנשל אותה מזכויותיה כבעלים שותפים במרחב המשותף. גם בהקשר זה עומדות בפני האוכלוסיה הדתית שלוש האפשרויות שהוזכרו לעיל".

העתיד איננו ורוד

טדי קולק אינו מתרגש מציטוטים כאלה. אמנם אין הוא מתעלם, לדבריו, מהתביעות הנובעות מעימות בין חילוניים וחרדים בירושלים, אך הוא ממעיט בסכנות הטמונות בו. "בשעתו הפחידו אותנו במלחמות בין יהודים וערבים בעיר, לאחר מכן בשפיכת דמים בין אשכנזים לבין בני עדות המזרח ועתה מנבאים אסון בגלל חילוקי דעות בין חילוניים ודתיים", אמר קולק, ברמזו כי גם הדבר הזה ימצא את פתרונו בלי טיפול מיוחד.

יוסי ידידה, ועמו עשרות אלפי תושבי השכונות החדשות, אינם רואים את העתיד בצבעים ורודים כמוהו. הם אינם מאמינים כי הבעיה תיפתר מעצמה כלא היתה. את התחזית השחורה ביותר פרש לפנינו ברשימה מקרי בנווה־יעקב. הוא אמר:

"ערביי מזרח ירושלים נמנעים מלהצביע למועצת העירייה כדי שלא יאשימו אותם בשיתוף פעולה עם השלטון הציוני. היום מהווים הערבים כ־27 אחוז מכלל אוכלוסיית ירושלים. לפי הנתונים הסטטיסטיים, בשנת 2000 יגדל חלקם לכ־30 אחוז. החרדים, שהם כיום כ־12 אחוז מכלל האוכלוסיה, יגדילו את חלקם ל־15 אחוזים. לפעמים, בחלום בלהות קשה, אני שומע את עקשאת מצווה על ערביי ירושלים להשתתף בבחירות ולכרות ברית עם היהדות החרדית באלקודס. אם יקרה הדבר תיווצר קואליציה אנטי־ציונית ולה 45 אחוז מהמושבים במועצת העירייה, ואז לא יהיה עוד כל סיכוי לניהול תקין של בירת ישראל. תאמין לי, כשאני חושב על אפשרות כזאת, נעשה לי שחור בעיניים".

(כתבה אחרונה בסדרה)

בשנה הבאה במוסקווה

מתחת לתמונתו של הצאר אלכסנדר ה־3 בכנסיה הרוסית הלבנה בירושלים עוקבים בחרדה אחר תהליך ההתקרבות בין ישראל לברה"מ

מאת לילי גליליי

מנזר הכנסיה הלבנה בירושלים: הועבר לידי האדומים? (צילום: רחמים ישראלי)

האב ולדימיר, ראש המשלחת של הכנסיה הרוסית הלבנה, שמושבה בהר הזיתים, מדבר בזהירות גדולה. "המלים הן כמו ציפורים", הוא מצטט פתגם רוסי, "אחרי שמפריחים אותן, קשה לתפוס אותן חזרה". את הפתגם הוא אומר ברוסית, ואחר כך מתקשים הוא והאחות מארינה לתרגם אותו לאנגלית. מצב מוזר, לאור העובדה שהאב ולדימיר והאחות מארינה לא היו מעולם ברוסיה.

שניהם, ולדימיר ומארינה, הם צאצאים למשפחות אריסטוקרטיות של הרוסים הלבנים שנמלטו מרוסיה בשנות ה־20. ולדימיר סקאלן גדל בגרמניה, ואחר המלחמה עבר לחיות בארגנטינה, שם עבד משך שנים בחברת התעופה המקומית במקביל לעיסוקו בכמורה. רק לפני שנתיים עזב את עיסוקיו האחרים, והוא מקדיש עתה את כל עתותיו לכנסיה. בסוף השנה שעברה, לקראת חג המולד, נשלח על־ידי מרכז הכנסיה הרוסית האורתודוקסית הגולה בניו יורק לשמש כראש המשלחת, היושבת בירושלים המזרחית.

לאחות מארינה, בעלת השיער הקצר, גורל אישי דומה. כמעט אמרנו "גורל יהודי", בשל הגלגולים והנדודים ותחושת הגלות המשותפת לרוסים הלבנים באשר הם. שנים לאחר שגלו הוריה מארצם, נולדה מארינה וגדלה בצרפת. שם סיימה לימודי ביראיי בספרות רוסית, והצטרפה למנזר. "כמו היהודים בגולה, האומרים בשנה הבאה בירושלים, כך גם אנו מרגישים כלפי רוסיה", מספרת מארינה. "הייתי רוסייה בבית, צרפתיה בחוץ, הנשמה נשארת רוסית. את דוסטוייבסקי, למשל, לא יוכל להבין מי שאינו רוסי והיה".

את האב ולדימיר והאחות מארינה פגשנו במנזר הגתשמני־מעין בהר הזיתים. 100 שנה עומדת שם הכנסיה, והכיבוש העביר אותה לשליטה ישראלית, יחד עם הנכסים האחרים של הכנסיה הרוסית הלבנה שבעיר העתיקה ובירחו. (בעוד הנכסים שבתוך הקו הירוק הועברו על־פי הסדר ב־1948 לכנסיה הרוסית האדומה).

מלים אין ספור אפשר לקשור למקום המופלא הזה, לשביל הארוך המוביל אל הכנסיה ולבתי המגורים, המוקפים עצי זית עתיקים והנוטף פורח במורדות הר הזיתים על אם הדרך לירחו. הנוף האנושי מרהיב לא פחות מנוף הטבע. לצד נזירות ממוצא רוסי (אך ממדינות שונות), תמצא כאן כ־15 נזירות ערביות, המשיחות רוסית שוטפת, ורובן תלמידות לשעבר בבית ספר של המנזר, בעורייה. הן מאגר אנושי של "שותקי היזוק" להגדלת הקהילה המקומית. כולן מעורבות זו בזו בפעלתנות של טרום חג, צעירות וקשישות, ורק הנזירה בת ה־106, השוהה במקום, איבדה את כושר התנועה, אם כי שומרת עדיין על דעה צלולה.

הכומר האדום לא שלט בנוסח

אלא שלא בכל אלה מדון כאן. יש נושאים המסעירים את אנשי הכנסיה הרוסית הלבנה עם התחושות המגעים בין ישראל לברה"מ והשמועות על ביקורה הצפוי של משלחת רוסית קונסולרית. הערוה התעוררה כבר בימי ועידת הלסינקי. אז נפוצו בקרב הקהילה שמועות על עסקה אפשרית בין ממשלת ישראל לשלטונות ברה"מ, שבמסגרתה ידרשו הרוסים את רכושה של הכנסיה הלבנה המצוי בישראל (כמו המנזר בהר הזיתים, כנסיית "הגבלים" מריה מגדלנה, והנוספים בעיר העתיקה, בתמורה לשחרור יהודי ברה"מ.

בדצמבר הוזעקה לכאן מוואשינגטון היועצת המשפטית של הכנסיה הלבנה העולמית, לנה זוולין, שחזרה והדגישה את ה"סטטוס קוו", המקפיא את ההכרה שהכירו הירדנים בכנסיה הלבנה ובבעלותה על הרכוש. זוולין הותירה מאחוריה מסמך המבהיר את הרקע ההיסטורי והמשפטי, התובע הכרה דה יורה בבעלות הכנסיה הלבנה על הרכוש, ועושה גם הרבה מעבר לזה. באופן בוטה וחד־משמעי מאשימה עורכת הדין את הכנסיה האדומה (שמקום מושבה במגרש הרוסים בירושלים) בריגול. "מיד לאחר שקיבלה לידיה את הרכוש בישראל, ניגשה בריה"מ לארגן את המרכז שלה, שהפך, למעשה, לעיניים ולאוזניים של הסובייטים בארץ הקודש, והיא מנוהלת באמצעותו מסע תעמולה נמרץ".

זוולין מרשה לעצמה לבטא במסמך את שאחרים משאירים בגדר פולקלור הנלחש מפה לאוזן. אולי אין זה אלא דמיון פורה הרואה מרגל קומוניסטי מאחורי כל שיח, אך עובדה היא שהשמועות על תפקידם "האמיתי" של הכמרים הסובייטים קונות להן שליטה בקרב כל מי שבא במגע עמם. פקיד ישראלי בכיר אומר כי במו אוזניו שמע אחד מהם מספר כי בעבר היה קצין בצבא האדום. בהזדמנות אחרת, בעת טכס תפילה חגיגי, הבחין כי הכומר הרוסי אינו מיטיב כל כך לשלוט בנוסח, והכומר היווני, שעמד לצדו, נאלץ להעביר במקומו את עמודי ספר התפילה ולהצביע בכל פעם על המקום הרלוונטי.

מרמזים כי הם צעירים ו"חמודים", אבל לא בדיוק, איך לומר זאת, "לא בדיוק רק כמרים". לחושים שהם כולם יודעים עברית "פרפקט", אך מסתירים עובדה זו, ונעזרים כל העת במתורגמן "שמי יודע מה תפקידו האמיתי במשלחת". דווקא השד אהרון זה קיבל השבוע ביטוי קומי, כמעט, בשיחות טלפון שבהן ביקשנו לשמוע את תגובתם של אנשי המשלחת הרוסית האדומה על המגעים שבין ישראל לברה"מ, ועל השמועות על חידוש יחסים אפשרי. שלושה ימים תמימים נדחינו ב"לך ושוב" טלפוני, מלווה בכל פעם בלחשושי רקע כבושים. עם ראש המשלחת לא הצלחנו לשוחח, אולם אדם אחר, שהשיב במקומו, נתן את התשובה הבאה: "עדיין לא שמענו שום דבר רשמי, ואין לנו מה לומר בעניין הזה כרגע". לא היה בתשובה שגרתית זו שום דבר ראוי לציון, אלמלא העובדה שכל המשפט נאמר באנגלית, להוציא המלה "כרגע", שנפלטה בעברית צחה. איש משטרה בכיר, הקשור בנושא שנים ארוכות, מזהיר מפני מסקנות נחפזות מדי. ברור אמנם שאיש אינו יוצא מבריה"מ ללא אישור השלטונות ובברכתם, אבל אין שום הוכחות של ממש לפעילות חריגה.

העובדות אינן מבטלות את החשדנות השנאה והתהומית שרוחשים צאצאיו הלבנים של הצאר לרוסים האדומים. 65 שנות היסטוריה לא הקהו כהוא זה את הטינה שעוצמתה הרגשית כמעט מעבירה אותנו לשדות הקרב של שנות העשרים. 80 אנשי הכנסיה הלבנה אינם מקיימים כל קשר עם 50 אנשי הכנסיה האדומה, ולא תמצא אותם משיחים זה עם זה, חלילה, גם כשאירועים אליהם מוזמנת העירייה בירושלים את שני הצדדים. במנזר של הלבנים מתפללים דרך קבע ל"שחרור כל העמים המדוכאים ולסוף חילול המזבחים", ומתכוונים בעיקר למצבה של הדת בברה"מ.

אלא שבמנזר שעל הר הזיתים, לא הרחק מן המקום שבו צפה פאולוס הקדוש באמירשת (עוד בטרם היה קדוש כל כך) בסקילתו של אחד הנוצרים הראשונים, לא מסתפקים עתה בתפילות בלבד. מאי־שם שולף האב ולדימיר מחברת עבה, ובה גזרי עיתונות ולקט ידיעות מתורגמות שמספקת להם חברה מיוחדת. המחברת כוללת ידיעות ולהנוניות על הקורה בברה"מ, מאמר מה"טיים" על יחסו העוין של גורבצ'וב לדת בברה"מ, על יחסי ישראל־ברה"מ, כל מידע המתפרסם בנוגע לכנסיה הלבנה, אפילו ידיעה קטנה על עלייה בכ־חיד תעריפי הטלפון. בנוסף לכך מקבלים כאן עיתונות בשפה הרוסית בהוצאת הכנסיה הלבנה בפאריס, ואת "הניו יורקר" עיתון רוסי חופשי מניו־יורק.

עיתונות סובייטית אין קוראים כאן, כמובן, שהרי אין מאמינים במילא לאף מלה המתפרסמת שם. לעתים משווים את הנאמר בשידור הרוסי לאותה ידיעה ב"קול אמריקה" כדי לדעת את האמת. תחת עינם המפקחת של אבות הכנסיה הנשקפים מן התמונות שעל הקיר, מציג האב ולדימיר לראווה את קטעי העיתונות השונים, הבאים לתמוך בעוצמת הטיעון שלהם. מספרים כי קודמו בתפקיד, האב אנתוני גראבה (שחזר לארה"ב על רקע סכסוכים פנימיים), היה נוהג להפיץ חומר מסוג זה בקרב הנוגעים בדבר בממשל הישראלי, במעין מסע תעמולה מכוון שניהל בעניינה של הכנסיה הלבנה.

האב ולדימיר נמנע עד כה מנקיטת צעדים כלשהם. הוא מצהיר שאין עדיין בהלה לקראת הביקור האפשרי של המשלחת הקונסולרית מברה"מ, אך הפרקליט הישראלי של הכנסיה הלבנה שוהה עתה בוואשינגטון בעניינה, ועם שובו יפלו אולי החלטות כאשר להמשך הפעילות המוגנת. בשלב זה מסתפק האב ולדימיר בעצה לממשלת ישראל: "אל תאמינו בשינוי שמבטיחים הרוסים. אל תרשו להם לבוא. לא למעננו, אלא למענכם".

האב ולדימיר תוקף את הנושא גם מהזווית הכלכלית: בניגוד לתמונות מראשית המאה, המראות אלפי צליינים מתגודדים במגרש הרוסים וגודשים את מה שהיה בית הארחה מפואר בבנין סרגיי הסמוך, אין עתה כמעט עלייה לרגל של רוסים אדומים. לעומתם, טוען ולדימיר, פוקדים את הכנסיה הלבנה כעשרת אלפי עולי רגל מדי שנה, ומעשירים את קופתה של המדינה בדולרים יקרי ערך.

במנזר שעל הר הזיתים עסוקים בימים אלה במירוק המקום לקראת חג הפסחא הממשמש ובא. שגרת התפילה היומית, המתפרשת על פני כשבע שעות ביממה, ההכנות לחג, ימי הצום שקודמים לו, אינם מותירים פנאי רב לעיסוק בבעיות הקיומיות הרבות של הכנסיה. הפסטורלה של המקום, והחיוכים הידידותיים שבין המארחים מאירי הפנים, מכסים על סכסוכים פנימיים בתוך הכנסיה, על קרע בין הכנסיה לבין החבורה האורתודוקסית הפלשתינאית (שהיא הבעלים של הנכסים בעיר העתיקה), ועל שחיקה טבעית שעושה הזמן בשמורת הטבע האנושית והפוליטית הזו. בצל תמונתו של הצאר אלכסנדר ה־3 אומר האב ולדימיר כי החלום הגדול הוא שחרור העם הרוסי מהשלטון הבולשוויקי האתאיסטי. החלום הקטן הוא לשמור בינתיים את מה שיש.

עוד לא נכחד המשפט השבטי

המשפט השבטי הערבי עדיין נפוץ מאוד באזורי הגדה, שבהם ממשיכה החברה הערבית לשמור על המבנה המסורתי שלה. גם הממשל הישראלי וגם התושבים הפלשתינאים מעוניינים שימשך

מאת אורי ניר

בראש התהלוכה צעד גבר ערבי בגיל העמידה, חובש כאפייה אדומה, וביזו דגל לבן גדול. בעקבותיו, על הכביש הראשי של הכפר הקטן מדרום לחברון, התנהלו לאטם כמה עשרות גברים. הקבוצה שבראש מנתה כמה מראשי המשפחות הגדולות של כפרי הסביבה. מאחוריהם צעדו רוב תושבי הכפר. צעדו בשקט, מגלגלים בידיהם מחרוזות עבר. התכנסו בבית האיש שהתהלך בראש התהלוכה, נושא הדגל הלבן.

אין זו אחת מסצינות הכניעה של תושבי הגדה המערבית אחרי מלחמת 1967. תהלוכה כזו היתה לפני כמה חודשים, ותהלוכות דומות נראו באותו מקום ובמקומות נוספים באיזור גם לפני מאות ואלפי שנים, ובוודאי יראו גם במשך עשרות השנים הבאות. לאט־לאט הן הולכות ומתמעטות, כמו יתר גילוייה של מערכת המשפט השבטי־המסורתי בעולם הערבי.

האיש שנשא דגל לבן בראש התהלוכה, נענש בכך על חטא שחטא בטיפשותו. כאשר בדה מלבו כאילו ראה אחד מתושבי הכפר נושק בחיבוא לאשת־איש. בסיום התהלוכה, שמטרתה לטהר את המוניטין של הנבזאי ולהשיב לו את כבודו (בערבית קורי המנהג "הלבנת פנים", שמשמעותו הפוכה למשמעות המושג בעברית), תיערך "סולחה" בביתו. הוא ימזוג קפה שחור ומר לכל הנוכחים, לעתים יהיה עליו להגיש להם תקרובת של בשר כבש ואורז, ובדרך כלל גם לשלם מאות דינרים ירדניים פיצויים למשפחת האישה הפגועה.

חרף היסמכותו ההדרגתית של המשפט השבטי הערבי (אל־קדאא אל־עשאירי) במנגנון המשפט המודרני, הוא עדיין נפוץ מאוד באזורים שבהם החברה הערבית ממשיכה לשמור על המבנה המסורתי־השבטי שלה, ובאזורים שבהם עדיין לא נעקרו מנהגי השבטים הבדווים. גם בריכוזי האוכלוסיה המסורתית המיושבת, שאינה נוודית באופיה, נוהג עדיין המשפט השבטי, והמחויבות החברתית להיענות לאכיפתו גוברת על כל מחויבות אחרת.

שמורה בודדת

דרום הגדה המערבית, ובפרט סביבת העיר חברון, שהמבנה החברתי בה מסורתי־משפחתי באופן מיוחד, הוא בגדר שמורה של המשפט השבטי, אחת השמורות הבודדות בעולם הערבי כולו. ברוב מדינות המזרח התיכון נפתה השלטון להתמודד עם מערכת המשפט הזו בדרכים שונות, במטרה להחיל את ריבונותו על השטח ועל האוכלוסיה, ולמנוע כפילות במערכת המשפט.

במדינות כמו דרום־תימן ובצפון אפריקה בוטל המשפט השבטי לחלוטין, ונאסר על־פי חוק. בסעודיה ובמדינות המוסלמיות של המפרץ הפרסי הוטמעו רבים מהמנהגים השבטיים בתוך מערכת המשפט המרכזית הרשמית. ובממלכת ירדן מתנהלת מזה כמה שנים מלחמת התשה נגד המשפט המסורתי. שם קשה המערכה באופן מיוחד, בגלל הצביון הבדווי המייחד את החברה ברוב אזור עבר־הירדן. לפני כמה שנים הוקמה בירדן "המועצה השבטית" (אל־מג'ליס אל־עשאירי) בראשותו של יורש העצר, האמיר חסן, שמטרתה לקלוט ולהטמיע בהדרגה את המשפט השבטי במנגנון המשפט המרכזי של הממלכה תוך האטמעה באורח רשמי.

"אין בית־ספר, ואין ספרים או קובצים שאפשר ללמוד לפיהם את עקרונות המשפט השבטי", אומר הג' זוהייר. "הכל מתנהל בעל־פה. אנחנו נוהגים לשבת מדי יום על ספל קפה, לדון בענייני היום וללבן סוגיות משפטיות חברתיות. כך גם מעדכנים את מערכת הפסיקה, ומחדשים תקנות שיש להן נגיעה לחידושי התרבות והמודרנית".

"פעם לא היו מכוניות, למשל. כשהתרבו מקרים של דריסה ותאונות דרכים, נאלצנו לקבוע תקנות חדשות בעניין הזה. כשנהג דורס מישהו וגורם לו נזק, הוא ייחשב אשם תמיד, גם אם מבחינת חוקי התעבורה הרשמיים הוא נקי מאשמה. הדורס יחויב לשלם פיצויים לנפגע, ולדאוג לכל צורכיו עד שיחלים כליל. אם הוא מסרב לקבל על עצמו את פסיקת הבורר, דמו מותר. גם קרובי המשפחה שלו עלולים להיפגע מנקמת משפחתו של הנפגע, ולא תהיה להם זכות לתבוע פיצוי כלשהו".

על מידת הסדר והפירוט של תקנות המשפט הללו אפשר ללמוד מה"תעריף" הנוהג במקרים שבהם יש לשלם פיצויים על פגיעה גופנית. למשל: אובדן של איבר כלשהו, שאינו איבר חגי, מחייב תשלום פיצוי מלא (דייה, שערכו כיום 333 דינרים ירדניים (כ־1500 שקלים). אובדן רגל אחת מחייב תשלום של מחצית הסכום, ואובדן יד אחת – רבע הסכום. חברות הביטוח, אגב, למדו לנצל את הפירצה שנפתחה במצוקן להעמיק תשלום פיצויי פגיעה, כשהמבוטח מחליט לדבוק רק בסדרי המשפט השבטי. בכמה מקרים בעבר ניהלו עורכי־דין מאבקים קשים נגד חברות הביטוח מישראל או מהשטחים, כשהמבוטחים השכילו להבין בדיעבד שכך או כך מגיעים להם פיצויי הביטוח.

"צריך להבדיל בין המשפט השבטי לבין משפט ההלכה (המשפט השרעי) המוסלמי", אומר הג' זוהייר מראקה. "המשפט ההלכתי שאב אמנם מנהגים וחוקים רבים מהמשפט השבטי, שקדם לו מבחינה היסטורית, אך בפועל הוא מתמקד בטיפול בעניינים דתיים מובהקים, ובכללם דיני אישות. המשפט השבטי, לעומת זאת, מטפל בכל תחומי העבירות הפליליות והאזרחיות, ובכללן עבירות מוסר".

הג' מראקה מגן בקנאות על יתרונותיו של המשפט השבטי־מסורתי מול מערכת המשפט המודרנית בחברה המערבית. "אי־אפשר לכפות עולם מושגים משפטי מערבי־מודרני על חברה שמרנית־ערבית, שמנהגיה ייחודיים ושונים בתכלית מאלה של המערב", הוא אומר. "אצלנו, מנהגים כמו נקמת הדם, מחייבים הבנת מתוספים ומנגנוני מניעה. לשם כך, למשל, מיד לאחר מקרה של פגיעה גופנית ובמיוחד רצח, עורכים "עטווה". זוהי כעין הפסקה זמנית של מעשי איבה בין המשפחות היריבות, הנמשכת שלושה ימים ושליש, ואחריהם אפשר להאריך אותה עוד כמה פעמים כמעט בלי הגבלת זמן.

להשכין שלום בית

"במלים אחרות, התפקיד שלנו הוא בראש ובראשונה להשכין שלום־בית ולמנוע שרשרת של פגיעות הדדיות. זה יתרון אחד של המשפט השבטי. יתרון אחר, בגלל האופי השבטי־פנימי שלו, הוא מחזק את הקשרים החברתיים ואת היוקה של הערכים למסגרת המשפחתית שלו. אין כל סיבה שמערכת המשפט הרשמית של המדינה תתנגד למשפט השבטי, שכן הוא אינו עומד בסתירה אליה, אלא משלים אותה מבחינה החברתית־מסורתית. יתר־על־כן, המשפט השבטי הוא גם בעל אופי חינוכי: החוקים הנוקשים של המשפט השבטי מלמדים ומאלצים את הפרט בחברה להתנהג באיפוק ובכבוד".

כדוגמה, מספר הג' זוהייר את סיפורו של תושב חברון, שבנו נדרס למוות במבואות העיר. האב נקרא לבית החולים לזהות את גופת בנו. ויצא משם אחוז אמוק. הוא מיהר לבניין המשטרה בחברון, שם עצרו בינתיים את הנהג הדורס, ודרש לנקום את דם בנו. השוטרים הרחיקו אותו, והוא בזעמו היכה שלושה שוטרים ערבים שעמדו בפתח הבניין. "קודם כל, האיש נשפט בבית משפט ישראלי (צבאי) ונידון לשנתיים וחצי מאסר", מספר הג' זוהייר. "אנחנו כנגענו כבוררים בחוק השבטי. היינו צריכים להחליט מה דינו מבחינת המשפט השבטי. התכנסנו והחלטנו, שאף על פי שהנהג חייב לפצות את משפחת הנהרג – בגלל איבוד העשתונות של אבי הנרצח, משפחתו אינה רשאית לטעון נגדו כל טענה. המשפחה הסכימה לוותר על תביעותיה נגד הנהג, ואולצה לשלם את כל הוצאות הטיפול בשלושת השוטרים, ולערוך סולחה למשפחות של השוטרים שנפגעו ושל הנהג שדרס.

"מקרים כאלה הם נדירים", אומר הג' זוהייר, "אבל מבחינת המשפט השבטי, אסור שיקרו מקרים של איבוד עשתונות והתנהגות לא־אחראית".

"אני שמעורב במערכת משפטית מעורבת", אומר סלומה, "שמבחינה היסטורית אבד עליה הכלח, יש בה ערך חינוכי בחברה הפלשתינאית. אני שהוא מהווה תחליף למערכת המשפט הישראלית הקיימת בשטחים. תושבי השטחים, שאינם מכירים בשלטון הישראלי, יכולים למצוא במשפט השבטי פתרונות לבעיותיהם ולסכסוכים שביניהם. בלי לפנות לשלטונות שאינם מקובלים עליהם. בספר שכתבתי הגעתי למסקנה שעל החברה הפלשתינאית כשמחים להמשיך לדבוק במשפט השבטי, כל עוד יימשך הכיבוש. אני סבור שישראל אינה מנסה לשים קץ למנהגים החברתיים הללו, הקיימים גם בתוך גבולות הקו הירוק, מפני שהיא יודעת שאינה מסוגלת להטמיע בתוכה את האוכלוסיה הערבית.

"מבחינת ישראל, מוסיף סלומה, "קיומה המשותת כליכך של מערכת משפטית אלטרנטיבית בקרב האוכלוסיה הערבית שבשליטתה, צריכה להדליק אור אדום. לדעתי, זה סימן לכך שהתושבים אינם נותנים אמון בכיבוש, וגם לא במוסדות החוק שלו. בדרך כלל, אם תושב השטחים הולך להתלונן במשטרה על ערבי שעבר נגדו עבירה, ידוע עליו שהוא משתף־פעולה. מבחינת הפלשתינאים, רצוי להם לעודד את המשך קיומו של המשפט השבטי, אך אין לי ספק שכאשר יסתיים הכיבוש ותקום מדינה עצמאית, יושם קץ למוסר החברתי הזה. שהרי באופן טבעי, ככל שהחברה הפלשתינית הולכת ומתפתחת, כך נחלשות התפיסות והמסגרות החברתיות המסורתיות".

עדות להיחלשותה ההדרגתית של מסגרת המשפט השבטי אפשר למצוא בהיעלמותו של מוסד ה"בשעה" מתחומי הגדה. אנשים העוסקים ב"בשעה", אמרו לנו בגדה, יש היום רק במצרים ובסעודיה. ואולי בירדן. אך יש מקרים יוצאי־דופן שבהם הבוררים אינם מצליחים להגיע לחקר האמת, ואז קורה שהתושבים הנוגעים בדבר יוצאים למצרים או לסעודיה רק כדי לעשות את ה"בשעה". מדובר במעין גירסה פרימיטיבית של פוליגרף, שאינו רק בוחן אמירות אמת, אלא גם מעניש את מי שמעיז לשקר. אדם המתנסה בכך, מביא מוט ברזל מלובן מעל לשונו של החשוד בשקר, ואומר לו "אתה המושע". החשוד צריך ללקק. אם דיבר אמת, לא תיכוה לשונו באורח־פלא (יש אומרים כי המוטמה מסוגל להבחין בין דובר אמת לבין דובר שקר באמצעות מבט־עין ולגרום כוויה רק לשקרנים). אך אם שיקר, יישאר עילג למשך שארית חייו.

מנהגי המשפט השבטי־המסורתי, השגורים בהיקף נרחב בגדה המערבית, אינם עדות לתרבות מפגרת, ואף לא לחברה שאינה מתפתחת בקצב מהיר. המודרניזציה והעלייה המהירה ברמת־החיים בשטחים דוחקות בהדרגה את המושגים והמנהגים הישנים שם, וגם את המשפט השבטי. אך נראה כי מעמדו לא יתערער באורח משמעותי, כל עוד לא ייכון באיזורים אלה שלטון פוליטי מרכזי שיקפיד לכפות את ריבונותו החוקית על האוכלוסיה ולעסוק גם בסוגיות שבין האוכלוסין לבין עצמם. כיום, נראה כי יש אינטרס משותף של השלטון הישראלי ושל האוכלוסיה המקומית לקיים את מערכת המשפט השבטית. הממשל הצבאי מעוניין בשמירה על השקט האזרחי הפנימי, ומשתדל להימנע מהתערבות מיותרת בעניינים ובסכסוכים של התושבים, כל עוד אין הם מהווים איום עליו. התושבים, מצדם, מעוניינים במגע מינימאלי ככל האפשר עם מוסדות הממשל הצבאי, ומעדיפים להסדיר את ענייניהם בינם לבין עצמם. כל עוד יתקיים האינטרס המשותף הזה, קשה לצפות את היעלמותו של המשפט השבטי המסורתי בשטחים.

"שם" – האושר; "פה" – מפח־נפש

חברי מושב נתיב העשרה מתקשים לבנות מחדש את משקיהם ואת חייהם לאחר הפינוי הטראומטי מבתיהם במושבי פיתחת רפיח

מאת מרדכי ארציאלי

חמש שנים וששים וחמישה קילומטרים מפרידים בין נתיב העשרה הישן והחדש. חברי המושב אינם משתמשים בטרמינולוגיה של "ישן" ו"חדש", אלא אומרים "פה" ו"שם". פה ושם האדמה בהירה וצרובה שמש, אך אין זו אותה אדמה. שם נתנה להם אושר. פה – מפח נפש. שם היו שמחים ומאושרים. פה הם עצובים ומתוסכלים. גם הערבים המועסקים אצלם הם אחרים. שם היו בדואים משייך־זויד ואבו־טוילה שבסיני. פה ערבים ממחנות הפליטים ג'בליה ובית־להייה שברצועה. הדבר היחיד, אולי, ש"שם" ו"פה" זהה בעיניהם – הם עצי האשל שהובאו מהפיתחה ושתלו מחדש.

אך מסתבר שלעץ שנעקר קל להכות שורשים בקרקע חדשה מאשר לאדם. מתוך 52 המשפחות שהתגוררו בנתיב העשרה שבפיתחה עקרו לנתיב העשרה שבגבולות זיקים, צפונית לרצועת עזה, 38 משפחות. גם כל השאר נמצאות בהתיישבות – במושב החדש עין הבשור או במושבים שונים. משפחה אחת בלבד הפכה לעירונית ומתגוררת בעומר שליד באר־שבע. בנתיב העשרה החדש כל 66 המשפחות הן ממפוני מושבי הפיתחה. רובן המכריע, כאמור, מנתיב העשרה והאחרות משדות, אוגדה, נתיב אברהם, נאות־סיני ודיקלה.

שם, בפיתחה, כמעט לא היו בתי פאר. הרווחים העצומים הושקעו בתשתית חקלאית לטווח ארוך והכלילת כבישי אספלט בין המטעים. רוב המשפחות התגוררו ב"בתי מרכזת" ששטחם 68 מ"ר. פה יש כ־15 בתים מבקרי עיניים שכאילו הועתקו מסביון או מהרצליה־פיתוח. היום אין הם באים בבתים הגדולים והמפוארים ואומרים: "בתחילה היתה פרוגרמה של בנייה מרוכזת, אחידה. אבל אחר־כך חברים התחרטו. לא רק האינדיווידואליזם שלט. גם כספי הפיצויים דגדגו בכיס ובנשמה. ואז באו ארכיטקטים עם פרויקטים מרכבים, חלקם הביאו גם דגמים מקרטון ומגפרורים והיו כאלה שהשתגן עלה להם לראש. לא כולם. רק אחרי שהבתים הגדולים הושלמו, הם שאלו את עצמם: בשביל מה אני צריך בית כל־כך גדול? הבית הזה פשוט גדול עלי. מושבניק לא בנוי להחזיק בית ענק כזה. זו לא היתה ראוותנות לשמה. האווירה במדינה היתה כזו וגם המושבניקים נסחפו בזרם העכור".

מעטים בלבד מבין מפוני הפיתחה לא התבלבלו מהפיצויים. לכולם אירע משהו בעקבות כספי הפיצויים. היו שאיבדו את מיטב כספם בבורסה ועתה הם חסרי כל. אומר אחד מחברי המושב: "גם לאלה שלא איבדו את כספי הפיצויים בבורסה, כמוני, למשל, יש בעיות קשות. כשיש לך כסף, המשק המושבי פחות מעניין אותך ואתה מתחיל לדבר בפראות שאתה לא מתאים לזה וזה לא מתאים לך".

משיחות עם חברים במושב יש למאזין תחושה שרבים מהם פרנואידים. שנאתם למצרים אינה רציונלית. איש מהם לא ביקר במצרים, ואיש, כך נאמר לי, לא חושב לערוך ביקור במדינת הנילוס. לאחד מהם הוצע לנהל במצרים חברה ישראלית הפועלת בתחום החקלאות. הוא דחה את ההצעה, אף כי הוצעה לו משכורת גבוהה. המאזין להם מקבל את הרושם שממשלת מצרים כפתה עליהם לפנות את בתיהם ואדמותיהם, שהמצרים הם שהביאו מרקסודים ובולדוזרים שהרסו עד היסוד את המושב שלהם.

השבוע קיבלו חברי המושב את הפירוט של מחצית מאיגרות החוב המגיעות להם עקב הפינוי. כמות – לא חשוב. יאמרו. לדברי יו"ר ועד המושב בן־ציון (בנצי) פולד, חובותיהם של 30 מחברי המושב הם בין 50,000 ל־100000 שקל. 20 משפחות חבות בין 20,000 ל־30,000 אלף שקל. רבים לא גומרים את החודש.

בחריפות מתבטא חבר מושב אחר האומר: "אם היינו נבונים היינו אומרים: לעזאזל עם החקלאות, ואחרי מה שקרה לנו אנחנו לא רוצים יותר לתת מעצמנו למדינה. הרי יכולנו לקחת את כספי הפיצויים – ששה מיליון לירות של 1982, ובמונחים דולריים 280 אלף דולר בערך, והיינו מצמידים את הכסף למדד. לו עשיתי כך, היו לי היום 700 אלף דולר. אבל אצלנו לא היה אף אחד כזה. ואם לדייק – היה רק אחד, שעכשיו מתגורר בעומר. הוא לא חקלאי יותר ומצבו הכלכלי פנטסטי".

"אתה שואל כיצד הגיעו רבים מאיתנו, למרות כספי הפיצויים, למצב שבו אין הם גומרים את החודש – התשובה ברורה. שנתיים הם חיו מכספי הפיצויים. הם נטלו כספים, הלוואות בריבית, כמו כל החקלאים בארץ, והסתבכו כמו כל החקלאים במדינה".

לישראל צברי, שהיה מרכז המושב בפיתחה, הסבר יותר הגיוני. "הפינוי היה בתקופה שהמשק החקלאי החל להתמוטט והאינפלציה הולכת דוהרת. כשפינו אותנו כבר לא היינו צעירים, אלא בני 36–38. גיל של חשבון נפש. ולפתע אתה בלי בית, בלי אדמה, בלי אוויר. כלום. מי מסוגל לנתח מה קרה בתוכנו, התחושות, ההרגשות התסכולים? ואתה צריך להתחיל הכל מחדש, היישוב הזה אינו מוכן. המדינה לא השכילה להכינו בזמן. שלושה חודשים ישבנו בכפר הנופש של צה"ל באשקלון. הרי ידענו שאנו מתפנים, לא כך זה שם, באשקלון נשברנו סופית. קיבלנו כספים, אך לא יכולנו להמירם לאמצעי יצור. איש במוסדות גם לא ידע להשיב לנו מה נעשה מבחינה משקית במקום החדש. המשק נכנס לסיחרור אינפלציוני. ריבית אכזרית. ואנו עם כסף, הרבה כסף ולא יודעים מה לעשות איתו. ב־1985 היה המשבר. חלק מאתנו נפל בבורסה. חלק הכניס כספים לתכניות החיסכון ומתוך שלוש שנים נשחק הכסף בתכניות החיסכון. הריבית ששילמנו לארגוני הקניות ולבנקים חיסלה אותנו סופית.

"נתקלנו בבעיות חקלאיות. בפיתחה, בעונה אחת, מעשרים דונם עגבניות, יכולת לבנות לעצמך בית. הקרקעות גם היו טובות. פחות גשם ויותר קרינה. תנאים אקלימיים אלה היו משמעותיים ביותר. אמרו לנו שפה זה כמו שם. ופה קיבלנו את מכסות המים שקיבלנו שם. אבל בפיתחה היינו זקוקים ל־500 קוב מים לגידולים על דונם אחד. פה, בגלל סוג הקרקע אנו זקוקים ל־1000 – 1500 קוב מים לדונם. אתה רוצה דוגמה? בפיתחה גידלתי על שני דונם פרחי גבסנית. כל דונם השקה ב־550 קוב מים. גם פה יש לי שני דונם גבסנית ואני משקה כל דונם ב־1100 קוב מים. תשאל במשרד החקלאות אם אני משקר לך".

אומר פקיד בכיר במשרד החקלאות: "יש אמת רבה במה שהם אומרים. לא ידענו מראש מה שאנו יודעים היום, שהגידולים, בגלל טיב הקרקע, צורכים הרבה יותר מים. בהכשרה ובדרישה של 700 דונם השקיעה המדינה יותר מארבעה מיליון דולר, ולא ניתן לגדל עליהם דבר. בגלל המחסור במים, ומי שהיו חקלאים מצליחים בפיתחה, מתלבטים ומבולבלים והם עדיין סובלים מתסמונת "העשירים" הרבה ולחלות עדיין נגולות בסניהם. אך הם לא מסכנים. גידולי האספרגוס שלהם מוצלחים ביותר וכן תות השדה והפרחים. הם בבעיה, אבל משקים רבים במדינה מתקשים בהם גם היום והיו מוכנים להימצא בבעיה דומה".

אחת הבעיות היא התרמית שלהם. אומר בנצי: "לפני שבועיים הלך הגזבר שלנו למשרד החקלאות כדי לנסות ולשכנע את אחד הפקידים באפשרות להגדיל את הישוב, להוסיף משפחות. הפקיד הפסיק אותו ואמר לו: "כן, אפשר. אפשר גם לחסט בכספים שקיבלתם מהמדינה ומי יודע מה נמצא".

במהלך השיחות חוזרים כולם לדבר על המושב שלהם בפיתחה. מסתכלים בערגה לעבר ומדברים על העבר בלשון הווה. יש להם צורך פנימי, אובססיה, שלא לשכוח את מושביהם שבפיתחה, כשהיו צעירים, חלוצים, אידיאליסטים ומצליחנים. וכאשר שאלתי מדוע אין הם מנסים להינתק מהעבר, השיבה: "לכל אדם נורמלי יש בעיה להתנתק מדבר כל־כך יפה". התרשמתי שהם כועסים על עצמם וכל אחד כועס על זולתו על שלא הצליחו להעתיק את ההצלחה למושב החדש. הם רצו, הם רוצים, להשיג במושב החדש את ההישגים הכבירים של המושב הישן, שם במשך ארבע שנים עמדו על רגליהם והיו מוקד לקנאה של כל מושב בארץ. בלשון כמה מהם: "פה הפסימיות, שם האופטימיות".

אדם אחד בלבד פגשתי שאינו חי בתסכול פרמננטי ואינו מתרפק על העבר: אלפרדו וקס אומר: "מקמנות למורתי לחשוב אחרת ממה שתושבים מסביבך. אני היום בן ארבעים ושש ואף פעם בחיי לא הסתכלתי אחורה. אני לא מדבר על הפיתחה. לא בוכה ולא מקטר. גם עם עצמי, במחשבותי, אני לא מדבר על העבר. אם מתחילים לדבר על הפיתחה, אני קם ונעלם. לא רוצה לדבר ולא רוצה לשמוע. ראיתי מה קרה לפני הפינוי, בזמן הפינוי ואחריו. ראיתי איך השפיע הדבר על המשפחות ועל הילדים. ראיתי את הפולחן שעשו, אולי בצדק מבחינתם. אבל אני החלטתי שאצלי זה לא יקרה. קיבלתי את המציאות וזה משכתי כאילו שום דבר לא קרה. סגרתי, חתמתי את העבר. בביתי חומה מסביבי ומסביב משפחתי".

בן־גוריון והשואה: חיזוי והצלה

מאת שבתי טבת

ההיסטוריה שופטת מדינאי לפי תוצאות המפגש בין מדיניותו לבין המציאות המשתנה. מי שבא ללמוד מה היתה המדיניות שנקט בן־גוריון כלפי השואה, מה היו העילות למעשיו ולמחדליו, חייב איפוא להתמקד לא רק באירועי השואה ובמתרחש, אלא גם במדיניות ש־גיבש בן־גוריון לפניה. טועים החוקרים שתוחמים את מחקרם על בן־גוריון בשנות־השואה לזמן הת־רחשותה בלבד. כמותם כמי שנכנסו לאולם־הקולנוע באמצע הסרט.

מבין היסודות שהדריכו את מדיניותו ופעולתו של בן־גוריון, אעמוד כאן על שלושה: הקרקע הבוערת, חיזוי השואה, ומה שהוא עצמו כינה "ניצול" האסון. שלושת אלה בהשתלבם זה בזה, היו השתי־וערב המדיני והמעשי, שעליו נסמך בן־גוריון כשהתייצב לפני האתגר הנורא ששום מנהיג, לפניו או אחריו, לא התמודד עמו: לעמוד בראש היישוב וההנהגה הציונית בזמן השואה.

א. הקרקע הבוערת

בחרתי בדימוי ציורי זה לבטא בו את התחושה החריפה של מצוקת־הזמן שהעיקה על בן־גוריון עד כדי כך שהיתה הגורם שהנחה את מדיניותו וקבע את מעשיו. הוא האמין שהציונות קמה בשעת־רצון, בשעה שהגשמתה אפשרית. אבל אם היא לא תשכיל לנצל את פרק הזמן הקצר שקצבה לה ההיסטוריה, היא מועדת לכישלון, שתוצאתו תהיה חורבן העם היהודי. בן־גוריון השקיע מאמץ אדיר בהבהרת הכרתו זו לתנועתו, ליישוב ולציונות כולה.

רבות מאד הובאות המוכיחות שהקרקע בערה תחת רגלי בן־גוריון; אסתפק באחדות בלבד.

> אם לא נמהר לבצע את מפעלנו ההיסטורי בארץ ב־שנים הבאות, מי יודע אם יבוצע.
> (דבר, 26.10.62)

> התנאים האובייקטיוויים מ־חייבים הגשמה מהירה של הציונות.
> (בוועידה החמישית של אחדות־העבודה, נובמבר 1926)

> אויבנו הכי גדול הוא הזמן.
> (תזכיר על ביטחון היישוב ה־קיד הסוכנות, אוקטובר 1929)

> תנועתנו עומדת במערכה קשה ומסובכת... וכל יום ש־הולך לאיבוד הוא אבידה שאינה חוזרת.
> (מכתב לחברי הנהלת הסוכנות, 21.2.34)

> עלולה לבוא מלחמה... ואלה שהיו אחראים בשעה זו ולא ניצלו את כל האפשרויות ולא עשו ניסיון להשתמש בשעת־כושר, מעלו בשליחותם.
> (במועצת מפא"י, 22.11.34)

> הזמן קצר. שאלת הזמן המכריע היא שאלת גורל מפעלנו.
> (בוועד הפועל הציוני, 1.4.35)

> חמש השנים הבאות הן המכריעות.
> (בהנהלת הסוכנות, 19.5.36)

ב. חיזוי השואה

החוקר שיפנה למקורות, ייווכח מיד שלא היה בתנועה הציונית בעם היהודי מי שהיטיב לחזות "השמדה" ו"שואה" כבן־גוריון. יש לציין מיד, שאיש לא חזה את השואה במובן הידוע לנו כיום, רצח עם תעשייתי ושיטתי במיתקנים שנתייחדו לכך. משמעות זו של השואה היתה צפונה בעתיד, הרחק מכל דמיון אנושי, של בן־גוריון או של כל אדם אחר.

מאז עליית היטלר לשלטון, בינואר 1933, מתריעה תחושת הקרקע הבוערת, תחושת־הזמן של בן־גוריון מקבלת משמעות ברורה: על העם היהודי עומדת להתחולל שואה. הצלתו מותנית בחיל שתעשה הציונות עד אותו יום גורלי. את ראשיתו של חיזוי זה אפשר לנעוץ באוגוסט 1933, במסע רכבת של בן־גוריון, יחד עם שפרינצק, מן הקונגרס בפראג אל וייצמן, שנפגש בשווייץ. בן־גוריון, החבר החדש בהנהלת־הסוכנות, ניצל חנייה קצרה וקנה בתחנת־הרכבת במינכן את מיין קאמפף. אין ספק שקרא את הספר, שכן הוא אמר לוועידת־ההסתדרות, בינואר 1934, דברים שלא היו אז כלל בבחינת דיעה מקובלת, והיה בהם יותר מקורטוב של נבואה:

> שלטונו של היטלר מעמיד בסכנה את העם היהודי כולו... מי יודע, אולי רק ארבע או חמש שנים (אם לא פחות) עומ־דות בינינו ובין היום הנורא ההוא.

המלחמה קטעה באחת את "הציונות הלוחמת" בטרם תצא לפועל. המילכוד ללא מוצא, שהיישוב והעם היהודי נקלעו אליו, כשהידיד האחד הוא האויב, הוליד את "הנוסחה הכפולה"

גם הובאות המוכיחות את חיזוי השואה רבות מספור, ואסתפק שוב באחדות בלבד:

> היש עכשיו עיוור אשר לא יראה את האסון היהודי?
> (בוועד הפועל הציוני, אפריל 1935)

> סכנות גדולות צפויות ל־קיומו של העם היהודי בכל העולם... קמים לתחייה... ימי האינקוויזיציה... ומסעות־הצלב.
> (בקונגרס הציוני, אוגוסט 1935)

> בצורת הדרגשה שגם המצב שאפשר לעשות ברגע אולי לא יהיה אפשרי בעוד זמן. ויש להזהיר בכל האפשר למען הציל את המקסימום.
> (בהנהלת הסוכנות, נובמבר 1935)

> מתוך ראייה בהירה ואמיתית של אימת החורבן, האורבת לעם באירופה כולה... מלחמת השמד הזורבה על שארית ה־נאצים.
> (בהנהלת הסוכנות, דצמבר 1935)

> חורבן צפוי ליהודי גרמניה ופולין ושאר ארצות מזרח אירופה.
> (מכתב לקפלן, מרס 1936)

> ...יש באירופה כוחות שהם רוצים להשמיד את כבר... היהדות.
> (בוועד הפועל הציוני, אוקטובר 1936)

במאי 1938 דיבר בן־גוריון ב־מפלגתו על "מלחמת השמד נגד העם היהודי" ועל גרמניה שחרתה על דגלה: "השמדת העם היהודי". בנובמבר כתב לשר־המושבות, מלקולם מקדונלד, כי "מיליונים מבני עמנו עומדים בפני השמדה", ואמר, "מיליוני יהודים עומדים עכשיו לפני כיליון גופני". תחזית זו נשא גם לפני הציבור הרחב, כשאמר בכנס יישובי, בדצמבר 1938, כי מטרת היטלר "היא השמדה גמורה, השמדה פיסית, של העם היהודי, לא בגרמניה בלבד אלא בעולם כולו". ככל שקרבה סכנת המלחמה העולמית, התחזק בן־גוריון בתחזיתו, וביוני 1939 אמר: "יכולה להיות מלחמה שתמיט עלינו שו־אה... יש היטלר, וכוח יש לסמוך עליו... אם תהיה מלחמת־עולם... הוא יבצע את הדבר הזה, קודם כל ישמיד את העם היהודי באירופה".

ג. ניצול האסון

כדי להבין את המסקנות ה־מדיניות והמעשיות שגזר בן־גוריון מתחזיותיו, יש לרדת עד חקר אורח מחשבתו היהודית, שהרי היה עליו למצוא תשובה לשאלה, מאין תשאב הציונות כוח להקים תרופה למכה, ולהעלות את יהודי־אירופה בה־מניינם בעוד מועד. כמי שמחפש דרך לעשות יש מאין, אור מחושך, יתרון מחסרון וגאולה ממצוקה, הוא יגע ומצא שאסון הוא גם "מנוף" ומ־קור של כוח. ב"ניצול אסון" הגיע בן־גוריון כבר למאורעות תרפ"ט, אך להסברת מחשבה זו אסתפק בדוגמה יחידה, מאורעות תרצ"ו.

המאורעות איימו על עצם קיומו של היישוב. ואולם, שלא כאחרים שנחרדו שמא יקרוס היישוב תחתיו, עט בן־גוריון על האסון הזה כמוצא שלל רב: כאילו מן השמים נשלח לו לנסות את כושרו וכישוריו המיוחדים להפיק יתרון מחסרון. בסער דמיון הסתער על האתגר החדש, כדי להתחיל באמצעותו ב"מדיניות של מדינת היהודים", שאותה תבע עוד בטרם 1936, בטרם יפרצו המאורעות.

"הלקח הראשון העיקרי שמאור־עות אלה צריכים ללמד אותנו", אמר שלושה שבועות בלבד אחרי פרוץ המאורעות, "הוא שעלינו להשתחרר מכל תלות כלכלית בער־בים", ולכונן כלכלה יהודית. ההישג השני מהמאורעות היה חיזוק כוח המגן של היישוב. נוכח התקפות הערבים על נקודות־יישוב, נענתה הממשלה לתביעת הנהלת־הסוכנות, הרחיבה את חיל־הנוטרים והעניקה נשק ליישובים. כך התחזק החלק הלגאלי של כוח הישוב ותודות לכך זכה לחיזוק גם החלק הבלתי־לגאלי, ה"הגנה".

המאורעות שתרמו דווקא לפיתוח הכלכלה ולחיזוק הביטחון של המדינה שבדרך, אף גרמו — על־ידי השבתת נמלי חיפה ויפו — ליצירת אחד מסמליה המובהקים ביותר: נמל יהודי.

"לא יתכן שנשב בארץ זו במצב כזה שאפשר יהיה לשונאינו להרעיב אותנו, לסגור בפנינו הדרך לים", אמר בן־גוריון וקרא ופעל להקמת נמל בתל־אביב. לא היה זה דבר שסימל בעיניו יותר תהילת "מ־דיניות של מדינת היהודים":

> השתחררות כלכלית מירושה גמל יהודי... תוצרת חקלאות יהודית... חומרי גלם... בשביל התעשייה... אם אנו רוצים גאולה עברית ב־100 אחוז — מוכרח לנו יישוב עברי ב־100 אחוז, מושבה עברית במאה אחוז, נמל עברי במאה אחוז.

בכוח זה זוהו, במאבקים שכמוהם שלא ידע כמוהם, וגם בלוזן, פשוטו כמשמעה, גבר בן־גוריון על המכשו־לים הרבים, וב־16 במאי 1936, נפרקה בחוף תל־אביב האונייה הראשונה. ה"מזח" הזה, כלשונו, הסעיר את דמיונו והוא חזה "כיבוש" גדול של הים. ביומנו רשם: "ביקרתי את המזח... הבחורים השופים שאלו בחרדה — אם נחזיר אותם ליפו. יהודי אחד שאלני ביידיש, אם יהיה פה נמל. אמרתי לו גם נמל וגם מלוכה".

למותר הגיע לידי מסקנה, שגם אותה סיפר ליומנו:

> אילו לא היו אבותינו־אגרים — שאין להם תשלומין — היה כל הדבר המשקי בראי כיבוש זה. היינו עוד צריכים לתת פרס למורעים על הכוח ששימשו ביצירה גדולה זו.

דומה, איפוא, שבן־גוריון הקיש מ"ניצול" אסון המאורעות אל "ני־צול" המצוקה היהודית בפולין ובגר־מניה. דווקא חיזויו המוקדם את השואה הביא לידי כך שמתכונת "ניצול אסון" השתרשה בתודעתו ובמחשבתו המדינית, והוא לא זז מקונצפציה זו גם בימי־המלחמה. אבל, הכה הנוכחה הזאת הגורל היהודי בגולה לא היתה לבן־גוריון בגדר חידוש או הפתעה. הוא לא היה זה ששוטט ממקום־מבטחים להפיק יתרון מאסון־הגולה, כיהודי בגולה, נולד בן־גוריון לתוך האסון היהודי. כל תשע־עשרה שנות שהותו בעיירת הולדתו, פלונסק, היו הפוגרומים ברוסיה. ב־1905 היה פוגרום־קישינב מ־קור התעוררות של עזרא, תנועת הנוער שיסד; נוכח סכנת התמוטטות של הפוגרומים ב־1905, הפך את עזרא לתא של הגנה עצמית. האסון היהודי היה לדידו לא רק מר־דעות היסטורית אלא מציאות של יום־יום ונקודת־מוצא לתורה הציונית שלו, שנועדה בעיקרה לשנות מצב זה. אך ראיית האסון כעין אוצר־טבע — האוצר היחיד שניתן ליהודים, ובשפע — שאפשר לנצלו כאמצעי להגשמת הציונות, היא פרי תפיסתו המיוחדת. אכן, ראיית המצוקה וה"אין ברירה" כמקור של עוצמה היתה תמיד אבן התשתית של מדיניותו, ואל מול כוחו הגובר של היטלר, קרא בן־גור־יון שוב ושוב להפוך "אסון... לכוח מפרה" ו"מצוקה" שגם היא "כוח פו־ריה למנוף", כי גם "החורבן" הוא גורם "להחשת מפעלנו". במאי 1936 אמר למפא"י:

> אנחנו מעוניינים שהיטלר יושמד, אבל כשהוא ישנו — מעוניינים אנו לנצל את הדבר לבניין הארץ.

"כוחנו הוא בחוסר ברירה", כתב ב"דבר", ביולי 1939, ובנובמבר 1941 אמר למפא"י: "יש לנו רק... עם יהודי, דווי, סחוף, מדולדל, עני". אבל דווקא מצב זה ראה כמאגר של עוצמה. ביומן ההנהלה: "לנו אין בר־ירה... אבל זה גם מקור של כוח. אולי המקור העיקרי של כוחנו". להנהלת־הסוכנות הסביר ש"כוח הציונות נובע מגודל הצרה ה־יהודית". "אידיאה גאולה... הופכת את הצרה למקור כוח חיובי... כוח הצרה הגדיל את כוח הציונות".

מרגע שחזה את סכנת־ההשמדה הנשקפת לעם היהודי, התמזגו אצל בן־גוריון מצוקת־הזמן לנוכח השואה הבלתי־נמנעת, הצורך הדחוף בהצלה ורעיון "ניצול" האסון והפיכתו לכוח "מפרה", והיו יחד לרוח־פעולה קדחתנית. הלהבות המבעירות את הקרקע תחת רגלי היהודים גדלו עד שהיו, בעיני בן־גוריון, לתבערה אדירה.

ד. עליה היא הצלה

נשאלת איפוא השאלה: האם מי שחזה זאת גם לצה קיומו ולשון אחר: מה פעל בן־גוריון לנוכח חי־זוייו ועל־פי תורת ניצול־האסון שלו? התשובה לשאלה זו היא שמד־יניותו של בן־גוריון היתה מטרה אחת, הצלת העם היהודי על־ידי עלייתו לארצו. אכן, העלייה היתה תמיד בעיניו האמצעי היחיד ל־הגשמת הציונות ונקודת־המוצא ונקודת־המוקד של כל תכניותיו המדיניות: שכן בעלייה התגלמה הצלת העם היהודי מהסכנה לקיומו ומסכנת הניוון הרוחני וההתבוללות הצפויות לו בגולה. ואולם, חיוניות העלייה התעצמה לאין־שיעור מאז עלה היטלר לשלטון, ובן־גוריון ראה בה רק בה את ההצלה האמיתית הי־חידה מפני השואה הבלתי־נמנעת.

על מימוש תכניותיו לעלייה נאבק בן־גוריון, קודם כל, עם ממשלת המנדט. בשם רצון הקיום של העם היהודי, הוא היה נכון להכריז מלחמה על האימפריה הברי־טית, כשחשש, בשנת 1930, כי תחזור בה מהצהרת בלפור. הוא הזהיר אז את ממשלת הוד מלכותו מפני כוח "ההרס והמפץ של רצון זה בייאושו האחרון, בהיגאל ממנו תקוות חייו האחת", וכך סיים: "צורי לך, האימפריה הבריטית!"

אבל תכניותיו לעלייה רחבה נתקלו בהתנגדות גם מבפנים. עמי־תיו במפא"י דחו את תכנית "כיבוש הציונות" שלו: השגת רוב לתנועת־העבודה בקונגרס הציוני, כדי שב־הנהגתה תהפוך הציונות לתנועה עממית, שתשאף ותיאבק לעלייה רחבה, המונית ומיידית. כאן, כ־1930, החל הקרע בין בן־גוריון לבין טבנקין, שהעדיף עליה סל־קטיווית, של הראויים, מי שעברו הכשרה ויהיו מסוגלים לשמור על ייהודה של תנועת־העבודה ועל הצביון החלוצי של היישוב. זה היה מאבק בין תחושת הקרקע הבוערת לבין דבקות בערכים. אפשר לקבוע ללא היסוס: בן־גוריון סחף את מפלגתו ל"כיבוש הציונות" כבר ב־1933.

באפריל 1935 — הרבה קודם שהעלה ז'בוטינסקי את "תכנית העשור" שלו, הציג בן־גוריון לפני מפא"י את "תכנית המיליון":

> עלינו להשיב תשובה אשר תגבה תכנית... להביא מי־ליון יהודים לא"י בחמש (עד) עשר השנים הקרובות... מפו־לין ומגרמניה... עלינו לעבד תכנית... את הפרוגרמה הזאת עלינו לעשות מבצע לפעולה הבאה.

אז העלה לראשונה את חזון יישוב הנגב, כמקום קליטתם של עולי פו־לין ופליטי גרמניה. הוא החל מיד לפעול למימוש רעיון זה, ומעולם לא הרפה ממנו. גם ביסוד תביעתו, ערב מאורעות תרצ"ו, "להתחיל בבי־נייתה של מדינת היהודים", עמדה הכוונה "להוציא מיליון יהודים מגרמניה ומפולניה" ולהפוך את ארץ ישראל "למקום מקלט גדול בשביל המוני היהודים".

תכנית המיליון שלו השתלבה בתכנית ארץ־ישראל הפדראלית שהגה: מדינה יהודית בארץ־ישראל שתבוא בברית פדראלית עם ה־ארצות השכנות. בן־גוריון, שאמר "אנחנו צריכים להשתמש בכל הכו־חות שבעולם כדי לאפשר להעביר מקסימום של יהודים לארץ־ישראל ולישבם פה... אם נוכל להשתמש בשד, נשתמש בשד" — שש לנהל משא ומתן עם ערבים, והיה מוכן אף להיפגש עם המופתי, מנהיג התנועה הלאומית הערבית ויוזם המאורעות; ובלבד שתקום מדינה יהודית, שתוכל לקלוט מיליונים. בשיחותיו עם מנהיגים ערבים התנה את הצעת הפדרציה שלו בעליית ארבעה מי־ליונים, והוא הגדיל את המספר לשישה מיליונים בשיחתו, בספט־מבר 1934, עם האמיר ארסלאן.

כל עוד האמין בן־גוריון בסיכוי להבנה עם הערבים, הוא התנה את הצעותיו בהסכמתם לעלייה גדולה. אך כשהגיע למסקנה שהסכמתם של הערבים איננה בת־השגה, טבע את הסיסמה הלוחמנית "עלייה קודמת לשלום". "ההבדל ביני וביניך", אמר למגנס בשנת 1936, "שאתה נכון לוותר על עלייה לשם שלום, ואני לא, אם כי השלום יקר לי. ואילו גם ויתרתי — לא יוותרו יהודי פולין וגרמניה... בשבילם העלייה קודמת לשלום".

נקודת שיא בדרכו זו אפשר לראות דווקא בתגובתו ליוזמה מן החוץ, הוא בצמר מיד, ובהתלהבות, להצעת החלוקה של ועדת־פיל — שגם בעדותו לפניה, בינואר 1937 תבע עלייה של ארבעה מיליונים — והיה נכון לוותר על ארץ־ישראל השלמה תמורת סיכוי לפתרון מיידי. כלומר, הצלה. עקביותו בתביעת מדינה גם בחלק של ארץ־ישראל הרחיבה את הפער בינו ובין טבנקין — וגם כצנלסון — והיא מן הגורמים העקריים לפילוג מפא"י. במועצת מפא"י, במרס 1944, התייחס בן־גור־יון למחלוקת ואמר:

> אילו היתה קמה מדינה יהו־דית... היינו מביאים למדינה אולי מיליונים... והם היו פה. לא נביא אותם... כי היהודים האלה אינם... מבזקין... יאמינו לי שלא נחלקתי מארץ־ישראל כולה אלא מפני ש־חשבתי שלהביא שני מיליונים יהודים לארץ־ישראל זה יותר מאשר כל המליצות היפות על שלמות ארץ־ישראל.

גם ביסוד תכנית "הציונות הלוחמת", התגובה שהציע למדיניות הבריטית, שהתבטאה בספר הלבן, עמדה שאיפתו להציל את העם הי־הודי. לב "הציונות הלוחמת", שר אשיתה כבר במאי 1938, היה "מרד העלייה", עלייה בלתי־לגאלית, הפ־גנתית, שתמחיש את צרת היהודים ותוכיח שאין להם ברירה אלא למצוא מקלט בארץ־ישראל. בע־קבות "מרד העלייה", תכבוש ה"הגנה" את חיפה מידי הבריטים ויוכרז בה על הקמת מדינה יהודית, אשר תפתח מיד את שערי־הארץ לעלייה המונית. גם תביעתו ש־הנהלת הסוכנות תתפטר ו"הציונות הלוחמת" תופעל על־ידי "העם הי־הודי" העידה על דרך מחשבתו וסולם עדיפויותיו. הוא יצא לארצות־הברית לשכנע ציונים ולא־ציונים לכנס יהודי שיכריז על "מרד העלייה".

ואולם, ההיסטוריה הערימה על בן־גוריון והקדימה אותו. המלחמה קטעה באחת את "הציונות הלוחמת" בטרם תצא לפועל. המלכוד ללא מוצא, שהיישוב והעם היהודי נקלעו אליו, כשהידיד האחד הוא האויב, הוליד את "הנוסחה הכפולה": "נ־לחמה בהיטלר כאילו לא היה הספר הלבן, ונלחמה בספר הלבן כאילו לא היה היטלר". שני נתיבי מדיניות אלה, הסותרים לכאורה זה את זה, לא נבעו אלא מחתירתו הבלתי־נלאית של בן־גוריון למטרתו האחת, הצלת העם על־ידי העלאתו לארץ.

תחושה חריפה של מצוקת זמן העיקה על בן־גוריון עד שהיתה הגורם שהנחה את מדיניותו. הוא האמין שהציונות קמה בשעת־רצון, בשעה שהגשמתה אפשרית. אבל אם לא תשכיל לנצל את הזמן הקצר שקצבה לה ההיסטוריה, היא מועדת לכישלון, שתוצאתו תהיה חורבן העם היהודי

יוצר דפוס "הנוסחה הכפולה" היה גם מי שקרא לפנות מן האופן האחד שלה ולהתרכז במאבק נגד הספר הלבן, כאשר למרות המלחמה הח־ילו הבריטים את חוק הקרקעות. שכן, קביעה ניצנה, המפקיעה לתמיד בעלות על אדמת־הארץ מיד היהודים, היתה לדידו חיסול הסיכוי לעלייה גדולה, חיסול סיכויי ה־הצלה.

אותה תודה לגורל העם היהודי היא שהניעה אותו למאבק פולמוסי עצום, לשכנע את עמיתיו בארץ ובחוגי העולם, להכריז כי מטרת המדיניות הציונית היא מדינה, כלומר, שלטון על העלייה ו־קליטתה.

בן־גוריון חזר ואמר שהמדינה איננה מטרה לעצמה. היא רק אמצעי, מבוא, המכשיר היעיל ביותר, להעלאת המיליונים ולהצלתם. הוא היה מוכן לוותר על מדינה ולאמץ כל פתרון, אפילו המשך המנדט, וב־לבד שהשלטון של העלייה יינתן להנהלת־הסוכנות, ושערי הארץ ייפ־תחו לעלייה המונית.

בן־גוריון לחם כארי על הנחלת תכניותיו, ואף שהוכר כמנהיג היישוב, היה עליו להיאבק קשה על דרכו. לרוב, לא עלה בידו לגבור על חבריו למפלגה, בעיקר טבנקין — ועל חבריו להנהלת־הסוכנות, ובעיקר לא על וייצמן. נשקו המובהק היה האיום־בהתפטרות וההתפטרות. כי מעט לא היתה שנה שבה לא התפטר לפחות פעם אחת. ללמדך, שאין לראות את בן־גוריון בשנות השואה בעיניים של היום, או כראש הממשלה ושר־הביטחון הכל־יכול של שנות ה־1950. אפשר לומר שבן־גוריון הקדים את זמנו: כל תכניותיו נדחו בשעתן ונתקבלו רק לאחר זמן.

ה. ידיעות ראשונות

קוצר־ידו של בן־גוריון להנחיל את תכניותיו גרם לו שישהה בחו"ל כמעט שנתיים רצופות. ב־1940, כשנדחתה תכניתו למאבק גלוי בבריטים, נגד חוק־הקרקעות, הוא יצא לבריטניה ולארצות־הברית, ו־יצא לשם שנית כשנדחתה, ב־1941, תכניתו המדינית שעיקרה התביעה לשלטון יהודי על העלייה. לא רק את יהודי ארצות־הברית ניסה בן־גוריון לשכנע, כי בשלטון על העלייה טמונים סיכויי ההצלה הגדו־לים ביותר. הוא ניסה להחדיר גם לתודעתו של הנשיא רוזוולט, שכן ראה אישית פתרון להצלה, כי הפתרון האחד היחיד לבעיית העם היהודי הוא "הפתרון הציוני" — כינוס העם בארצו — וכי מדינה היא המכשיר היעיל ביותר לכך.

ואכן, נשמעת כיום השאלה האין דבקותו היתרה של בן־גוריון ברעיון המדינה מעידה על התכחשות לשואה ואם פעולתו הבלתי־נלאית להנחלת תכנית המדינה לא הסיחה את דעתו מן ההצלה ויש מוסיפים: ידיעות מוסרות על הקורה ליהו־דים הלכות ומצטברות, ומנהיג היישוב כמו עוצם את עיניו, ובמקום להיחלץ לפעולה הוא שבוי במאבקו על תכניות חלומות שאינן צו השעה. עצם השאלה מעמידה כ־אמצעי־הצלה ותחייה־למדינה כשני עניינים מנוגדים וסותרים: סתירה זו היא מסימני ראיית שנות־השואה בעיניים של היום. בעיני בן־גוריון, לא היתה סתירה כזאת.

בן־גוריון רצה לשכנע את הנשיא רוזוולט, שבמקום לשקם, אחרי הניצחון, מיליוני יהודים "עקורים" ו"פליטים", כראוי לארצות־הברית ל־סייע לעלייתם לארץ־ישראל, ובכך לתרום לפתרון אמיתי של הבעיה היהודית. שכן, הפתרונות האחרים, העסקת שוויון־זכויות או מציאת "טריטוריה" להם, רק יעבירו למקום ולזמן אחרים את "הבעיה היהודית" ואת סכנת השמדתם הכרוכה בה. שכן לא השכינה היא הגוררת עם היהודים, גרס בן־גוריון, אלא האנ־טישמיות. ב־1942 אמר, כי לאחר הניצחון במלחמה,

> יישארו חמישה או שמונה מיליונים יהודים עקורים ו־מוחרבים באירופה... צריך להקים את ארץ־ישראל כמדינה יהודית, מפני שזהו עכשיו האמצעי היחידי להעביר מאירופה המחרבת מיליונים יהודים וליישב אותם בארץ.

התכנית להקמת מדינה לשם השגת שלטון על העלייה, תכנית ההצלה הגדולה של בן־גוריון, התקבלה על ציוני אמריקה במאי 1942, בזכות מאמציו ומאמצי וייצמן. אך רק כשהביא אותה בן־גוריון לארץ, בשם "תכנית בילט־מור", זכה שעמיתיו בהנהלת־הסו־כנות ובוועד הפועל הציוני יאשרוה אף הם, בכינויה החדש "תכנית ירו־שלים". אך ההיסטוריה הערימה שוב על בן־גוריון והקדימה אותו. כשהתקבלה "תכנית ירושלים", כבר נודע על "הפתרון הסופי", וההשמדה השיטתית כבר היתה בעיצומה.

ו. נוכח השואה

מתי נודע לבן־גוריון על השואה, על ההשמדה התעשייתית והשיטתית? אין עדות ישירה שהוא ידע על מברק ריגנר. באוגוסט 1942, כשהמברק נמסר לידי וייז, עוד היה בן־גוריון בניו־יורק והשניים נועדו פעמים אחדות. רבה מאד הסבירות שוייז הראה לבן־גוריון את המברק, או גילה לו שיש תכנית להשמיד את היהודים. סבירות זו נתמכת בע־דות עקיפה מדיון בוועד הפועל בשלהי נובמבר. דוד רמז אמר שם: "מבן־גוריון אני למד שבאמריקה היו ידיעות מוקדמות עוד בטרם הגיעו אלינו". ואליהו דובקין הוסיף: "בן־גוריון מספר, כי באמריקה הכב־שוהו אחת בשיטות ה־GREUEL PROPAGANDA (תע־מולת־זוועות)", שנוצלו נגד גרמניה כבר במלחמת־העולם הראשונה.

האם מסירותו ל"גאולת העם" הסיחה מלבו את ייסורי הפרט? יש מסיקים זאת ממה שהם מכנים "שתיקת" בן־גוריון. אכן, הוא לא מילא את דפי יומנו ולא גדש את נאומיו בתיאור רגשותיו כלפי סבלות הפרט, ורק לעתים ביטא בפומבי הזדהות עם מר גורלם של קרבנות־הנאצים כבני־אדם

הנה איפא, המנהיגים הציונים בארץ כבארצות־הברית, ובן־גוריון בכללם, התייחסו בספקנות מכריעה לידיעות על ההשמדה, שהביאו נת־לו אליהן אוזן? אחרות מפני התפסות לתעמולה ולשמועות שווא. הם עדיין ראו את המתרחש באירופה כזוועה, מוגדלת לאין־שיעור, של הפוגרומים משלהי מלחמת־העולם הראשונה. מות היהודים, אף כי במספרים מדהימים, הוא תוצאה של פעולות מקומיות, של פוגרומים במסגרת ענק ושל נסיבות המלחמה שכפו הנאצים — רעב, מחלות, התעללות.

ערב צאתו מארצות־הברית, ב־17 בספטמבר 1942, הכריז בן־גוריון על תכנית חדשה: טרנספר של שני מי־ליוני יהודים מאירופה לארץ־ישראל במבצע חד־פעמי. יתכן, שצעד מהפכני ומרהיב זה היה תשובתו לתכנית־ההשמדה שבה דיבר מברק ריגנר.

בן־גוריון חזר לארץ ב־2 באוק־טובר, וככל שמלמדים המקורות

הסוף בעמוד כד

הנצחת עובדי המוסדות הלאומיים

המוסדות הלאומיים עומדים להנציח את עובדי הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית העולמית, קרן הקיימת לישראל וקרן היסוד אשר נפלו במלחמות ישראל ובפעולות איבה כנגד הישוב היהודי בארץ ובחו"ל.
ברשות המוסדות רשימת נופלים שאינה מלאה ומעודכנת, מבוקשת עזרת הציבור להשלמת הרשימה.
קרובים, ידידים ומי שבידו מידע על נופלים מקרב עובדי המוסדות הלאומיים, מתבקשים לכתוב בהקדם לגב' רחל לוי, סמנכ"ל המחלקה למנגנון בסוכנות היהודית ת.ד. 92 ירושלים, ולצרף את מלוא הפרטים הידועים להם.

מינהל מקרקעי ישראל

מינהל מקרקעי ישראל / מחוז הדרום — שיכון ובינוי / עיריית באר־שבע — משרד הבינוי והשיכון

"בנה־ביתך" — בשכ' נוה נוי באר־שבע
(יתרת מגרשים)

במסגרת תוכניות "בנה־ביתך" שפורסמו בחודשים 11/86, 3/84 ו־9/82 נותרו 16 מגרשים חד משפחתיים.
מגרשים אלה יוקצו לציבור לפי ערך קרקע, תנאי תשלום, תנאי אשראי והוצאות פיתוח — מעודכנים. שאר התנאים כפי שפורסמו בפרוספקט ובכפוף לשינויים המתחייבים מפרסום זה.
הקצאת המגרשים לציבור תחל ביום רביעי 22.4.87 בשעה 10.00. בשעה זו תתקיים הגרלה בין הנוכחים במקום.
יתרת המגרשים תשווק בשיטת "כל הקודם זוכה".
בעת ההרשמה שתתקיים במינהל מקרקעי ישראל, מחוז הדרום, רחוב קרן קיימת (מעל אולמי יהלום), באר שבע, יש להפקיד סך של 500 ש"ח בהמחאה בנקאית לפקודת מנהל מקרקעי ישראל וזאת כמקדמה על חשבון ערך הקרקע.
תוקף הודעה זו עד לגמר שווק המגרשים ולא יאוחר מ־31.7.87.

מינהל מקרקעי ישראל — עירית נצרת עילית — עריים, חברה לפיתוח עירוני בע"מ — משרד הבינוי והשיכון

"בניה עצמית" בנצרת עילית

מינהל מקרקעי ישראל בשתוף עם העירייה, עריים, חב' לפיתוח עירוני בע"מ ומשרד הבינוי והשיכון, מציעים בזה 37 מגרשים חד־משפחתיים ו־5 מגרשים דו־משפחתיים לבניה בקיר משותף.
ההרשמה לתוכנית תתקיים במשרד "עריים" חברה לפיתוח עירוני בע"מ, רחוב עצמון 100/16, נצרת עילית, בימים א'־ה' בין השעות 08.30־12.00.
ההרשמה תחל ביום חמישי 16.4.87 בשעה 09.00 ותסתיים ביום שישי 15.5.87 שעה 12.00.
פרטים נוספים, ופרוספקט מפורט ניתן לקבל במשרדי החברה בכתובת הנ"ל.

מינהל מקרקעי ישראל — המועצה המקומית קציר — משרד הבינוי והשיכון

"בנה־ביתך" — בקציר
(יתרת מגרשים)

במסגרת תוכנית "בנה־ביתך" שפורסמו בעבר, נותרו 5 מגרשים לבנית 5 יחידות דיור חד־משפחתיות.
מגרשים אלה יוקצו לציבור לפי ערך קרקע, תנאי תשלום, תנאי אשראי והוצאות פיתוח — מעודכנים. שאר התנאים כפי שפורסמו בפרוספקט ובכפוף לשינויים המתחייבים מפרסום זה.
הקצאת המגרשים לציבור תחל ביום רביעי 22.4.87 בשעה 10.00. בשעה זו תתקיים הגרלה בין הנוכחים במקום.
יתרת המגרשים ישווקו בשיטת "כל הקודם זוכה".
בעת ההרשמה שתתקיים במינהל מקרקעי ישראל, מחוז הצפון, קרית ממשלה (משרדי הממשלה) יש להפקיד סך של 300 ש"ח בהמחאה בנקאית לפקודת מנהל מקרקעי ישראל וזאת כהבטחת רצינותו של המשתתף לקבל מגרש.
תוקף הודעה זו עד לגמר שווק המגרשים ולא יאוחר מ־31.7.87.

מינהל מקרקעי ישראל / מחוז המרכז

הודעה על ביטול מכרז

מינהל מקרקעי ישראל מודיע בזה על ביטול מכרז מספר מ/174/87 — המתייחס למגרש מס' 36 בשטח של 3.400 מ"ר. המיועד לבנית תעשיה, באזור התעשיה קרית אריה בפתח תקוה.

מינהל מקרקעי ישראל מחוז הצפון — עריים, חברה לפיתוח עירוני בע"מ — משרד הבינוי והשיכון מחוז חיפה והגליל — המועצה המקומית כרמיאל — המועצה המקומית מגדל־העמק — עירית נצרת־עילית — עירית עפולה

"בנה ביתך" בכרמיאל, מגדל־העמק, נצרת עילית ועפולה.
יתרות מגרשים

במסגרת תוכניות "בנה ביתך" שפורסמו בעבר, נותרו מגרשים בהתאם לפרוט שלהלן:

א. כרמיאל גבעת־מכוש
במסגרת תוכנית שפורסמה באוקטובר 1986, נותרו 15 מגרשים לבניה חד־משפחתית ו־7 מגרשים דו־משפחתיים לבניה דו־משפחתית בקיר משותף.

ב. מגדל־העמק
במסגרת תוכנית שפורסמה באוגוסט 1984, נותרו 3 מגרשים חד־משפחתיים לבניה חד־משפחתית ו־3 מגרשים דו־משפחתיים לבניה דו־משפחתית בקיר משותף.

ג. נצרת עילית
במסגרת תוכנית שפורסמה באוגוסט 1984, נותר מגרש אחד לבניה חד־משפחתית ו־3 מגרשים דו־משפחתיים לבניה דו־משפחתית בקיר משותף.

ד. עפולה — גבעת המורה
במסגרת תוכנית שפורסמה באוגוסט 1984, נותרו 20 מגרשים לבניה חד־משפחתית ו־4 מגרשים דו־משפחתיים לבניה דו־משפחתית בקיר משותף.

המגרשים יוקצו לציבור לפי ערך קרקע, תנאי תשלום, אשראי והוצאות פיתוח — מעודכנים. יתר התנאים, כפי שפורסמו בפרוספקט המקורי ובכפוף לשינויים המתחייבים מפרסום זה.
הקצאת המגרשים לציבור תחל ביום רביעי 22.4.87 שעה 10.00. בשעה זו תתקיים הגרלה בין הנוכחים במקום.
יתרת המגרשים ישווקו בשיטת "כל הקודם זוכה".
בעת ההרשמה שתערך במשרד עריים, חברה לפיתוח עירוני בע"מ, רחוב עצמון 16/100 נצרת עילית, טל' 065-71312 — יש להפקיד סך של 500 שקל, בהמחאה בנקאית, לפקודת מינהל מקרקעי ישראל, וזאת כמקדמה על חשבון ערך הקרקע.
פרטים נוספים ניתן לקבל בחברת עריים, בכתובת הנ"ל.
תוקף הודעה זו עד לגמר שווק המגרשים ולא יאוחר מ־31.7.87.

מינהל מקרקעי ישראל מחוז הצפון — המועצה המקומית מגדל העמק — עריים, חברה לפיתוח עירוני בע"מ — משרד הבינוי והשיכון מחוז הגליל

"בניה עצמית" במגדל העמק

מינהל מקרקעי ישראל בשתוף עם המועצה המקומית, עריים, חב' לפיתוח עירוני בע"מ ומשרד הבינוי והשיכון, מציעים בזה 32 מגרשים חד־משפחתיים ו־7 מגרשים דו־משפחתיים לבניה בקיר משותף.
ההרשמה לתוכנית תתקיים במשרד "עריים" חברה לפיתוח עירוני בע"מ, רחוב עצמון 100/16, נצרת עילית, בימים א'־ה' בין השעות 08.30־12.00.
ההרשמה תחל ביום חמישי 16.4.87 בשעה 09.00 ותסתיים ביום שישי 15.5.87 שעה 12.00.
פרטים נוספים, ופרוספקט מפורט ניתן לקבל במשרדי החברה בכתובת הנ"ל.

תל־אביב קאונטרי קלוב

TEL-AVIV COUNTRY CLUB

הכל השנה בקלוב המוביל במדינה!

● פעילויות ב־20 ענפי ספורט:
בריכות שחיה (ביניהן אחת מחוממת וסגורה),
19 מגרשי טניס מוארים,
כל סוגי ההתעמלות ומחול אירובי, משחקי כדור,
חדר כושר חדיש ויחיד מסוגו בישראל.
● 30 חוגי חברה ותרבות מגוונים לפעילות אקטיבית ומהנה לכל בני המשפחה.
● הרשמת חברים חדשים במשרדי הקלוב מדי יום (למעט ימי ב').
בשעות: 9 בבוקר — 6 בערב. טל. 418181 (03).

השנה — גם אתם בתל־אביב קאונטרי קלוב

صكنا من الاجل

هكذا من الأجل

אשדוד חוגגת 30 שנה

אשדוד — מימוש החזון הציוני כמיטבו

ראיון עם אריה אזולאי, ראש העיר

אשדוד היא ללא ספק סיפור הצלחה. עיר שמונה 80 אלף תושבים. יש לה נמל עמוק מים הגדול בישראל, שפע של מפעלי תעשיה מן השורה הראשונה, 30 בתי ספר יסודיים, 5 בתי"ס תיכוניים־מקיפים, 7 מתנ"סים, 5 מרכזי קליטה, 2 איצטדיונים עירוניים, קונסרבטוריון עירוני, 7 ק"מ של חוף מישורי — והכן תוכניות לעתיד. ביקשנו לשוחח עם ראש העיר, אריה אזולאי, בחג ה־30 להקמת העיר ולשמוע מעט על העבר, ההווה והעתיד.

שאלה: העיריה עשתה את השנה הזו לחגיגה אחת נמשכת. מה בעצם רוצים לבטא בחגיגות אלה?

תשובה: בעיר לא רק חוגגים. עושים גם הרבה דברים אחרים. אבל זה נכון שאנחנו רואים את חגיגות ה־30 כאירוע חד־פעמי, אלא כהזדמנות באמתה להראות לתושבי אשדוד ובעצם לכל תושבי מדינת ישראל את המימוש של החזון הציוני במיטבו. זוהי עיר שלפני 30 שנה נוסדה — פשוטו כמשמעו — 22 משפחות על חוף הים, ואילו כיום אנו עיר עם הנמל הכי גדול בישראל, אחת מתשתיות התעשיה הכי מפותחות בארץ, לרבות מפעלים כמו "אלתא" עם 2400 מהנדסים וטכנאים, מפעל המהווה מרכזי בפעולת המטוס "לביא", בית הזיקוק הצומח ומתפתח בקצב מהיר. מפעלים בולטים אחרים, ביניהם אגרכימיקלים, רוגוזין, רבלון, אקרילן, צמר אוסטרלי, מרבינול, ישרמוד, סנפרוסט ואחרים.

שאלה: ברשימת הישגי העיר מודגש תמיד נושא החינוך. האם יש לכך סיבה מיוחדת?

תשובה: אולי מפני שאני איש חינוך ולפני בחירתי לראשות העיר ניהלתי במשך שנים ארוכות בית ספר מקיף. אך זו כמובן אינה הסיבה היחידה. מערכת החינוך בעיר היא אינטגרטיבית והשגית בדרגות. זמנית היא מקיפה 22 אלף תלמידים הלומדים במסגרות יום לגיל הרך, כ־130 גני ילדים, 30 בתי ספר יסודיים, 5 בתי ספר תיכוניים־מקיפים, אורט ימי, אולפנא לבנות וישיבה תיכונית. בצד אלה פועלים בעיר מרכז לגיל הרך, מכללה מבוגרים, מסורות תורניים, אוניברסיטה פתוחה ומכון השכלה למבוגרים. ואנו מטפלים עתה בהקמת אוניברסיטה עממית בעיר. זה כמובן בצד מוסדות תרבות, אמנות, מתנ"סים — יותר מבכל עיר אחרת בארץ, קונסרבטוריון עירוני, אירועים של הרקדה המובחר, 2 איצטדיונים ומגרשי ספורט ומשחקים בכל רובע.

העיר ערוכה לקלוט עליה מברה"מ

שאלה: האם העיר ערוכה לקלוט עולים חדשים מברה"מ, בעקבות הבשורות המשמחות? האם להערכתך ירצו עולים אלה לבוא לאשדוד?

רוה"ע: מאז בואן של 22 המשפחות הראשונות ממרוקו בנובמבר 1956, העיר לא פסקה לקלוט עליה מכל ארצות תבל, ובעיקר צפון אפריקה, רוסיה, גרוזיה ורומניה. מיזוג הגלויות האמתי וחברה אינטגרטיבית מן הטובות בישראל הם לא רק הישגים של העבר אלא מהווים דרך חיים בהווה ובעתיד. אין לי ספק כי עולים מברה"מ — הלוואי שיגיעו במהרה — שיחליטו לבנות את ביתם באשדוד — לא יצטערו על כך לעולם.

התיירות, מרינה, יד לבנים

שאלה: מהם התיקים המטופלים על שולחנך בהם אתה מטפל בתקופה הזו?

רוה"ע: אנחנו מטפלים בנושאים רבים ומגוונים, כשהדגש הוא לקדם בעיר את נושא התיירות. שר האוצר הבטיח לאשר איזור פיתוח א' בנושא התיירות וזה יהיה אות לפתיחת עידן התיירות באשדוד. חברה איטלקית ידועה שלחה נציג לבדיקת נושא הקמת מרינה ובעוד שבועיים אנו מחכים לקבלת הצעת תוכנית מפורטת להקמתה. "הסיטי" של אשדוד עומדת לקום בין הרובעים ד' ו־י"א, והטרקטורים כבר מכינים כביש למקום בהשקעה של 600 אלף ש"ח מכספי העיריה. משקיע מגרמניה מוכן לבנות את בניין העיריה — בניין משרדים גדול שרק חלקו ייתפס ע"י העיריה — ובקרבת מקום יקום מבנה "יד לבנים" עם אמפיתיאטרון ובו 400 מקומות ישיבה, אולם תיאטרון ומרכז מוסיקה בעלות כוללת של 1.8 מליון דולר — במימון תרומות התושבים ומפעל חינוכי בו כל ילד יתרום לבנה אחת — 10 ש"ח להקמת המבנה. גם בתחום התעשיה יש חדשות. הוקם בעיר מפעל חדש "דפ־תעשיות" המעסיק 100 עובדים. זה רק מראה שאשדוד ממשיכה להיות מוקד משיכה ועיר אטרקטיבית להקמת מפעלי תעשיה והיא בוודאי תתפוס את מקומה הראוי כאשר הצמיחה הכלכלית תצא לדרך.

תיק נוסף בו טיפלנו לאחרונה הוא נושא הפעלת נט"ן — ניידת לטיפול נמרץ — לראשונה באיזור הדרום. [illegible]

המלחמה שמעבר

שאלה: נראה כי אירוע שליכד את כל תושבי העיר מכל המפלגות ומכל שדרות האוכלוסיה היה הדיון בעקבות שידור הכתבה של הטלויזיה על השוק בעיר. למה בעצם?

תשובה: העניין באמת היכה גלים ואף נידון בכנסת. חיים גיל שעשה את הכתבה שלח מכתב "הצטערות" על התגובות לכתבה אצלכם. אהבתי מאוד את אשדוד ואת אנשיה. הכתבה היתה על השוק לבדו ולא על העיר. הכל שלא הובן נכון". גם רשות השידור התנצלה והסבירה כי הכתבה הוכנה על השוק ועורך המשדר שם לב שבאותו יום חל יובלה של אשדוד והצמיד פתיח לראשית הכתבה ששודרה. הפתיח לא היה לעניין וזה היה מעשה שגוי הן מבחינה מקצועית והן מבחינה אסתטית. אנחנו מחכים למשדר נוסף שיבטא נכונה את האירוע הזה ששמה אשדוד — סיפור הצלחה.

בשנת ה־2000

שאלה: איך תיראה אשדוד בשנת ה־2000, להערכתך?

רוה"ע: זה לא כל כך רחוק כבר. בכל אופן נראה לי שאוכל להצביע על כמה מרכיבים. העיר תמנה 130 אלף תושבים (היא תוכננה ל־250 אלף) 7 הרובעים הקיימים והבלתי מתוכננים כיום (מתוך 16) יאוכלסו. תיבנה הסיטי, המרינה, בתי מלונות והכפר האמריקאי ברובע ט"ז. יקום בית חולים ובו 600 מיטות, הגדלת הנמל לכיוון צפון לצורך פריקת פחם, יקום פארק המוזיאון ארכיאולוגי באיזור אשדוד־ים בדרום העיר ומספר הדירות בפרויקט "בנה ביתך" ברובע ט"ז יגיע ל־550 יחידות דיור. שרק נהיה בריאים עד אז...

10.000 דירות באשדוד

חברת עמיגור הינה חברה בת של הסוכנות היהודית, ובימים הקרובים ימלאו 15 שנה להיווסדה. סניפי חברתנו פועלים על פני 15 יישובים בצפון הארץ ובדרומה, בעיקר בעיירות פיתוח ובמועצות מקומיות.

זכות הענק מיוחדים הם לברך את אשדוד במלאת שלושים להיווסדה. עמיגור מלווה זה 15 שנה את העיר אשדוד, וכיום נמצאות כ־10.000 יחידות דיור בטיפולה של החברה באשדוד.

מטרות החברה היו והינן תחזוקה ושיפור מתמיד של הנכסים שבניהול לנו לטובתם ולרווחתם של הדיירים. כיום מנהלת החברה כ־67,000 יחידות דיור בשכירות ורכישה, בהן מתגוררים למעלה מרבע מיליון נפש. בצד תחזוק הנכסים הכוללים שיפוץ, מעטפת הבית, טיפול בחדרי המדרגות, פיתוח גינות וחצרות, הקמת משחקיות לילדים, פיתחה עמיגור מערכת ענפה של עבודה קהילתית וחברתית, הכוללת מועדוני קשישים בהם מוצאים הקשישים בית חם, משחקים, חוגים, פעולות תרבותיות, ייעוץ והדרכה. כמו כן, הוקמו מועדוניות לעקרת הבית, הכוללים מכונות כביסה, חוגים מיוחדים לעקרת הבית, מועדוני נוער, מועדונים ביתיים במקלט של הבית ופעולות יומיות שמטרתן אחת, שיפור אורח החיים של הדייר, ופיתוח מוטיבציה ושותפות בין הדייר לבין ביתו ושכונתו. שותפות זו הביאה לשינוי מוחלט של פני השכונה. התוצאה פיתוח ירוק, גנים, חצרות נקיות ואיכות חיים משופרת. דייר נכבד, היה שותף למפעל חשוב זה. תן יד והיה שותף לפעילות ועד הבית. עזור לנו לעזור לך.

"בנה ביתך" — פריצת דרך אחרי היסוסים

כאשר הוכנה תכנית "בנה ביתך" לפני כשנה וחצי, לראשונה מאז הקמתה של העיר — האנשים היו סקפטים ולא כל־כך האמינו כי העניין יתבצע. מתוך 180 מגרשים נרשמו להגרלה ראשונה רק 85 משתכנים. בהגרלה שניה, זו שבאה כעבור חודשים אחדים, לא רק שנמכרו כל המגרשים שעמדו למכירה, ועוד 120 מועמדים נשארו בלא מגרש, אלא נמכרו גם אלה שנותרו מהמכרז הקודם. מנהל החברה העירונית לפיתוח אשדוד אהרון משיאשוילי, חברה המטפלת בפרויקט, משוכנע כי לו היו עוד 200 מגרשים — גם הם היו נחטפים. 80% מהמגרשים שנמכרו נמצאים בשלבי תכנון שונים וכ־20 איש התחילו בבניה ואחרים נמצאים בשלבים של סיום השלד. משיאשוילי מונה את יתרונות התכנון של הפרויקט אחד לאחר: הגג השטוח מאפשר מרפסת רבות מהן נשקף נוף ים. אסור לבנות למעלה מ־8 מטר גובה. "אנו מקפידים על כך מאוד וזאת על מנת לאפשר לכל הבתים מבט פתוח אל הים. השטח ישר בשיפוע מתאים באופן שכולם יוכלו להשקיף אל הים מהמרפסת", אומר מנהל הפרויקט. "בנה ביתך" ממוקם ברובע ט"ז ויש בדעת החברה להמשיך את הפרויקט עד 500 מגרשים. האם יהיה ביקוש להמשך? הלאה. השלב הבא שלב ב' יהיה בעוד חודשים אחדים ואז יוחלט בהחלט למכור מגרשים לכל אלה שהשתתפו במכרז הקודם — ולא זכו. הפרויקט מתקדם לכיוון מזרח ובבוא היום יחובר ע"י כביש לסיטי ולמרכז העיר. כפר הגימלאים מתוכנן דרומה מכאן ואם כי הוא "נתקע" באוצר כבר 9 שנים, מסיבות שלא כדאי לפרטן בהזדמנות חגיגית, משיאשוילי משוכנע כי סוף סוף זה יופשר והשכונה "תתקרב" לביצוע. לדברי מנהל החברה הפרויקט הצליח, כי זה בהחלט צורך של אוכלוסיית העיר — זו הגרה בעיר וזו שעובדת כאן וגרה בערים אחרות ומחפשת דיור הולם באשדוד. אין כיום אלטרנטיבות לבניית בתים חד־קומתיים אלא במסגרת "בנה ביתך". משיאשוילי משוכנע כי הצורך הזה יילך ויגבר והפרויקט ימשוך אנשים מערים אחרות לבוא ולגור כאן.

"הסיטי" — הפרויקט הבא

תוך טיפולו היום־יומי בפרויקט "בנה ביתך", מנכ"ל החברה פעיל מאוד בפרויקט הבא שהוא מרכז את היזמות — הוא "הסיטי". הטרקטורים כבר עובדים במקום ואם עד לפני זמן קצר הראו גבעת חול ועליה צמחיה סבוכה והצביעו עליה כעל "הסיטי" — ולא אחת זכו בתגובה לחיוך לגלגני — הרי שכיום רואים שטח מישור בלא צמחיה ולומדים להתייחס לעניין בכבוד. היום עומד בשלב ראשון לבנות בניין משרדים גדול בשביל העיריה ולעוד 700 משרדים הפזורים היום בבתי המגורים בעיר. כן עומד אותו יום להקים כיכר גדולה — או כפי שאהרון משיאשוילי מכנה "פיאצה". "מלמטה יהיו מגרשי חניה ועל הפיאצה שתיבנה בגובה של 7 מטרים יוכלו לעמוד בו זמנית 250 אלף איש." מאיפה יקחו כל־כך הרבה אנשים? זו לא בעיה שלו. לזה יצטרך לדאוג מישהו אחר. "הסיטי" בין רובע ד' לבין רובע י"א תשתרע בסופו של דבר על 1500 דונם. השלב הראשוני עכשיו יהיה רק חלק קטן מזה, כ־120 דונם.

משיאשוילי יודע כי הקמת פרויקט כזה כרוכה בקשיים ממינים שונים. הוא יודע כי תמיד יימצאו כאלה שיגידו כי יש להם הצעות טובות יותר לפיתוח הפרויקט ותמיד יהיו כאלה שיגידו כי נעשות שגיאות וכי הם היו עושים זאת יותר טוב. אבל אין ברצונו להפסיק את הפעילות בשל כך. הוא מתכוון להמשיך בתמיכתו ובעזרתו של יו"ר מועצת המנהלים של החברה, הוא אריה אזולאי, ראש העיר. אגב, היזם שהולך להקים את בניין העיריה (מבנה משרדים) איננו רק מדבר. הוא השקיע בהוצאות תכנון, חוזים וכו' חצי מיליון דולר. האם יש סימן טוב יותר לכוונות רציניות? המשקיע עדיין לא חתם חוזה הכירה עם מינהל מקרקעי ישראל, אך משיאשוילי משוכנע כי זה יקרה בקרוב.

החברה העירונית לפיתוח אשדוד תנהל גם את הקמת המרינה וגם כאן התכניות הוצאו כבר מן המגירה והן מתגלגלות במהירות לביצוע.

אשדוד היא עיר פועלת

מזכיר מועצת הפועלים, יהודה בר־הרוש, מספר על אופיה הפועלי של העיר

הנתונים שקבעו את אופיה הפועלי של העיר אשדוד הם חלק מתולדות התפתחותה במשך 30 שנות קיומה. גלי עליה התפתחות מואצת של התעשיה והנמל גרמו לכך שעובדי המפעלים צמחו עם המפעלים ועם העיר וכיום הם מהווים ציבור מגוון, עד כי לעתים נראה כי העיר נטלה מחיפה לא רק את התואר של הנמל הגדול במדינה אלא גם את התואר "אשדוד האדומה". 85% מאוכלוסי העיר הם אוכלוסית ההסתדרות ומה שחשוב להדגיש כי מועצת הפועלים היא כתובת לא רק לנושאים המקצועיים. רק לפני זמן קצר פנה ועד ההורים המרכזי בעיר למועצת הפועלים וביקש לסייע לו בארגון הפגנה נגד החלטת הממשלה לגבות אגרת חינוך. מועצת הפועלים נענתה, כינסה ישיבה של נציגי ועדי ההורים מכל בתי הספר — וההפגנה של מאות תושבים וילדיהם צעדה ברחובות העיר והקשיבה לנאומים של ראש העיר, של יו"ר ועד ההורים ונציגי הוועדים. לאחרונה הוחלט לבטל את תשלום אגרת החינוך — ויש לנו תחושה טובה כי עזרנו בכך. זו רק דוגמא אחת. היתה דוגמא נוספת ביולי 85. הממשלה החליטה אז להוציא צווים להסדרת יחסי העבודה. היתה זו מועצת הפועלים באשדוד — היחידה למיטב ידיעתי בכל הארץ — אשר יצאה למאבק ואירגנה הפגנה גדולה נגד הצעד הזה. להערכתי, עם כל הענווה, הצעד הזה שלנו בעזרת כל אלה שהצטרפו אלינו, גרם שעניין צווי הריתוק ירד מן הפרק.

יש תעסוקה

למזלנו אשדוד נחשבת לעיר עם תעסוקה טובה שאין בה אבטלה. מה שבכל זאת מטריד אותי הוא כי אין בעיר פיתוח תעשיות נוספות. קמים פה ושם מפעלים קטנים או בינוניים, מרחיבים לעתים קווי ייצור קיימים או מחליפים אותם בקווי ייצור משוכללים יותר, אך לצעירים שלמדו — אין בעיר אתגר תעסוקתי ולא מקומות עבודה התואמים את כישוריהם. מפעלים עתירי ידע חדשים המביאים דולרים למדינה והנאה לעובדים בהם — למעט אלה הקיימים כבר. קיימת תופעה ברוכה של המשכיות ובמפעלים רבים ניתן למצוא בנים העובדים במפעל בהם היה מועסק או עדיין מועסק האב — כמו הנמל, חברת החשמל, רוגוזין, ישרמוד ואחרים.

תוכניות לעתיד

בנוסף לפיתוח וחיזוק בנושאים חברתיים וקהילתיים, מקהלת ילדים, תזמורת נוער — מפעלים הקיימים והפועלים זה מכבר — נעמיק את הפעילות הזו, נעשה הכל לחיזוק קופת חולים וניתן יד להקמת מפעלים חדשים. נושא שלקחתי על עצמי לקדם אותו הוא תוכנית רב שנתית להביא את "הפועל אשדוד", קבוצת הכדורגל מליגה ב', לליגה הלאומית. השנה היא מובילה בראשות הליגה ונעשה הכל שזה יהיה כך גם בליגות בשנים הבאות, עד שתגיע לליגה הלאומית.

כן, אבן דובר כי אחרי 10 שנים בכהונת מזכיר מועצת פועלי אשדוד, אקבל תפקיד ב"שמשון אליאנס" כמנהל אגף כוח האדם, אך בסוף הודעתי להם כי אני נשאר על הכסא הזה כאן — עד להודעה חדשה.

הביא לדפוס: ב. רמאלי

החברה העירונית לפיתוח אשדוד בע"מ
THE ASHDOD DEVELOPMENT MUNICIPAL CORPORATION LTD
ASHDOD, NAHAL HABSOR ST. 35 TEL: 055-53480 אשדוד, רח' נחל הבשור 35 טל. 055-53480

מברכת את משתכני "בנה ביתך"
ואת כל תושבי העיר
בחג ה־30 לקיומה
נמשיך בתנופת פיתוח העיר
למען אוכלוסיתה ותושבים חדשים שעוד יבואו

אריה אזולאי — ראש העיר
אהרון מישאשוילי — מנהל החברה

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
מועצת פועלי אשדוד

בפרוס שנת ה־30 לאשדוד
לאבות העיר ומיסדיה
למשפחות הראשונות
לתושבי העיר בניה ובוניה
שאו ברכות ליום היווסדה של עירנו
מחולות זהובים לעיר ואם בישראל
חלומו של דוד בן גוריון התגשם
והפכנו עיר נמל ותעשייה
לתפארת

שלכם
יהודה בן הרוש
מזכיר מועצת הפועלים
צוות העובדים וחברי המזכירות

יעד!

אשדוד — רח' רוגוזין
דירות 4 חדרים

אשקלון — שכונת ברנע
בנין 3 קומות: דירות 4 חדרים 92 מ"ר
דירות 4.5 חדרים 102 מ"ר
בניינים בני 6 קומות,
דירות 3.5 חדרים 88 מ"ר
וקוטג'ים — 6 חדרים כ־166 מ"ר

נס־ציונה — בניינים בני 8 קומות
דירות 3 חדרים 76 מ"ר

ראשון לציון — בני מעיין בבית מגן
קוטג'ים 5 חדרים
145–159 מ"ר
בנין בן 8 קומות
דירות 4 חדרים 104 מ"ר
דירות 4.5 חדרים 125 מ"ר
דירות 3.5 חדרים 88 מ"ר

לראש העיר
לחברי מועצת העיריה
למועצת הפועלים והסתדרות
למשתכנים שלנו
ולכל תושבי העיר
ברכות ואיחולים
לרגל 30 שנה להקמתה
וחג פסח שמח

משכנתאות עד 60,000 ש"ח (כפוף לתנאי הבנק)
קבלת קהל: בימים א', ג', ה' 08:30-17:30, ב', ד' 08:30-15:30, ו' 08:30-12:30
פרטים ומכירה: שיכון עובדים
יש לך כתובת
שיכון עובדים

עירית אשקלון

ברכות לעיר אשדוד
במלאות 30 שנה להיווסדה
יהא חגכם אות וסימן
להתפתחות הדרום והנגב
לביסוס הערים החדשות
ולשיגשוג הכלכלי והחברתי

בברכת שכנים טובה
אלי דיין
ראש העיר, אשקלון

עופר
עבודות עפר, פיתוח, והובלת חומרים
טלפונים: 41214, 055-53057 אשדוד

מברך את תושבי אשדוד
את משתכני "בנה ביתך"
את מנהל הפרויקט אהרון משיאשוילי
על הצלחת הפרויקט
לחג ה־30 של העיר

לנוחיות המשתכנים:
* ביצוע עבודות מנוף ליציקה
* עבודות פיתוח שונות
* ציוד בניה לסוגיו

איגוד ערים לאיכות הסביבה
איזור אשדוד — יבנה

מברך את תושבי העיר והסביבה
לרגל 30 שנות קיומה של העיר
ומאחל לתושביה שיגשוג, פיתוח
וגידול ואיכות חיים וסביבה ראויה

שרגא שמר יו"ר האיגוד

30
אשדוד עיר גדולה

עירית אשדוד
מועצתה ועובדיה

מברכים את ראשוני העיר
את כל תושבי העיר
את התושבים שעוד יבואו בשעריה
ואת כל עם ישראל
לרגל ה־30 להקמתה

בהמשך הגידול והפיתוח
בהמשך קליטת עליה
בהצטרפות גוברת של ותיקים
בצמיחה כלכלית בתעשיה ובתיירות

אריה אזולאי
ראש העיר

בן־גוריון והשואה: חיזוי והצלה

בן־גוריון, החבר החדש בהנהלת־הסוכנות, ניצל חנייה קצרה וקנה בתחנת־הרכבת במינכן את מיין קאמפף. אין ספק שקרא את הספר, שכן הוא אמר לוועידת ההסתדרות, בינואר 1934, דברים שלא היו אז כלל בבחינת דיעה מקובלת, והיה בהם יותר מקורטוב של נבואה ● האם מי שנאה חזה גם נאה קיים? מה פעל בן־גוריון לנוכח חיזויו ועל־פי תורת ניצול האסון

סוף מעמוד 5ב

ליס, לא הכיר ביחוזו את מברק ריגנר. ואולם תוכנו של המברק הגיע לירושלים בסוף ספטמבר על־ידי ריכרד ליכטהיים, נציג הנהלת הסוכנות בז'נבה. גם בירושלים התקשו להאמין בקיומה של תכנית השמדה כוללת, ורק ב־25 באוקטובר הביא גרינבאום לידיעתה של הנהלת הסוכנות "שמועות", שהיהודים "נשלחים לעבודות כפיה ונעלמים". בן־גוריון נעדר מישיבה זו, שכן לא סיים עדיין את הכנת נאומו לוועידת מפא"י, שנפתחה אותו יום — זה הנאום שנתן בו ביטוי למה שידע אז על ההשמדה וליצר הצי־סיה בדמינו:

"היטלר ובני בריתו כבר שיעבדו יותר מחלק החמישי של הגזע האנושי... יותר משי־ליש העם היהודי נתון במחנה־הסגר נאצי. רבבות מוצאים להורג בחשכת יערות, בחריגים, בקיבוצות מבוריים, וכל השאר מופקרים לרעב, לדבר, למגפות, לעבודות, להולל צלמם האנושי היהודי".

עוד לפני אביב 1942, היו ידועים למודיעין הבריטי, מפיענוח מברקים של הגרמנים, עשרה מחנות־מוות, בכללם אושוויץ. אבל בן־גוריון מתייחס למחנות־הסגר ואינו יודע על המחנות שבהם נעשתה השמדה המונית, שיטתית. הוא מדבר על "קיבוצות מבוריים", שנודעו לו, אולי, מהספר הלבן של ממשלת פולין הגולה, אבל איננו יודע על תאי־גזים ועל משרפות. הוא מדבר על "רבבות המוצאים להורג בחשכת יערות" — זה נעשה ביחוד עם פלישת הגרמנים לרוסיה. את שאר הדימויים שאב ממצאת היסורים, מנת חלקו של העם היהודי בכל הדורות. הורלר־האנטים הנורא של העם היהודי ושל מנהיגיו, התבטא גם בכך שנמנעה מהם אפילו ידיעה נאמנה על הנורא באסונות שפקדו את העם בכל הזמנים. מכאן, נפלו טרף למכונת התעמולה וההטעיה של הנאצים, ומכאן, להעלמת האמת על־ידי הבריטים שידעו על מחנות־המוות ושמרו זאת בסוד כמוס.

המפנה התחולל כשבאו לארץ 69 אזרחי ארץ־ישראל שהוחלפו בגר־מנים. דובקין תיחקר את "המוחל־פים" ודיווח ב־22 בנובמבר להנהלת הסוכנות, שיצאה לפרסם בהודעה לעיתונים לאמור: השמדה שיטתית של העם היהודי מתבצעת באירופה.

מאורע זה מקובל כנקודת־מפנה בהבנת השואה בקרב הישוב ומנהי־גיו. אך ראוי לציין: אותו יום נקלט רק שמעשי־הזוועה הנעשים ביהו־דים הם חלק מתכנית־השמדה כוללת. שכן אפילו בעדויות של ה־69 נכללו מחנות־ההשמדה כש־מועות בלבד. לכלל הבנה מלאה של השואה לא הגיעו בני־הישוב אלא כעבור זמן. היום ידוע לנו שהבנה כזאת היא תהליך מתמשך.

בן־גוריון שיגר מיד מברקי־אזעקה למי שחשב שיש בידו להוש־יע על הנשיא רוזוולט, וישב בראש הישיבות של הנהלת־הסוכנות שעס־קה בפעולות שעליה לנקוט, כדי "להציל כל יהודי שאפשר להציל" וביחוד את הילדים. במושב מיוחד של אסיפת־הנבחרים, בסיום שלושה ימי שבתון האבל, נשא בן־גוריון דברים שכיוון "אל המצפון האנושי", ובהם הצטיירה כבר תמונה של השמדה שיטתית:

"אין אנו יודעים בדיוק מה מתחולל בגיא ההריגה הנאצית, כמה יהודים כבר נטבחו, נר־צחו, נשרפו, נקברו חיים, ועל כמה עדיין תלויה חרב השמד... ורק מזמן לזמן בוקעים אלינו מעשי הזוועה... צעקת ילדים ונשים מרוטשים ורמוסים. אך לא אנו יודעים מה זומם היטלר לעמנו ומה כתוב בספרו "מיין קאמפף", ומה עולל לנו... לפני המלחמה... בזמן המלחמה... אין אנו יודעים אם ניצחון הדמוקרטיה וחירות העמים לא ימצאו באירופה שדה קברות יהודי גדול שבו פזורות עצמות בני עמנו באירופה... ואנחנו המתבוססים בדמינו תובעים את מצפון האנושות למשפט לפני כס ההיסטוריה".

בהמשך דבריו, נתן בן־גוריון בי־טוי ליעד שאליו כיוון את תכניותיו המדיניות:

"אבותר העם היהודי בעולם המופקר כעם... רק את ילדינו אנו, את נשינו אנו, את אחי־תנו הקברנו מייחדים לטיפול מיוחד להיקבר חיים בקברים מיחיים עלי־ידיהם, להישרף בי משרפות, להיחנק בדמיקיה ולי־היובל במכונות־ירייה... בשל חטא אחד בלבד... כי אין ליהו־דים מעמד ממלכתי, אין צבא יהודי, אין עצמאות יהודית ואין מולדת.

את המלים האחרונות השמיע במ־פורש באוזני בריטניה וארצות־הברית:

כל עוד שערי ארצנו סגורים... גם הייכם אתם תהיינה עקיבות מדם יהודי... הבו לנו את הזכות להילחם ולמות כיהו־דים... ואנו תובעים את הזכות... למולדת ועצמאות. מה שקרה לנו בפולין, מה שעוד הלילה עתיד לקרות לנו, כל קרבנות העיגה, כל הרבבות, מאות האלפים ואולי המי־ליונים... הם קרבנות של אומה שאין לה מולדת... ואנחנו תובעים מולדת ועצמאות.

ולסיום השמיע הבטחה־שבועה ליהודי־אירופה:

נגיד לאחינו ולאחיותינו הי־קרים...: אסונכם אסוננו, ד־מכם־דמנו... ולא ניתן דמי לעצמנו עד אשר נגאל אתכם גם מהתופת הנאצית וגם מהגולה המנוונת ונעלה אתכם... לארצנו הנבנית ו־הנגאלת.

ז. אסון הוא כוח

ובכן, בדצמבר 1942, כשידע את האמת על ההשמדה השיטתית, האם תהה בן־גוריון שמא ההיסטוריה חוזרת עמו לצין אכזר, מנסה אותו אם עודו דבק בתפיסתו בדבר ניצול האסון? זאת לא נודע לעולם. ואולם קו־הגבול או המעבר מאסון מנוצל, שבמסגרת תפיסתו הציונית מושב ראוי לניצול, לאסון מוחלט, שאינו משתלב בשום תבנית, היה קו מטושטש. זו היתה איפוא טעותו הגדולה והיא שקבעה את מהלכיו. מי שהיטיב לנצל את האסונות של־מיסו הקודמים, לשם חיזוק הישוב, נעשה רב־אמן במקצוע זה עד כי יישם אותה תפיסה לאסון־היטלר. כאילו אמר בן־גוריון, כל אסון חומר חיר שיכולה הציונות להפיק מבנה; ומאסון־היטלר, המחריד הנורא מכל אסון, ביקש לגבות מחיר גבוה מכל מחיר שקדם לו.

אבל המאשים את בן־גוריון על שלא חזה את השואה, כאילו האשימו על שלא לימד את עצמו לצפות. עולם־הרשע שיצר היטלר היה מעבר לדמיונו ולהשגתו. מרמה היה, שהעם היהודי הושלך לתהום אפלה, אבל הנס הציוני יאיר לו את דרכו אל האור. הוא עוד לא הבין שבנגד שאל־הזוועות שיצר היטלר אין עיצה ואין תושייה.

אין ספק שאסון מוגבל או "שואה", כפי שכינוהו עוד לפני שהו־תברר מהי באמת שואה, היתה בעיני בן־גוריון מקור של כוח ותנופה חדז אדיר להגשמת הציונות. לא היה בידו למנוע אותה ולכן רצה לפחות להפיק ממנה "מנוף" לשינוי יסודי במצבו האומלל של העם היהודי. ב־15 באוקטובר 1942, עדיין האמין שהדבר אפשרי. כך אמר לוועד הפועל הציוני:

אסון הוא כוח, אם להפנות אותו למסלול פרודוקטיבי; כל הקונץ של הציונות הוא שי־יודעת להפוך את האסון שלנו... למעיין של יצירה והתרוממות.

ברוח זו נשא גם את נאומו בוועי־דת־המפלגה ב־25 באוקטובר:

וזהי התורה הציונית שלנו: לגבות את האסון היהודי ברי־שוט גאולה... יש לנו כוח... ויש אסון גדול — זהו כוח. אם יש אידיאה ודי יכולים להפוך את האסון לגאולה. אסון של מיליונים לגאולה של מיליונים.

משנתחוור לו שתחזיותיו הת־אמתו למעלה מהמשוער ובאירופה הכבושה מתחוללת השמדת־עם כוללת, לא יסף עוד לדבר על כוח המצוקה. עם השואה נבצר ממנו להיאבק ביוצר עם החומר, וממנה לא יכול לצפות לעוצמה ד־להתעוררות.

ח. בין ייאוש ותקווה

לא רק עמיתיו של בן־גוריון דחו את תחזיותיו הקודרות; נראה שגם הוא עצמו התקשה להאמין להן כשהתמלאו. מאז פרצה המלחמה, הרבה לדבר על גודל "חמישה מי־ליוני יהודים עקורים ממקומם" — לעתים נקב מספר אחר: "שמונה מי־ליוני יהודים עקורים". ולכן, "הצ־יונות עכשיו היא דבר אחד ורק אחד: הדאגה להצלת־חמישה מיליון יהודים". אבל, אף־על־פי שלא פחות מחמישה מיליונים נתוקים נדרסים במחנה הסגר גדול אחד... נתונים למשיסה ולבוז, נהרסים ונשמדים", ואף שהיטלר רוצה "להשמיד ולהרוג ולאבד" את כולם, עדיין האמין כי אחרי המלחמה "תעמוד לפנינו שאלה איומה של מיליוני יהודים".

טלטלה זו בין ייאוש לתקווה מאפיינת את התייחסותו לממדי ההשמדה. בשלהי 1942 דיבר שוב ושוב על העברה מיידית אחרי המלחמה של "שני מיליוני יהודים, את הדור הצעיר באירופה, אם יישאר עוד", לארץ־ישראל. בוועידה בכפר־ויתקין הסביר שנקב במספר שני מיליונים "מהרבה נימוקים, אם כי המספר שרירותי".

מאז רצופים דבריו תהייה, ומשק־פים את הטלטול מתקווה לייאוש, וכאילו נשמע בלחש גם קולו השואל: היישרדו יהודים באירופה? לספק המכרסם בו קרא "תעלומת הזוועה... אין יודע אם יישארו אחרי המלחמה הזאת יהודים". ובה בשעה, קרא "לתת מולדת ועצמאות למי־ליוני היהודים הנודדים, אם הם קיי־מים". ביולי 1943 אמר: "יש רק חשש אחד לקיום הציונות, חשש איום ונורא... אם היטלר יעשה לכל יהדות אירופה מה שעשה לרוב יה־דות פולין... טבח יהודי אירופה". ולכן — כך הוסיף בספטמבר — יש לו רק שונא אחד: "היטלר. והפחד הוא שהוא ישמיד את שארית יהדות אירופה".

ואכן, מאז אין הוא נוקט מספר והוא מדבר על טרנספר של "הרבה יהודים". או "מקסימום יהודים במינימום זמן". ב־1944, כשנקב שוב מספר, עשה זאת במבוכה. "מי־ליון, מיליון וחצי... שני מיליון, איני יודע כמה". במרס 1944 אמר: כי "השאלה מה גודלו של העם הי־הודי... מכרסמת את חיי כל השנה האחת", אך "איש מאתנו... גם אני... לא ידענו שהקטסטרופה כליבך קרובה וכליבך גדולה". רק ב־20 ביוני 1944 התוודה לו האמת המרה התקבעה אצלו מרשות השואה, שכן "באו אנשים והודיעו" על "השמדת שישה מיליון". וכמי שמבקש לאחוז על כבריתהדרך שעבר, אמר: "קודם היה אצלי מיני־מום שני מיליון (שארית), עכשיו שנשמדו אני אומר מיליון". הסביר, כי נקט מספר זה כ"מספר סי־טטיסטי". מה שחש אותה שעה, כאילו סיכם בתרועה "להשמיד את כל הגזע היהודי, איש לא היה מעלה זאת על דעתו. כששמענו זאת לראשונה מהיטלר, לא האמנו. אמרנו זאת מליצה".

ט. רגשות והצלה

בין השאלות המנסרות כיום בדיון על בן־גוריון והשואה, נשמעת לעתים השאלה: האומנם היה סבלם של היהודים כבני־אדם זר לבן־גוריון ושמא מסירותו ל"גאולת העם" הסיחה מלבו את ייסורי הפרט? יש מסיקים זאת ממה שהם מכנים "שתיקת" בן־גוריון. אכן, הוא לא מילא את דפי יומנו ולא גדש את נאומיו בתיאור רגשותיו כלפי סב־לות הפרט, רק לעתים ביטא בפר־טי הזדהות עם מר גורלם של קרבנות־הנאצים כבני־אדם. ואולם, האומנם שתיקה משמעה אדישות? היש בה הוכחה לקשיחות־לב? הנוסף בהתייחסות רגשית לשואה ולקרבנו־תיה נמצא לא רק במנהיגים ציונים אחרים, כווייצמן וברל כצנלסון, אלא אפילו במשוררים וסופרים. עובדה היא שגם על הרגישים והקר־הקולמוס שביניהם, שהויים היהו־דיים היו כל עולמם — ש"י עגנון, אורי צבי גרינברג, נתן אלתרמן, ואחרים — ירד בשנות השואה אלם.

על רקע זה בולט מכתב שכתב בן־גוריון להנרייטה סולד בפברואר 1943, ובו גילה רגשות שכה שקד לכלוא בתוכו וכה נוהר להפגינם:

"אין אני יכול להשתחרר מהסיוט שהובא אלינו שוב, בשבוע שעבר, על־ידי חמישה־עשר אנשים שהגיעו מפולין. בין הבאים יש נערה צעירה, תבנית התולין... שלושה נמנעתי לחשוב לראותה... ובמשך שלוש שעות שמעתי סיפור זוועה ותלאות, ששום דנטה או פו לא היה מסוגל להעלות בדמיונו, ואתה חש עצמך חסר־אונים לגמרי, ואפילו אינך יכול לצאת מדעתך — השמש זורחת בכל גבורתה וגם אתה חייב להמשיך בעבודתך הרגילה, ובינתיים לב־פות לכתוב כאילו אנו, ואת אומנות היהודים, חיים בעולם הנורמלי במנוחתו... ואין זה קל, האמיני נא לי."

לשמע סיפור הנערה, הלינקה, כיום הד"ר יהודית סיני, פרץ בן־גוריון בבכי. זאת לא כתב למרים אף לא גילה ליומנו. זה נודע כעבור שנים רבות מפי הלינקה עצמה. גם למראה ילדים יתומים שהובאו בנעש אוטיליין, בעת ביקורו ב־1945 במחנות־העקורים בגרמניה, פרץ בבכי, וגם זה נודע לנו מפי אחרים. יתכן שפרצי רגשות אלה שופכים אור על שתיקתו, שרואה בה ראה ביטוי הולם יותר. דומה שאפשר למצוא לכך סימוכין מימי בחרותו. בימי תלמודו בסלוניקי, נבה בן־גוריון עם מורה לטורקית בהצגת תיאטרון שתיארה תבוסה של טורקיה בעת מלחמתה. איש־צבא קשיש שי־ישב בסמוך להם פרץ בבכי, ובן־גור־יון לחש למורה: "זה הוא, הוא צריך לחשוב במקום לבכות".

ואולם לא להשתפכות הנפש או לשורות של מסה או שיר בא בן־גוריון, אלא לפעולה ולהפעלה. ואולי זה מקור שתיקתו: לא היה בידו להציע הצלה של ממש. אולי משום כך העדיף שתיקה על דיבור־סרק, אלם על מלל שאין מעשה בצדו.

י. ההיה אפשר להציל?

יש שואלים: האם יכול בן־גוריון לעשות יותר למען ההצלה? מדוע לא עמד בראש ועד־ההצלה?

השואלים שוכחים כי מאז פרוץ המלחמה הקדיש בן־גוריון את מיטב מאמציו להקמת הצבא היהודי שנועד גם להגן על היישוב בפני התקפה נאצית, וגם ללחום בהיטלר, כמו צבא צרפת החופשית, או הצבא הפולני והצבא הצ'כי. ההיתה תשובה הולמת לשואה יותר מצבא יהודי? אולם סירובה העיקש של בריטניה להתיר ליישוב, וליהודים בעולם החופשי, להשתתף במלחמה נגד היטלר כעם בין העמים, המחיש את אין־האונים של הישוב ושל העם הי־הודי ואת חוסר־הסיכוי לעשות פעולת־הצלה על־ידי כוח יהודי לוחם. ואכן, החטיבה היהודית הי־לוחמת (הבריגדה) שהבריטים ניאותו להקימה רק בשלהי קיץ 1944, היתה הזרוע היישוב בהצלת שארית הפליטה, ואנשיה עשו רבות לארגון הבריחה וההעפלה.

השואלים מתעלמים מתפיסתו של בן־גוריון להקמת מדינה — בעיניו לא היה מגוף כמוה להצלה. למרות הטלטלה שטלטל מייאוש לתקווה, ומוף מבלו נוכח "תעלומת הזוועה", כמה יהודים נותרו באירופה, עוד החזיק בן־גוריון באמונתו שיהודי אירופה לא ייכחדו וישרדו מהם מי־ליונים, לכל הפחות מיליון אחד. יתר על כן, הוא חשש שהשמדת היהודים באין מפריע תחזק את האנ־טישמיות גם בארצות אחרות, אפילו במערב, וסכנת ההשמדה תגדל. המדינה היתה בעיניו גם אמצעי להצלת יהודים מארצות שמחוץ לתחום הכיבוש הנאצי, וארצות האיסלאם בכללן.

לבסוף, בעלי הטענה שוכחים כי בן־גוריון לא עמד מעולם בראש מחלקה, לא בהסתדרות, לא במפלגה ולא בסוכנות היהודית; התיק הראשון שקיבל עליו היה תיק הביט־חון, ב־1946, לקראת המאבק להקמת המדינה. כיו"ר הנהלת הסו־כנות, הנחה בן־גוריון את מחלקותיה ושימש נותן להתוויית המדיניות ומנוע רב עוצמה לפעולה. אבל הוא לא ניהל מעולם את הפעולה השוטפת. המדיניות והעלייה עמדו בראש מעייניו, אבל הוא לא ניהל את המחלקה המדינית או את מחלקת העלייה. הוא הדין ביחס להצלה: הוא היה מעורב בכל תכניות ההצלה ויזם היה בכל המאמצים להוציאן לפועל. ואולם הנהלת הסוכנות פעלה כממשלה שנהגת בה חלוקת־עבודה בין השרים: וייצמן, המנהיג היהודי הראשון במעלה בעיני צ'רצ'יל וה־משלתו, היה מופקד על ניהול מגעים רמי־דרג עם השלטונות הבר־יטיים, בדרישה להפציץ את אר־שוויץ ואת מסילות־הרכבת אליה, ולהכריז על עונש מרתיע לנאצים ולמשתפי־הפעולה אתם. לא היה אז מי שייטיב לעשות זאת ממנו. שרת ניהל, בהדרכת בן־גוריון, משא ומתן מייגע עם הבריטים על עלייה בזמן המלחמה, על הקלת מעבר פליטים דרך טורקיה, על הקמת חטיבה יהו־דית לוחמת, ועל שיגור "שליחי הישוב" — הצנחנים — אל היהודים שבשטחי־הכיבוש הנאצי. קפלן טי־פל בכספים הדרושים להצלה. שאול אביגור היה האחראי על המוסד לעלייה ויצחק גרינבום עמד בראש ועד־ההצלה.

יש להבחין בין הצלה ובין ועד־ההצלה, אשר, חרף שמו, לא הוא עשה הצלה. הוועד היה מוקד לאי־סוף והפצה של מידע, פעל כמקשר בין הנהלת־הסוכנות ובין שליחיה, ועסק בייחוד באיסוף כספים להצלה. אבחנה זו עמדה ביסוד עמדתו של בן־גוריון, כשעלתה, בראשית 1943, תביעה לכינון ועד חדש. בן־גוריון התנגד לכינון ועד אופרטיבי, מצד מצב או רחב, להצלה, מפני שהפורום אשר בסמכותו לדון בתכניות הצלה, להחליט החלטות ולהוציאן לפועל היה הנהלת־הסוכנות, ממ־שלתה של המדינה־בדרך.

מיד לאחר שנודע על ההשמדה השיטתית, צצו ועלו שלוש תכניות של הצלה: תכנית טרנסניסטריה, תכנית־אירופה ותכנית לעליית 5,000 ילדים מארצות הבלקן. לעומת התכנית האחרונה, שהוצאתה לפועל היתה תלויה בבריטים, שתי התכניות הראשונות, תכניות הצלה תמורת שוחד בסכומי עתק, היו תלויות בגרמנים. אבל הקושי לגייס סכומים כה גדולים ולהעבירם לתעודתם בתנאי מלחמה — בניגוד לאיסור מפורש של בעלות־הברית, שפורסם במיוחד למנוע את ביצוע התכניות — זה היה קושי זעיר לעומת המכשולים האחרים: כינים חוסר־ההוראות שמקבלי־השוחד ז' עמדו בדיבורים והשגת הסכמה, לפחות הסכמה־שבשתיקה, של הי־שלטונות הגרמניים ושל הארצות משתפות־הפעולה. בספרה המקיף הוכיחה הד"ר דינה פורת, כי תכניות אלו — וכמותן התכנית "סחורה תמורת דם" מ־1944 — נידונו מראש לכישלון. חברי הנהלת הסו־כנות ובן־גוריון בניהם הבינו — גם על כך עמדה פורת — שהסיכויים להוציא את התכניות לפועל הי־אפסיים. אף־על־פי כן, נרתמה הנהלת הסוכנות למאמץ לבצען, והשקיעה בהן סכומים עצומים.

בן־גוריון התמסר לתכנית עליית הילדים מהבלקן, וכמאריא על כפוי וחוזן פתח בהכנות לקליטתם, בתי־קווה שהבריטיים יתירו עליית 29,000 ילדים, כל יתרת המכסה של הספר הלבן. התקווה נכזבה כליל משנודעה צביעות הבריטים, הזכוו שתכניותיהם נועדו רק להשלות את היישוב ולהסות את הנהלת הסו־כנות, הם אף שמים מכשולים על דרך הצלתם של המעטים שהצליחו לצאת מגיא ההריגה. בן־גוריון וחבריו העמידו פנים אל פנים מול האמת האכזרית: אין סיכויים לי־הצלה.

פעולות ההצלה בהיקף קטן נמשכו, וכן עלייה בלתי־לגאלית במבזים זעירים, כמתחייב בנסיבות המלחמה, אבל את תכניות ההצלה הגדולות לא היתה ברירה אלא לדחות לאחר־הניצחון. מעתה הק־דיש בן־גוריון את כל כוחותיו להכנות ליום שבו יהיה אפשר להעלות את שארית־הפליטה ולה־קים מדינה. שהרי מוטב שואה שלאחריה יזכה ישראל במדינה מאשר שואה שלאחריה לא יזכה ישראל בכלום. תחושתו שאחרי המלחמה תבוא ההזדמנות הגדולה, שאסור להחמיצה, חיזקה את ידיו לפעול לפי "כלל התועלת".

דומה שכל חייו, ובעיקר בעתות משבר, פעל לפי כלל זה, שנטבע ב־1940:

לא נעסוק בהמצאת־כופר — ואל נא נעסוק בעבודה ללא תועלת.

משמע, יש להשקיע במאמץ רק בדבר בר־השגה ולא בשגיונות ובתי־כיות. נפל שהן בגדר מאבקים לריק. הוא ידע תמיד לעסוק במה שחשוב לעיקר, למועיל ולאפשרי, ואת מיטב מאמציו ואת כידרב כוחו תיו הקדיש לגיבוש המפלגה ולליי־כוד היישוב לקראת המאבק להקמת המדינה.

י"א. מבט לשילומים

מאז תחילת 1943, השקיע בן־גוריון עבודה רבה בוועדת־התכנון (ועדת־התכן) מתוך אמונה שיהיו מיליון יהודים שירצו לעלות לארץ־ישראל אחרי המלחמה. הוא הנחה את הוועדה להכין — בשיתוף מומ־חים — חומר "לתכנית של יישוב מיליון יהודים בארץ, בחקלאות, תעשיה, מסחר, מלאכה — יחד עם תכנית למימון הדבר". בן־גוריון לא הסתפק איפוא בהשמעת סיסמאות להעלאת מיליון, אלא פעל לתכנון המבצע ולהכנתו.

עיסוקו בתכנית לקליטת המיליון גרם לו שייתן דעתו לשאלת המימון — ביצוע התכנית היה כרוך בפתרון בעיה זו לא פחות מאשר בשאלה המדינית. בתוך כך, החל להתרקם בראשו רעיון השילומים: הן גרמני ייתנו כפיצוי לעם היהודי ויתפזה כולו לבניין ארץ־ישראל. בינואר 1944 ערך בכתב־ידו טיוטה לאמור: "הוועידה מציעה להנהלת הסוכנות היהודית למנות איש או חבר־אנשים לברר במפורט את נכסי האויב (נכסי הגרמנים) — דלא ניידי ודניידי — הנמצאים בארץ, כמקור פיצוי לעם היהודי ולתושבים יהודים".

הצעתו שהנהלת הסוכנות תקבל לידיה פיצויים בשם "העם היהודי" היתה בבחינת חידוש, ובן־גוריון העסה עליה ב־1944 נוסחה שלא הותירה עוד ספק בדבר כוונתו. "מי יהיה היורש של ששת מיליונים הי־הודים שנהרגו... זוהי השאלה... על זה צריך לחשוב, לזה צריך להתכונן... צריך לבנות מכשיר שי־דבר בשמנו, מכשיר שיקבל "פי־צויים כספיים לעם היהודי מגרמניה לשם הקמת ארץ־ישראל". כמדומה לא היה ביטוי בולט מזה לניצול אסון יהודי למען הפתרון הציוני. גם תכנית זו של בן־גוריון תיתקל בה־ריה ובוויכוח ולבסוף תתגשם בהסכם־השילומים שנחתם בין גרמניה וישראל ב־10 בספטמבר 1952.

תשובת בן־גוריון לשואה, שבה השקיע את כל מאמציו בשנות השואה, יכלה להינתן רק אחריה. אך חזון המדינה לא היה רק תכנית ההצלה הגדולה שלו, אלא גם ערובה ששואה שנייה לא תפקוד עוד את העם היהודי.

י"ב. גלל הצבת

חביב היה על בן־גוריון המאמר העברי "צבת בצבת עשויה", משמע, אין אתה יכול לעשות צעד שני או שלישי בטרם עשית את הראשון. הצעד הראשון, לדידו, היה המאבק לניצוח מפלגתו אחרי הפילוג. למשימה הזאת יעד את זמנו ומרצו. מפא"י — מפלגת־הרוב — מלוכדת וחזקה היתה לדידו "צבת ראשונה". בצבת זו בימינו יוכל לגשת להתקנת הצבת השנייה, הקמת המדינה: מדינה שתהיה הצלה ד־תשמש ערובה למניעת שואה בעי־תיד. וכך אמר ב־1944:

עניין "הצבת הראשונה קודם לכל". ולמרות שהעניין הי־משוער הוא עניין ההצלה... אנו מוכרחים לראות ברגע את הפעולה הציונית (במפלגה) כראשונה במהותה... הצבת הראשונה... עבודת המפלגה... זו אולי דרך ההצלה היחידה.

אין זה מפליא שחשב כך. אלא שיכול — וחרף כל מה שידע וחש — לנהוג כמצוות־מוסכמה: בעת שלא־רק הקרקע אלא העם היהודי עצמו בער באש תופת, יוכל לעסוק בעניין־מפלגתו. כאילו אלה ימים כתיקונם. דומה היה לפי שאומר: בהיוסם ארץ, התקן בחירה. אולי תודות לכך, באה התקומה אחרי השואה.

כל הזכויות שמורות לשבתי טבת 1978 (C)

(מאמר שני ואחרון)

> "שמעתי סיפור זוועה ותלאות, ששום דנטה או פו לא היה מסוגל להעלות בדמיונו, ואתה חש עצמך חסר־אונים לגמרי ואפילו אינך יכול לצאת מדעתך — השמש זורחת בכל גבורתה וגם אתה חייב להמשיך בעבודתך הרגילה."

נמל אשדוד: לראשונה למעלה מ־8 מיליון טון מטענים

מאת ג. רפאלי

לנמל אשדוד מלאו 22 שנה וב־31 במרס מסתיימת השנה התקצי־בית התפעולית. אילן אור, מנהל נמל אשדוד מזה 4 שנים, אינו מכחיש כי הוא גא על גידול ניכר זה של שינוע מטענים בנמל. גידול של מיליון טון לעומת שנה שעברה וגי־דול של 5,2 מיליון טונות לעומת המטענים לפני 10 שנים, למשל. מה שאיפיין את הגידול בשנים האחרו־נות הוא כי חלק גדול מהגידול היה ביצוא של פוספטים ואשלג ואילו השנה הגידול הוא במטען כללי ומי־כולות — גם ביצוא וגם ביבוא. ביטוי מוחשי לתנועת מטענים הערה בנמל ניתן בחולם לקבל אם מתבוננים דרך חלון חדרו של אור הומה. כל הרציפים תפוסים באוניות שונות, בהן שוקקת פעילות, והרוב שטחו הפנוי של הנמל תפוס במכולות יבוא מאירופה. בחודש מרס בלבד הגיעו לנמל 5500 מכולות (לעומת 3000 בפברואר ו־1800 בינואר). על שאלתי, משיב מנהל הנמל כי נמל אשדוד ביסס את מקומו כנמל מוביל ומתוך 13,5 מיליון טון ששונעו דרך נמלי הים התיכון — עברו דרכו כאמור 8 מיליון, ב־50% יותר מאשר בנמל חיפה.

לא רק שיבושי עבודה

הסיבה, בין היתר, לכמות המטע־נים העצומה שהועברה דרך נמל אשדוד היתה מיומנות גבוהה של הנמל, המורכבת מתפוקות גבוהות לציוד מתוחכם שמטפל כהלכה וביחסי עבודה תקינים. השנה לא היו שיבושי עבודה אלא מעטים בלבד וגם אז המקור היה רק בעיות לוקליות. מצבת כוח האדם יורדת בהתמדה. כמו בעבר גם השנה היא ירדה ב־35 אנשים. כיום יש בנמל 1190 עובדים. היו זמנים שבנמל אשדוד עבדו 2008 איש בשינוע כמויות קטנות יותר לאין ערוך של מטענים.

תהליך פיתוח מואץ

על הנמל עובר תהליך של פיתוח מואץ אשר יביא אותו לשלב בו בבריכה הקיימת (השטח בין שוברי הגלים) ימוצו כל האפשרויות הקיי־מות. בשטח רציף 9 ישלמו ב־1987 שני מנופי גשר דרובליותיים — שינוע של מטענים בתפזורת ובמכו־לות. הרציף הזה ישמש החל מ־1989 לפריקת פחם לתחנת הכוח באשק־לון — 2 מיליון טון פחם בשנה לתחנת הכוח ועוד חצי מיליון טון פחם לתעשיה. כמו כן הולכת ומשתלמת הבנתו של שטח איחסון נוסף בסוף המכולות (ראה צילום) שיגדיל את כושר האיחסון בשליש (750 מכולות נוספות). הוחל גם בבניית מסוע מרציף 9 לשטח מאגר הפחם — לאורך של 2 ק"מ — עבור תחנת הכוח, כאשר מהמאגר לתחנת הכוח יוסע הפחם ברכבות. לאחר גמר עבודות הפיתוח שהוזכרו ישלם כל הפיתוח האפשרי בתחומי הנמל הקיימים. התרחבות נוספת בעתיד תהיה אפשרית רק ע"י בניית החלק הצפוני של הנמל (שלב ב') וזה בכל הנראה לא יקרה בשנים הקרובות.

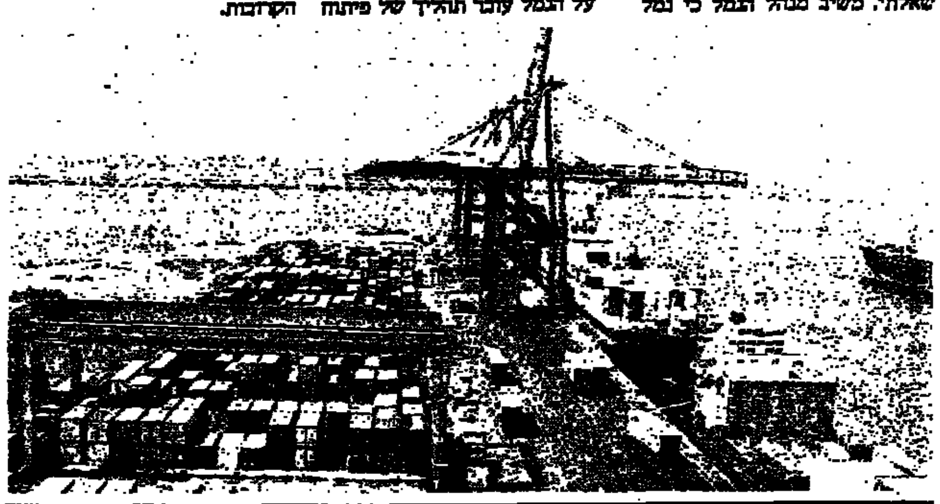

מרום שרותי תעופה בע"מ
חוגגים 30 שנה

לחברת מרום
שרותי תעופה בע"מ
ברכות לבביות
ליום חגכם
קר־אופ הנגב
אגודה שיתופית חקלאית של משקי עבודה להובלה בע"מ
הנגב

לחברת מרום
שאו ברכה להמשך שגשוג
"השחר" דלק ושירותים בע"מ
נתניה דרום 053-51477

לחברת מרום
לחג השלושים
אחולי הצלחה
ושגשוג
אחים ניסמוב
הרצליה

לחברת מרום
שרותי תעופה בע"מ
לחגכם שאו ברכה להצלחה
בהמשך הדרך
עובדי חוץ אשדוד
וההנהלה

לחברת מרום
שרותי תעופה בע"מ
שאו ברכה
ליום חגכם
נלד בית מלאכה מכני
אזור תעשיה רעננה

ל־"מרום"
שרותי תעופה בע"מ
ברכות לבביות ליום
חגכם ואיחולינו להמשך
שיתוף פעולה פורה
משרד ד"ר בן אדם אריאל
רח' מרים החשמונאית 20 ת"א
טל. 03-456724, 03-451724

לחברת מרום
ברכות
ביום חגכם
י. דיזל
אוטו אינסטרומנטס
תיקון ספידומטרים
דרך פ"ת 62

למרום
שרותי תעופה בע"מ
שאו ברכות ביום חגכם
מאחלים
חב' ז'יבצקי
סוכנות לבטוח בע"מ
רוטשילד 21 ת"א 614411

למרום
שרותי תעופה בע"מ
איחולינו הלבביים
ליום חגכם
תג.ל. תעשיה בע"מ
מקבוצת הכמט
הפלסטיק — כור

לחברת מרום
עלו והצליחו
בהמשך הדרך
מסעדת
שבלול הזהב

למרום שרותי תעופה בע"מ
ולמר מוקס קדמור
שפע ברכות ל־30 שנות פעילותכם.
הצלחה ושגשוג להמשך הדרך.
מאחלים
אדי מריאן
א. מריאן ושות' בע"מ
סוקרים ושמאים

עירית תל־אביב־יפו
מינהל החינוך הנוער והתרבות

החברה לפיתוח יפו העתיקה

14-18 באפריל

הכינו כרטיסים מראש!

פסטיבל תל־אביב למוסיקה ווקאלית
THE TEL-AVIV FESTIVAL FOR VOCAL MUSIC

לוח מופעים
יום שלישי 14.4.87
20.30 טקס פתיחה (כיכר קדומים) 21.00 המקהלה הפילהרמונית ת"א (כנסית סט. פיטר) 21.30 ערב אופראי (החמאם) 21.30 זמרי המדריגל — ירושלים (כנסית סט. ג'ורג') 21.30 האנסמבל הפילהרמוני החדש לכלי מתכת והקשה (כליף) 21.30 התל־אביבים (רחבת קדם)
יום רביעי 15.4.87
18.00 קול הנעורים (כנסית סט. ג'ורג') קונצרט משותף לשלש מקהלות הנוער מהמשובחות בארץ 19.00 קנטילנה והשמיניה הקולית (כליף) 20.30 מקהלת גיתית (בתכנית אקפלה), האנסמבל הקולי של המדרשה למוסיקה ת"א פרגולזי סטבאט מאטר (כנסיית סט. ג'ורג') 20.30 מקהלת הקיבוץ הארצי (כנסית סט. פיטר) 21.00 להקת העוגן (רחבת קדם) 22.00 מקהלת רינת (החמאם) 22.00 קולן חמישיה גרוזינית (כליף) 23.15 שירת המקהלות (החמאם) הקהל והמקהלות שרים ביחד
יום חמישי 16.4.87
20.00 פלקרמרקט — מקהלה אוסטרית (החמאם) 20.00 זמרי המדריגל (תיאטרון הסימטה) 21.00 הרעננים (רחבת קדם) 21.30 ערב אופראי (כליף) 22.00 הסווינגל סינגרס (החמאם)
יום שישי 17.4.87
14.00 פ. מנדלסון — האורטוריה אליהו (מועדון נובמבר)
יום שבת 18.4.87
11.00 בוקר באך (החמאם) הקהל שר מיצירות י.ס. באך 20:30 קונצרט סיום חגיגי פ. מנדלסון — האורטוריה אליהו (מועדון נובמבר)
במשך שלושת הימים הראשונים של הפסטיבל יערכו מופעי חוצות של מקהלת מעיין, האנסמבל הווקאלי — "רימוני", ו"קלידוסקופ" — תיאטרון רחוב ווקאלי — סמינר הקיבוצים
ב־15.4 תערך שירת קנונים עם הקהל בחוצות יפו העתיקה

"אליהו"
בביצוע הסינפונייטה הישראלית - ב"ש והמקהלה הפילהרמונית של ת"א.
סולנים: מירה זכאי, גילה יהן, דניה חסקינה, סטפן באבייר, ארתור יקן. מנצח: מיכאל שני.

ערב אופראי
מהסולו ועד האנסמבל
ביצירות מתוך לה טרוויאטה, כרמן, דון ג'ובאני ועוד.
ניהול מוסיקלי: נחמה דוברה.

כרטיסים במחירים עממיים: הפצה ראשית "לאן" דיזנגוף 101 ... "לאן הערב" אחוזה 110 רעננה ... 03-230898, 231189 להזמין כרטיסים בזאת באמצעות הטלפון. בכל קונה 3 כרטיסים ... אליהו - הרביעי חינם.

הסעות באוטובוסים יעמדו לרשות הבאים ממגרשי החניה למוקדי ההופעות

صكنا من الاهل

صكنا من الاهل

מכתבים למערכת הארץ

תלי תלים של טיוחים

לפי ידיעה ששודרה ב"קול ישראל" ב-1 באפריל, יש ויכוח בין קובעי המועדים הרשמיים בשאלה אם לציין את ה-5 ביוני כיום איחוד ירושלים או כיום מלחמת ששת הימים.

מלחמה נוספת שפרצה בתאריך ה-5 ביוני לא נלקחה בחשבון אפילו לצורך ויכוח זה. שבע מאות החיילים שנפלו בלבנון למן אותו תאריך, אינם ראויים — לפי אותם גורמים רשמיים — להיזכר גם בזיכרון שכוח. בכלי התקשורת מדברים כעת על פרשת פולארד ופרשות השב"כ ועניית הבנקים ואיראן-גייט, ואילו פרשת הבוץ הלבנוני נקברה כאשר האחראים לה מוסיפים תלי תלים של טיוחים.

אפרת שפיגל
תל-אביב

ריח של נקמה

לפני ימים אחדים חיסל צה"ל חוליית מחבלים בגבול הצפוני והרג את חמשת חבריה.

בטלוויזיה ובעיתונות הוצגו התמונות של המתים ולצדן צולמו, לתפארת, אלה שחיסלו אותם.

ריח לא נעים של נקמה פרימיטיבית. השמחה מתגנבת למותם של אויבים בגוף מהתהלמויות אלה. מוטב שנזכור את צווי תורת ישראל "בנפול אויבך אל תשמח". אין מקום להורות הנקמה כאשר מתים מונחים לפניך ואף אם מחבלים הם.

תל-אביב ד"ר אברהם פישמן

מכירת נשק: בגידה

"וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות" (ישעיהו ב, 4).

מדינת ישראל נוסדה על רעיון נשגב זה, היא "מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום, לאור חזונם של נביאי ישראל" (ממגילת העצמאות).

מכירת כלי משחית אינה רק בלתי מוסרית ואפילו אסורה על-פי הפסק הרבני (רמב"ם, משנה תורה, הלכות רוצח י"ב, 12), היא בגידה בעקרונות שעליהם קמה מדינת היהודים.

ד"ר הרברט כהן
אשדוד

האלה חרדים?

לפני ימים אחדים פורסם עוד אחד ממעלליהם של החרדים, שמסיבות שונות ומשונות זכו להשתקה במשך תשעה חודשים. הידיעה מספרת כי חרדים נכנסו ל"יהוד העץ" במנזר המצלבה בירושלים, ושיפצו אותו בצואה, בבזלם את הכנסיה הפתוחה למבקרים.

לפי אמונת הנוצרים, מצויים מתוך זה שרידי העץ שעליו נצלב ישו, ולא יקשה להבין ולחוש את גודל הפגיעה במאמינים הנוצרים, וביהודים שערך השמירה על המקומות הקדושים עומד לנגד עיניהם.

רבדרובין
עומר

מפקדי אוכלוסין וקורבן הפסח

מאחר שהיה איסור מפורש על מניית העם, נהגו המלכים לספור את האוכלוסים בחג הפסח לפי כמות הצאן שנשחט לקורבן.

מאת הרב שלמה גורן

האיסור למנות את ישראל מעוגן בתורה, בנביאים ובהלכה. כמו שהוזהרנו בתורה "ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם" (שמות ל' י"ב). דוד המלך, שעשה בערוב ימיו מפקד בעם, נענש הוא וכל ישראל עמו. כמו שכתוב: "ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם לאמור לך מנה את ישראל ואת יהודה" (שמואל ב' כ"ד, א'). וכתוב משם: "ויך לב דוד אותו אחרי כן ספר את העם ויאמר דוד אל ה' חטאתי מאד אשר עשיתי...ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד וימת מן העם מדן ועד באר-שבע שבעים אלף איש" (שם, כ"ד, ט"ו).

ההלכה קובעת במסכת יומא (כ"ב, ב'): אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה. וכל המונה את ישראל עובר בשני לאוין שנאמר "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר" (הושע ב', א'). מטעם זה הנהיגו בבית המקדש, בפיס היומי של משמרות הכוהנים לעבודה, להצביע ולמנות את האצבעות ולא את האנשים. הרמב"ם שואל ומבאר: ולמה מונה המנצח שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו, ולא היה מונה על האנשים עצמן? לפי שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר, שנאמר "ויפקדם בטלאים" (רמב"ם, הלכות תמידין ומוספין, ד', ד').

כדי להתגבר על איסור זה, בבואם לעמוד על מניינם של ישראל, השתמשו בקורבן הפסח. מכיוון שכל עם ישראל, האנשים והנשים, היו חייבים להשתתף מדי שנה בהקרבת הפסח, והיו אוכלים אותו בחבורות של כעשרה אנשים, היה אפשר לעמוד על מניינו של העם לפי מספר קורבנות הפסח שהיו מקריבים.

מפקד העם היה חשוב, מאחר שבאמצעותו עמדו על מניינו המשוער של הכוח הלוחם בישראל. משתמע מן הכתובים במפקד שעשה דוד המלך, כי תוצאות המניין הראו כמה אנשי חיל שולפי חרב היו בישראל ובשבט יהודה.

הראשון שהשתמש בקורבנות הפסח כדי לערוך מפקד של הלוחמים היה שאול המלך במלחמתו נגד עמלק. "וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים מאתיים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה" (שמואל א' ט"ו ד'). רש"י מפרש את הכתוב: "אמר לכל אחד ואחד שיקח טלה מצאנו של המלך. ואחר כך מנה את הטלאים, לפי שאסור למנות את ישראל". בתרגום יונתן בן עוזיאל לארמית (מגילה ג' א') מתורגם הפסוק משמואל א' במלים: "וכנש שאול ית עמא ומנינון באמרי פסחיא", שפירושו: וכינס שאול את העם ומנה אותם בקורבנות הפסח.

פירוש זה של יונתן בן עוזיאל מתאמת על ידי מקרא אחר סתום וחתום. בדברי הימים מסופר על הפסח שעשה יאשיהו המלך. נאמר: "ולא נעשה פסח כמוהו בישראל מימי שמואל הנביא וכל מלכי ישראל לא עשו כפסח אשר עשה יאשיהו" (דברי הימים ב', ל"ה, י"ח). מדוע מוזכרת תקופתו של שמואל הנביא בהקשר לקורבן הפסח, והיכן מצאנו שעשה קורבן פסח בימי שמואל, ושהיה דומה לפסח של יאשיהו? בא תרגומו של יונתן בן עוזיאל, ומיישב את הדברים. הייחוד שבפסח שעשה יאשיהו הוא, אם כן, שהמלך סיפק את קורבנות הפסח לישראל מצאנו שלו, כמו שכתוב שם בדברי הימים: "וירם יאשיהו לבני העם צאן כבשים ובני עזים הכל לפסחים לכל הנמצא". רש"י מביא בשם ר' אליעזר ב"ר משלם: כן עשה שאול סיפק את הטלאים לקורבן פסח לעם משלו. ורש"י פירש את הכתוב "ויפקדם בטלאים": "אמר לכל אחד ואחד שיקח טלה מצאנו של המלך, ואחר כך מנה את הטלאים". ואם היו אלה קורבנות פסח, הרי שנהג כמו יאשיהו המלך, שנתן לעם קורבנות הפסח משלו.

מפקד אחר של עם ישראל, שנעשה באמצעות קורבנות הפסח, מצוי בספרות התלמודית והמדרשית. זה מפקד, שתוצאותיו הבהירו על גידולו העצום של עם ישראל בימי הבית השני.

בשלושה מקומות, בתוספתא, בתלמוד ובמדרש, מסופר על מפקד זה, שנעשה ביוזמתו של אגריפס המלך, בסוף ימי הבית השני. בתוספתא פסחים פ"ד נאמר: פעם אחת ביקש אגריפס המלך לידע כמה מניינים של אוכלוסין. אמר להם לכוהנים הפרישו לי כליא אחת מכל פסח ופסח. הפרישו לו שש מאות אלף זוגות של כליא כפלים כיוצאי מצרים. ואין כל פסח ופסח שלא היו עליו מעשרה מניין. חוץ ממי שהיה בדרך רחוקה או טמא, כן ביום נכנסו ישראל להר הבית, ולא היה מחזיק, והיה נקרא פסח מעובין. ע"כ. מעין נוסח זה מובא גם בתלמוד בבלי פסחים (ס"ד ב').

ממפקד פסחים זה של אגריפס המלך, אנו למדים שאוכלוסי ישראל מנו למעלה משנים-עשר מיליונים, מכיוון שהביאו מיליון ומאתיים אלף פסחים, ואין לך פסח שלא נמנו עליו לפחות עשרה איש, הרי לנו 12 מיליון מקריבי קורבן פסח. לפי המדרש איכה פ"א ב' משתמע שמספרם של עושי הפסח עלה בהרבה מזה. את הפסוק "ואין לך כל פסח ופסח שלא היו עליו מניין יותר מעשרה" מפרש ר' חייא "אפילו ארבעים ואפילו חמישים". ובר קפרא אמר "אפילו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או בדרך רחוקה". יוצא, לפי המדרש, שאוכלוסי ישראל הגיעו לעשרות מיליונים.

נתונים אלה מעוררים בעיות הלכתיות חמורות. לפי ההלכה, צריכים היו לשחוט את קורבן הפסח אך ורק בשטח עזרת ישראל ועזרת הכוהנים. הייתה זו רחבה שרוחבה מצפון לדרום 135 אמה, וארכה ממזרח למערב 187 אמה, ולצורך שחיטת קורבן הפסח עמדו לרשות המקריבים רק 22 אמה ממזרח למערב, משער ניקנור המזרחי עד המזבח, ו-135 אמה מצפון לדרום. אם נוסיף לכך שזמן הבאת קורבן הפסח ביד בזמן המצומצם בשעות רגילות לשלוש שעות ומחצה בלבד, מכיוון שהקריבו אותו לאחר התמיד של בין הערביים ולאחר הקטורת של בין הערביים והטבת הנרות — היכן ומתי הספיקו לשחוט מיליון ומאתיים אלף בהמות ולשפוך את דמם על המזבח?

גם אכילתו של קורבן הפסח מעוררת דילמה. הרי חייבים היו לאכול את הפסח בתוך חומות ירושלים המקודשות, ואסור היה לאכול אותו בקומה עליונה, בעליות או על גגות, מאחר שיש הלכה בתלמוד שגגות ועליות לא נתקדשו בירושלים. היכן היה מקום ל-12 מיליוני אנשים לערוך את הסדר בגובה פני הקרקע של ירושלים?

צלייתם של קורבנות פסח כה רבים גם היא בעיה. לפי ההלכה היו חייבים לצלות את קורבן הפסח בשווה או בתנור של חרס כשהוא תלוי על שיפוד של רימון, ואסור לו לנגוע בדפנות התנור או במחבת. היכן העמידו מיליון ומאתיים אלף תנורים בירושלים בין החומות?

המקורות התלמודיים מלמדים שלקראת חג הפסח הייתה דאגה גדולה לתנורי פסחים. בסנהדרין י"א א' כתוב, שאם נוכחו לדעת שלא יספיקו תנורי הפסחים להתייבש לפני פסח, היו מעברין את השנה "עד שייבשו התנורים" [illegible].

מפקד מפורש יותר של אגריפס המלך נזכר ב"תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים" (ספר ו' פ' ב') ליוספוס פלאויוס. אלא שתוצאות המפקד, הן של הפסחים והן של האוכלוסין, קטן בהרבה מזה של התלמוד והמדרש. לפי פלאויוס, היוזמה לעשות את המפקד לא היתה של אגריפס, כי אם של נציב רומא, שרצה לדעת את כוחו הצבאי של עם ישראל. מספר פלאויוס: "כי ברצות נציבים להגאות את תפארת ירושלים לקיסר נירון למען אשר לא יבוז לעם היהודים, ביקש את הכוהנים לספור את מספר העם הנודע... והנה הגיע החג הנקרא פסח אשר בו היהודים מקריבים זבחים מתשע שעות עד אחת עשרה שעה. וזו חבורה הנבנית על קורבן אחד לא מעטה מעשרה אנשים...והכוהנים פרשו גם לחבורות בנות עשרים איש והכותבים מנו את הזבחים ומספרם היה עשרים וחמישה רבוא וחמשת אלפים ושש מאות".

כלומר, מספר קורבנות הפסח היה 255,600, הווי אומר שמספר האנשים שהקריבו ואכלו את קורבן הפסח היה למעלה משני מיליון חמש מאות חמישים וחמשה אלף. גם ציבור עצום זה קשה לארח בסדר פסח בירושלים שבין החומות. גם אם הוא מהווה 21 אחוז מן המפקד של התוספתא, התלמוד והמדרש.

במלים אחרות, גודל אוכלוסי ישראל במפקד של אגריפס לפי התלמוד והמדרש היה פי 4.69 מזה של יוספוס פלאויוס. אם נדייק, אכן מצטמצמים הקשיים שעמדו בדרך לקיום חג הפסח בירושלים, מכיוון שמדובר בחמישית מהאוכלוסיה שהיתה בירושלים לפי המפקד של התוספתא, התלמוד והמדרש. אבל מצד שני מצמצם יוספוס את זמן הקרבת קורבן הפסח מ-3 שעות וחצי לפי ההלכה התלמודית, לשעתיים בלבד. הסיבה לכך היא ברורה, שבימיו של פלאויוס נהגו להקריב את קורבן הפסח לפני הקטורת והדלקת הנרות בערב. איך הספיקו במשך שעתיים לשחוט 555,600 בהמות, לקבל את דמן בכלי שרת מיוחד, ולשפוך את הדם על המזבח?

תשובה אחת היא, שאלה חלק מהנסים שאירעו בבית המקדש. כמו ששנינו במסכת אבות ה' ה': "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש". אף שנס זה לא נמנה שם, מצינו גם נס נוסף הנזכר בתלמוד, שהתרחש בבית המקדש בכל ערב פסח שלא נזכר במשנה: כאשר נתמלאה העזרה ממביאי קורבן הפסח ננעלו דלתות העזרה מאליהן. כך לפי דעת אביי בפסחים ס"ד ב'. ייתכן שבכל הנוגע למספרים דיברו חכמים בלשון גוזמה, כמו שאמרו במסכת חולין צ' ב'. אבל קשה לומר כך על המפקד של אגריפס המתואר אצל יוספוס פלאויוס, שגם הנתונים שלו קשה להולמם אלא על ידי נס.

בית ליסין · תיאטרון · בידור · מוסיקה

דודו טופז
בהצגת הבידור החדשה
בלי חשבון

אולם "אולם" מוצ"ש יום ב' 14.4 ב-10.00, יום ד' 15.4 ב-10.00, כרטיסים במלון צנובר והקופה טל. 73176
יגור "יד למגינים" יום ו' 17.4 ב-10.00, טל. הקופה 954174
קריית-חיים "בית-העם" מוצ"ש 18.4 ב-9.00, טל. הקופה 721705
גבעתיים "שבזי" יום א' 19.4 ב-10.00
כרטיסי הדרן 2488787, קסטל 444725, בסוכנויות ובקופות, ואצרון לילך 293905
— פרסום בלביא

הארץ ממליץ

אמריקאית אהובה מקירבה (חנה ואחיותיה (ת"א, ירושלים) — סיפורה של משפחה אמריקאית, והיחסים בתוכה מוצגים באירוניה ובחום ע"י וודי אלן.

חליפת ערב (ת"א, ירושלים) — מחזה ובעשיית למלודרמה, על משחקי כח המשבים את הגדרות המין. סרט צרפתי.

המחרת (ת"א) — סרט על התבגרות בקיץ אחד, בעיר צרפתית קטנה. בבימויה של שרלוט ג'ב צבורג.

(ת"א) — סיפור אהבה עירון עם צילומים מקסימים של מירנדה הבכור והגבולי לפי "יחד עם גוף" של מרסמר.

מלך (ת"א) — משלוש רומנטי, בקולנוע קרוב לשלמות של אלאן רנה, לפי מחזה תיאטרון מסוף שנות העשרים.

קיץ (ת"א, ירושלים) — סרט דגיש של אריק רוהמר ("ירח מלא בפריז") הבתערר את תופעת הקיץ של נערה פריזאית הסובלת מבדידות.

שיחות מלוכלכות (ת"א) — סאטירה קצרית שנונה, שכולה שיחות, על אינטלקטואלים, מין, והתפוררות התרבות המערבית. והפער בין הגוף ובין הדיבורים עליו.

דקה לחצות (ת"א) — אהבתם של הצרפתים לתרבות האמריקאית ולג'ז בפרט, מתגלמת בסרטו האמוריקאי של טברניה הצרפתי. הסטפר על טיפולו המסור של בעיר פריזאי בגאון סקסופון אמריקאי המכור לטיפה המרה.

בטי בלו (ת"א) — סיפור אהבה המתחיל בקומדיה ומסתיים בטוטן טרגי, בבימויו של ז'אן ז'ק בייניקס ("דיווה").

ארבעים מ"ר ברמניה (ת"א) — אישה טורקיה כלואה ע"י בעלה בדירה קטנה בהמבורג. הסרט הטורקי של טאופיק באשר, "כלוא" יותר איתה. סרט מרכז.

פרטי בידור

הגנת קטנה ומפוחיה (ת"א) — בדור עני ויתום, בלגוריגית טובת לב, וצמא אוכל אוכל. מכבבים בסרטו המסוגנן של פרנק עוז (אחד מיוצרי "החבובות"), שהינו סרט אימים מוזר-קומדיה.

פרקים מיוחדים

עיריית תל-אביב-יפו · החברה לפיתוח יפו העתיקה

הסדרי הסעה וחנייה בפסטיבל תל-אביב למוסיקה ווקאלית

פסטיבל תל-אביב למוסיקה ווקאלית יתקיים ביפו העתיקה בתאריכים 18-14 באפריל.

כל אתר יפו העתיקה ייסגר לתנועה וחנייה בשעות בהן יתקיימו אירועי הפסטיבל.

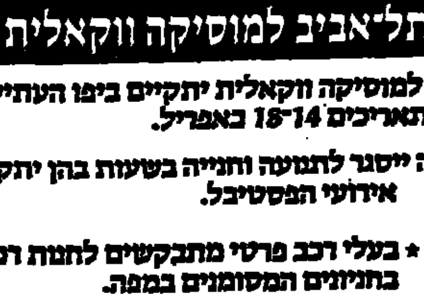

* בעלי רכב פרטי מתבקשים לחנות רכבם בחניונים המסומנים במפה.

עיריית תל-אביב - יפו תפעיל, בחינם, שירות מיניבוסים מיוחד מהחניון ליד בית גידי, לשטח הפסטיבל משעה לפני התחלת האירועים וברציפות עד סופן.

* שימו לב להסדרי התנועה.
* רכב שלא יחנה כחוק — ינעל בסנדלי דנוור.

מוזיאון האסלאם מארח

תערוכת כלי קרמיקה של פבלו פיקאסו
מאוסף אייבורי פריידוס — ניו יורק

● התערוכה תפתח לקהל החל מיום 15.4.87 ותוצג לתקופה של שלושה חודשים.

● בתערוכה מעל 70 פריטים, קערות, צלחות וכדים

המוזיאון פתוח לקהל
ימים א — ה מ-10:00-1.00; 3:30-6:00
שבתות וערבי חגים מ-10:00-1:00 (ימי ו' סגור)

המוזיאון פתוח לקהל כרגיל בחול המועד פסח
יום ו' סגור, ערב חג שני פתוח מ-10:00-1:00
חג שני מ-10:00-1:00

יד ל.א. מאיר, מוזיאון לאמנות האסלאם רח' הפלמ"ח 2 ירושלים, טל: 02-661291/2, אוטובוס מס' 15

שידור קבוע

רשת א'

07.30 דרך קל — עברית קלה
08.05 חוגה
08.30 ממטה האמבוק — שידור חי
14.06 בראש צעיר — מגאזין לילדים
15.30 השכלה ודעת לכל
16.05 ממטה האמבוק — שידור חי

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה
08.00 עושים עניין
09.05 בראש צעיר — לילדים בחופשה
10.10 כל צבעי הקשת/מגאזין יומי
11.30 סע לשלום
12.10 אלף-אלף בב'

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת
06.30 פוקחים עין — מידע ומוסיקה
07.07 שבע אפס שבע
08.05 בוקר טוב ישראל — אקטואליה
09.05 אילה בוקר
10.05 הפסקת עשר
11.05 גבון לעכשיו
13.05 אחד אחד מצטנים ישראלים
14.05 דרדרוקום
15.05 מה יש
16.05 ארבע אחר הצהריים — שירים
17.00 ערב טוב ישראל

רשת ג'

06.05 בחורה לאושר להיטים
07.05 שיר בבוקר בבוקר-פיטונים
09.05 מה, כבר תשע?
10.05 שבעים מי יודע
11.05 כדור פורח
12.05 רק מוסיקה
13.05 הב לאוזן
14.05 ממטה הזמר
15.05 חדש, חדיש ומחודש
16.05 הבבה יומית

13.00 בתני היממעשות והמטנים
14.00 להאות לא לא-תרבות ואומנות
14.30 בת צפוק-פגי המסמר
15.05 רגעי קסם
16.05 תנובת הארץ-שירים עבריים
16.35 קריאי ספר-קוראים מבליבים
17.30 יקר בלבלה
17.30 על מסמרים ואנשים

שידורי צה"ל 2

19.05 ריק, ריק
20.05 מעכבת בבסיס
22.05 על הרבש ועל הכינשוק
23.05 לילה לילה

קולנוע

תל-אביב

אורלי — ילדים חורגים לאלוהים 7.00, 9.30
גיל — האינטסלטור 5.00, 7.30, 9.40
העכבר שעה 12.00 חצות
אסתר — קשוחים שכאלה 7.30, 9.40
בית לסין — העשירים 11.15
בן יהודה — שמחי בין לסמור 7.15, 9.30
גורדון — אהבה גנובה 7.15, 9.30
דיזנגוף 1 — שיחות מלוכלכות 7.30, 9.40
דיזנגוף 2 — המרדת 7.30, 9.40
דיזנגוף 3 — זיכרונות אהבה מקירבה 7.30, 9.40
זקל — קרוקודיל דנדי 7.15, 9.30
דרייב אין — בטי הגוב 7.30, 9.30, סרט סקס 12.00
הוד — 3 אמיגוס 7.15, 9.30
הקולנוע — שבטע עיון 7.15, 9.30
רב חן:
חן 1 — צבע הכסף 7.15, 9.45
חן 2 — הדוגמן שלי באוקספורד 7.30, 9.45
חן 3 — אל תקרא לי לבן 7.35, 9.45
חן 4 — התושה נעימה 7.20, 9.45
חן 5 — בלשע אתמול היום 7.30, 9.45
לימור — הבקר שאחרי 5.00, 7.15, 9.30
לב 1 — חליפת ערב 7.50, 9.50
לב 2 — בקצב השטן 7.40, 9.40
לב 3 — קיץ 7.40, 9.40
לב 4 — מלך 7.30, 9.40
מוזיאון ת"א — ברמניה 40 מ"ר 7.30, 9.30
מקסים — אנשי השם 7.15, 9.30
מרכז התורה והחברה הישראלית — שתי אמבטיות
מגדלור 10.00 לילה
סינמה 1 עשרת הדברות 8.00
סינמה 3 — חנה ואחיותיה 7.15, 9.30
פאר — ללא רחמים 7.15, 9.30
סינמטק — מנון מנון 7.30, אבודים באמריקה 9.30
פריז — בטי בלו 7.00, 9.30
צפון — שמר לרגל שיעצים סרט המחזות עם הדרך
שחף — פלאטון 7.00, 9.30
תמר — האינטסלטור 7.30, 9.40, להיות שם
12.00 חצות תבלת — דקה לחצות 7.00, 9.55
תל-אביב — בפר הזהב 7.15, 9.30

כפר סבא רמלה

היכל התרבות — יהושע אתמול היום 7.15, 9.30

פתח-תקוה

היכל 1 — ילדים חורגים לאלוהים 7.00, 9.30
היכל 2 — פלאטון 7.00, 9.30
היכל 3 — 3 אמיגוס 7.15, 9.30

ירושלים

אדיסון — בפר הזהב 7.00, 9.30
אור 1 — קרוקודיל דנדי 7.15, 9.15
אור 2 — בק פלאש הקפוץ 7.15, 9.15
אור 4 — חליפת ערב 7.15, 9.15
אור 5 — הבעיה השלישית שלי 7.15, 9.15
אורנה — קשוחים שכאלה 7.00, 9.00
בית אגרון — ישעני 6.15, פינק פלויד החומה 8.00, כבור כל המבים 10.00, אבודים להוסים 12.00 חצות
בית הילל — פלאטון 7.15, 9.30
המודה — טובה צמיר האינטסלטור 11.00 מוצאי חג 9.30
מיטשל — ילדים חורגים לאלוהים 7.15, 9.30
מקור — חנה ואחיותיה 7.00, 9.15
סינמטק 1 — הכבוד של פריצי 7.30, רכבת תחתית 9.45
סינמטק 2 — המטול השותר בערגבר 8.30
עדן — 3 אמיגוס 7.30, 9.30
רון — הבקר שאחרי 7.00, 9.00
תיאטרון ירושלים — כם הדמים 9.15

רמת-גן גבעתיים

אורדע — צבע הכסף 7.00, 9.40
ארמון — שמחי בין לסמור 7.15, 9.30
אלמוג — קרוקודיל דנדי 7.15, 9.40
אורדע — ילדים חורגים לאלוהים 7.15, 9.30
לילי — פלאטון 7.00, 9.30
רב בן — רמת גן
בן 1 — קשוחים שכאלה 7.25, 9.40
בן 2 — חנות קטנה ומפחידה 7.25, 9.45
בן 3 — גלשע אתמול היום 7.10, 9.40
בן 4 — אל תקרא לי לבן 7.30, 9.45
שבים — 3 אמיגוס 7.15, 9.30

רחובות

בית העם — קוראטה קיד 2 7.00, 9.15
חדר — ילדים חורגים לאלוהים 7.00, 9.15
חן — בפר הזהב 7.00, 9.15

כפר סבא

חן — שיחות מלוכלכות 7.00, 9.15
טגל — ניפגש בתוף 7.00, 9.15
בית ביל — 3 אמיגוס 7.15, 9.15

עפולה

היכל התרבות — 3 אמיגוס 7.00, 9.00

הרצליה

דוד — כרך וקירות הקסמים 11.00, 3 אמיגוס 7.15, 9.30
חיפל — בפר הזהב 7.15, 9.30
דן אביבית — מועדון קלטע — אהבה בשוקים 7.00, 9.30
תפארת — ג'ק פלאש הקפוץ 7.30, 9.30

חיפה והסביבה

אורה — פלאטון 6.30, 9.00
אורלי — אהבה גנובה 7.00, 9.15
אמפיתיאטרון — כלא נשים האש 7.00, 9.30
ארמון — קשוחים שכאלה 6.45, 9.00
חן — דקה לחצות 6.45, 9.15
סינמטק — הצבע ארגמן 9.30
עצמון 1 — ניפגש בתוף 7.15, 9.30
עצמון 2 — 3 אמיגוס 7.15, 9.30
קרן אור המרכזי — אינטסלטור ערב חג 11.00 בבוקר מוצאי חג 7.00, 9.15
שאר — קרוקודיל דנדי 7.00, 9.15
רון — בפר הזהב 7.00, 9.15
שביט — האינטסלטור 7.00, 9.00
רב גת 1 — צבע הכסף 6.45, 9.15
רב גת 2 — אל תקרא לי לבן 7.00, 9.15
אורות — כלא נשים 7.00, 9.15
בית העם — האינטסלטור 6.30, 8.30
היכל — חליפת ערב בעיבה 7.00, 9.15
פנורמה — האינטסלטור 7.30, 9.30
סביון — צבע הכסף 6.45, 9.15
ספיר — ללא רחמים 7.00, 9.15

רמת השרון

כוכב — אהבה בשוקים 7.00, 9.30

חולון

מגדל — צבע הכסף 7.15, 9.40
ארמון — אינטסלטור 7.15, 9.30
סבוי — פלאטון 7.00, 9.30
רינה — בפר הזהב 7.15, 9.30
מתנ"ס קרית שרת — חנה ואחיותיה 7.15, 9.30

קרית אונו

מתנ"ס — האישה העירומה לעצמה 8.00

חדרה

תדרה — ג'ק פלאש הקפוץ 7.00, 9.15
תן — ניפגש בתוף 7.00, 9.15

נצרת עילית

מתנ"ס — חורה לכפרים 7.00, 9.15

נס ציונה

פועות — אהבה בשוקים 7.00, 9.15

נתניה

שמיר — חורה לכפרים 7.00, 9.15
שרון — פלאטון 7.00, 9.30

בת-ים

אורדע — שמחי בין לסמור 7.15, 9.30
עצמאות — בפר הזהב 7.15, 9.30

תיאטרוני ישראל

מחר יום ב' 14.4
התיאטרון הבימה:
בהמתא 21.00
הרוד נבוח 20.30
הקאמרי — ביערות 21.00
מרדה'ה אפורה —
בית התיל 19.15, 22.00
התיאטרון הקאמרי:
אנו לא רומנים — בקאמרי
המלך האכור — בית הר שב' התקוה
רבדש נגמר — בצוותא
התיאטרון העירוני חיפה:
באבמצורה — ת' חיפה ב-19.00
הבלט של בגנוי — ת' חיפה ב-21.00
הנגמוס — ג. סאליב (96)

מדריך הארץ

ערב חג

תורנות רופאים

המגנות רופאים במקרים דחופים מ"ש בערב עד למחרת ב-7 בבוקר בתחנת מד"א טל' 101.
ירושלים 523133
תל-אביב 460111
חיפה 512233
בת ים 781111
הרצליה 052-81333
רחובות 08-451333
מוקד מידע רפואי בקופ"ח הכללית: בימים א'-ה' 8.00-20.00
בימי ו' 8.00-15.00
טלפונים: 03-433300
"שקפי" — שירות רפואי לקוד
שירת ביקורי בית של רופאים מומחים לילדים, תינוקות בשעות 24-19
טל' 03-7549111 "שקפי" קוד מנוי 222
שר"ן — שירות רפואי ביתי
ירושלים 24 שעות ביממה כלל רופאת עיניים
מוקד יום 460585, 02-669531
מוקד לילה שבת וחג 226191 מנוי מס' 1788. להשאיר הודעה לרופא תורן
תל-אביב, מוקד יום 218820, 218896
מוקד לילה 651011 מנוי 3752 ול' השאיר הודעה לרופא תורן מכון ב"ד
מרפאת שיניים לעזרה ראשונה תל-אביב:
בר כוכבא 49 טל' 03-284649 פתוחה בימים א'-ה' בין 21.00 עד 23.00, ימי ו' וערבי חג מ-18.00 עד 24.00, שבתות וחגים מ-15.00 עד 21.00
דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד המשביר) טל' 294869, 03-283822
המרפאה פתוחה כל יום כולל שבתות וחגים בין השעות 9.00-24.00, אחרי חצות בטלפון בלבד
חיפה:
רח' הנמן 26, קומה ג', טל' 04-521245, שעות הקבלה כל יום 20.00-23.00
מרכז מידע לקורבנות אונס (24 שעות ביממה):
תל-אביב טל' 234819
ירושלים טל' 02-245554
חיפה טל' 04-882611
קטנב לבות —
שרות מינויים לרופאה, שיקום וטיפוד בבית.
מרכז רפואי הרצליה פיתוח 052-548575
1500 אינזרזית 7549111
ער"ן — עזרה ראשונה נפשית: (24 שעות ביממה)
ירושלים 669911
חיפה 04-672222/3
תל-אביב 03-261111
ילדים ונוער 261113
חיפה 04-672222/3
נתניה 35516
באר-שבע 057-48111
מרכז רפואי באר יעקב 03-228958
מרכז מידע למבוגרי לוקין
מטפס "מעגלים"
א' רח 13.00-11.00
ב' רח 18.00-16.00
רח' מאזור 13 תל-אביב
שר"ן — שירות רפואי ביתי 24 שעות

תורנות בתי חולים

תל אביב
הדסה — (ילדים, פנימית)
איכילוב — (כירורגית)
ירושלים
הדסה ע"כ — (כירורגית, אורתופדית)
שערי צדק — (עיניים)
הדסה ה"צ — (פנימית)
בקור חולים — (ילדים, א.א.ג)
משגב לדך — (נשים)

תורנות בתי-מרקחות

תל-אביב
אילוזורוב אילוזורוב 76 230746
בלפור קופ"ח מכבי בלפור 2 299856
ירושלים
הר הזיתים הר הזיתים 287480
חיפה
הזיתה הביתה 22 251905
חולון הבת ים
קופ"ח עין יהב 4 884854
רמת גן
קופ"ח כללית המיתר 25 782587
פתח תקוה
קופ"ח כללית חיים עוזר 985271
נתניה
הנשיא שר' ויצמן 36 23639
הקריות
הרטן ספטת מודיעין קרית מוצקין 715136
רחובות
הנגב הרצל 196 473956

דלת פתוחה

מרכז מידע וייעוץ לצעירים ע"י צוות מקצועי — ייעוץ ומידע בנושא חברה, משפחה, מיניות — אנונימי מוחלט.
תל-אביב: ימים ב' ג' ד' ה' — 16.00-19.00
יום ו' שעות 8.30-11.00
רמב"ם 9, טל' 5101511/2
חיפה: ימים א', ד' — 16.00-19.00
רח' הנמרים 14 טל' 81520

מוצאי חג

תורנות רופאים

הזמנת רופאים במקרים דחופים: מ"ש בערב עד למחרת ב-7 בבוקר בתחנת מד"א טל' 101.
ירושלים 523133
תל-אביב 460111
חיפה 512233
בת ים 781111
הרצליה 052-81333
נתניה 923335
רחובות 08-451353
בת ים 585555
חולון 803135
לוד-רמלה 08-221022
מוקד מידע רפואי בקופ"ח הכללית: בימים א'-ה' 8.00-20.00
בימי ו' 8.00-15.00
טלפונים: 03-433300

ביממה כלל רופאי שיניים
מוקד יום 460585, 669551
מוקד לילה, שבת וחג 226191 מנוי מס' 1788 ולהשאיר הודעה לרופא תורן מכון ב"ד
מרפאת שיניים לעזרה ראשונה
תל-אביב, בר כוכבא 49 טל' 03-284649
פתוחה בימים א'-ה' בין 21.00 עד 23.00
ימי ו' וערבי חג מ-18.00 עד 24.00
שבתות וחגים מ-15.00 עד 21.00
דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד המשביר) טל' 294869, 03-283822
המרפאה פתוחה כל יום כולל שבתות וחגים בין השעות 9.00-24.00, אחרי חצות בטלפון בלבד
חיפה, רח' הנמן 26, קומה ג', טל' 04-521245, שעות הקבלה כל יום 20.00-23.00
מרכז מידע לקורבנות אונס — 24 שעות ביממה:
תל-אביב טל' 234819
ירושלים — 245554
חיפה — טל' 04-82611
ער"ן — עזרה ראשונה נפשית (24 שעות ביממה):
ירושלים 669911
תל-אביב 261111
ילדים ונוער 261113
חיפה 04-672222/3
נתניה 35516
באר-שבע 057-48111

תורנות בתי-חולים

תל אביב
הדסה — (ילדים)
איכילוב — (פנימית, כירורגית)
ירושלים
בקור חולים — (פנימית, נשים)
שערי צדק — (כירורגית, אורתופדית, עיניים)
הדסה ע"כ — (ילדים, א.א.ג)

תורנות בתי-מרקחות

תל-אביב
בת פרישמן 66 257326
שדר' פנקס 27 441449
מוצ"ש, שוד, כם
ירושלים
מרפאת רחמנה הנ"ג 28 523191
מוצ"ש, עזה עזה 15 638262
חיפה
הביתה הביתה 22 231985
חולון
ד"ר חורי מוקולוב 70 842433
בת ים
מזור הביבה רייך 20 583360
פתח תקוה
קופ"ח כללית חיים עוזר 905271
רמת גן
רמת יצחק שד' ירושלים 96 777506
נתניה
הנגן שד' ויצמן 13 22985
הקריות
הרטן ספטת מודיעין קרית מוצקין 715136
רחובות
כללית בני משה 452381

מרכזי מידע — אגד
02-528231-2 03-432777 04-549121

מוגש כשירות לציבור על ידי
הסנה חברה ישראלית לביטוח בע"מ

טלוויזיה

לימודית

09.00 טלטקסט
09.05 שעת כושר
09.15 רכבת ההפתעות
09.35 רחוב סומסום
10.05 לסי — סדרה
10.30 איזיס — סדרה
10.50 ממערב לרוחב הסהר
11.45 שירים שאוהבים עם נתני כנר
14.00 טלטקסט
14.05 קשת וענן — משמעות והגדה של פסח (ב)
14.25 שירלי טמפל — נסיכה עשירה ומסכנה

כללית

16.30 סביב העולם ב-80 יום
18.10 חג המצות — מנהגים ותקסים הקשורים בעשיית מצות
18.30 (ע) קיצור החדשות
18.32 (ע) בלשי באולם
19.30 חדשות
20.00 מבט לחדשות
20.15 אליהו — אוראטוריה
21.05 נקודת חן — טיול לחג
21.15 סדר פסח בקבוצת שילר
22.25 רצח במראות — סרט קולנוע
00.05 פסוקים לחג. חדשות

ירדן ערוץ 6

18.00 תכנית בצרפתית
19.00 חדשות בצרפתית
19.15 באכסון סטודיו
19.30 חדשות בעברית
19.45 עולם המחר
20.00 חדשות בערבית
20.30 שוב אתה (קומי)
21.10 סדרה חדשה
22.00 חדשות באנגלית
22.20 סיימון את סיימון (מתח)

לבנון ערוץ 12

13.30 חיים אחרים (סדרה)
14.00 מועדון 700
15.00 "קרנבל" עם פול ויתפלד
16.30 ילדי ההבובות
17.00 סופרבוק (מצויר)
17.30 ההבובות עם דיאנה רוס
18.00 ימים מאושרים (קומי)
18.30 לבבן ושירלי (קומי)
20.00 מגנום (בלש)
21.00 סרט: "קרן הגלמהר"
23.00 מועדון 700

יום שלישי

טלוויזיה

לימודית

09.00 טלטקסט
09.03 שעת כושר
09.15 רכבת ההפתעות
09.35 תאטרון אגדות עם
10.00 ג'ק הלבלבן — סדרה
10.50 איזיס — סדרה
11.10 מטרץ הרוחות — סדרה
11.35 מאולוהה — הרקדנית
14.00 טלטקסט
14.05 שעת כושר
14.15 מסע של לורנאנס דרייק
15.50 שביל באמצע שביל בצד
16.00 הטמבוריקים — מרע בדיוני

כללית

16.30 מסמם בלון (איוה) דמיאגוק
17.00 ערב חדש
17.00 (ע) קיצור החדשות
17.02 (ע) מר תורן — מערבון
18.30 (ע) מגמומימה — סרט תעודה
19.10 (ע) מבחר שירים לנעוריםם
19.30 (ע) חדשות
20.00 מבט אל העבר
20.30 התרשמויות
21.00 מבט לחדשות
21.30 תשרירי שירות
21.35 חיים שבאלה עם שייקה רן
23.00 ציפורים מתות בסתר
23.50 ממוקף של מקום (נבוריקים) חדשות

ירדן ערוץ 6

18.00 תכנית בצרפתית
19.00 חדשות בצרפתית
19.15 לקט שירים
19.30 חדשות בעברית
20.00 חדשות בערבית
20.30 אין כמו בבית (קומי)
21.00 תכנית בידור
22.00 חדשות באנגלית
22.20 הדרוש הרביעית (דרמה)

לבנון ערוץ 12

13.30 חיים אחרים (סדרה)
14.00 מועדון 700 14.30 התעצבלות
15.00 סרט: "המתיפור"
16.30 ילדי החבובות
17.00 הבית המעונף (מצויר)
17.30 החבובות עם ג'ון קלי
18.00 נסיעה בוולל
19.00 חדשות
20.00 צוות לעניין (פעולה)
21.00 מק'גוויר (מתח)
22.00 ואנ'אדיר (מתח)
23.00 מועדון 700

רדיו

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר
07.09 באמנה נינוחה
09.00 קונצרט בוקר
11.57 מגישים שיר
12.00 מן הרסיטה
13.05 באמנה נינוחה
15.00 הנבה מוסיקלית
16.00 מאולמי הקונצרטים שלנו
18.00 לקראת החג
19.00 קונצרט מיצירותיו של ארנסט בלוך
20.05 סדר פסח בקיבוץ יגור
21.00 קונצרט ליל החג
23.00 פרקי שיר השירים

רשת א'

15.00 לקראת זמן חרותנו
16.05 הגדת לבנך
17.10 שירי חרות
18.06 כנגד ארבעה בנים
19.05 אחד מי יודע
19.30 שידורים לעולים
22.05 פעמי אביב

רשת ב'

06.57 רגע של עברית
07.00 הבוקר הזה
08.05 עושים עניין
09.05 בראש צעיר
10.05 כל צבעי הקשת
11.30 סע לשלום
12.10 אלף-אלף בבית
13.05 בתוכי הזום
14.06 רגעי קסם
16.05 ושמחת בחגך
17.05 על שלושה פסחים
18.06 הא לחמא
19.05 סדר ליל פסח
21.05 שיר השירים אשר לשלמה
22.05 סיפור אמיקוק אחד
23.05 לי כל גל נושא מבכית
00.10 הזי ארצי מולדתי

רשת ג'

06.11 בחורה לאושר
07.07 שיר בבוקר בבוקר
09.05 מה, כבר תשע?
10.05 שבעים מי יודע
11.05 אהבה יומיומית
12.05 רק מוסיקה
13.05 רק ביומי חול
15.05 לפנות ערב
17.05 שירים הם חברים
19.05 זמר שכוח
20.05 מזרות
22.05 טיול לילי
23.05 ענוג הוא הלילה

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת
06.30 פוקחים עין
07.07 תוספת בוקר
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 אילה בוקר
10.05 הפסקה 10
10.55 שירותרום '87
11.05 גבון לעכשיו
13.05 מקום טוב באמצע
14.05 עוד לא חג
15.05 באידיש זה נשמע יותר טוב
16.05 זורה לסם
18.05 שירים לערב חג
20.05 קונצרט
22.05 ללכת שבי אחריך

יום שלישי

רדיו

קול המוסיקה

07.09 שחרית לחג
09.00 רטי פסנתר
10.00 קונצרט לבוקר של חג
11.57 מגישים שיר
12.00 עם אמנים ישראלים
13.05 קונצרט לצהרי חג
15.00 קולות וצלילים באווירת אביב
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם
18.00 קונצרט קצר
19.00 מיתרי אופרה
20.05 איצנליוד — רגעי מוסיקליים
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו
22.30 באן קלאסי
23.00 מחורי יצירות

רשת א'

08.00 דרך קל — עברית קלה
09.05 החודשים במוקד הרפואי
10.05 סיפוריה "מבין קראנגר"
10.35 בהילוך קל
12.00 הדירדראמה

רשת ב'

07.08 זמר לחג
08.05 בראש צעיר — לילדים
09.05 שאלה של טעם
09.55 לוף בטיול בחג
10.05 שלכם לשעה קלה
11.05 מועדון הזמר של קול-ישראל
12.05 דרכו על לב ירושלים
13.05 זאב דבוטינסקי בין השמדת
14.06 עירן האפמנה
15.05 צפיר הליצנים — דני קיר
16.05 מגישה, המי מגישה
17.05 מה הנשם
18.06 הגבעות הכחולות
19.05 האזרח של מפה נוסח ניצני
20.05 ארץ ישראל יפה
21.05 חיילים יצאו לדרך
22.10 למוצאי חג הפסח
23.05 מריה מבאראמיקה
14.06 בראש צעיר
15.05 בבואת ישראל — שירי פסח בקורות השונות
16.05 מן השוליים אל הזרם
17.10 זהנה — לקט
18.06 יציאת מצרים שלי פרשיות גבורה הקשורות בעלייה לארץ
19.05 אנתולוגיה קטנה לשיר
19.30 שידורים לעולים
22.05 עוד לא ריקודי די

רשת ג'

00.10 הזי ארצי מולדתי
07.08 בוקר של זהב
09.05 כיסים בבוון אחר
11.05 אני ואתה — עם מיקי גבריאלוב
13.05 נעימה חמר
15.05 בא שיר עברי
17.05 שיר שלי ושלה
19.05 זמר שכוח — שירים עבריים
20.05 מזרות
22.05 טיול לילי — שירים עבריים
23.05 ענוג הוא הלילה

גלי צה"ל

06.05 צלילי חג
08.00 שירי אביב
10.05 האירוביקה בוקר השמש
12.05 רארין מזמר עם שר הבחוט יצחק רבין
13.05 עבבריה שנה בארץ
14.05 בצבעי חג
16.05 קלאסי כאן
17.05 פיתטה ההבעים
19.05 שירי עמים בנושאי חירות
20.05 מסורת מסורת
21.00 מבט לחדשות
21.30 אוניברסיטה משודרת
22.05 בגלי-צה"ל מתוך לחופי